

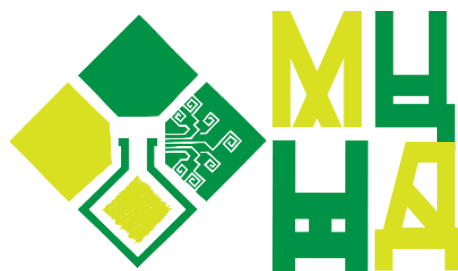
19 ТРАВНЯ 2023 РІК

М. УЖГОРОД, УКРАЇНА

DOI 10.36074/mcnd-19.05.2023
ISBN 978-617-8126-32-2

МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ЗДОБУТКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРИКЛАДНИХ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК ХХІ СТОЛІТТЯ

| 19 ТРАВНЯ 2023 РІК
м. Ужгород, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 61 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

З-46

Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття: матеріали V Міжнародної наукової конференції, м. Ужгород, 19 травня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 244 с.

ISBN 978-617-8126-32-2

DOI 10.36074/mcnd-19.05.2023

Викладено матеріали учасників V Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття», яка відбулася 19 травня 2023 року у місті Ужгород.

УДК 001 (08)

© Колектив учасників конференції, 2023

© ГО «Європейська наукова платформа», 2023

ISBN 978-617-8126-32-2

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ДЕФІЦИТ ВОДИ ЯК ВАЖЛИВЕ ГАЛЬМО ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
Кохтюк К.В.12

СУЧАСНИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ
АПК
Радіце І.К.15

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ
ПОТЕНЦІАЛУ ЇХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р.18

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМ
Ширяєва Л.В., Ніколаєв Є.С.21

ОБЛІК ТА АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ
ПІДПРИЄМСТВА
Фещенко Д.А.24

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
НА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА
ВОДОВІДВЕДЕННЯ
Бочарова В.С.27

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ
КАПІТАЛ
Кузін Г.І.30

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ
НЕОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ
Сук П.Л.32

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

DIGITAL TRANSFORMATION IN MANAGEMENT: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES Lopatin V.O.	36
АНРІ ФАЙОЛЬ І 14 ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ Колганова М.М., Литвиненко К.Г., Бачуріна А.А.	38
РОЗВИТОК КАР'ЄРИ ТА МОТИВАЦІЇ HR-ФАХІВЦІВ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ Миколайчук І.П., Жуковська В.М., Шпиця К.Є.	40
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ Шафран А.І.	43
ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ Бачинський О.-С.	45

СЕКЦІЯ V. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОТИРІЧ АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН Ворона М.П., Дорошко М.С.	48
---	----

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВТЕЧА З МІСЦЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ Філімоненко Н.Ю., Чорна А.Г.	51
ЗМІНИ ДО ПОЛОЖЕНЬ МИТНОГО КОДЕКСА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ Гончаренко В.В.	54
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ Довгаль О.О.	57
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ Мальченко А.Л.	59
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ Серкевич І.Р.	62

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН Кобрусєва Є.А., Бовкунов В.В.	66
ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ СИЛОВОГО СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У ПЕРІОД ВОЕННОГО СТАНУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦЕЙ ПЕРІОД Ворона П.В., Шкляр О.О.	70
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ОСОБИ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ Лях Д.А.	73
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ СПІР ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ Богатюк І.Г., Грищук М.М.	78
РОЛЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРОКУРОРА У РОЗСЛІДУВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ Сейдаметова Е.Р.	80
РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ Кірик А.Ю.	86
УМИСНЕ ВБИВСТВО Соломина В.О., Чорна А.Г.	89
 СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ	
ВИРОК ЯК СУДОВЕ РІШЕННЯ Пухир А.А.	91
НАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ Марченко К.О., Резникова М.О.	94
 СЕКЦІЯ VIII. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ	
ДОСВІД КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ Чорнопіщук І.М.	97

СЕКЦІЯ ІХ. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

БІОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОЩУВАННЯ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ
АДАПТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОВИХ СОРТІВ

Науково-дослідна група:

Вінюков О.О., Ващенко В.В., Вискуб Р.С., Бондарева О.Б.99

СЕКЦІЯ Х. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ВПЛИВ ШТУЧНО СТВОРЕНОГО ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ПОЛЯ НАДНИЗЬКОЇ
ЧАСТОТИ НА ГОРМОНАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ КУРЕЙ

Просяний С.Б.102

СЕКЦІЯ ХІ. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

КІНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОПОЛІМЕРИЗАЦІЇ ПОЛІОКСАЗОЛІНВІСНИХ
МАКРОМЕРІВ

Науково-дослідна група:

Волянчук К.А., Мітіна Н.Є., Гаргай Х.І., Заїченко О.С.105

СЕКЦІЯ ХІІ. АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АНАЛІЗ ПАРАМЕТРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕСИ ФОРМОУТВОРЕННЯ
ВИРОБІВ З МАЛОПЛАСТИЧНИХ МЕТАЛІВ МЕТОДОМ КОМП'ЮТЕРНОГО
МОДЕЛЮВАННЯ

Кононенко В.А.109

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ЗАСОБІВ
РОБОТОТЕХНІКИ

Демська Н.П., Артюх В.С.111

СЕКЦІЯ ХІІІ. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Єкель В.В., Файзуліна О.А.113

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ВИКОРИСТАННЯ СИНХРОННОГО МЕТОДУ ПРИ КОНСТРУЮВАННІ ПРОГРАМНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РАМКАХ DEVOPS

Пляцик О.В.116

МАТЕМАТИЧНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
ІНТЕРВАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ НА ОСНОВІ РОЙОВОГО ІНТЕЛЕКТУ

Домбровський В.І.119

МЕТОД ПАРАМЕТРИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІНТЕРВАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ
ДИНАМІЧНОГО ОБ'ЄКТА

Домбровський В.І.121

СЕКЦІЯ XV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

INTELLIGENT SYSTEM FOR SENTIMENT ANALYSIS AND CLUSTERING OF
PUBLICATIONS WITHIN THE SOCIAL NETWORK OF TWITTER

Batiuk T.124

ЗАВДАННЯ Й ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ НА
ПІДПРИЄМСТВІ

Портоварас Т.Р.128

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR PREDICTION
AND ASSESSMENT OF THE STATE AND DAMAGE LEVEL OF BUILDINGS IN WAR AND
POST-WAR TIMES

Zmiivskyi V., Volobyieva L.131

РОЗРОБКА ЗАДАЧІ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ПЛАНУ ВИТРАТ НА ДОГЛЯД
ЗА ЗЕЛЕНИМИ НАСАДЖЕННЯМИ

Проценко М.М.134

РОЗРОБКА МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ

Гнатченко Д.Д., Паєвська Д.І.136

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Гаращенко А.Є.140

СЕКЦІЯ XVII.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ПРОГНОЗУВАННЯ ГЕОМАГНІТНОГО КР ІНДЕКСУ НА ОСНОВІ ГУСТИНИ
СОНЯЧНОГО ВІТРУ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ ЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ

Головачко В.В.143

СЕКЦІЯ XVIII.

ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

МОЛОДІЖНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Музика К.С.146

МОСЕНДЗ ЛЕОНІД «ЄВШАН-ЗІЛЛЯ» ТА ІПАТІЇВСЬКИЙ ЛІТОПИС

Мазур О.І.148

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ДРУКОВАНИХ ЗМІ
УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Король С.В.150

СЕКЦІЯ XIX.

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД ДО РОЗГЛЯДУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Сук В.В.152

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИНУ

Іванов С.Ю.156

СЕКЦІЯ XX.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ГУМОР ЯК МЕТОД РЕГУЛЮВАННЯ НАПРУЖЕНОСТІ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Суровикін Ю.В., Науменко В.В.162

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАЗКОТЕРАПІЇ З МЕТОЮ ВПЛИВУ
НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наумчик Я.В.165

ДОВУЗІВСЬКА ПІДГОТОВКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Науково-дослідна група:

Азюковський О.О., Трегуб М.М., Пащенко О.А., Медведовська Т.П., Скачко Л.А. 170

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Сухарєва Л.А.175

КЛАСИФІКАЦІЯ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рубцова М.А., Коркішко О.Г., Трещалов В.О.177

КЛУБИ ЯК ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Олексюк М.180

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОРОТКОСТРОКОВИХ ІНТЕНСИВНИХ
МОВНИХ КУРСІВ**

Манаєва Г.С., Чорна Ю.В.183

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Чаплінська Н.О.186

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ ІЗ ЗПР

Шостак О.О., Антонюк А.С.188

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ТУРИЗМУ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Алексєєва Т.М.190

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Теплінський Г.В.194

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СХИЛЬНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ
ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДИСТАНЦІЙНИМИ ЗАСОБАМИ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Лимар Л.В.200

**РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Чаус Г.Г., Ліціук Г.В.202

**РОЛЬ МЕТОДІВ ПЕРЕВІРКИ ОТРИМАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ**

Спасьонов І.О., Васильєв Р.Р., Білоцерківська В.А.204

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ В НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ**

Мозгова Я.П.206

СЕКЦІЯ ХХІ.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ЖІНОЧА МІГРАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Бавда Р.В.208

СЕКЦІЯ XXII.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF HEALTH PROTECTING TECHNOLOGIES IN THE CONDITIONS OF LEARNING IN A MEDICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Serheta I.210

АТРОФІЯ ШЛУНКУ ТА КИШКОВА МЕТАПЛАЗІЯ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ШЛУНКУ:
ПЕРЕДУМОВИ, ОЗНАКИ ТА НАСЛІДКИ

Каньовська Л.В., Докійчук Н.Ф.212

ГІПОДИНАМІЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ПІД ЧАС
ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Старкова В.Д., Левченко Є.Д.215

ДИНАМІКА ЗМІН МІКРОЦИРКУЛЯТОРНОГО РУСЛА ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ ЗА
УМОВ ПОЗАКЛІТИННОГО ЗНЕВОДНЕННЯ ОРГАНІЗМУ

Ковчун В.Ю.217

ОБІЗНАНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩОДО РИЗИКІВ ІНФІКУВАННЯ НВІ,
НСВ, НІВ, ШКІРНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ ТА ВІРУСОМ ГЕРПЕСУ ПОВ'ЯЗАНИХ З
ТАТУЮВАННЯМ

Благодир А.К., Лазирська А.В.219

ОСОБЛИВОСТІ АНАТОМО-ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН У ПАТЕЛОФЕМОРАЛЬНОМУ
СУГЛОБІ ХВОРИХ НА ГОНАРТРОЗ

Науково-дослідна група:

Жук П.М., Мовчанюк В.О., Маціпура М.М., Мазур В.П., Псюк С.С., Вахбех Рами Талеб ..221

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ КРОВІ У ДОКУМЕНТАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Соколова І., Паніна Л.223

ПУХЛИНИ СЛИННИХ ЗАЛОЗ

Мартинов Ю.І.226

ТОРАКАЛЬНА ТРАВМА: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЕКСТРЕНОЇ
МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Курсов С.В., Феськов О.Е., Скоропліт С.М.229

СЕКЦІЯ XXIII.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ІЗ
ШВЕЦІЄЮ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Загарія О.В.234

УНІВЕРСАЛИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ: ВІД АВТОНОМІЇ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ Рябцев А.О., Марченко В.О.	238
---	-----

СЕКЦІЯ XXIV. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

«СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ», ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНО ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ Поп С.С., Шароді В.В.	240
---	-----

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ДЕФІЦИТ ВОДИ ЯК ВАЖЛИВЕ ГАЛЬМО ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Кохтюк Каріна Віталіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету СО «Бакалавр» денної форми
навчання ОП «Підприємництво. Інтернет-трейдинг. Туристичний бізнес»
ДонНУ імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Олійник Л.В.

канд. екон. наук, доцент
ДонНУ імені Василя Стуса, Україна

Постановка проблеми. Століття, у якому ми живемо, характеризується шаленим розвитком усіх галузей та сфер життя, що неодмінно пов'язані з екологією. Її значення для довкілля безмежне, адже забезпечується раціональне природокористування та охорона навколишнього середовища. Крім того, існує безліч передумов, які перешкоджають цьому, і забезпечення водними ресурсами є найголовнішою з них. Вода є джерелом нашого життя та найціннішим багатством людства. Вона не лише є необхідною для виживання абсолютно усіх форм життя на планеті Земля, а й бере участь у багатьох процесах життєдіяльності, здійснюючи значний вплив на екосистеми та надаючи середовище для їх нормального функціонування та розмноження. Зокрема, вода є важливим елементом для сільського господарства, забезпечуючи врожайність посівів для постачання продовольства населенню. Збереження водних екосистем є важливим фактором для підтримки біорізноманіття та екологічної рівноваги. Значення водних ресурсів безмежне, а використання обмежене, що й постає глобальною проблемою, яка може призвести до водного колапсу та гострого дефіциту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями, що приділяють достатньо уваги вивченню водних ресурсів та їх раціональному використанні є М. А. Хвесик, А. В. Яцик, О. А. Василенко, Л. А. Волкова, Т. О. Басюк, О. С. Петренко, В. А. Голяна, В. В. Гончарук, С. І. Дорогунцова, С. І. Кукурудза, М. М. Лапшина, С. С. Левківський, М. Ф. Реймерс, К. Б. Сорокіна та інші.

Метою роботи є проаналізувати сучасний стан водних ресурсів України та визначити можливі шляхи подолання провідних проблем їх використання задля уникнення водного колапсу та дефіциту чистої питної води, як основного бар'єру для нормальної життєдіяльності та розвитку економіки країни.

Викладення основного матеріалу. Дефіцит водних ресурсів — відсутність достатніх запасів водних ресурсів для забезпечення потреб населення в чистій питній воді [1].

Проблема нестачі водних ресурсів та їх недбалого використання спостерігається ще з початку 20 століття, і нині розглядається як серйозна глобальна екологічна

проблема, що має глибокий вплив на різні аспекти суспільства і навколишнього середовища. Водний дефіцит виникає, коли обсяг використовуваної води перевищує її доступні ресурси у певному регіоні, та з кожним роком зазнає усе гірших наслідків, що пов'язані з постійною необхідністю зростаючого населення у чистій питній воді.

Водний дефіцит насамперед виникає через постійні зміни клімату, неконтрольовану діяльність людей, забруднення прісноводних екосистем, зростання населення, недостатню інфраструктуру, забруднення водою та недоцільне й неефективне управління ними, що призводять до зменшення кількості питної води та погіршення її якості. Крім того, річки відіграють важливу роль у забезпеченні водних ресурсів, постачаючи води для пиття, сільського господарства, промисловості та слугуючи важливими транспортними шляхами (див. Рис 1).

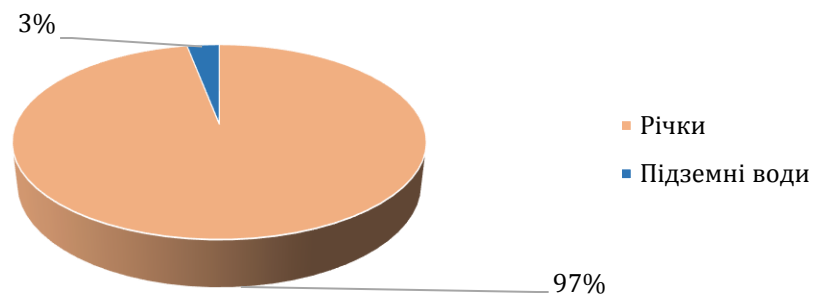

Рис. 1. Забезпечення водних ресурсів України [2]

Україна вже зараз досить погано забезпечена водою. За даними 2014 року, ми посідаємо аж 124 місце зі 181 країни у світі за цим показником. До того ж, ситуація відрізняється залежно від регіону: найменш забезпечені водними ресурсами Донбас, Криворіжжя, Крим та південні області України, де зосереджені найбільші споживачі води. Зі всіх областей лише у Закарпатській області, за міжнародною класифікацією, рівень забезпеченості місцевими водними ресурсами визначений як «середній» – що, тим не менш, усе ще не хороший показник [2] (див. Рис. 2).

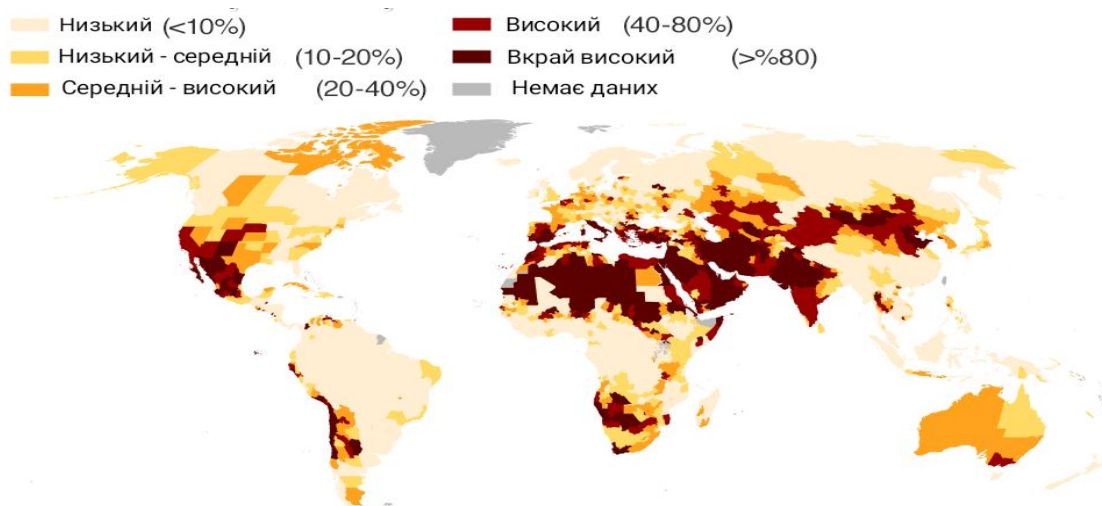

Рис. 2. Глобальний рівень дефіциту води по регіонах/країнах [3]

У сільському господарстві дефіцит води може обмежувати можливості зростання виробництва сільськогосподарської продукції, впливаючи на врожайність посівів та якість вирощуваних культур. Це може мати негативний вплив на

продовольчу безпеку, залежність від імпорту продуктів харчування та зростання цін на продукти. У промисловості може призвести до обмежень у виробництві та збільшення його вартості, що впливає на конкурентоспроможність підприємств та економічне зростання, а у енергетиці - може впливати на енергетичний баланс країни та призводити до зменшення виробництва електроенергії, підвищення цін на енергоносії та недостатньої енергетичної безпеки. Дефіцит води може спричинити конфлікти між різними групами, такими як фермери, місцеві мешканці, промислові компанії та інші. Це може призвести до напруження в суспільстві і знизити рівень економічного розвитку.

Висновок з результатів досліджень. Підсумовуючи, дефіцит води є серйозною проблемою, яка впливає на багато країн і регіонів світу, включаючи Україну. Дефіцит води може мати негативні наслідки для економіки, соціального розвитку і екологічної стійкості.

Розв'язання проблеми дефіциту води вимагає комплексного підходу. Це можуть бути заходи з ефективного управління водними ресурсами, впровадження економії та збереження води, поліпшення інфраструктури, розвиток альтернативних джерел води, а також сприяння усвідомленню громадськості про важливість збереження водних ресурсів і сталого водокористування. Лише завдяки співпраці громадськості, організацій та урядів можна досягти бажаної мети - збереження водних ресурсів для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Дефіцит водних ресурсів. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%84%D1%96%D1%86%D0%B8%D1%82_%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D0%B2
2. Чи можливий дефіцит води в Україні і як його уникнути – результати дослідження. URL: <https://ecoaction.org.ua/chy-mozhlyvyj-defitsyt-vody-v-ua.html>
3. Водні ресурси. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8

СУЧАСНИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ АПК

Радіце Інна Костянтинівна

студентка 1 курсу СО «Бакалавр» денної форми навчання
ОП «Підприємництво. Інтернет-трейдинг. Туристичний бізнес»
ДонНУ імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Олійник Л.В.

канд. екон. наук., доцент
ДонНУ імені Василя Стуса, Україна

Постановка проблеми. Вагоме місце у структурі аграрного сектору займає фермерське господарство, яке активно розвивається в межах України. Завдяки більшій усвідомленості населення у виробництві та якості харчових продуктів, розвиток фермерства набуває усе більшої популярності через вплив на розвиток національної економіки та збереження культурної спадщини. Фермерські господарства можуть бути важливими джерелами продовольства для місцевих споживачів, а також експортерами сільськогосподарської продукції. Серед найважливіших чинників, що впливають на здоров'я та добробут людей, є надання свіжої, натуральної та екологічно чистої продукції. Завдяки великим агрохолдингам забезпечується висока якість продукції харчування, зокрема у вирощуванні зернових культур, овочів, фруктів та тваринництва. Фермери традиційно більш важливі до деталей та можуть пропонувати продукцію, яка відповідає індивідуальним потребам та бажанням споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика становлення та розвитку фермерського господарства в Україні має значне поширення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Науковцями, що займаються вивченням структури аграрної сфери, є І.М. Брюховецький, П.І. Гайдуцький, Г.М. Головка, М.Я. Дем'яненко, М.М. Коцупатрий, О.М. Ковбаса, Т.Г. Маренич, М.Ф. Огійчук, Н.М. Пономаренко, П.Т. Саблук.

Метою роботи є проаналізувати сучасний стан аграрного сектору України та визначити шляхи реабілітації фермерського господарства в післявоєнний час.

Викладення основного матеріалу. Фермерське господарство - підприємницька діяльність громадян, які мають бажання виробляти сільськогосподарську продукцію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та / або користування[1].

Як одна із домінуючих форм господарювання в сільськогосподарському секторі, фермерство характеризується невеликою площею території та кількістю працюючих осіб, що й відрізняє його від великих агропромислових компаній. Кожне з господарств має певний розмір та спеціалізацію, що й відрізняє їх у виробництві харчової продукції та вирощуванні сільськогосподарських культур. Найважливішими напрямками спеціалізації є вирощування овочів та фруктів, ягід та зернових культур, молочної продукції та м'яса. Ці господарства можуть використовувати різні методи вирощування, включаючи традиційні та більш сучасні підходи, такі як органічне землеробство. Зокрема, діяльність фермерського господарства напряму пов'язана з важливими етапами виробництва, транспортування та реалізації сільськогосподарської продукції (див. рис. 1).

Крім того, фермерські господарства можуть бути органічними, тобто вони не потребують хімічних добрив, гербіцидів та інших синтетичних речовин. Такі види господарств вирощують продукцію, яка не містить шкідливих речовин, та є більш екологічно чистою.

Рис. 1. Види діяльності фермерського господарства

Незважаючи на воєнний стан, економічну нестабільність та труднощі, чимало фермерів оцінюють свій бізнес позитивно, орієнтуючись на стабілізацію та утримання поточних показників діяльності на довоєнному рівні. До того ж, більшість фермерів потребують фінансової допомоги та можливостей у реалізації питань постачання і збуту, інвестицій, пошуку партнерів та ділових відносин з державою у вирішенні різноманітних продовольчих, соціальних та економічних проблем.

Із найбільш актуальних проблем виокремлюють: недостатність кваліфікованих працівників; слабкий захист прав власності та рейдерство; проблеми у розрахунках із торговими мережами; ризики, пов'язані із можливістю відімкнення електроенергії та постійні зміни законодавства[2] (див. рис. 2).

Проблеми фермерських господарств у воєнний час

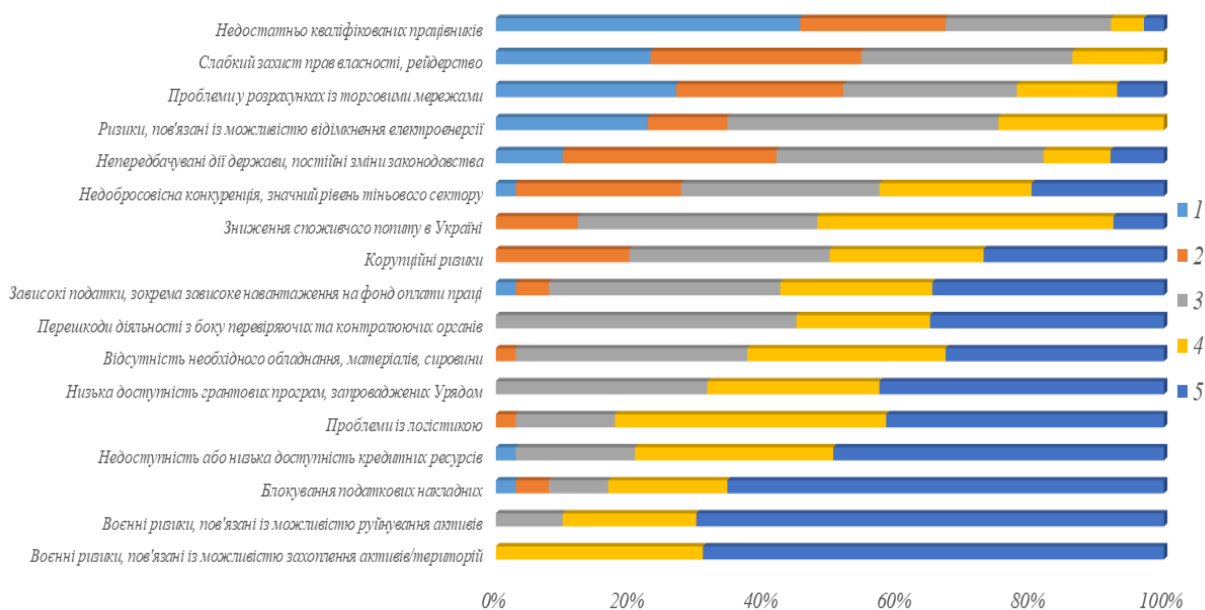

Рис. 2. Проблеми функціонування фермерських господарств у воєнний час

Збитки, які охоплюють знищені, пошкоджені, викрадені засоби виробництва, а також готову продукцію агросектору, станом на середину вересня сягнули \$6,6 млрд. А непрямі втрати, до яких належать недоотриманий дохід та додаткові витрати агровиробників через вторгнення рф, становлять \$34,25 млрд [3].

Варто зазначити, що післявоєнний період буде надскладним для багатьох фермерських господарств в Україні. Проте, аби хоч трішки забезпечити стабільність та ефективність, слід дотримуватися таких шляхів реабілітації, як : надання фінансової підтримки, підвищення якості ґрунту, розвиток інфраструктури, використання новітніх технологій у виробництві та надання освітніх та маркетингових послуг.

Висновок з результатів досліджень. Отже, можна дійти до висновку, що фермерське господарство є важливою галуззю сільського господарства, яка забезпечує розвиток малого та середнього бізнесу в сільській місцевості. Зокрема, фермерське господарство має великий потенціал, проте стикається з безліччю викликів та труднощів, таких як високі витрати на виробництво, залежність від кліматичних умов та конкуренція на ринку. Ось чому задля ефективної та успішної діяльності фермерства необхідно мати розуміння економічних та бізнес - процесів та навички раціонального використання ресурсів та технологій. Не важко здогадатися, що Україні знадобиться чимало років, аби відновити структуру аграрного сектору задля подолання значних наслідків повномасштабного вторгнення та відновлення довоєнного попиту і можливостей.

Список використаних джерел:

1. Особливості та порядок створення фермерського господарства. URL: <https://dyadkovychi.org.ua/news/2021-06/osoblivosti-ta-poryadok-stvorenniya-fermerskogo-gospodarstva>
2. Як відновити аграрну галузь. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/>
3. Відновлення агровиробництва: поточні завдання і повоєнні надії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3624788-vidnovlenna-agrovirobnictva-potocni-zavdanna-i-povoenni-nadii.html>

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПОТЕНЦІАЛУ ЇХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Будь-яке підприємство повинно прагнути збільшити свій економічний потенціал [1–3]. Важливими чинниками його формування є існуюче у підприємств ресурсне забезпечення [4], зокрема людські ресурси [5, 6], основні фонди [7], грошові засоби [8, 9], інформація [10] тощо, а також рівень ефективності використання цих ресурсів [11]. Зростання цього рівня може розглядатися як одна з головних ознак економічного розвитку підприємств.

Існує значна кількість видів економічного розвитку підприємств та країни загалом [12], серед яких важливе місце посідає інноваційний, зокрема техніко-технологічний, розвиток [13]. Своєю чергою, важливим результатом цього розвитку є зниження обсягів споживання ресурсів, передусім, внаслідок впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій [14–21] та реалізації інших заходів з ресурсозбереження [22–26].

Необхідно відзначити, що потенціал інноваційного розвитку підприємств визначається їх здатністю сформувати свій стратегічний інноваційний потенціал, тобто досягти зростання наявного у суб'єктів підприємництва інноваційного потенціалу. За таких умов оцінювання потенціалу інноваційного розвитку підприємств повинно базуватися на визначенні величин їх наявного та стратегічного інноваційного потенціалу. Своєю чергою, як наявний, так і стратегічний інноваційний потенціал суб'єктів господарювання можуть визначатися за такими головними напрямками, як: 1) здатність підприємств до розроблення власними силами продуктових нововведень; 2) здатність підприємств до розроблення власними силами технічних та технологічних нововведень; 3) здатність підприємств до розроблення власними силами організаційних, маркетингових та інших різновидів нововведень; 4) здатність підприємств до впровадження у свою діяльність продуктових нововведень; 5) здатність підприємств до впровадження у свою діяльність технічних та технологічних нововведень; 6) здатність підприємств до впровадження у свою діяльність організаційних, маркетингових та інших різновидів нововведень.

Окрім того, як наявний, так і стратегічний інноваційний потенціал суб'єктів господарювання можуть характеризуватися обсягами інвестиційних ресурсів, вкладених у здійснення підприємствами інноваційної діяльності, а також величиною фінансово-економічних результатів від провадження цієї діяльності. Також необхідно брати до уваги ту обставину, що оцінювання усіх різновидів інноваційного потенціалу підприємств повинно здійснюватися на засадах оптимізаційного підходу, за якого максимізуватиметься певний результатний показник (зокрема, прибуток від здійснення підприємствами інноваційної діяльності) з урахуванням існуючих ресурсних та інших обмежень. Тоді можливо побудувати систему показників оцінювання фактичного рівня реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств. Зокрема, до таких показників варто віднести:

1) співвідношення між фактичними та оптимальними обсягами інвестицій у розроблення підприємствами власними силами у звітному періоді продуктивних, технічних, технологічних, організаційних, маркетингових та інших різновидів нововведень;

2) співвідношення між фактичними та оптимальними обсягами інвестицій у впровадження підприємствами у звітному періоді продуктивних, технічних, технологічних, організаційних, маркетингових та інших різновидів нововведень;

3) співвідношення між фактичними та оптимальними обсягами виробництва та (або) впровадження підприємствами у звітному періоді продуктивних, технічних, технологічних, організаційних, маркетингових та інших різновидів нововведень;

4) співвідношення між фактичною та максимально можливою величинами прибутку підприємств від провадження ними інноваційної діяльності у звітному періоді як за загальним обсягом такої діяльності, так і за окремими різновидами нововведень.

Застосування цих показників у практиці діяльності підприємств надасть можливість виявити резерви щодо доведення наявного у підприємств інноваційного потенціалу до його стратегічної величини.

Список використаних джерел:

1. Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
2. Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (7(107)), 18–21.
3. Лесик, Л. І. (2013). Типологія видів і чинників формування економічного потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23), 271–278.
4. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (23.4), 128–135.
5. Склярчук, Т. В. & Соболев, І. В. (2017). Сучасний механізм оцінювання ефективності персоналу промислового підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (2(27)), 72–75.
6. Верхоглядова, Н. І. & Русинко, М. І. (2013). Характеристика і структура трудового потенціалу підприємства. *Інноваційна економіка*, (4), 37–40.
7. Шарманська, В. М. & Вітюк, В. В. (2018). Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання. *Молодий вчений*, (1(53)), 550–552.
8. Васюренко, О., Ляшенко, В. & Подчесова, В. (2014). Ефективність кредитування фізичних та юридичних осіб банками України: методологія аналізу стохастичних границь. *Вісник НБУ*, (1), 5–11.
9. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.

10. Ємельянов, О. Ю., Крет, І. З. & Сегедій, О. М. (2003). Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (484), 66-71.
11. Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2009). Ефективність використання виробничих ресурсів підприємства та їх вплив на експлуатаційні витрати. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (8), 63-67.
12. Погорелов, Ю. С. (2006). Розвиток підприємства: поняття та види. *Культура народів Причорномор'я*, (88), 75-81.
13. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*, (12), 14-17.
14. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3-9.
15. Ортіна, Г. В. (2016). Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки. *Економіка та держава*, (2), 29-32.
16. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, (754), 18-25.
17. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1-5.
18. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649-654.
19. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13-32.
20. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177-194.
21. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, (10(4)), 1186.
22. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*, (1), 44-49.
23. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7-10.
24. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79-84.
25. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72-75.
26. Ємельянов, О. (2023). Склад інформації, необхідної для управління енергозберігаючими технологічними змінами на підприємствах. Матеріали конференцій МЦНД, (17.03.2023; Дніпро, Україна), 97-99. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/465>

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМ

Ширяєва Л.В.

д-р.екон.наук, професор, професор кафедри економіки і фінансів
Одеський національний морський університет, м. Одеса, Україна

Ніколаєв Є.С.

здобувач ступеню бакалавра спеціальності 051 «Економіка»
Одеський національний морський університет, м. Одеса, Україна

Формування профіцитного бюджету країни завжди є актуальним питанням позиції забезпечення покриття витрат для функціонування фінансів держави за обраною соціально-економічною моделлю, її функціями, економічним станом та реальними можливостями. Важливе значення мають джерела надходження коштів до бюджету, його своєчасного планового поповнення, структурні зрушення за складовими, а також напрямки витрачання бюджетних коштів: на загально-державні функції, оборону, підтримання громадського порядку та безпеки, охорони навколишнього середовища тощо.

На теперішній час, для своєчасного поповнення бюджету, державний уряд України імплементував застосування деяких податкових інструментів для стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану, “а саме: відсутність відповідальності за податкові порушення; призупинення термінів, які передбачені податковим законодавством; мораторій на податкову перевірку; питання щодо податкових зобов’язань з ПДВ; митні збори; ... (з 1 квітня 2022 р.)” [1,2]. Даний крок направлено на поповнення державного бюджету України шляхом реформування та стимулювання суб’єктів підприємницьких структур і своєчасного покриття першочергових витрат бюджету. Особливе значення при цьому має виконання державного бюджету України у 2022 році.

Динаміка виконання державного бюджету України наведена на рис.1.

ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

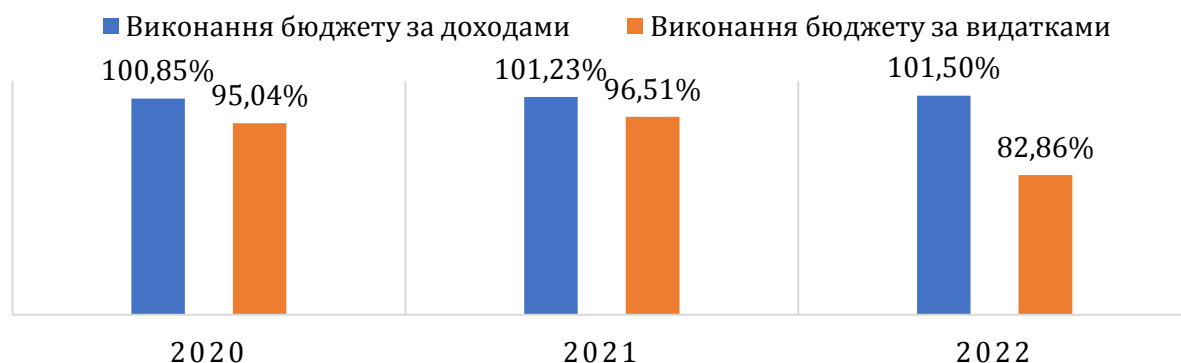

Рис. 1. Динаміка виконання державного бюджету України
Джерело: складено з використанням [3]

За даними, наведеними на рис. 1, можна говорити про те, що: протягом трьох років спостерігається перевиконання плану державного бюджету за доходами та невиконання бюджету по витратах.

Структурні співвідношення бюджету за доходами та витратами наведені у табл. 1.

Таблиця 1

**Структура державного бюджету України за доходами та витратами
за 2020-2022 роки.**

Доходи	2020	2021	2022
Податкові надходження	79,10%	85,37%	53,14%
Неподаткові надходження	19,79%	13,52%	19,38%
Від Європейського Союзу	0,10%	0,10%	26,92%
Інші доходи	1,02%	1,01%	0,57%
Видатки			
Загальнодержавні функції	12,72%	13,87%	7,47%
Оборона	9,35%	8,56%	42,24%
Громадський порядок, безпека та судова влада	12,24%	11,70%	16,39%
Економічна діяльність	13,11%	12,14%	3,53%
Охорона здоров'я	9,70%	11,44%	6,81%
Освіта	4,10%	4,28%	2,16%
Соціальний захист та соціальне забезпечення	25,06%	22,77%	15,75%
Міжбюджетні трансферти	12,44%	13,60%	5,06%
Інші витрати	1,29%	1,63%	0,60%

Джерело: дані сформовано з [3]

Аналізуючи данні, наведені в таблиці 1, можна свідчити про те, що: найбільшу питому вагу у доходах бюджету протягом усього аналізованого періоду займають податкові надходження. У 2020 та 2021 роках значну частку займали неподаткові надходження, а у 2022 році значна частка приходить на надходження від Європейського Союзу – 26,92%.

У 2022 році у витратній частині сталися такі зміни: найбільша частка була відведена на оборонні витрати, «Громадський порядок, безпека та судова влада» та стаття «Соціальний захист та соціальне забезпечення».

Фінансування державного бюджету України у період війни станом на 2022 рік за джерелами наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни

Джерело фінансування	Загалом	2022	2023
США	22,62%	23,37%	20,93%
Європейський Союз	19,54%	15,51%	28,65%
ОВДП (включаючи військові облігації)	18,43%	14,99%	26,21%
Національний банк України	16,86%	24,32%	-
МВФ	7,30%	5,25%	11,93%
Канада	4,93%	3,68%	7,74%
Світовий банк	2,38%	2,70%	1,64%
Німеччина	2,21%	3,09%	0,23%
Великобританія	2,13%	2,10%	2,19%
Європейський інвестиційний банк	0,97%	1,40%	-
Японія	0,79%	1,13%	-
Франція	0,59%	0,85%	-
Італія	0,45%	0,64%	-
Нідерланди	0,43%	0,62%	-
Інші джерела	0,39%	0,35%	0,47%

Джерело: дані сформовано з [4]

Як видно із даних, представлених у таблиці 2, найбільша вага у фінансуванні державного бюджету України з початку повномасштабної війни належить США – 22,62%, Європейському Союзу – 19,54%, ОВДП – 18,43% та Національному банку України – 16,86%.

З урахуванням вище приведенного аналізу даних можна говорити про те, що формування бюджету України в умовах реформ дуже ускладнене. Про це свідчать наступні чинники: збільшення виконання державного бюджету за доходами на 0,27%, і зменшення виконання державного бюджету за видатками на 13,65% відносно 2021 року; надходження до структури державного бюджету за доходами – допомога від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських фондів – майже 27% доходів України; фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни: 54,06% - довгострокові угоди та гранти від інших країн, 35,29% - облігації внутрішніх державних позик України та 10,65% - допомога міжнародних фінансових організацій.

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що уряд України повинен зосередити свою увагу на податковому стимулюванні бізнесу в умовах воєнного стану та на підтримці бізнесу для збереження якомога більше робочих місць і запобігти закриттю малих та середніх підприємств. Такий підхід дасть змогу розробити найбільш ефективні механізми державного стимулювання та податкові інструменти для підтримки бізнесу в умовах воєнного стану.

Державне фінансування є більш ефективним і здатним відновити підприємницьку діяльність бізнесу в сучасних умовах. Тому для нівелювання негативного впливу пандемії COVID-19 та воєнного стану необхідно запровадити комплексні заходи, зокрема податкову, адміністративну, банківську та фінансову підтримку та стимулювання бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. П., Кравченко Н. В. Дефіцит державного бюджету України, негативні наслідки та шляхи подолання. *Науково-інформаційний вісник економіка*. 2015. №12. С. 223–227.
2. Онешко С. В., Кучінік Н. І., Гринчук Н. М. Податкове стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022. № 5(23). С. 259–273. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-259-272](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-259-272)
3. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. Державний веб-портал бюджету ля громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
4. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

ОБЛІК ТА АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ І КРЕДИТОРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Фещенко Дар'я Андріївна

здобувачка вищої освіти кафедри фінансів, обліку та безпеки бізнесу
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

Науковий керівник : Мізік Юлія Ігорівна

ORCID ID: 0000-0002-3175-9103

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та безпеки бізнесу
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

В наш час жодне підприємство неспроможне працювати без ведення бухгалтерського обліку. Дані бухгалтерського обліку забезпечують детальну інформацію про фінансовий стан кожного підприємства. До найважливіших факторів фінансової стабільності підприємства належить стан її дебіторської та кредиторської заборгованості. Операції розрахунків з дебіторами і кредиторами є невід'ємною частиною фінансово-економічної діяльності будь-якого суб'єкту господарювання. Вони пов'язані з надходженням та витратою грошових коштів, які являють собою основу процесу забезпечення стабільної діяльності підприємства. Тому дуже важливо проводити аудит дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві [1, с. 52].

Для побудови якісної організаційної системи обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві слід розробити чітку структуру всіх розрахунків, пов'язаних з ними. Організацію обліку розрахунків за дебіторською та кредиторською заборгованостями на будь-якому підприємстві необхідно починати з підготовки Положення про облікову політику. У ньому і повинні визначатися терміни проведення інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами, з метою виявлення безнадійних заборгованостей та потенційних зобов'язань, необхідності в резервах безнадійних дебіторських заборгованостей тощо.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності регламентовано Н(П)СБО 10 «Дебіторська заборгованість» та Н(П)СБО 11 «Зобов'язання» [2, 3].

Завдання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості є: «... точний, повний і своєчасний облік руху грошових коштів; визначення структури кредиторської та дебіторської заборгованості за термінами погашення, по виду заборгованості, за ступенем обґрунтованості заборгованості; визначення складу і структури простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості, її частки в загальному обсязі дебіторської та кредиторської заборгованості; виявлення структури даних по постачальниках по неоплачених розрахунковими документами; виявлення обсягів і структури заборгованості за векселями, за претензіями, за виданими і отриманими авансами, по страхуванню майна і персоналу, заборгованості, що виникає внаслідок розрахунків з іншими дебіторами і кредиторами, заборгованості по банківських кредитах і іншому. Визначення причин їх виникнення та можливих шляхів усунення; визначення правильності розрахунків з працівниками з оплати праці, з постачальниками і підрядчиками, з іншими дебіторами і

кредиторами і виявлення резервів погашення наявної заборгованості за зобов'язаннями перед кредиторами, а також можливостей стягнення боргів (за допомогою грошових чи не грошових розрахунків або звернення до суду) з дебіторів» [1, с. 54].

Дебіторська і кредиторська заборгованість може виникати при здійсненні таких розрахунків:

- розрахунки по товарним операціям (рахунки 63, 371, 36, 374);
- розрахунки по фінансовим зобов'язанням (рахунки 64, 65);
- розрахунки з робітниками (рахунки 66, 37, 68, 52) [4, 5].

У системі реєстрів бухгалтерського обліку розрахунки з дебіторами та кредиторами відображаються в журналі № 3 (розділ І) та відомостях 3.1 та 3.3. У цьому журналі суміщено аналітичний і синтетичний облік господарських операцій щодо розрахунків з дебіторами та кредиторами, причому на ведення останнього не витрачається додаткового часу, оскільки його дані впливають з даних аналітичного обліку.

Перевірку правильності відображення в балансі залишків дебіторської і кредиторської заборгованостей не слід обмежувати лише порівнянням їх залишків по Головній книзі з балансовими даними. Необхідно проводити аудиторську перевірку фінансової звітності в повному обсязі, а також окремих її статей, угод та господарських операцій щодо розрахунків з дебіторами та кредиторами.

До основних завдань аудиторської перевірки розрахунків з дебіторами та кредиторами можна віднести: «... підтвердження реальності існуючих зобов'язань підприємства; встановлення наявної простроченої заборгованості; перевірка заборгованості, у якій сплинув термін позовної давності; перевірка списання заборгованості, термін позовної давності якої закінчився; перевірка правильності ведення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості залежно від прийнятого методу визначення та видів реалізації; встановлення порядку списання дебіторської та кредиторської заборгованостей» [6, с. 11].

Для достовірної інформації щороку, інколи й частіше, підприємство складає акт звірки взаєморозрахунків зі своїми дебіторами. І лише у випадку, якщо пройшов термін позовної давності підприємство може списувати дану заборгованість. Під час перевірки аудитор залежно від того чи попередньо в обліку створювалися резерви перевіряє списання безнадійної дебіторської заборгованості. Контроль за дебіторською заборгованістю може призвести до позитивного результату і удосконалення самої організації за таких умов: «... встановити термін для повернення боргу, його розмір, знижки та штрафні санкції; проаналізувати, яких клієнтів не бажано втрачати; визначити кількість боржників, у яких вже потрібно вимагати оплату; встановити групу товарів, по якій частіше за все виникає заборгованість. Перевірка цих пунктів допоможе визначити, з якими дебіторами потрібно працювати, а яких краще уникати [6, с. 12].

Щодо кредиторської заборгованості, то згідно з нормативною базою немає конкретного закону, який би примушував оплатити власні договірні зобов'язання, і це дозволяє ухилятися від боргових зобов'язань. У кредиторській заборгованості немає поняття «безнадійна заборгованість», але за Н(П)СБО 11 «Зобов'язання» доходом визнається сума зобов'язання, яку не потрібно погашати. Вона може виникнути у випадках ліквідації кредитора чи закінчення терміну позовної давності (3 роки). Звичайно, ліквідація кредитора не є підставою для невиплати своїх боргів, доцільніше отримати письмову згоду від контрагента з погодженням з невиплатою заборгованості.

Під час перевірки списання кредиторської заборгованості термін позивної давності якої минув аудитор повинен перевірити чи є необхідні документи для її списання, а саме: інвентаризаційний акт (акт звірки); наказ керівника на списання заборгованості; бухгалтерська довідка.

Важливим етапом на шляху успішного проведення аудиторської перевірки стану заборгованості за розрахунками з дебіторами та кредиторами та підготовки достовірного висновку є перевірка наявності та аналіз формування облікової політики підприємства, а саме моменти, що стосуються обліку заборгованості за розрахунками з дебіторами та кредиторами.

Проведення аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами надає впевненості користувачам фінансової звітності, стосовно законності, повноти, достовірності та реальності дебіторської та кредиторської заборгованості наявної на підприємстві.

Висновки: У процесі своєї діяльності підприємства систематично вступають у господарські відносини з іншими суб'єктами - працівниками, засновниками, покупцями, постачальниками, фінансово-кредитними організаціями, іншими контрагентами. В результаті таких відносин виникають дебіторська та кредиторська заборгованості, які є предметом безперервного контролю з боку керівництва підприємства й фінансових служб. З огляду на це необхідно забезпечити якісне і своєчасне відображення інформації про дані заборгованості у системі бухгалтерського обліку. Для ефективного відображення інформації щодо дебіторської і кредиторської заборгованостей у фінансовій звітності, проведенні всіх бухгалтерських операцій підприємство проводить аудиторську перевірку розрахунків з дебіторами та кредиторами.

Отже, правильно організований облік і аудит за своєчасністю, повнотою й обґрунтованістю розрахунків з дебіторами та кредиторами це запорука стабільності, стійкості і розвитку кожного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Кешеля А.В., Югас Е.Ф. Облік і контроль розрахунків з дебіторами і кредиторами. *Вісник Одеського національного університету*. Серія : Економіка. 2020. Т. 19, Вип. 2(6). С. 52-56.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999р. № 237 URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000р. № 20. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Інструкція з використання Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.10.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Бондаренко О.М., Масюк І.І. Методика проведення аудиту. Формування та списання дебіторської та кредиторської заборгованості. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 7. С. 10-13

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НА КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Бочарова Валерія Сергіївна

здобувачка вищої освіти кафедри фінансів, обліку та безпеки бізнесу
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

Науковий керівник : Мізік Юлія Ігорівна

ORCID ID: 0000-0002-3175-9103

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та безпеки бізнесу
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

Економічний фронт країни під час воєнного стану є одним з головних питань, забезпечення діяльності якого сприяє поповненню бюджету, збереження робочих місць та платоспроможності населення. Тривалий час війни вдарив практично по кожному виду економічної діяльності в Україні, в тому числі житлово-комунальний сектор, й наніс державі втрати на сотні мільйонів доларів США. Так, за даними ООН, до 15 березня 2022 року з України виїхали майже 3 млн. громадян, 50% з яких люди працездатного віку [3]. Велика кількість робочої сили була мобілізована, а частина переїхала в інші відносно безпечні регіони. Тож підприємства, які не можуть евакуюватися потерпають від нестачі робочих рук. До цього додається вимушені регулярні ремонтні роботи мереж з надання комунальних послуг.

До 31% підприємств, що не мають можливості евакуюватися й припинити роботу, належать комунальні підприємства, які продовжують невпинно працювати на користь економіки держави за будь-яких умов. Наразі для максимального поповнення державного бюджету значну увагу приділяють формуванню та перевірці отриманих фінансових результатів підприємствами. Тому зараз актуалізуються питання удосконалення організації внутрішнього аудиту фінансових результатів на підприємствах водопостачання та водовідведення з урахуванням впливу наслідків військової агресії на подальші бізнес-процеси.

Впливовим фактором на формування фінансових результатів стало те, що в якості форс-мажорної обставини було запровадження воєнного стану 24 лютого 2022 року, що засвідчує факт непереборних обставин, що звільняють користувачів від відповідальності у разі несплати чи несвоєчасної сплати за комунальні послуги. Проте, слід зазначити, що військовий стан не звільняє повністю від сплати за комунальні послуги, але водночас у разі несплати штрафи та пеня не нараховуватимуться й комунальні послуги відключати не будуть.

Безперервна активність [4], існуюча на підприємствах, потребує постійного контролю за допомогою внутрішнього аудиту, що проводиться за різними операціями фінансово-господарської діяльності підприємств, котрі день у день підтримують свою прибутковість та продуктивність.

Внутрішній аудит є незалежною та об'єктивною діяльністю оцінки бухгалтерських, фінансових та адміністративних операцій організації, допомагаючи їй в досягненні її цілей шляхом оцінення ефективності процесів, тим самим забезпечує ефективне обслуговування на належному рівні. Внутрішній аудитор

проводить свою роботу в рамках дотримання Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту, результати якої є цінними для керівництва задля поліпшення методів контролю та фінансових результатів. Необхідність проведення внутрішнього аудиту очевидна, адже спеціалісти в сфері бухгалтерського обліку можуть вчасно регулювати адміністративні, фінансові, бухгалтерські й операційні процеси.

Однією з важливих складових внутрішнього контролю для забезпечення ефективного ведення господарської діяльності підприємств водопостачання та водовідведення є наявність внутрішнього аудиту фінансових результатів.

Первинним етапом підготовки і планування є визначення аудитором мети і завдання даної перевірки. Метою проведення аудиту доходів і фінансових результатів є формування незалежного аудиторського судження стосовно достовірності відображення їх в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. А також збір, обробка та перевірка правильності та доцільності облікової інформації щодо визначення фінансових результатів, в яку входить підрахунок позитивних чи негативних факторів на кінцевий фінансовий результат. На початку проведення перевірки аудитор повинен чітко розуміти мету діяльності підприємства, а саме цільові напрямки господарської й фінансової діяльності.

Здійснюючи аудит фінансових результатів необхідно визначити ряд головних завдань [1]:

Таблиця 1

Основні завдання внутрішнього аудиту фінансових результатів

№	Назва завдання	Складові етапи
1.	Встановлення	-відповідності визначення фінансових результатів за обліковою політикою підприємства; -повноти відображення фінансових результати на рахунках бухгалтерського обліку; -дотримання строків звітного періоду.
2.	Перевірка	Правильності: -ведення аналітичного обліку, використання 7 та 9 класів Плану рахунків; -відображення в обліку списання збитків минулих періодів, довгострокової дебіторської заборгованості; -перерахування сум до бюджету.
3.	Дослідження	Достовірності визначення фінансових результатів й організації обліку фінансових результатів.
4.	Контроль	-дотримання чинного законодавства щодо формування фінансових результатів; -правильності визначення та використання чистого прибутку; -правильності віднесення витрат до собівартості послуг.

Для досягнення поставленої мети необхідно отримати аудиторські докази за допомогою використання різних прийомів та джерел. Основними джерелами [2] внутрішнього аудиту формування фінансових результатів на підприємствах водопостачання та водовідведення можуть бути Баланс, Звіт про фінансові результати та їх використання, податкова декларації комунального підприємства, бухгалтерські реєстри обліку виробничих витрат, документи, що свідчать про реалізацію фінансових результатів.

Звичайно, формуючи звіт з перевірки аудитор пропонує керівництву ряд впроваджень для ефективного обліку фінансових результатів, що стосуються:

- класифікація доходів і витрат залежно від джерел їх формування;
- розрізняти доходи і витрати за видами фінансової, операційної, інвестиційної діяльності;
- деталізація інформації про доходи та витрати в межах аналітичного обліку за окремими галузями діяльності та каналами реалізації послуг.

Таким чином, можна дійти висновку, що правильність проведення внутрішнього аудиту фінансових результатів надає можливість виявити проблемні аспекти та їх основі розробити заходи щодо їх усунення та підвищення показників фінансових результатів діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Зіміна А.В. (2017 р.) Консалтинг і міжнародний бізнес . *Особливості аудиту фінансових результатів підприємства*. с.108-1011
2. Аудит фінансових результатів, як найвідповідальніший вид аудиторської перевірки. Вилучено з: <https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/17506/>
3. Бізнес в умовах війни (2022 р.). Вилучено з: <https://pravda.com.ua>
4. Важливість проведення внутрішнього аудиту (2022 р.). Вилучено з: <https://blog.wearedrew.com/ua>

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ

Кузін Галина Ігорівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Кміть Віра Мирославівна

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Система оподаткування податку на прибуток підприємств сьогодні в загальних рисах відповідає міжнародним стандартам. В Україні діє класична європейська модель оподаткування прибутку підприємств, яка полягає у прямому оподаткуванні чистого прибутку підприємства.

Податок на прибуток – це загальнодержавний податок, який сплачується суб'єктами господарювання, тобто юридичними особами, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами. Підприємства сплачують податок з прибутку, отриманого від реалізації продукції (робіт, послуг), нематеріальних активів, основних фондів, валютних цінностей, цінних паперів та інших видів фінансово-матеріальних цінностей, із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій [3].

Проте, існує невдоволення як з боку держави, так і з боку підприємств від діючої системи оподаткування вищезазначеним податком. З боку підприємств існує невдоволення складністю адміністрування податку на прибуток підприємств та тиском з боку податкових органів. В свою чергу, з боку держави це спричинено ухиленням від сплати податку через тіньовий бізнес та застосуванням різноманітних методів його мінімізації. Більшість надходжень від податку на прибуток втрачається через масштабні інструменти ухилення від їх сплати та агресивне податкове планування великими та надвеликими підприємствами. Відтак, в Україні рівень тіньової економіки стабільно протягом багатьох років залишається дуже високим (на рівні 30-45%) [1].

Таким чином, існує гостра необхідність реформування податку на прибуток підприємств, але водночас дискусійним залишається питання стосовно заміни його традиційної форми податком на виведений капітал.

Концепція податку на виведений капітал полягає в оподаткуванні дивідендів або розподілених прибутків, а не фінансових прибутків підприємства як це відбувається при оподаткуванні податком на прибуток.

До операцій з виведення капіталу відносяться:

- виплата дивідендів на користь неплатника податку на виведений капітал;
- виплати в грошовій і натуральній формі на користь власника корпоративних прав, навіть якщо вони не оформлені як дивіденди.

Крім того, до них також прирівнюються: виплати відсотків, комісій за позиками, страхових платежів, фінансової допомоги, а також безоплатне надання товарів, робіт, послуг, інвестиції в об'єкти за межами України і роялті, заборгованість за товари, роботи, послуги, суми коштів та/або вартість товару, перерахованих (наданих) як внесок до статутного капіталу або в спільну діяльність, у довірче управління, якщо отримувачем таких коштів та/або вартості товару є особа – неплатник податку [6].

Тобто, податок на виведений капітал передбачає запобігання будь-яких механізмів ухилення від його сплати.

Так, можна визначити три головні цілі впровадження цього податку [4]:

1. Стимулювання підприємців. Створення умов, в яких суб'єкти підприємницької діяльності не будуть зацікавлені виводити фінансові активи з бізнесу, а навпаки – вкладати їх у модернізацію та розширення своїх активів.

2. Детінізація бізнесу.

3. Спрощення адміністрування. Звітування передбачається лише у випадку наявності оподатковуваних операцій.

Більшість переваг від запровадження цього податку мають довготривалу перспективу.

Найбільш очевидно з них є створення стимулів для ділової активності та залучення більшої кількості інвестицій. Крім цього, прибічники податку на виведений капітал часто наголошують, що його запровадження означатиме менше податкових перевірок.

Однак, найбільшим ризиком його запровадження прогнозують зменшення надходжень до держбюджету. З цим стикнулися й іноземні держави, які перейшли на таку систему оподаткування. За різними підрахунками втрати бюджету можуть скласти від 20 млрд грн до 80 млрд. грн [2].

Введення податку на виведений капітал обговорювалося фахівцями активно ще з 2018 року. З того часу було підготовлено аж 3 проекти з цього податку, але жодний з цих проектів до розгляду у Верховній Раді не дійшов і на теперішній час Україна не буде запроваджувати податок на виведений капітал.

Податок на виведений капітал вдалось реалізувати у Дія.City. У цьому спеціальному податковому режимі є можливість для резидентів обрати статус платника податку на особливих умовах — ПнВК — та сплачувати податок за ставкою 9% у разі виплати дивідендів та здійснення низки виплат [5].

Отже, можна підсумувати, що покращення сучасного стану податку на прибуток підприємства знаходиться в числі найважливіших соціально-економічних проблем, від швидкого вирішення яких великою мірою залежить подальший розвиток економіки України. Впровадження нової моделі оподаткування прибутку у вигляді податку на виведений капітал при правильному його застосуванні матиме позитивний вплив на відновлення української економіки.

Список використаних джерел:

1. Матвійчук К. А. Тіньова економіка в Україні як наслідок ухилення від сплати податків. Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана, Україна. Матеріали науково-практичної конференції «Фінансовий механізм вирішення глобальних проблем». http://www.confcontact.com/2012_09_21/7_matvijchuk.htm
2. Мельничук І. Податок на виведений капітал: переваги, ризики та іноземний досвід. URL: <https://mainbusinesspartner.ua/podatok-na-vyvedenyi-kapital>
3. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>;
4. Податок на виведений капітал: особливості, перспективи та наслідки для України. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/tax-on-withdrawn-capital.html>
5. Федосюк Ю. Платники податку на виведений капітал в «Дія Сіті» URL: <https://uba.ua/ukr/news/8958>
6. Циганок Ю. Податок на виведений капітал vs податок на прибуток. Бухгалтер і Закон. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ009509

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ НЕОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна

Є витрати, що здійснюються в одному періоді, а відображаються у фінансових результатах наступних періодів. Це – витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Їх доцільно розподіляти протягом послідовних періодів за допомогою методів амортизації необоротних активів. Одним із таких методів є метод амортизації на основі неопераційних доходів.

Неопераційні доходи виникають при веденні неопераційної діяльності.

Неопераційна діяльність – фінансова, інвестиційна та інша діяльність підприємства, яка не є операційною діяльністю.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша діяльність – інша неопераційна діяльність, яка не пов'язана з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства [1].

До неопераційних доходів відноситься дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи.

Відповідно до НП(С)БО 15 "Дохід" до фінансових доходів включаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

До складу інших доходів, зокрема, включаються дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [2].

Неопераційні доходи обліковують на рахунках 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 74 "Інші доходи".

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" має такі субрахунки:

721 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства";

722 "Дохід від спільної діяльності";

723 "Дохід від інвестицій в дочірні підприємства".

Рахунок 73 "Інші фінансові доходи" призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 "Дохід від участі в капіталі".

Рахунок 73 "Інші фінансові доходи" має такі субрахунки:

731 "Дивіденди одержані";

732 “Відсотки одержані”;

733 “Інші доходи від фінансових операцій”.

Рахунок 74 “Інші доходи” призначено для обліку доходів, які виникають в процесі діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Рахунок 74 “Інші доходи” має такі субрахунки:

740 “Дохід від зміни вартості фінансових інструментів”;

741 “Дохід від реалізації фінансових інвестицій”;

742 “Дохід від відновлення корисності активів”;

744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”;

745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”;

746 “Інші доходи” [3; 4].

У формі № 2 фінансової звітності “Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)” дохід від участі в капіталі відображається в статті “Дохід від участі в капіталі” за кодом рядка 2200, інші фінансові доходи – в статті “Інші фінансові доходи” за кодом рядка 2220, а інші доходи – в статті “Інші доходи” за кодом рядка 2240) [1; 5].

Можна використовувати різні методи розподілу ВМП на основі видів неопераційних доходів, а також відповідно до субрахунків по рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”.

За методом на основі неопераційних доходів річна сума розподілу ВМП визначається як добуток суми ВМП, що розподіляється, на коефіцієнту розподілу ВМП, який обчислюється діленням суми планового або фактичного обсягу неопераційних доходів за окремі періоди на плановий обсяг неопераційних доходів за увесь період розподілу ВМП.

Існує два способи розрахунку цього методу: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

ВМП за методом на основі неопераційних доходів розподіляються за формулами:

$$PCPBM\text{П} = CPBM\text{П} \times KPBMP,$$

де $PCPBM\text{П}$ – річна сума розподілу ВМП; $CPBM\text{П}$ – сума розподілу ВМП; $KPBMP$ – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = OHD : POND,$$

де OHD – плановий або фактичний обсяг неопераційних доходів за окремі періоди; $POND$ – плановий обсяг неопераційних доходів за увесь період.

Також можна застосовувати інший варіант розподілу ВМП за методом на основі неопераційних доходів:

$$PCPBM\text{П} = OHD \times KPBMP,$$

$$KPBMP = CPBM\text{П} : POND.$$

Здійсимо на прикладі розподіл ВМП за методом на основі неопераційних доходів.

Приклад. Сума ВМП – 83000 грн, строк розподілу – 5 років. За час розподілу ВМП очікується отримати 293000 грн неопераційних доходів, у тому числі: за 1-й рік – 110000 грн, за 2-й рік – 93000 грн, за 3-й рік – 57000 грн, за 4-й рік – 23000 грн, за 5-й рік – 10000 грн.

Обчислимо коефіцієнт розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,3755 ($110000 : 293000 = 0,3755$), за 2-й рік – 0,3174 ($93000 : 293000 = 0,3174$), за 3-й рік – 0,1945 ($57000 : 293000 = 0,1945$), за 4-й рік – 0,0785 ($23000 : 293000 = 0,0785$), за 5-й рік – 0,0341 ($10000 : 293000 = 0,0341$).

В таблиці 1 наведено застосування 1-го способу розподілу ВМП (від початкової суми), а в таблиці 2 – 2-го способу розподілу ВМП (від залишкової суми).

Таблиця 1

**Розподіл ВМП за методом на основі неопераційних доходів
(1-й спосіб – від початкової суми)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Неопераційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	83000	110000	0,3755	31166
2	83000	93000	0,3174	26344
3	83000	57000	0,1945	16144
4	83000	23000	0,0785	6516
5	83000	10000	0,0341	2830
х	Разом	293000	1	83000

[авторська розробка]

Таблиця 2

**Розподіл ВМП за методом на основі неопераційних доходів
(2-й спосіб – від залишкової суми)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Неопераційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	83000	110000	0,3755	31166
2	51834	93000	0,3174	16452
3	35382	57000	0,1945	6882
4	28500	23000	0,0785	2237
5	26263	10000	0,0341	26263
х	Разом	293000	1	83000

[авторська розробка]

Як видно з даних таблиці 1, при використанні 1-го способу методу на основі неопераційних доходів, ВМП розподіляються із початкової суми і повністю відносяться у витрати звітних періодів.

При розподілі ВМП за 2-м способом методу на основі неопераційних доходів (табл. 2), в останньому періоді нерозподілена сума ВМП буде віднесена у витрати.

Висновки. Розподіляти ВМП можливо за методом на основі неопераційних доходів.

Неопераційні доходи отримуються внаслідок неопераційної діяльності підприємства. Вони включають доходи від участі в капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи. Облік неопераційних доходів ведуть на рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”.

Залежно від видів неопераційних доходів, а також відповідно до субрахунків по рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”, можна використовувати різні методи розподілу ВМП на основі неопераційних доходів, а саме: 1) на основі доходу від участі в капіталі; 2) на основі доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) на основі доходу від спільної діяльності; 4) на основі доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) на основі інших фінансових доходів; 6) на основі доходу від дивідендів одержаних; 7) на основі доходу від відсотків одержаних; 8) на основі доходу від інших доходів від фінансових операцій; 9) на основі інших доходів; 10) на основі доходу від зміни вартості фінансових інструментів; 11) на основі доходу від реалізації фінансових інвестицій; 12) на основі

доходу від відновлення корисності активів; 13) на основі доходу від неопераційної курсової різниці; 14) на основі доходу від безоплатно одержаних активів; 15) на основі інших доходів від звичайної діяльності та ін.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

DIGITAL TRANSFORMATION IN MANAGEMENT: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Lopatin Vladyslav Olegovich

ORCID ID: 0009-0001-3406-6943

a higher education student of the educational and research institute of economics,
management and international business

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

Scientific supervisor: Havrys Olha Oleksandrivna

ORCID ID: 0000-0002-3247-6885

senior lecturer of department of business economics and international relations

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

Digital transformation has become a critical aspect of modern management, where businesses integrate digital technologies to enhance organizational performance and drive innovation. The fast-paced and constantly evolving business environment necessitates the adoption of digital technologies to remain competitive. Therefore, there is an increased interest in exploring the challenges and opportunities that come with digital transformation in management.

Several scholars, including O. Tsyhuleva [1], O. Yefymenko [2], Y. Bobalo [3], D. Buhalishave [5], and T. C. Korkeamaki [4], have made significant contributions to the study of the challenges and opportunities of digital transformation in management. They have highlighted the need for organizations to embrace digital technologies and remain competitive while also addressing potential risks and challenges.

Digital transformation involves integrating digital technologies such as cloud computing, artificial intelligence, the Internet of Things (IoT), and blockchain into various organizational processes, which has revolutionized the way businesses operate [2]. However, implementing digital transformation is not an easy task and brings both positive changes and problems.

One of the primary challenges of digital transformation is resistance to change from employees. Employees may resist the change due to fear of job loss or lack of technological skills. Thus, organizations must provide adequate training and support to enable employees to embrace digital transformation fully.

The issue of cybersecurity is another challenge of digital transformation in management. Organizations become vulnerable to cyber attacks as they adopt digital technologies, which can lead to data breaches and other security breaches. Therefore, organizations must implement robust cybersecurity measures to protect digital assets and customer data [6].

Another challenge in digital transformation is the complexity of the process. Implementing new digital technologies requires a significant investment of time, money, and

resources. It also requires a clear strategy to ensure a smooth transition [3]. Organizations need to ensure that they have the necessary infrastructure and systems to support the implementation of digital transformation.

Despite these challenges, digital transformation in management presents significant opportunities for organizations [8]. One of the most significant benefits of digital transformation is the ability to enhance customer engagement. Digital technologies have enabled organizations to provide personalized and interactive customer experiences, which have increased customer loyalty and retention.

Digital transformation also enables organizations to leverage big data analytics to gain insights into customer behavior, market trends, and business performance. This data can be used to make informed decisions, optimize operations, and identify new business opportunities [4].

Additionally, digital transformation has enabled organizations to operate more efficiently, reducing costs and increasing productivity [5]. For example, automation of repetitive tasks can free up employees' time to focus on more strategic tasks, enhancing their creativity and innovation.

To summarize, digital transformation poses both advantages and difficulties for businesses. Incorporating digital technologies necessitates changes in organizational culture and security measures to safeguard digital assets. Nevertheless, it also provides opportunities to improve customer engagement, use big data analytics, and operate more efficiently. As a result, companies should accept digital transformation and create plans to confront its challenges and capitalize on its prospects. The relevance of the topic of digital transformation in management is crucial for Ukrainian enterprises in the current historical conditions. The fast-paced technological advancements and increasing competition in the global market have urged Ukrainian businesses to adopt digital transformation to remain competitive and enhance organizational performance. Furthermore, Ukraine is currently facing a significant economic crisis, and digital transformation can be a way to optimize operations and reduce costs. However, Ukrainian enterprises must also consider the challenges that come with digital transformation, such as resistance to change and cybersecurity risks, and develop adequate strategies to mitigate them.

References:

1. Tsyhuleva, O. (2020). Digital transformation in the context of Ukrainian companies. *Journal of Eastern European Management Studies*, 25(2), 182-200.
2. Yefymenko, O. (2021). Digitalization of business processes: challenges and opportunities. *International Journal of Entrepreneurship*, 25(2), 16-27.
3. Bobalo, Y. (2022). Industry 4.0 and its impact on Ukrainian companies. *International Journal of Industrial Engineering and Management*, 14(1), 53-68.
4. Korkeamaki, T. C. (2020). The role of technology in digital transformation. *Journal of Business Research*, 110, 360-369.
5. Buhalis, D. (2023). Innovation and digital transformation in the hospitality industry. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 14(3), 345-360.
6. Maccani, G., & Di Pietro, R. (2020). Digital transformation and cybersecurity: The need for a structured approach. *Journal of Business Research*, 109, 245-248.

АНРІ ФАЙОЛЬ І 14 ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ

Колганова Марія Михайлівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Литвиненко Катерина Геннадіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Бачуріна Анна Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Анрі Файоль називають «батьком наукового менеджменту». Основним об'єктом його досліджень була організація в цілому. Вивчавши її, він не зосереджувався на окремих елементах, що дозволяло бачити більш цілісну картину. Крім цього, в питанні поняття управління Файоль став першовідкривачем, адже до цього це ніхто не вивчав. Особливістю його навчань було те, що він доводив існування адміністративних функцій на будь-якому рівні організації. [2]

Функціонування будь-якої організації Файоль зводив до таких основних видів діяльності: технічна (здійснення виробничого процесу); комерційна (закупівля всього необхідного для створення товарів і послуг); фінансова (залучення, збереження і ефективне використання коштів); бухгалтерська (проведення статистичних спостережень, складання балансів); адміністративна; (вплив на працівників); захист життя, особистості і власності. Кожен з перерахованих видів діяльності має необхідність в управлінні, яке здійснюється за допомогою виконання функцій планування, організації, контролю, мотивації та координації роботи. [1]

Завдяки своєму серйозному досвіду у сфері управління Анрі Файоль розробив відомі 14 принципів управління:

1. Принцип розподіл праці

Мета – збільшення обсягів і якості виробництва. Слід зазначити, що витратитися на даний процес повинні такі ж зусилля. Можна сказати, що це природний спосіб виробити більше продукції. Файоль розглядав спеціалізацію як ефективний засіб залучення людей і груп. Проте поняття поділу праці має свої обмеження, за межі яких вийти неможливо. До того ж, це найважливіший з 14 принципів Файоля.

2. Принцип влади і відповідальності

Його суть полягає в зв'язку, який повинен існувати між владою і відповідальністю керуючого. Влада має право віддавати розпорядження, а також силу, яка зобов'язує їй підкорятися. Однак слід пам'ятати, що будь-яка влада пов'язана відповідальністю. Тобто санкції – нагороди або штрафи, які супроводжують її дії.

3. Принцип дисципліни

Діяльність компанії завжди починається з дисципліни. Цей принцип демонструє важливість укладання стабільних угод між компанією та її співробітниками. А в разі порушення встановленого договору повинні застосовуватися санкції. Дисципліна – то є покора, старанність та манера тримати себе. І її стан цілком залежить саме від керівників.

4. Принцип єдності розпорядництва

Співробітнику надавати накази може лише один керівник. Це правило важливо приймати як фундаментальне.

5.Принцип єдності керівництва

Його суть: один керівник, один вид діяльності, одна мета. З усіх 14 принципів Файоля єдність керівництва має важливе значення в роботі підприємства.

6.Принцип підпорядкування приватних інтересів спільним

Цей принцип говорить про те, що інтереси співробітників не повинні перевищувати за значимістю інтереси компанії.

7.Принцип винагороди співробітників

Винагорода персоналу є оплата виконаної роботи. Вона базується на принципах справедливості і повинна задовольняти як співробітників, так і керівника.

8.Централізація і децентралізація

Даний принцип ґрунтується на збільшенні або зниженні обсягу влади керуючого. Для кожної ситуації повинен існувати баланс між централізацією і децентралізацією влади керівника. Централізація – це система управління, яка добра чи погана сама по собі: вона може бути прийнята або відкинута в залежності від тенденції керівника і від обставин, але при цьому існує завжди.

9.Принцип ієрархії

Ієрархія – ряд керівних посад: від найнижчих до найвищих.

10.Принцип порядку

За основу береться загальновідома формула: робоче місце для кожного працівника і кожен працівник на своєму місці.

11.Справедливість

Щоб заохочувати персонал до виконання своїх обов'язків, треба ставитися до нього доброзичливо. Саме справедливість ґрунтується на поєднанні доброзичливості та правосуддя.

12.Принцип стабільності складу персоналу

Велика плинність кадрів – причина і наслідок поганої роботи компанії. Проте не слід забувати, що зміна співробітників неминуча: вік, хвороби, відставки, смерть.

13.Принцип ініціативи

Суть цього принципу полягає в розробці плану з наступною успішною його реалізацією.

14.Принцип єднання персоналу або корпоративний дух

Сильна сторона компанії – гармонія і єднання співробітників. А тому великою помилкою є поділ власних сил в процесі роботи. [3]

Отже, Анрі Файоль зіграв важливу роль в історії менеджменту. Саме він вперше серйозно проаналізував з наукової точки зору не тільки роботу інших, а свої власні обов'язки і зони відповідальності. Актуальність його принципів й досі незмінна. Тому підтвердження є те, що дуже багато компаній використовують їх у власному досвіді.

Список використаних джерел:

1. Анрі Файоль: біографія, теорія управління, принципи, інші внески. URL: <https://uk.warbletoncouncil.org/aportaciones-de-henri-fayol-7184>
2. Батько менеджменту Анрі Файоль та його принципи адміністративного управління.
3. URL:<http://www.pidpryemec.com/useful/management/father-ofmanagement-henri-faiol/>
4. 14 принципів Файоля. Основні принципи управління. URL: <https://ukrpublic.com/aktualne/14-printsipiv-fajolya-osnovni-printsipi-upravlinnya.html>

РОЗВИТОК КАР'ЄРИ ТА МОТИВАЦІЇ HR-ФАХІВЦІВ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Миколайчук Ірина Павлівна

ORCID ID: 0000-0001-7380-5000

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Жуковська Валентина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-5033-711X

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Шпиця Катерина Євгеніївна

здобувачка вищої освіти факультету економіки, менеджменту та психології
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Компетентні HR-фахівці є безцінним співробітниками в будь-якій компанії та будь-який час. В умовах воєнного стану на них лягло ще більше відповідальності та завдань, які вимагають більшої залученості в кадрові процеси та використання нових технологій. Якщо функції HR-спеціалістів до початку війни зосереджувались на переважно ключових професійних процесах, то наразі вони змінилися на координаторські процеси та налагодження алгоритму дій в різних кризових ситуаціях. Наразі значна частка HR-фахівців в Україні виконують незвичні та нові для них процеси. Саме тому проблема формування кар'єри сучасного HR-фахівця є актуальною та створює об'єктивну необхідність проведення відповідних досліджень у даному напрямі.

В більшості наукових джерел кар'єра розглядається як складне соціально-психологічне явище, що охоплює всі сфери життєдіяльності людини, оскільки зумовлює істотні зміни її життєвого шляху в цілому, що сприяє всебічному розвитку як професійного, так і особистісного потенціалу людини, тому місце кар'єри у професійному розвитку персоналу має досить вагоме значення [4]. HR – перспективна галузь, розвиватися в якій можуть люди з найрізноманітнішими професійними амбіціями, при цьому HR-напрямки постійно трансформуються та масштабуються – від рекрутингу до бізнес-партнерства. HR-фахівець може розвиватися вертикально та горизонтально. Вертикальний розвиток є більш звичним та зрозумілим (наприклад, Рекрутер – Team Lead – Керівник відділу рекрутингу) та передбачає розвиток hard skills, а також стратегічне мислення та лідерські компетенції – soft skills. Горизонтальний розвиток передбачає підвищення кваліфікації в поточній ролі. Для рекрутера, наприклад, це може позначатися на складності вакансій, які він закриває [1]. Тобто можна почати з пошуку продавців-консультантів або офіс-адміністраторів, а згодом перейти до більш складних позицій.

У малому бізнесі всі HR функції виконує одна людина – HR Generalist. Зі зростанням компанії трансформуються й HR-функції та ролі. Наприклад, під час залучення та рекрутингу співробітник зустрічається із Talent acquisition manager, який володіє здатністю до аналізу ринку праці, проводить огляд заробітних плат, розробляє стратегію пошуку співробітників, планує перелік перспективних вакансій для майбутніх потреб та ресурси для реалізації плану.

Якщо людина прийшла в HR-сферу із бажанням спілкуватися з людьми, найкраще підійде позиція HR People Partner, основним завданням якого є створення

та підтримка здорової атмосфери в команді, адаптація нових співробітників, допомога їм стати частиною команди та налагодити контакт, аналіз атмосфери в компанії, запобігання конфліктам або допомога їх врегулювати. People Partner іноді називають Happiness Manager (назва посади залежить в першу чергу від структури організації).

На етапі адаптації та розвитку співробітник переходить до виконання наступної ролі HR – Talent Development Manager. Розвиток талантів – одне з ключових завдань HR-департаменту. Тому в структурі зазвичай виділяють Talent Development або Learning & Development. Обидві функції відповідають за розвиток співробітників. Learning & Development сфокусований саме на навчанні – складанні навчальних програм, плануванні методичних матеріалів, проведенні тренінгів. Talent Development орієнтується на загальний розвиток співробітників, побудову кар'єрних шляхів для кожної ролі, індивідуальний план розвитку, менторинг, ротацію та оцінку.

Працюючи в компанії, співробітник отримує заробітну плату та все те, що зазвичай прийнято називати «плюшками». За це відповідає відділ Total Rewards – сфера, суміжна з Payroll та Compensation & Benefits. Payroll – відповідають за нарахування заробітних плат, формування бюджету заробітних плат. Compensation & Benefits формує та реалізує стратегію щодо додаткових бенефітів, які передбачені для широкої групи співробітників компанії, наприклад, медичне страхування, абонемент у фітнес-зал, страхування життя та інші. Total Rewards формує загальну стратегію щодо бенефітів, компенсацій, привілеїв та бонусів.

До того ж протягом усього життєвого циклу співробітник зустрічається з функцією Personnel Administration, що передбачає тісний контакт із бухгалтерією та юриспруденцією – приймання та звільнення співробітників, ведення кадрової звітності, кадрового обліку, вирішення кадрових питань [3].

Враховуючи ситуацію в країні на даний час, варто проаналізувати зміни у заробітній платі HR-фахівців. 31% HR-фахівців відчули зменшення обсягу роботи після початку війни, але це не призвело до її звільнень (96% HR зараз працюють full-time). Внаслідок початку повномасштабної війни припинилося зростання зарплат у більшості фахівців, проте, попри війну медіанна зарплата HR-спеціалістів зростає. Наприклад, в Україні у грудні 2021 року вона становила в середньому 1200\$, а вже в червні 2022 року підвищилася до 1350\$.

Суттєво більше стали отримувати досвідчені спеціалісти: HR-Director (+\$300, до \$3000), спеціалісти рівня Senior (+\$200, до \$2000). Продовжують зростати і зарплати спеціалістів середньої ланки: People partner / Happiness manager (+\$300, до \$1500), HR Manager (+\$175, до \$1300), Recruiter (+\$107, до \$1145).

Зарплата HR-фахівців також залежить від стажу роботи. Так, в Україні За стаж до одного року фахівці отримують найменшу зарплату (рис.1).

Рис. 1. Динаміка заробітної плати HR-фахівців зі стажем до року в Україні (1) та зі стажем 7-10 років (2)

взято з [2]

Найвищі зарплати пропонують сьогодні HR-фахівцям продуктиві компанії (до \$1727), а найнижчі – аутсорсингові та аутстафінгові компанії (до \$1150). Також 52% HR-спеціалістів отримують бонуси до зарплати за гарні показники роботи, з них найчастіше – спеціалісти з пошуку та залучення фахівців. Наприклад медіанна зарплата Talent Acquisition Managers з урахуванням регулярних бонусів становить \$2316, Talent Researchers / Sourcers – \$775, рекрутерів – \$140 [2].

Якщо людина хоче розпочати кар'єру в HR, але у неї немає досвіду, то стартувати можна в одному з двох умовних напрямків – рекрутинг або робота з HR-процесами, які здебільшого пов'язані зі вже існуючим персоналом компанії. Позиції, з яких можна і варто починати у першому напрямку – це recruitment researcher, асистент рекрутера або сорсер. Якщо робота рекрутера включає усі етапи підбору персоналу, то робота сорсера – знайти потенційно відповідного кандидата на основі ключових вимог позиції, не вступаючи з ним у контакт, а надаючи дані і контакти рекрутеру або HR-менеджеру.

У другому напрямку варто звернути увагу на позиції асистента HR-менеджера, HR-адміністратора або ж офіс-менеджера з частковим залученням до HR-функцій. Тут можна бути включеним у кадрові діловодство, роботу з кадровою документацією, частково – у сорсинг персоналу, івент-менеджмент, а головне – бути залученим до всіх або більшості HR-процесів і мати змогу бачити повну картину та зону відповідальності HR-фахівця у компанії. Важливо пам'ятати: незалежно від того, який із двох векторів обрати (рекрутинг чи HR-процеси), все одно доведеться занурюватись у предметну сферу бізнесу компанії, адже без цього розуміння ефективним у професії HR-менеджера не стати [5].

Висновки. Отже, діяльність HR-фахівця спрямована на залучення, розвиток та утримання найкращих спеціалістів для досягнення бізнес-цілей компанії. HR-Support – це функція бізнесу, яка допомагає реалізувати бізнес-стратегію компанії завдяки формуванню та розвитку команди. З кожним роком можливості та кар'єра в даній сфері тільки покращуються. HR-професія багатогранна та має різні функції, а кожна людина, яка прагне реалізувати себе в даній сфері, обов'язково знайде привабливу та перспективну роль для успішної кар'єри.

Список використаних джерел:

1. Жуковська В.М. Миколайчук І.П., Марняло А.М., Шома М.С. Рекрутмент як технологія ефективного залучення й онбордингу персоналу. *Бізнес Інформ*. 2021. №12. С. 257–262. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-257-26>
2. Іпполітова І.. Зарплати українських PM, HR, DevOps, Data Scientists та інших IT-спеціалістів – літо 2022. Вилучено з: <https://dou.ua/lenta/articles/salary-report-tech-nontech-summer-2022/>
3. Крамар В. Кар'єра в HR: гайд для початківців. Вилучено з: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/512758-karera-v-hr-gayd-dlya-pochatkivciv>
4. Миколайчук, І. & Хмурова, В. (2019). Професіоналізм менеджерів в Україні: резерви зростання. *SCIENTIA-FRUCTUOSA (ВІСНИК КНТЕУ)*, 126(4), 110–124. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)10](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)10) Вилучено з: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/666>
5. Молчан М. Як розпочати кар'єру в HR без досвіду роботи? Вилучено з: <https://happymonday.ua/karjera-v-hr-bez-dosvidu-roboty>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Шафран Андрій Іванович

ORCID ID: 0009-0004-7051-117X

аспірант спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

На сучасному етапі економічного розвитку, агропромисловий сектор України є однією з ключових галузей національної економіки. Застосування передових технологій вирощування та обробки сільськогосподарської продукції, висока енергоефективність та екологічність, активне застосування новітніх агротехнічних рішень - все це дозволяє агропромислому комплексу України ефективно конкурувати на світовому ринку та забезпечувати стабільний розвиток національної економіки, що створює близько 12,1% валової доданої вартості держави.

Розвиток агропромислового сектору забезпечується різноманітними факторами, такими як науково-технічний прогрес, світовий досвід, ефективне управління господарством, розвиток кооперації, впровадження ринкових методів господарювання, державне регулювання аграрної економіки та інші. Такі фактори допомагають збільшувати виробництво сільськогосподарської продукції, підвищувати якість та кількість використаної техніки, зменшувати витрати на виробництво, збільшувати прибуток, залучати інвестиції та розвивати зовнішньоекономічні зв'язки.

Проте, розвиток агропромислового сектору також залежить від різних факторів, які можуть знижувати його ефективність. Особливо це відчутно зараз при повномасштабному вторгненні росії. Умови воєнного стану суттєво впливають на стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України. На жаль, воєнна ситуація призводить до значних втрат у виробництві та експорті сільськогосподарської продукції, а також до зниження інвестицій в галузь. Також необхідно розуміти, що воєнний стан створює складнощі та перешкоди для розвитку сільського господарства та інших галузей агропромислового комплексу. Адже в таких умовах існують проблеми скорочення доступності палива (весна 2022р.), зниження виробництва мінеральних добрив та інших необхідних матеріалів, що може вплинути на виробництво та якість продукції. Крім того, існують складнощі з доставкою та збутом продукції через обмеження на транспортування.

Враховуючи поточну ситуацію в країні, розвиток українського агропромислового комплексу набуває особливого значення для забезпечення національної безпеки та економічної стабільності. Розвиток сільського господарства та інших галузей агропромислового комплексу може допомогти зменшити залежність від імпорту і в разі необхідності забезпечити населення продуктами харчування [2].

Проте, не дивлячись на труднощі, є певні перспективи для розвитку агропромислового комплексу України в умовах воєнного стану. Зокрема, може збільшуватися попит на внутрішні ресурси та продукти, що може забезпечити додаткові можливості для розвитку внутрішнього ринку. У зв'язку з цим, відкриваються перспективи для експорту аграрної продукції України до інших країн, які можуть зацікавлені в забезпеченні своєї продовольчої безпеки.

Однак, для того, щоб використати ці можливості, необхідно вжити відповідних заходів. Наприклад, необхідно забезпечити безпеку та захист виробництва, підтримати інвестиції та розвиток інфраструктури, забезпечити підтримку фермерів та інших суб'єктів агропромислового комплексу [1]. Подальший розвиток галузі потребує обґрунтування пріоритетних заходів державної політики щодо забезпечення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах інтеграції країни у світову економічну систему [3,с.62].

Основні напрямки розвитку агропромислового сектору України передбачають комплексні та взаємопов'язані структурні перетворення в усіх його галузях, використання передових науково-технічних розробок та світового досвіду, впровадження найпрогресивніших форм економіки та організації виробництва, що базуються на розв'язанні найактуальніших проблем, таких як перерозподіл землі та майна, удосконалення відносин власності на землю та впровадження механізмів забезпечення права на власність; приватизація переробних підприємств; реструктуризація підприємств та форм господарювання; розвиток кооперації; впровадження ринкових методів господарювання, таких як менеджмент та маркетинг; державне регулювання аграрної економіки шляхом більш ефективного використання цінових механізмів, фінансово-кредитної та податкової систем; розвиток ринків сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів та послуг; та інтенсифікація та диверсифікація зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Саме тому можна стверджувати, що плани розвитку агропромислового сектору України, які передбачають раціональні та взаємозв'язані структурні перетворення в усіх галузях, використання найважливіших досягнень науково-технічного прогресу та світового досвіду, а також найбільш прогресивних форм економіки та організації виробництва, з фокусом на найактуальніших проблемах, таких як перерозподіл землі та майна, поглиблення відносин власності на землю та запровадження механізмів реалізації права на власність, приватизація переробних підприємств, реструктуризація підприємств та форм господарювання, розвиток кооперації, впровадження ринкових методів господарювання та державного регулювання аграрної економіки через ефективніші цінові важелі, розвиток ринків сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів та послуг, інтенсифікація та диверсифікація зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Мазур, Г. Ф. (2017) Сучасні заходи стимулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні. Агросвіт. №8. С. 12–18.
2. Подольчак, Н. Ю., Яремко, І. І., & Сухай, О. Є. (2013). Потенціал соціально-економічних систем національного господарства: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 220 с.
3. Радченко, О. П., Радченко, А. П., & Фучеджи, Н. Ф. (2019). Розвиток агропромислового сектору України: минуле, сучасне, майбутнє. Випуск 46-1, С.61- 66.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СКЛADOVA ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Бачинський Остап-Степан

ORCID ID: 0009-0002-4652-5403

аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Дотепер результативність роботи державного службовця залежить від багатьох факторів. Ще донедавна до них відносили такі критерії, як, наприклад, наявність знань та досвіду роботи в певній галузі, навички тайм-менеджменту, відповідність освіти, аналітичні та прогностичні здібності. А втім, до переліку компетенцій успішного держслужбовця не входив показник емоційного інтелекту [1, с. 35-38]. Щоб дослідити значущість цієї категорії, необхідно виділити її найбільш вагомні компоненти та їхні особливості (табл.1).

Таблиця 1

Модель емоційного інтелекту

Емоційний інтелект	
Компоненти емоційного інтелекту	Складові емоційного інтелекту
Осягнення власних емоцій	Саморефлексія емоційних станів, емоційне розкриття
Розуміння емоцій інших	Емпатія, розпізнавання емоцій за допомогою експресії, інтуїтивне розпізнавання емоцій
Управління власними емоціями	Самоконтроль, керування стресом, вираження емоцій
Управління емоціями інших	Вміння налагоджувати емоційний контакт, впливати на емоції інших

Джерело: розроблено автором

Наразі емоційний інтелект – це важлива складова професійної компетентності спеціалістів будь-якої галузі [2, с. 6]. Здебільшого щоденна робота держслужбовців передбачає тісний контакт з іншими людьми. Необхідно підкреслити, що для результативного вирішення будь-яких питань, які виникають під час роботи, важливими є вміння проявляти емпатію, швидко налагоджувати психологічний контакт та безконфліктне спілкування.

Необхідно також зазначити, що виконання посадових інструкцій державних службовців вимагає наявності певних особистісних характеристик, без яких як управлінська діяльність, так і виконання запитів громадян будуть недосконалими. Емоції – це невіддільна складова усіх функцій управління, а саме: планування, організації, мотивації та контролю. Для сучасних держслужбовців особливої ваги набуває вміння адаптуватися до мінливості зовнішнього середовища, тривалий час зберігати ефективність в умовах стресу, своєчасно відгукуватись на навколишні процеси, надавати якісні адміністративні послуги особам, які перебувають у стресовому стані, чи здійснювати управлінську діяльність.

Для реалізації цих умінь важливими стають навички чіткого розуміння та усвідомлення власних емоцій, а також емоцій оточення. Саме тому формування емоційного інтелекту держслужбовців під час підвищення їхньої кваліфікації набуває сьогодні особливої значущості. Професійна діяльність на державній службі орієнтована на застосування усіх компонентів інтелекту та висуває фахівцям вимоги щодо різноманітних компетенцій. Серед них можна виділити такі:

1) емоційну компетентність, що означає здатність адекватно реагувати на навколишні зміни у зв'язку з інтелектуальною обробкою специфічної емоційної інформації;

2) професійну, яка передбачає відповідність спеціаліста кваліфікаційним вимогам;

3) соціальну, що означає вміння працювати як самостійно, так і колективно;

4) часову, що передбачає побудову ефективного тайм-менеджменту;

5) методичну, що пов'язана з формуванням здатності мислити системно та працювати з різними обсягами інформації [3, с. 6].

Зі сказаного вище можна висувати, що комунікативні навички та емоційна грамотність фахівця не менш важливі показники, ніж професійні та кваліфікаційні якості. Згідно з дослідженнями показник інтелекту впливає на успішність професійної діяльності у межах 20 відсотків [1, с. 33-36]. На думку Д. Карнегі, приблизно 15 відсотків успіху можливо досягти за допомогою технічних знань, натомість 85 відсотків припадає на мистецтво емоційного інтелекту [4, с. 176-179].

Аналізуючи тематичну літературу та досліджуючи прояви емоційного інтелекту в українських державних службовців різних категорій, можна сказати, що більшість спеціалістів державної служби мають середній рівень його розвитку (рис. 1) [2-4]. Це свідчить про необхідність проведення цілеспрямованої роботи задля його стимулювання.

Рис. 1. Співвідношення рівнів емоційного інтелекту українських держслужбовців

Джерело: розроблено автором

Емоційний інтелект – це невід’ємна складова держслужбовця XXI століття, оскільки, завдяки моделі здібностей (когнітивних), відіграє важливу роль для розвитку спеціалістів, спонукаючи їх до набуття нових компетенцій та розширюючи поле пізнання. Нові моделі бізнес-процесів вимагають нових компетенцій, які необхідні не лише для професійної кар’єри, а й для успішного та якісного життя. В

цьому контексті важливо зазначити, що відповідно до Європейської рамки кваліфікацій передбачено оновлену структуру компетенцій, серед яких виділяють особистісну, що містить також елементи емоційного інтелекту, а такі навички, як творчість, робота в команді, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, емпатія, враховуються в усіх ключових компетенціях.

Доцільно підкреслити, що робота державних службовців тісно переплітається зі стресами, емоційною напруженістю, насиченими міжособистісними стосунками й водночас з певною регламентованістю, ієрархічністю, високим рівнем відповідальності. За останні роки стресогенність роботи українських державних службовців та вимоги до їхньої адаптивності значно зросли з огляду на глобальні та державні проблеми. Серед них, наприклад, можна виділити пандемію та повномасштабне вторгнення.

Задля якісного рішення поставлених державою задач, держслужбовцю потрібно володіти вмінням розпізнавати емоційні стани співрозмовника, здійснювати активний пошук інформації, необхідної для прийняття рішень, аналізувати отриману інформацію, враховуючи її характер, повноту, прозорість та достовірність [5, с. 129]. Успішно вирішувати завдання такого ґатунку дозволяє саме високий розвиток емоційного інтелекту. Ще донедавна емоційність держслужбовців розглядалась як негативна риса, натомість нині спеціалісти стверджують, що емоції не лише не заважають процесу прийняття відповідних рішень, а навпаки, дадуть змогу зробити державному службовцеві оптимальний вибір.

Отже, саме емоційний інтелект сприяє появі нових знань, які закладають підвалини для появи нових теорій, концепцій та розширюють предмет та сферу компетенцій. На їхній основі формуються нові навички, що допомагають творчо підходити до виконання професійних функцій та використовувати емоції для досягнення потрібних результатів.

Список використаних джерел:

1. Білик О. І., Блинда Ю. О., Васькович І. М. Удосконалення системи найму та адаптації державних службовців. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 4 (6). С. 30-45. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4\(6\)-30-44](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-4(6)-30-44) (дата звернення: 12.05.2023).
2. Мудрик А. Б. Психологічні особливості розвитку професійної кар'єри державних службовців. *Психологічні перспективи*. 2019. № 33. С. 5-7. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21D&I21DBN=LINK&P21DBN=U&JRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CN R=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ppst_2015_25_18 (дата звернення: 12.05.2023).
3. Оцінювання емоційного інтелекту державних службовців України: порівняльний аналіз методик MSCEIT, Холла, EQ-I / Н. Ю. Подольчак та ін. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 3. С. 5-7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-3-02-01> (дата звернення: 12.05.2023).
4. Репнова Т. П. Емоційний інтелект у становленні професійно-особистісних компетенцій лідерів публічної служби. *Психологія: реальність і перспективи*. 2021. № 16. С. 173-179. DOI: <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i16.225> (дата звернення: 12.05.2023).
5. Цигилик Н. В. Вплив віку та рівня емоційного інтелекту на ефективність державних службовців України. *Вчені записки*. 2020. Т. 33(72). №4. С. 129. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/20.pdf (дата звернення 13.05.2023).

СЕКЦІЯ V. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОТИРІЧ АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Ворона Марія Петрівна

студентки 2 курсу

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Дорошко Микола Савович

доктор історичних наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

У сучасній міжнародній політиці Китай та США є найбільшими країнами, що володіють потужним геополітичним впливом. Відносини сторін пройшли багато етапів: періоди злетів й падінь, етапи співпраці та ворожості.

Загалом, політику цих двох гегемонів можна описати так: «Холодна політика, гаряча економіка».

Протягом 1989–1993 років китайський напрям у зовнішній політиці США не був провідним. Події на площі Тяньаньмень спричинили погіршення відносин між обома країнами. Китай звинувачує США у підтримці Тайваню, через яку китайські війська не змогли захопити останній. Американський військовий контингент у складі ООН воював доповнюючи китайських добровольців. В сучасних умовах це продовжується, адже Китай вважає Тайвань своєю провінцією, що відкололася, в свою чергу Тайвань наполягає на тому, що є незалежною державою. У 1979 році в США ухвалили «Закон про відносини з Тайванем», за яким Вашингтон затверджує політику одного Китаю, але зобов'язується надати тайванській владі всі необхідні засоби для самооборони. На одній з конференцій Байдена прямо запитали, чи США захищатимуть Тайвань військовими засобами у разі вторгнення Китаю, і він відповів, схвально [1].

Після подій 11 вересня у відповідь США розмістили війська в Іраці, в обхід ради безпеки ООН, і це дуже роздратувало Китай. І в Афганістані, було 2 маршрути: через форт і центральну Азію, в останній США розмістили свої бази, це Китай дуже роздратувало. Південна-Західна Азія – Ірак, Іран, Афганістан, Пакистан – зона глобальної конкуренції між США та Китаєм. Іран, в умовах конфронтації зі США, неминуче орієнтується на Китай. Військові інтервенції США в Афганістані та Іраку і були проведені багато в чому для того, щоб стримати подальше проникнення Китаю в регіон [2].

Проблемною точкою також є острови Спратлі, США заперечує приналежність цих територій до Китаю. У 2019 році був навіть прицидент, коли Американські військові кораблі наблизилися до цих островів. Барак Обама скасував заборону на продаж озброєння та військової техніки для В'єтнаму. До того ж Америка активно підтримує країн АСЕАН, у протистоянні Китаю;

США звинувачують Китай у промисловому шпигунстві (13 офіційних звинувачень Huawei у шахрайстві з банками, перешкоджанні здійсненню правосуддя

і крадіжці комерційної таємниці в американської компанії). У США також панує думка, нібито у китайських лабораторіях виробляється сировина для синтетичного наркотику, який постачається через Мексику у США, де є справжня проблема передозування. Одним з останніх політичних протиріч було те, що Трамп звинувачував Китай у створенні і поширенні ковіду.

У Японії в Кореї багато солдатів США, КНР вважає, що його намагаються оточити. У 2021 році США вивів війська з Афганістану і Китаю стало трохи спокійніше.

В контексті політичних протиріч варто коротко й згадати про постійну гонку озброєнь. Китай розбудовує власний флот: 730 плав. засобів, а США має всього 484, хоча вони значно більші за тонажем і зброєю кораблів. Китай з часом може наростити збройні видатки до рівня США, він має гарний потенціал, до того ж у нього немає такого серйозного зовнішнього боргу, тому більше шансів і можливостей. У сфері ядерної зброї в обох країнах планується серйозне нарощення.

Торгівля США з Китаєм надзвичайно зросла за останні десятиліття і має вирішальне значення для обох країн. Сьогодні Сполучені Штати імпортують з Китаю більше, ніж з будь-якої іншої країни, і Китай є одним із найбільших експортних ринків для товарів і послуг США. КНР має дешеву землю і робочу силу, він є одним з головних економічних партнерів США.

Китай періодично знецінює юань, щоб експорт був дешевший. Інколи такі кроки вживаються через те, що США мають плани про запровадження нових митних зборів на товари. Слабший юань робить китайські товари дешевшими, і це знижує ефект від запровадження додаткових митних зборів.

Американські компанії щорічно заробляють сотні мільярдів доларів від продажів у Китаї – гроші, які вони потім можуть інвестувати у свою діяльність у США. Боїнг, продав станом на 2018 рік більше 1000 авіалайнерів. Китайський ринок смартфонів найбільший на планеті. На торгівлі з КНР apple заробив свій капітал. Сфера продажі авто, теж розвинута – наприклад, Тесла тут збирає свої автомобілі, у 2021 році було збуто 480 тисяч тесл. Воран Бафет у 2008 році скупив найбільшу кількість акцій китайського автомобільного виробника.

Також в Китаї люблять Макдональдс, й інші заклади американського швидкого харчування, та кав'ярні. Наприклад, мережа Starbuck's відкрила свій найбільший заклад у світі у Шанхаї, «KFC» повідомляє, що більше 2 мільйонів китайців їдять в їхніх закладах кожен день. Китай – швидко зростаючий ринок «McDonald's», що приносить 300 мільйонів доларів на рік. Щорічно частка цього ринку збільшується на 10% в порівнянні зі збільшенням на 2-3% в США.

Китай контролював 1 триліон американських боргових зобов'язань, і періодично їх розпродавав. 2 місце у світі після Японії. В Каліфорнії велика китайська діаспора – великі інвестори у житлове майно. Дісней вважає ринок китайських тематичних парків одним з головних у світі.

З 2003 році західні університети почали відкривати свої відділення, освітня галузь співпраці дуже вигідна для США, 914 тисяч іноземних студентів більше 300 тисяч це китайці [2].

Зовсім недавно, на саміті G20 Сі Цзіньпін та Джо Байден згадали про домовленості про стабілізацію китайсько-американських відносин, що, на мою думку, свідчить про те, що економічна співпраця може продовжуватися у позитивному напрямку. До того ж, це вигідно Україні, адже в сучасних умовах війни, коли ми маємо підтримку США, КНР не наважиться нехтувати своїм найбільшим економічним «другом» заради підтримки росії.

Отже, почками зіткнення інтересів Америки і Китаю вважаються Тайвань, Південно-Східна Азія, Афганістан і Центральна Азія. Незважаючи на історичні та

культурні відмінності, відмінності політичних поглядах, США та Китай залежать один від одного й економічна взаємодоповнюваність між країнами велика. На мою думку відносини між Китаєм і США можна також описати висловом – «дружня ворожнеча», очевидно, що обидві держави не готові до відкритого протиборства і будуть намагатися його всіляко уникати. І в Пекіні, і в Вашингтоні існує чітке розуміння того, що в разі відкритого конфлікту під удар буде поставлена вся система американсько-китайських торговельно-економічних відносин, яка вибудовувалася роками.

Список використаних джерел:

1. Городня Н. Д. Східна Азія у зовнішній політиці США (1989–2013): монографія. К.: «Прінт-Сервіс», 2014. 528 с.
2. Шевчук О. В. Китай у зовнішньополітичній стратегії США (1990-ті – 2000-ні рр.). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Сер.: Політологія. 2010. Т. 131, Вип. 118. С.157–162.
3. Christensen T. The Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy. Brookings Institution. 2011. URL: http://www.brookings.edu/articles/2011/03_china_christensen.aspx.

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВТЕЧА З МІСЦЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ

Філімоненко Нікіта Юрійович

Курсант II курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції КП-133
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Чорна Аліна Геннадіївна

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології ННІППФПП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Вивчення проблеми визначення злочинності загалом і різновидів кримінальних правопорушень зокрема є дуже важливим для кримінології. Це стає особливо актуальним в наші дні, оскільки спостерігається руйнування у соціально-економічному та політичному житті держави, занепад моральних цінностей у суспільстві, зростання рівня корупції та злочинності. Із втечами засуджених або ув'язнених порушується функціонування кримінально-виконавчих установ, порушується принцип невідворотності покарання, що викликає тривогу серед населення та невіру в здатність держави забезпечити їхню безпеку. Особи, що втікають, опиняються в нелегальному становищі та можуть вчинити кримінальне правопорушення будь-якої тяжкості. Тому необхідно досліджувати питання визначення втеч з місць позбавлення волі або з-під варті, щоб запобігти новим кримінальним правопорушенням [1, с. 166].

Треба віднести до соціально-правових чинників тих, хто намагається допомогти засудженим і ув'язненим у скоєнні втечі. Ці чинники можуть бути пояснені наступними пунктами:

1. Позбавлення волі - це форма покарання, яка полягає у примусовому утриманні великої кількості суспільно небезпечних осіб на обмеженому просторі, такому як виправні колонії. Це призводить до обмежень у правах засуджених, які встановлені законом і обвинувальним вироком суду.

2. Недосконалість законодавства у сфері кримінальної, кримінально-виконавчої та кримінально-процесуальної правової системи також впливає на збільшення кількості втеч. Відсутність сучасних нормативних актів з профілактики втечі з місць позбавлення волі або з-під варті та неефективна система органів, які відповідають за їх здійснення, також викликають дану проблему.

3. Законодавство України визначає технічні засоби нагляду та контролю, які повинні використовуватися для попередження втеч.

4. Надмірна криміналізація за кримінальні правопорушення, які не є настільки серйозними, щоб відбувати за них покарання за ґратами, також призводить до перевантаження виправних закладів та погіршення умов відбування покарання,

оскільки недостатньо фінансування для забезпечення всіх потреб в'язнів. Це може також викликати збільшення кількості втеч. [1, с. 167].

Обговорюється питання про те, чи вважається втеча підозрюваного з місця позбавлення волі або з-під варти кримінальним правопорушенням згідно зі статтею 393 Кримінального кодексу України, якщо короткочасне затримання застосували як тимчасовий запобіжний захід в порядку, передбаченому Кримінально-процесуальним кодексом України. Деякі вчені підкреслюють необхідність точного тлумачення статті Закону, яка закріплює кримінальну відповідальність за втечу з місця позбавлення волі або з-під варти лише для засуджених осіб або тих, що перебувають під вартою як запобіжний захід. Зокрема, підозрювані, які перебувають під короткочасним затриманням, не можуть бути суб'єктами цього правопорушення. Аналогічні думки висловлюють інші вчені. Щодо доцільності встановлення кримінальної відповідальності за втечу з-під варти особою, яка є підозрюваною у вчиненні кримінального правопорушення та перебуває під короткочасним затриманням, такі пропозиції висловлюються в літературі. Відзначається, що затримання підозрюваної особи є заходом правового примусу, що передбачає ізоляцію та режим тримання, які схожі на ув'язнення. [2, с. 137].

Затримання і утримання під вартою особи дає підставу вважати, що вона перебуває під кримінальним покаранням, і у разі втечі може стати суб'єктом нового правопорушення. Особи, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, повинні залишатися відповідно до вироку суду та не мають права самовільно залишати місце виконання покарання. Для забезпечення порядку та контролю за виконанням покарання застосовуються технічні та спеціальні засоби, такі як аудіовізуальні, електронні та інші технічні досягнення, які дозволяють попереджати втечі та інші порушення порядку виконання покарання та отримувати інформацію про поведінку засуджених.

Найбільш досконала система технічного забезпечення пенітенціарної безпеки наразі існує в США. Спеціалісти застосовують сучасні методи оптимізації контролю і нагляду для підвищення рівня безпеки та виконання покарань. Персонал використовує різні технічні і спеціальні засоби, включаючи новітні аудіовізуальні, електронні та інші технічні досягнення, щоб запобігти втечам та іншим кримінальним правопорушенням, дотримуватись установленого порядку відбування покарань та отримати необхідну інформацію про поведінку засуджених [3, с. 166].

Розглянемо ефективність застосування радіочастотної системи безперервного спостереження та ідентифікації в більшості федеральних в'язниць США. За дослідженнями, використання цифрових систем контролю та спостереження з комп'ютерними технологіями дозволяє ефективно виконувати завдання комплексного контролю за територією пенітенціарної установи, оперативно реагувати на позаштатні ситуації та забезпечувати безпеку. Таким чином, потрібно враховувати міжнародний досвід охорони та безпеки у кримінально-виконавчих установах з метою запобігання втечам з місць позбавлення волі або з-під варти в Україні. Організація ізоляції засуджених до позбавлення волі має свої особливості в кожній країні. Застосування закордонного досвіду може бути корисним для покращення виконання покарання у вигляді позбавлення волі, зокрема, застосування ізоляції. Однак, сліпе копіювання закордонного досвіду не є оптимальним рішенням. Потрібно враховувати чинне українське законодавство та ділову практику, а також відмінності між континентальною та англо-американською правовими системами. [3, с. 167].

Наша думка полягає в тому, що передача досвіду США з кримінально-виконавчої політики в Україні може допомогти у розробці власного плану щодо захисту прав засуджених та забезпечення належних умов відбування покарань, що відповідає міжнародним стандартам. Крім того, така передача досвіду може покращити ситуацію з уникненням втеч з місць позбавлення волі або з-під варти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Косинська Є.В. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти: основні детермінанти. *Право і суспільство*. 2019. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9538/Vtecha%20z%20mistsia%20pozbyavlennia%20voli%20_Kosynska_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 26.02.2023).
2. Орел Ю.В. До питання про суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 393 КК України. *Вісник АМСУ*. Серія: "Право", № 1 (14), 2015. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vamsup_2015_1_24.pdf (дата звернення: 26.02.2023).
3. Косинська Є. В. Запобігання кримінального правопорушення «втеча з місця позбавлення волі або з-під варти»: міжнародний та закордонний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2019 № 38. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vamsup_2015_1_24.pdf (дата звернення: 26.02.2023).

ЗМІНИ ДО ПОЛОЖЕНЬ МИТНОГО КОДЕКСА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Гончаренко Владислав Вадимович

здобувач вищої освіти факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет, Україна

Дослідження змін до положень Митного кодексу під час воєнного стану в Україні вказує на необхідність адаптації митної політики до особливостей кризових ситуацій, що виникають в умовах збройного конфлікту, та забезпечення ефективного контролю за переміщенням товарів через державний кордон.

Воно має на меті визначити ефективні заходи для забезпечення митної безпеки держави та зменшення ризику вивезення стратегічних товарів за межі країни. У контексті воєнного конфлікту держава змушена приймати рішення, що вимагають додаткових заходів митного контролю.

У дослідженні розглянуто такі аспекти, як встановлення митних пільг для імпорту товарів, що необхідні для забезпечення національної безпеки та підтримки військової оперативної діяльності, а також введення додаткових обмежень на переміщення окремих видів товарів через кордон з метою уникнення непередбачуваних наслідків [1].

Дослідження базується на аналізі законодавчих актів, рішень митних органів та актуальних наукових публікацій в цій галузі. Отримані результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних стратегій митного контролю та змін до Митного кодексу в умовах воєнного стану в Україні.

Воєнний конфлікт, що триває на території України, примусив державу приймати рішення, які мають вплив на функціонування економіки та митної системи країни. У таких умовах додатковий митний контроль над переміщенням товарів через державний кордон стає критично важливим для забезпечення національної безпеки та підтримки військової операцій.

У зв'язку з цим, Митний кодекс України під час воєнного стану потребує адаптації до нових вимог. Дослідження змін до положень Митного кодексу в Україні 2022-2023 вказує на необхідність розробки та введення ефективних механізмів митного контролю, які забезпечать ефективну охорону державного кордону та запобігатимуть вивезенню стратегічних товарів за межі країни [2].

З метою забезпечення безпеки держави, під час воєнного стану, український законодавець вносить зміни до положень митного кодексу. Основними змінами є:

1. Закриття кордонів. З метою забезпечення безпеки держави, під час воєнного стану, закриваються кордони. Це означає, що митні пости припиняють свою роботу. Таким чином, у разі введення в дію воєнного стану, митний контроль забезпечується на території держави.

2. Підвищення рівня митного контролю. Під час воєнного стану, митний контроль стає більш жорстким. Митники мають право перевіряти будь-які вантажі, які перетинають кордон держави. Також, можуть проводитися додаткові перевірки вантажів, які містять зброю, боєприпаси та інші небезпечні матеріали.

3. Введення додаткових заборон на ввезення товарів. Під час воєнного стану, уряд має право ввести додаткові заборони на ввезення товарів. Наприклад, можуть заборонити ввезення продуктів харчування з територій, де військові дії.

4. Підвищення штрафів за порушення митних правил. Під час воєнного стану, штрафи за порушення митних правил стають більш жорсткими. Також можуть вводитися додаткові види штрафів.

Зокрема, внесені зміни до статті 298 Митного кодексу України, яка регулює порядок прикордонного контролю. Згідно з цією статтею, прикордонний контроль здійснюється з метою забезпечення дотримання митних правил та інших законодавчих актів України. Однак під час воєнного стану прикордонний контроль може бути здійснений з метою забезпечення національної безпеки та оборони [3].

Також були внесені зміни до статті 310 Митного кодексу України, яка регулює порядок проходження митного контролю. Згідно з цією статтею, митний контроль здійснюється з метою запобігання порушення митних правил та інших законодавчих актів України. Однак під час воєнного стану митний контроль може бути здійснений з метою забезпечення національної безпеки та оборони.

Внесені зміни до Митного кодексу України дозволяють забезпечити ефективний контроль за перетином державного кордону під час воєнного стану та запобігти проникненню агресорів на територію України. Водночас, ці зміни не порушують права громадян на свободу переміщення та інші конституційні права [6].

Крім того, зміни до положень митного кодексу під час воєнного стану повинні бути тимчасовими та не повинні порушувати права та свободи громадян. Держава повинна забезпечити прозорість та відкритість процесу внесення змін до законодавства про митне право, а також інформувати громадськість про ці зміни та їх наслідки.

Окрім того, важливо зазначити, що зміни до положень митного кодексу під час воєнного стану повинні бути скоординовані з іншими законодавчими актами, що регулюють діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності та митної справи [4].

Узагальнюючи вищезазначене, можна сказати, що зміни до положень митного кодексу під час воєнного стану є необхідними для забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави. Однак, вони повинні бути обґрунтованими, пропорційними та відповідати міжнародним нормам та стандартам, а також не порушувати права та свободи громадян.

Крім того, важливо забезпечити ефективний механізм контролю за використанням цих змін, щоб уникнути можливих зловживань та корупції. Державні органи повинні бути готові до виконання нових положень митного кодексу та мати достатні ресурси для цього.

Також важливо розуміти, що зміни до митного кодексу під час воєнного стану не повинні призводити до зниження рівня економічної активності та інвестиційної привабливості країни. Для цього необхідно забезпечити стабільність та передбачуваність у митних процедурах та регулюванні зовнішньоекономічної діяльності [5].

Отже, зміни до положень митного кодексу під час воєнного стану є складною та важливою задачею для держави. Вони повинні бути обґрунтованими, пропорційними та відповідати міжнародним нормам та стандартам, а також забезпечувати національну безпеку та захист інтересів держави, не порушуючи прав та свобод громадян та не призводячи до зниження економічної активності країни.

Висновки. Зміни до митного кодексу під час воєнного стану є важливими та складними завданнями для держави. Вони повинні бути обґрунтованими, пропорційними та відповідати міжнародним нормам та стандартам. Однак, вони повинні забезпечувати національну безпеку та захист інтересів держави, не порушуючи прав та свобод громадян та не призводячи до зниження економічної

активності країни. Для цього необхідно забезпечити стабільність та передбачуваність у митних процедурах та регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, важливо забезпечити ефективний механізм контролю за використанням цих змін, щоб уникнути можливих зловживань та корупції. Державні органи повинні бути готові до виконання нових положень митного кодексу та мати достатні ресурси для цього.

Отже, зміни до митного кодексу під час воєнного стану є складним та важливим завданням, яке потребує обґрунтування, пропорційності та відповідності міжнародним нормам. Вони повинні забезпечувати національну безпеку та захист інтересів держави, не порушуючи прав та свобод громадян та не призводячи до зниження економічної активності країни. Для цього необхідно забезпечити стабільність та передбачуваність у митних процедурах та регулюванні зовнішньоекономічної діяльності та ефективний механізм контролю за використанням цих змін. Державні органи повинні бути готові до виконання нових положень митного кодексу та мати достатні ресурси для цього.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Державний стандарт України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Митний кодекс України. Державний стандарт України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n13>
3. Закон України "Про воєнний стан". Державний стандарт України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1558-12>
4. Указ Президента України "Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 лютого 2022 року «Про введення в дію режиму воєнного стану на тимчасово окупованій території України та на підконтрольних військовій адміністрації районах Донецької та Луганської областей». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1352022-41516>
5. Закон України "Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей здійснення митного контролю під час воєнного стану та забезпечення захисту економічних інтересів України" від 23.11.2021 р. № 1742-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1742-20#Text>
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку здійснення митного контролю під час воєнного стану" від 14.12.2021 р. № 1505. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-zdiysnennya-mitnogo-kontrolyu-pid-chas-viyskovogo-stanu>
7. Стаття "Особливості митного контролю під час воєнного стану" на порталі "Митне право". URL: <https://mitnepravo.com.ua/osoblivosti-mitnogo-kontrolyu-pid-chas-viyskovogo-stanu/>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Довгаль О.О.

факультет прокуратури,

2 курс, 22 група

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Покальчук М.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

асистент кафедри земельного та аграрного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Для багатьох вчених, філософів, істориків, письменників та інших дослідників людської культури та історії цивілізацій є відомим той факт, що однією з основних рушійних сил розвитку цивілізації є творча діяльність людини. Це цілеспрямована діяльність людського мозку, внаслідок якої створюється щось якісно нове, що вирізняється оригінальністю, неповторністю та історичною унікальністю.

Результат такої діяльності, який відповідає вимогам чинного національного і міжнародного законодавства, є об'єктом інтелектуальної власності. Цим результатом є втілений в об'єктивній формі продукт, який чинне законодавство закріплює за творцем [1].

Частина 1 статті 418 Цивільного Кодексу України (далі - ЦКУ) визначає право інтелектуальної власності, як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим законом [2]. Подібні визначення можна знайти також у законодавстві інших країн. Тож, проаналізувавши чинний закон України, можна зробити висновок, що до інтелектуальної власності відносяться:

- авторське право і суміжні права;
- право на відкриття;
- промислова власність (право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, що називають також патентним правом);
- інші результати творчої діяльності, використовувані у виробництві.

Як українська так і міжнародна юридична практика частіше стикається з авторським правом, оскільки саме воно призначене захищати зовнішню форму вираження об'єкта (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їхнє «матеріальне втілення». А також суміжними правами, що спрямовані забезпечити охорону інтересів фізичних та юридичних осіб, що сприяють створенню творів, які після створення стають доступними для широкого загалу.

Задля забезпечення належного регулювання даного питання на міжнародному рівні відносини між державами у цій сфері регулюють міжнародні договори. Передусім, Україна як член ООН визнає "Загальну декларацію прав людини" від 10 грудня 1948 року та є учасницею Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року, де серед основних прав людини визнається авторське право на результати інтелектуальної творчої діяльності у галузі науки, літератури і мистецтва [3].

Проте, окрім цього Україна також є учасницею основних універсальних багатосторонніх міжнародних договорів які укладені задля забезпечення охорони

авторського права та суміжних прав, а саме: Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, Конвенції про охорону літературних і художніх творів, Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми Всесвітньої конвенції про авторське право[1].

Водночас усі міжнародні договори з інтелектуальної власності встановлюють, що права, які ними визначені, є мінімальними для забезпечення дотримання авторського і суміжних прав, і кожна держава, що приєдналася до того чи іншого договору, здатна самотійно встановлювати ширші права і свободи для авторів при визначенні принципів захисту, якщо такі не суперечать міжнародному законодавству.

Проаналізувавши дію міжнародних договорів у сфері авторського права і суміжних прав, до більшості з яких приєдналася Україна, можна зробити висновок, що їх ратифікація стала дуже важливим кроком у розвитку національного законодавства, оскільки такі договори покладені гарантувати основоположні права і свободи.

Проте, важливо розуміти, що законодавство у сфері інтелектуальної власності потребує постійного вдосконалення і модернізації. Це обумовлено необхідністю усунення певних прогалин у праві і запобігання правопорушень в цілому. На мою думку, для подолання даних проблем необхідно удосконалити процедуру реєстрації виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності шляхом встановлення кваліфікаційної експертизи, а також імплементувати директиви Європейського Союзу з питань інтелектуальної власності і забезпечити використання практики Європейського суду з прав людини як джерела права. Це зміцнить економічну сферу впливу при міжнародному співробітництві, а також надасть Україні можливість впевненіше розвиватись у сфері інноваційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с. – 237-244 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Мальченко Анастасія Леонідівна
здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Єна Ірина Вікторівна
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізький національний університет, Україна

Кримінальне процесуальне законодавство України є дуже динамічним, активно реформується відповідно до потреб сьогодення та кардинальних змін, які відбулися в економічній, політичній сферах життя українського суспільства. У цьому сенсі особливої уваги потребує дослідження питання реалізації засад кримінального провадження у процесі доказування. Адже відносно нещодавнє закріплення основних засад державної діяльності в кримінальному провадженні сприяє зростанню інтересу з наукової точки зору до даного питання. Що пояснюється потребою у невідкладному дослідженні як нормативного змісту засад кримінального провадження, так і самого застосування їх у кримінальній практиці. В залежності від рівня реалізації механізму дотримання засад кримінального процесу, залежить дієвість процесу визнання доказів допустимими. А порушення зазначених засад може, навпаки, призвести до недопустимості останніх.

Метою дослідження є виділення та аналіз проблемних питань допустимості доказів у кримінальному провадженні, дієвості засад кримінального провадження, як невід'ємної складової визнання доказів допустимими, недотримання яких може призвести до недопустимості, на підставі аналізу норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та правозастосовної практики; пошук шляхів вдосконалення українського законодавства в цій сфері.

Дослідженню питань допустимості доказів у кримінальному провадженні у різні часи приділили увагу такі вчені-процесуалісти, як Т.М. Мирошниченко, О.Г. Шило, С.О. Гриненко, М.М. Михеєнко та ін. Але, не зважаючи на їх велику кількість, не можна стверджувати, що всі проблемні питання виявлені та вирішені у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Правове регулювання системи кримінального правосуддя в Україні, здійснюється, насамперед: Конституцією України (далі - КУ), КПК України, законами України, зокрема ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», міжнародними стандартами у сфері судочинства. Норми, що регулюють процес доказування тісно пов'язані із засадами кримінального провадження. Безпосередньо це пов'язано із закріпленням основоположних прав людини у розділі II КУ, що в свою чергу, знайшли своє відображення в КПК України у вигляді засад кримінального провадження як гарантії безперешкодного дотримання зазначених прав [1].

Наразі питання врегулювання властивостей доказів у кримінальному процесуальному законодавстві залишається відкритим, через відсутність правової визначеності в КПК України наступних критеріїв: належності, допустимості, достовірності та достатності [2].

Відповідно до абз.2 п. 19 ППВСУ від 01.11.96 № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» слід мати на увазі, що згідно зі ст.62 Конституції обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях, а також на доказах, одержаних незаконним шляхом. Докази повинні визнаватися такими що одержані незаконним шляхом, наприклад, тоді, коли їх збирання й закріплення здійснено або з порушенням гарантованих КУ прав людини і громадянина, встановленого кримінально-процесуальним законодавством порядку, або не уповноваженою на це особою чи органом, або за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами [3]. На підставі аналізу ст.ст. 86-88 КПК України можна стверджувати, що докази є недопустимими, якщо вони отримані з порушенням порядку, встановленого КПК України, а також істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Ст. 87 КПК України, передбачає вичерпний перелік, за якого суд в обов'язковому порядку повинен визнати докази недопустимими. Якщо докази добуті не в порядку КПК України, тоді такий обов'язок не передбачається. Зокрема, згідно ч.2 ст. 87 КПК України доцільним є визнання порушення прав і свобод людини, з погляду на фактичні обставини кримінального провадження, що впливає на визначення впливу засад кримінального провадження та результатів їх порушення [2].

Серед засад кримінального провадження у процесі доказування, що зазнають порушення, слід виокремити наступні: верховенство права, законність, доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень та ін. В деякій мірі засада верховенства права є пріоритетнішою за законність, оскільки на відміну від правової, засада законності винесеного рішення не завжди гарантує його справедливості. Недотримання та порушення даної засади надає підстави визнання доказів недопустимими, що призведе до скасування судового рішення [4].

Засада доступу до правосуддя та обов'язковість судових рішень полягає у можливості звернення особи в порядку, установленому законом, до суду за захистом своїх прав та інтересів і відстоювати їх у судовому процесі. Порушення такого права проявляється за умови, коли особа не має можливості звернутися до суду за захистом незаконно порушених своїх прав та свобод (наприклад, неприйняття заяви про вчинене кримінальне правопорушення). Недодержання вимог справедливого суду стане наслідком визнання доказів недопустими.

В свою чергу, засада безпосередності сприяє всебічному з'ясуванню обставин кримінального провадження та його об'єктивного вирішення, що дає змогу суду належним чином дослідити і перевірити їх, як кожний доказ окремо, так і у взаємозв'язку з іншими, здійснити оцінку за критеріями, визначеними у ч. 1 ст. 94 КПК України, та сформулювати повне та об'єктивне уявлення про фактичні обставини конкретного кримінального провадження. Тому засада безпосередності є необхідним елементом процесуальної форми судового розгляду. А її недотримання судом, згідно ч.2 ст.23, ст.86 КПК України, означає, що докази, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, не можуть бути визнані допустимими і враховані під час постанови судового рішення судом, крім випадків, передбачених КПК України [2].

В ст. 20 КПК України зазначено ще одну засаду кримінального провадження як забезпечення порушеного права особи на захист. Наприклад, це невідкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження стороні захисту, що є порушенням права обвинуваченого на захист, через відсутність у останнього

можливості спростування нововиявлених доказів в матеріалах. Згідно порядку ст. 290 КПК України, як зазначається в ВСУ в постанові від 12.10.2017 року, це є підставою для визнання фактичних даних недопустимими [5].

Згідно зі ч.1 ст. 62 КУ та ч.1 ст. 17 КПК України на особливу увагу заслуговує також засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини обвинуваченого (підозрюваного), що вважається невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, доки його вину не доведуть в передбаченому кримінально процесуальним законодавством порядку та обвинувальний вирок не набере законної сили [2]. Аналіз судової практики показує, що одним з найчастіших випадків, як підстави порушення допустимості доказів, є несвідоме погодження слідчим суддею, шляхом задоволення клопотання слідчого (прокурора), який помилково вказує факт вчинення особою, що підозрюється, кримінального правопорушення, а не факт наявності підозри щодо неї, що б відповідало презумпції невинуватості.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що розглянутий перелік засад кримінального провадження не є вичерпним. Кожна із засад, як основоположна законодавчозакріплена правова ідея, у сукупності з іншими засадами становить цілісну правову систему, що регулює всю кримінально-процесуальну діяльність. Порушення однієї із засад стане підставою для порушення іншої, а порушення вимог хоча б однієї з них - для недійсності акту судового розгляду, через недопустимість доказів. Аби уникнути поширеності у судовій практиці визнання доказів недопустимими, вважаю за потрібне передбачити усі випадки визнання судом доказів недопустимими шляхом законодавчого конкретизування у нормах про допустимість.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 06.06.2023 р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 08.06.2023 р.).
3. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96> (дата звернення 09.06.2023 р.).
4. Рішення Конституційного Суду України від 01.04.2008р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-08> (дата звернення 08.06.2023 р.).
5. Постанова Верховного Суду України від 12.10.2017 р. № 5-237к(15)17: URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/EFEFEF6974C1169B0C22581C4002F1008](http://www.reyestr.court.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/EFEFEF6974C1169B0C22581C4002F1008) (дата звернення 10.06.2023 р.).

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ТАКТИЧНИХ ПРИЙОМІВ

Серкевич Ірина Ростиславівна

ORCID ID: 0000-0001-7678-0291

канд.юрид.наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна

Загальновідомим є той факт, що вибір засобів і методів ведення слідства, напрями процесу розслідування визначаються арсеналом тактичних прийомів і слідчою ситуацією. При цьому остання зумовлює зміст та спрямованість тактичного прийому.

Принагідно зазначимо, що слідча ситуація – це сукупність умов, за яких у конкретний час здійснюється розслідування злочину [1]. Йдеться про обстановку, у якій ведеться розслідування. Саме обстановка визначає вибір відповідного способу дії, лінії поведінки, способу впливу на слідчу ситуацію задля її зміни в той бік, який є більш сприятливим для розслідування кримінального правопорушення. Отже, слідча ситуація і тактичні прийоми – це ключові взаємопов'язані поняття криміналістики, які детермінують один одного.

Сутність тактичного прийому пов'язана з тактичними та психологічними основами його застосування [2]. Водночас дискусійним і надалі є питання щодо правомірності використання прийомів так званого «психологічного впливу» стосовно осіб, які становлять оперативний інтерес для слідства.

Міжособистісне спілкування є невід'ємною складовою частиною розслідування, а взаємодія слідчого з особами, що беруть участь у справі, багато в чому визначає успіх розслідування. Психологічна взаємодія слідчого з іншими учасниками кримінального процесу відбувається на всіх етапах слідства. В основі такої взаємодії лежать інформаційні процеси між сторонами, кожна з них є одночасно джерелом та одержувачем інформації [3]. При отриманні такої інформації у сторін з'являється можливість оцінити один одного, розробити адекватну ситуації стратегію і тактику поведінки. Тут мається на увазі найрізноманітніша інформація – мовні повідомлення зі своїм змістом і значенням, інтонація, жести, міміка та пантоміміка, емоційні реакції, які формують певні психологічні особливості особистісної взаємодії. Багато в чому саме на цьому вибудовується тактика ведення слідства.

Використання тактичних прийомів – це конструктивний процес творчості, у якому слідчому важливо враховувати весь спектр потенційних слідчих ситуацій. Також тактика вимагає вольового характеру. Наприклад, коли потрібно вирішити питання подолання чогось, найчастіше – опору, потрібен тактичний підхід.

Вимоги швидкості й повноти розслідування зобов'язують слідчого використовувати за потреби психологічний вплив на учасників процесу. Але такий вплив не можна прирівнювати до психологічного насильства. Справедлива позиція дослідників, за якою правомірний психічний вплив сам собою не диктує конкретної дії, не вимагає свідчення того або іншого змісту, а, втручаючись у внутрішні психологічні процеси, формує правильну позицію особи, свідоме ставлення до своїх обов'язків і тільки опосередковано приводить її до вибору певної лінії поведінки [4]. Навіть більше, ми поділяємо думку, що вся слідча тактика передбачає вплив слідчого на психіку осіб, що беруть участь у справі [5]. Звісно, психологічна взаємодія слідчого з іншими учасниками кримінального процесу найбільш яскраво простежується під

час проведення допитів. Значення цієї слідчої (розшукової) дії особливо вагоме. Допит, на відміну від інших слідчих (розшукових) дій, проводиться по кожній кримінальній справі.

Потрібно відзначити значне психологічне навантаження, якого зазнають його учасники. Це навантаження зростає за умов конфліктної ситуації. При цьому основними цілями та напрямками використання деяких прийомів допиту в умовах конфліктної ситуації є такі: важливість роз'яснення значення щирого зізнання і надання правдивих показань; необхідність виявлення й усунення мотивів надання неправдивих показань; деталізація та конкретизація показань допитуваного; стимулювання допитуваного до прояву своїх позитивних якостей; викриття допитуваного, пред'явлення доказів; встановлення вини допитуваного; за потреби повторення допиту тощо.

А втім, для найефективнішого проведення допиту важливо встановити психологічний контакт між учасниками слідства [6]. Для цього використовують візуальний контакт, доброзичливий вираз обличчя, поважне ставлення до допитуваного, нейтральну тональність, жести відкритості та прийняття. Також під час вибору тактичних прийомів та визначення всього тактичного сценарію подальшого слідчого впливу важливо знати особливості їх проведення.

Використання пізнавальних процесів – розпитування, спостереження, зіставлення – для отримання інформації під час перевірки показань на місці становлять психологічну сутність цієї слідчої дії. А процес упізнання є основою перевірки показань на місці. Використання таких психологічних механізмів як пожвавлення асоціативних зв'язків для активізації рухової пам'яті та демонстрація обличчям своїх дій для стимуляції моторно-рухової пам'яті дає змогу провести перевірку показань на місці, зокрема повторну, більш ефективно.

У юридичній літературі перевірка показань на місці з погляду психологічної складової характеризується: здатністю особи сприйняти, запам'ятати і відтворити обстановку, в якій відбувалася подія, дія чи явище; здатністю особи орієнтуватися у просторі при відтворенні тієї чи іншої події, дії чи явища; психологічним впливом самого факту повторної присутності на особу, яка дає показання для їх перевірки на місці події, що розслідується тощо [7]. На нашу думку, важливо враховувати такі закономірності у разі використання слідчим тактичних прийомів під час проведення слідчих дій.

Аналізуючи питання тактики та психології використання тактичних прийомів, також варто торкнутися проблем критеріїв їх допустимості. Утім, проблема правомірності використання тактичних прийомів впливу, мабуть, більш дискусійна, ніж питання про тактичні нюанси їх застосування. Зокрема, на сьогодні дискусійним є питання щодо правомірності застосування стосовно осіб, які мають оперативний інтерес, прийомів так званого «психологічного впливу». Адже вимоги швидкості та повноти розслідування зобов'язують слідчого використовувати за потреби психологічний вплив на учасників процесу, який не є психологічним насильством. Як свого часу наголошував відомий мислитель Н. Макіавеллі, «мета виправдовує засоби». Саме тому постає питання про межі такого психологічного впливу під час розслідування кримінальних правопорушень і пошуку злочинця. Наприклад, наскільки можна використовувати під час проведення слідчих процесів маніпулювання як метод психологічного впливу?

Зазначимо, що маніпуляція – це психологічний вплив, який покликаний забезпечувати негласне отримання маніпулятором односторонніх переваг, але так, щоб в адресата зберігалася ілюзія самостійно ухвалених ним рішень [8]. Як способи

маніпулювання виділяють такі: напівправа, використання особистісних слабкостей (вина, лестоці, марнославство, жалість, ігри на пристрастях; часто використовується невербальна поведінка – гучний голос, дуже швидкий напористий темп, зменшення дистанції, нависання над людиною, нещира посмішка тощо) [8].

Очевидно, що оперативно-розшукова психологія спирається на правомірне використання прийомів психологічного впливу, не ототожнюючи їх із психічним насильством. Водночас «вплив» не дорівнює «використанню». Важливо повністю унеможливити застосування психічного насильства як спробу «впливу на психіку». Слідча тактика, виходячи зі своєї суті, може спиратися лише на правомірний вплив на осіб, що беруть участь у справі.

Видається очевидним, що за практичної реалізації досить складно проводити межу між, наприклад, приховуванням будь-якої інформації та обманом, важко дотримуватися одночасно інтересів слідства та враховувати моральні й етичні критерії. Тому тут велика роль відводиться професіоналізму слідчого, його моральним настановам, що дозволяють використовувати тактичні прийоми і при цьому дотримуватись законності й етичності. Саме тому, на нашу думку, для впливу на особистість допитуваного в умовах конфліктної ситуації допустимі методи морального та психічного примусу.

Ці методи ґрунтуються на правомірному використанні зовнішніх чинників, що послаблюють волю сферу та особливо дієві в конфліктних ситуаціях, коли слідчому протистоїть жорстке, цілеспрямоване небажання суб'єкта викласти відому інформацію. Психічний вплив на особистість застосовується до осіб, щодо яких можна припустити, що вони навмисне приховують або спотворюють наявну інформацію. Такі методи можна розцінювати як способи, що допомагають з'ясувати емоційний, психічний стан особи, її внутрішні спонукання, і навіть як спробу переведення особи на стан бажання співробітництва з органами попереднього слідства, видачі відомої інформації.

Найчастіше процес розслідування проходить у конфліктних ситуаціях зі «суворим суперництвом»: підозрювані (обвинувачені) применшують свою провину або взагалі заперечують участь у скоєнні кримінального правопорушення, дотримуються при цьому раніше обраної позиції. Однак важливо враховувати рівень тактичного ризику – вплив на ситуацію співробітником слідства, який необхідний, може призвести до настання наслідків не тільки негативних для розслідування, а й до дотримання законних прав та інтересів громадян.

Очевидно, що застосування тактичних прийомів вимагає від слідчого особливого такту та високої моральності. Тактичні прийоми не несимуть у собі жодного психічного насильства, ні брехні при вмілому й обережному їх використанні та можуть бути цілком допустимими в діяльності з розслідування будь-яких кримінальних правопорушень.

Сказане дає підстави для висновку, що тактичний прийом можна розуміти як метод впливу на слідчу ситуацію, що полягає у виборі варіанта поведінки, способі вирішення загальних і приватних слідчих завдань. Тому правомірність і допустимість психологічних методів визначаються насамперед точною відповідністю букві закону. Отож, застосування тактичних прийомів – це конструктивний процес творчості, під час якого слідчий повинен враховувати все різноманіття слідчих ситуацій. Усе має залежати від моральних принципів та професіоналізму слідчого. Виходячи з викладеного, вважаємо, що розслідування як одна з найважливіших сфер правоохоронної діяльності розуміється як органічна єдність дотримання правових, наукових та морально-психологічних критеріїв.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.
2. Когутич І. І. Про окремі складові криміналістичної тактики. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 567–572.
3. Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 197–208.
4. Гурова А. М. Поняття та ознаки рефлексивного мислення при допиті. *Форум права*. 2013. № 3. С. 157–161.
5. Гресь Ю. О. Допит: визначення тактичного та технологічного аспектів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*: зб. наук. пр. Одеса, 2016. Вип. 20. С. 152–155.
6. Ботнаренко І. А. Допит потерпілого: криміналістичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. юрид.*: зб. наук. пр. Львів, 2015. Вип. 4. С. 280–288.
7. Байдеріна Ю. О. Щодо тактичних і технологічних аспектів слідчих дій. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів*: матер. Міжнар. круглого столу (29 трав. 2015 р.) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»; Півден. регіон. центр НАПрН України [та ін.]. Одеса: Юрид. літ., 2015. С. 13–15.
8. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознав.; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 7. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/рішення> (дата звернення: 15.02.2023).

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Кобрусєва Євгенія Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-4225-9657

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Бовкунов Володимир Володимирович

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Зарубіжний досвід організації органів прокуратури важко переоцінити. Європейська інтеграція та вихід України на міжнародну правову арену обумовлює співробітництво в усіх галузях права. Тому крім національного досвіду, українські національні правоохоронні органи, у тому числі органи прокуратури, мають враховувати та застосовувати міжнародну практику. Дослідженням цієї тематики присвятили свою діяльність такі науковці, як Єременко Ю.А., Гончаренко В., Луцик В.В., існує також чимало фахових видань, матеріалів конференцій тощо. Для вивчення досвіду зарубіжних країн варто розглянути їхнє національне законодавство та організацію правоохоронних органів.

Органи прокуратури у розвинутих країнах типу Німеччини, Франції або Польщі є досить самостійними і виступають окремим підрозділом міністерства юстиції. Прокуратура Великобританії теж є незалежною у своїй діяльності. В той самий час прокуратура Іспанії, Болгарії або Італії входить до судової гілки влади, і функціонує при судах. У прибалтійських країнах органи прокуратури підзвітні міністру або парламенту.

Прокуратура Республіки Польща підзвітна Міністерству юстиції, що виконує функції генерального прокурора. У цій країні діє адміністративне провадження, що надає кожному суб'єкту право на скасування або зміну будь-якого незаконного управлінського рішення. Тобто згідно з кодексом адміністративного провадження, прокурор має змогу порушувати адміністративне провадження, брати в ньому участь на будь-якій стадії та звертатися зі скаргою в адміністративний суд. Прокуратура Польщі втратила свої повноваження у виконавчій гілці влади, проте зберегла за собою право контролю за законністю актів в адміністративних провадженнях. З метою контролю прокурор має право вимагати акти, документи, письмові пояснення, звертатися до фахівців, опитувати свідків, проводити огляди тощо. Позитивним аспектом організації органів прокуратури у Польщі є підконтрольність прокуратури Міністерству юстиції, що фактично є генеральним прокурором та обумовлює централізованість органів прокуратури. Проте це звужує коло повноважень і функцій прокуратури [6].

Беручи до уваги практику прибалтійських країн, можна розглянути Естонську Республіку. Основні завдання органів прокуратури визначає закон її національне законодавство: нагляд за дотриманням законності під час нарад суду з адвокатами сторін, репрезентація державного звинувачення в судах всіх інстанцій, нагляд за виконанням вироків та нагляд за дотриманням законності поліцією при виконанні їх повноважень. До системи органів прокуратури в Естонії входить Державна

прокуратура, окружні та міські прокуратури. Можуть створюватися також спеціальні прокуратури. Очолює дану систему державний прокурор, що має права і обов'язки керівника будь-якої правової установи з урахуванням специфіки прокуратури. Державна прокуратура виконує прокурорські обов'язки на всій території, що підпадає під сферу республіканських, міських та окружних прокуратур. Державна прокуратура перебуває також під юрисдикцією судів.

У Литовській Республіці до складу органів прокуратури входить Генеральна прокуратура, що діє при Верховному суді, регіональні прокуратури, які діють при окружних судах, а також місцеві прокуратури, що діють у місцевих судах. Прокурори контролюють діяльність органів дізнання, підтримують державне обвинувачення в кримінальних справах і здійснюють кримінальне переслідування.

Найбільш централізованою серед прибалтійських країн є система органів прокуратури у Латвійській Республіці. Прокуратура у Латвії являє собою єдину централізовану систему, яка входить до судової гілки влади і яку очолює генеральний прокурор. Систему органів прокуратури утворює Генеральна прокуратура, прокуратури округів, районів і спеціалізована прокуратура. Генеральний прокурор за поданням голови Верховного суду затверджує на посаді сейм строком на сім років, а прокурори на посади призначаються генеральним прокурором Латвійської Республіки.

Досвід Латвії щодо призначення генерального прокурора строком на сім років є одним із позитивних прикладів щодо практики організації органів прокуратури у прибалтійських країнах, який варто розглянути для запозичення в Україні. Також можливо перейняти практику подовження строку повноважень генерального прокурора, або скасування чітких строків перебування на посаді, що мінімізує можливість привласнення інституту прокуратури і підконтрольні їй централізовані системи. Позитивним досвідом також є діяльність генерального прокурора при Верховному Суді, а інші прокурори - при окружних та місцевих судах. Генеральний прокурор у прибалтійських країнах не здійснює відомчу нормотворчість, що також є цінним досвідом для України.

Органи прокуратури Французької Республіки діють в системі судової влади, конституція даної країни визначає прокуратуру як допоміжну структуру для судової гілки влади. Генеральний прокурор Франції діє при касаційному суді Франції, проте прокуратура Франції є централізованою системою державних органів, що перебуває під керівництвом міністра юстиції Франції [3]. При кожному суді діє прокуратура, що очолюється прокурором республіки, якому допомагає один або декілька співпрацівників, що є посадовими особами органів прокуратури. Прокурор Французької Республіки несе відповідальність за здійснення прокурорського нагляду у відповідному суді. Наразі у даній країні налічується тридцять три апеляційних суди. При цьому кожна прокуратура є Генеральною прокуратурою, що має генерального прокурора та його помічників. Великі суди мають першого заступника та помічника генерального прокурора, що є головою при апеляційному суді та очолює прокурорський нагляд на території судового округу, що підзвітний цьому суду. При касаційному суді також існує Генеральна прокуратура, яка очолюється генеральним прокурором, що також має своїх заступників. Проте до сфери його підпорядкування не входять генеральні прокурори при апеляційних судах. Останні підпорядковуються Міністерству юстиції. Позитивним досвідом організації органів прокуратури у Франції є обов'язковість усіх майбутніх суддівських працівників бути слухачами Національної школи маїстратури, після якої вони можуть працювати суддями або прокурорами. Також одними з визначних рис органів прокуратури у Французькій Республіці є наявність прокуратур на рівні апеляційних та касаційних судах та

відсутність підпорядкування всієї системи органів прокуратури Генеральному прокурору у всій касаційній інстанції [4].

Доцільним також є розгляд прокуратури Федеративної Республіки Німеччина (ФРН). Органи прокуратури у ФРН функціонують при загальних судах усіх рівнів. Верховний федеральний суд у своєму складі має генерального федерального прокурора та підпорядкованих йому федеральних прокурорів. Генеральний федеративний прокурор призначається на посаду Президентом ФРН за згодою Бундестагу (нім. Bundestag - федеральні збори). Свої повноваження він виконує під загальним керівництвом міністра юстиції, а прокурори у вищих судах земель і судах окружних земель у свою чергу діють під керівництвом міністра юстиції відповідних земель. Повноваження прокурорів у Німеччині є досить обмеженими. Вони можуть виступати лише в окружних судах та брати участь у розгляді цивільних справ. Наразі в Німеччині діє Федеральна прокуратура при Верховному суді, двадцять чотири прокуратури при вищих судах земель та сто п'ятнадцять прокуратур при земельних судах. З досвіду Німеччини позитивним є відсутність жорсткого ієрархічного підпорядкування органів прокуратури по вертикалі та виконання генеральним прокурором своїх повноважень підконтрольно Міністерству юстиції, незважаючи на формальне підпорядкування Верховному федеральному суду [2].

Правова система Великобританії суттєво відрізняється від більшості держав і є досить консервативною. Першою характерною рисою є різна назва цієї посади у кожній з країн, що входять до Сполученого Королівства. Генеральний прокурор в Англії - це старший юрист уряду і міністр, що контролює державну службу кримінального переслідування. У Північній Ірландії він є директором державного обвинувачення. У Шотландії він виступає в якості судового прокурора і лордом-адвоката. Генеральний прокурор проводить регулярні незалежні консультації з директором державного обвинувачення для обговорення кримінальної політики та важливих правових питань. Генеральний прокурор має заступника - генерального солісотора. Генеральний прокурор є керівником англійської колегії адвокатів, а генеральний солісотор - другим юристом корони. Кримінальне переслідування у певних справах інколи залежить від згоди генерального прокурора. До таких категорій справ належать злочини проти державної таємниці, злочини щодо тероризму і злочини щодо расової дискримінації. Тобто він має повноваження припиняти провадження по цим справам. У Шотландії органи публічного кримінального переслідування можуть на власний розсуд також приймати рішення щодо доцільності направлення справи до суду і підтримання обвинувачення у справі, якщо розслідування було проведено поліцією. Крім того, Шотландія має прокураторів-фіскалів, що беруть участь у цивільних справах. Організація органів прокуратури у Великобританії немає аналогів ніде у світі. Позитивним досвідом для України є контроль Генеральним прокурором служби органів кримінального переслідування, обов'язковість згоди Генерального прокурора для кримінального переслідування і його право на закриття провадження.

У Швейцарській Конфедерації прокуратура є частиною судової системи. Вона здійснює захист законних прав громадян і охорону законів публічного інтересу відповідно до принципів законності і верховенства права. Прокуратура у Швейцарії також тісно співпрацює з органами поліції, прокурор має право давати певні вказівки та доручення поліції або навіть забрати справу до власного провадження та почати розслідування з початку, доручивши певні обов'язки поліції усно або на письмовому рівні. Також характерною рисою системи органів прокуратури є те, що генеральний прокурор в апеляційному порядку не може оскаржити рішення по тій справі, в якій брав участь. Посадові особи прокуратури здійснюють контроль за законністю

судових рішень, при цьому їй надано право залучати до цього третіх осіб для примусових заходів, наприклад, працівників поліції. Дана практика є досить доцільною і для застосування в Україні.

У Королівстві Данія прокуратура належить до системи Міністерства юстиції, але керівництво нею здійснює генеральний прокурор. Він має один заступник та сім місцевих прокурорів, що призначаються генеральним прокурором, які здійснюють обвинувачення у Верховному суді і судах південих та східних земель. Поліцейські дільниці у Данії мають близько сорока п'яти поліцмейстерів, що є начальниками цих дільниць і підпорядковані Міністерству юстиції. Таким чином, роль генерального прокурора в Данії є номінальною, а головні повноваження належать міністру юстиції, що виходить зі скандинавських правових традицій. В Україні застосовувати дану практику не доцільно у зв'язку з романо-германською правовою системою [1].

Висновки. Таким чином, співпраця України з ієшими державами, зокрема у правовій сфері, надає чимало можливостей для запозичення їхнього досвіду стосовно організації органів прокуратури. Одним із доцільних методів організації діяльності прокуратури є її централізація, що видно з досвіду Польщі. Обмежити спроби привласнення інституту прокуратури можна шляхом скасування строків перебування генерального прокурора на посаді, як от у Латвійській Республіці. Підвищити кваліфікації працівників органів прокуратури можна шляхом відкриття нових навчальних закладів, як Національна школа маїстратури у Франції. Жорстке ієрархічне підпорядкування органів прокуратури також потребує переопрацювання, оскільки у деяких європейських країнах, таких як Німеччина, він відсутній. Крім того, можна посилити контроль прокурора за кримінальним переслдуванням, оскільки у Великобританії коло його повноважень у цьому аспекті значно ширше. Проте деяка практика не є досить доцільною в Україні, наприклад повне підпорядкування прокуратури Міністерству юстиції, як у Данії, що має іншу правову систему. І також поза увагою не можна залишити питання співпраці прокуратури України з іншими правоохоронними органами, що знаходиться не на належному рівні. Наприклад, у Швейцарії прокурори беруть активну участь у кримінальних справах, залучаючи працівників поліції до співробітництва при проведенні розслідування. Дану практику можна у майбутньому застосовувати в Україні, проте це потребує опрацювання національного законодавства та реформ у судовій системі.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В. Статус прокуратури в конституціях зарубіжних країн та України // Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція. – 2001. – С. 123-126.
2. Грицаєнко Л. Правовий процес утвердження інституту прокуратури в Німеччині // Вісник прокуратури. – 2007. – № 5. – С. 115 – 119.
3. Грицаєнко Л. Роль і місце прокуратури Франції в системі органів державної влади / Леонід Грицаєнко // Вісник прокуратури: загальнодерж. фахове юрид. офіційне вид. – 2006. – № 5. – С. 119-125.
4. Луцик В. В. Повноваження прокурора в ході досудового розслідування в кримінальному процесі Франції / В. В. Луцик // Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої до 70-річчя д. ю. н., проф. Юрія Павловича Аленіна (м. Одеса, 21 квітня 2017 р.). 2017. – 344 с.: портр. – С. 214-216.
5. Плахіна І. В. Особливості органів прокуратури в зарубіжних країнах / І. В. Плахіна // Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 7. – № 4. – С. 37-43.
6. Чечерський В.С. Представництво прокуратурою інтересів громадянина та держави в суді на досвіді Словаччини, Польщі та України: порівняльноправовий аналіз // Вісник господарського судочинства. – 2006. – № 1. – С. 158 –163.

ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ СИЛОВОГО СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У ПЕРІОД ВОЕННОГО СТАНУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦЕЙ ПЕРІОД

Ворона П. В.

військовослужбовець Сил ТРО ЗСУ
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічної служби та
управління навчальними й соціальними закладами
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Шкляр О.О.

магістрант
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Актуальність. Воєнний стан держави у період агресії росії чітко регламентується українським законодавством. Варто зазначити, що Закон України (ЗУ) «Про правовий режим воєнного стану» хоча і був прийнятий 12 травня 2015 року, тобто більше ніж через рік після початку агресії московії, анексії Криму. Та все ж, в зв'язку зі зміною політичного та безпекового стану, його правовою недосконалістю він постійно законодавчо удосконалювався. Майже 20 разів за 7 років від часу прийняття цього закону вносились зміни до нього. Ним визначено зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини та громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

У відповідності до ст. 1 ЗУ «Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності країни, її територіальній цілісності й передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [4]. Але досить ймовірно, що у процесі захисту державності за умов воєнного стану виникає загроза повного чи часткового згортання демократичних свобод та прав людини. Тому цей інструмент захисту незалежності та територіальної цілісності країни, але й обмеження демократичних засад, варто використовувати досить обережно [1].

Мета. Дослідити особливості посилення впливу сектору безпеки держави у період воєнного стану та дотримання прав людини у цей період.

Основна частина. Правовою основою для введення воєнного стану в країні є Конституція України (КУ), чинне законодавство та відповідний Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, обов'язково затверджений ВРУ [2].

На територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії КУ та ЗУ,

забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації. Військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територій територіальних громад (ТГ), у яких органи самоврядування не здійснюють покладені на них КУ та ЗУ повноваження. Військову адміністрацію населеного пункту (ТГ) очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за пропозицією Генерального штабу ЗСУ або відповідної обласної державної адміністрації. Окрім того у районі, області військові адміністрації утворюються у разі не скликання сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» строки або припинення їх повноважень згідно із законом, або для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку [3]. У разі прийняття рішення про утворення районних, обласних військових адміністрацій їх статусу набувають відповідно районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних державних адміністрацій набувають статусу начальників відповідних військових адміністрацій.

Варто зазначити, що з часу утворення військових адміністрацій дія всіх демократично обраних органів місцевої влади на території області, району, ТГ припиняється, а вся влада переходить до, призначених ПУ чи його представниками, осіб. Тому і результати їх діяльності залежить від «якості» таких призначень, чи є в них характерні такі якості як професіоналізм, патріотизм та порядність у поєднання з самопожертвою та військовим досвідом.

Пропозиції щодо введення воєнного стану в країні або в окремих її місцевостях на розгляд ПУ подає Рада національної безпеки і оборони України. У разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях ПУ видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до ВР України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону. *Тобто сама процедура є доволі демократична і проходить за умов схвалення парламентом, який в цей час працює у умовах посиленого режиму.* А Указ підлягає негайному оголошенню через медіа або оприлюдненню в інший спосіб. В Указі ПУ про введення воєнного стану має бути: обґрунтування воєнного стану; межі території, час введення і строк, на який він вводиться; завдання військового командування та адміністрацій, органів державної влади й місцевого самоврядування щодо запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану; завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту щодо приведення єдиної державної системи цивільного захисту; перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану [3].

У місцевостях де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями із залученням органів місцевого самоврядування запроваджується тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених Указом ПУ про введення воєнного стану. Заходи правового режиму воєнного стану, що обмежують демократичні свободи: 1) посилення охорони об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів життєдіяльності населення, і введення особливого режиму їх роботи; 2) запровадження трудової повинності для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури; 3)

використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони; 4) примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави; 5) запровадження комендантської години та спеціального режиму світломаскування; 6) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів; 7) заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; 8) заборона діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, тощо; 9) встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан; 10) регулювання роботи надавачів електронних комунікаційних мереж та послуг, поліграфічних підприємств, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів тощо; 11) заборона громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку змінювати місце проживання без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу СБУ чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної служби; 12) встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців; 13) проводити евакуацію населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації у безпечні райони; 14) інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України.

В умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту. Військові адміністрації населених пунктів здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України.

Обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану регламентується відповідно до КУ та ЗУ. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою ст. 64 КУ. Важливою є контролююча функція громадянського суспільства для того щоб правлячий політичний клас не використав воєнний стан для боротьби зі своїми опонентами, особливо перед виборами, залишається і є досить засадничою.

Список використаних джерел:

1. Ворона П. В. Особливості становлення та розвитку представницької влади в Україні (на прикладі місцевого самоврядування). Теорія та практика державного управління 2011. Вип. 4. С. 333-339.
2. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/28097-vr-57>.
4. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ОСОБИ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Лях Дар'я Аркадіївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Єна Ірина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-7757-8076

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізький національний університет, Україна

Актуальність теми. Надважливим етапом кримінального процесу є досудове розслідування, під час якого збираються, оцінюються та перевіряються докази, які вказують на подію кримінального правопорушення та на наявність чи відсутність вини особи у його вчиненні. Способи отримання та перевірки доказів називаються слідчими (розшуковими) діями, перелік яких чітко визначений у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК України). Серед слідчих (розшукових) дій особливе місце займає пред'явлення для впізнання. У багатьох кримінальних провадженнях саме докази, отримані під час пред'явлення для впізнання, стають основними для встановлення вини особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Предметом даного дослідження є процесуальні особливості пред'явлення для впізнання особи. Звертаючи увагу на неабияку важливість цієї слідчої (розшукової) дії, органам, що здійснюють досудове розслідування, слід дотримуватись усіх законодавчих, практичних та тактичних норм під час її проведення. На жаль, навіть за наявності законодавчого регулювання процедури пред'явлення особи для впізнання, слідчої практики та багатьох наукових досліджень на цю тему, порушення під час його проведення продовжують існувати. Окрім того, у вітчизняному законодавстві все ще містяться деякі прогалини, які спричиняють недосконалість процедури пред'явлення особи для впізнання.

Метою даного дослідження є аналіз процедури пред'явлення особи для впізнання та визначення проблем, які впливають на достовірність отриманих доказів внаслідок її проведення.

Дослідженням процедури та проблем пред'явлення особи для впізнання займалися такі науковці, як Н. М. Ахтирська, О. І. Гарасимів, М. П. Климчук, М. В. Коршиков, О. В. Ряшко, А. А. Саковський, Р. Л. Степанюк, Л. Д. Удалова, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько та інші.

Пред'явлення для впізнання у теорії кримінального процесуального права визначається як слідча дія, яка полягає у пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів з метою встановлення їх тотожності, схожості або відмінності з об'єктом, який вони раніше спостерігали за певних обставин розслідуваної події [1, с. 397]. Анілізуючи чинне кримінальне процесуальне законодавство, можемо виділити такі види пред'явлення для впізнання: впізнання особи, речей та трупа.

Пропонуємо зосередити увагу саме на пред'явленні для впізнання особи, результати проведення якого мають надважливе значення у кримінальному процесі. Значущість цієї процесуальної дії полягає в тому, що безпосередньо сам суб'єкт

впізнання вказує на особу, яку він бачив та запам'ятав під час вчинення кримінального правопорушення або за певних обставин, що пов'язані з ним. Безперечно, результати пред'явлення особи для впізнання допомагають слідчому, прокурору встановити причетність особи до розслідуваної події.

Пред'явлення для впізнання особи може здійснюватись шляхом пред'явлення безпосередньо самої особи, або фотознімків, матеріалів відеозапису, на яких вона зображена. Крім того, КПК України передбачає ще два особливих види впізнання особи: за ходою та голом. Останній випадок застосовується, якщо суб'єкт впізнання, сприймав особу не візуально, а на слух. Важливо, що впізнання за голосом має проводитись поза візуальним контактом цих осіб, а також у розмові повинні міститись вже відомі слова та словосполучення для особи, яка впізнає [2, с. 393].

У статті 228 КПК України закріплені головні правила та особливості процедури пред'явлення особи для впізнання, однак деякі питання все ще залишаються невідішуканими, а під час проведення такої слідчої (розшукової) дії слідчими та прокурорами допускаються порушення законодавчих положень. Таким чином, ми вбачаємо дві групи проблем, які заважають ефективному проведенню пред'явлення особи для впізнання та призводять до визнання доказів недопустимими: законодавчі та практичні.

Однією з прогалин у законодавстві є відсутність переліку осіб, які можуть впізнавати особу. Виходячи з розуміння процесуального статусу кожного з суб'єктів кримінального провадження, слідчої та судової практики, а також доктринальних положень, до таких осіб відносяться, в першу чергу, потерпілий та свідок, які бачили підозрюваного (обвинуваченого) за обставин, що досліджуються у справі, та можуть його впізнати під час проведення слідчої дії. Також сам підозрюваний чи обвинувачений може бути особою, яка впізнає, наприклад, якщо він залучається до участі у такій слідчій дії для визначення особи, яка була співучасником у кримінальному правопорушенні, або для впізнання потерпілого за фотознімками.

Отже, вважаємо необхідним вирішити це питання на законодавчому рівні, а також пропонуємо ввести окреме поняття для позначення осіб, які впізнають. А саме назвати їх впізнаючими (впізнавачами), що значно спростить розуміння законодавчих норм, їх подальше відтворення та допоможе усунути існуючу плутанину у суб'єктах цієї слідчої дії.

Наступною законодавчою проблемою є недостатнє врегулювання підстав пред'явлення особи для впізнання в ситуації поза візуального та поза аудіоспостереження. У ч. 4 ст. 228 КПК України зазначено, що пред'явлення особи для впізнання у такий спосіб може проводитись тільки у разі необхідності забезпечення безпеки особи, яка впізнає [3]. Проте, як зазначають В. В. Прокопенко та В. Я. Тацій, проведення слідчої дії в умовах позавізуального спостереження має також проводитись для попередження можливих процесуальних порушень особою, яка пред'являється для впізнання. Для цього необхідно враховувати вік, залежність суб'єкта впізнання від підозрюваного (обвинуваченого), наявність судимостей у останнього, невстановлення співучасників кримінального правопорушення, спосіб його вчинення тощо [4, с. 243-244].

У ч. 7 ст. 223 КПК України закріплено правило обов'язкової участі двох понять під час пред'явлення особи для впізнання, окрім випадків здійснення безперервного відеозапису ходу його проведення [3]. Зважаючи на те, що пред'явлення особи для впізнання в умовах поза візуального та поза аудіоспостереження, за загальним правилом, повинно проводитись за умови знаходження суб'єкта впізнання та особи, яку впізнають, у різних приміщеннях, виникає потреба залучення у два рази більше

понятих. Тому, погоджуємось з думкою Р. Л. Степанюка, та пропонуємо доповнити ч. 7 ст. 223 КПК положенням, яке буде встановлювати обов'язкову участь чотирьох понятих під час проведення такої слідчої дії.

Також варто вказати на те, що в України більшість приміщень органів досудового розслідування не забезпечені необхідними кімнатами для пред'явлення особи для впізнання в зазначений спосіб. А саме, К. О. Чаплинський зазначає, що «таке впізнання необхідно проводити у спеціально обладнаних приміщеннях, поділених надвоє перегородкою зі спеціального скла (прозорого з одного боку), з окремими входами» [5, с. 39]. Наразі пред'явлення особи для впізнання через часту відсутність таких спеціальних приміщень проводиться з використанням тактичних прийомів, до яких відносяться, наприклад, використання спрямованих джерел світла або неосвітленої частини кімнати, використання масок тощо [5, с. 40-41].

Зазначені підходи до проведення поза візуального та поза аудіоспостереження особи не завжди можуть забезпечити повну конфіденційність особи, яка впізнає. Існують ризики, що особа, яка пред'являється для впізнання, побачить суб'єкта впізнання, що може загрожувати безпеці останнього. Тому, наголошуємо на необхідності забезпечення органів досудового розслідування спеціальними приміщеннями для належного та безпечного проведення такої слідчої дії.

Друга група проблем, які виникають у процесі пред'явлення особи для впізнання, - це порушення слідчими та прокурорами процесуального законодавства на практиці. Так, у ч. 1 ст. 228 КПК України зазначено правило, згідно з яким, перед процедурою впізнання особа, яка має впізнати, не повинна бачити особу, яка буде пред'явлена для впізнання, та отримувати будь-яку інформацію про її прикмети. Тобто, для реалізації цієї норми слідчий, прокурор зобов'язані вживати заходи, що не допускають зустріч цих осіб і будь-який вплив на особу, яка буде впізнавати [6, с. 86]. Однак трапляються випадки, коли вони порушують зазначену вимогу законодавця як умисно, бажаючи вплинути на результати такої слідчої дії, так і з необережності, що у будь-якому випадку має наслідком визнання отриманих доказів недопустимими.

У постанові Касаційного кримінального суду від 02.02.2021 у справі № 366/1365/17 (провадження № 51-5752км19) суд погодився з висновком суду першої інстанції про визнання протоколів пред'явлення особи для впізнання недопустимими, оскільки вони отримані з порушенням вимог ч. 1 та ч. 6 ст. 228 КПК України. У цій справі встановлено, що перед пред'явленням особи для впізнання, слідчий показував свідку відео з камер спостереження за участю обвинуваченого, тобто фактично провів впізнання за матеріалами відеозапису, що підтвердив і свідок безпосередньо у судовому засіданні. Через деякий час він знов провів цю слідчу дію, таким чином порушивши заборону повторного пред'явлення особи для впізнання тому самому впізнаючому за тими самими ознаками, та заборону подальшого впізнання особи після проведення її впізнання за фотознімками або матеріалами відеозапису [7].

Порушення ч. 1 ст. 228 КПК України також може полягати у непроведенні слідчим або прокурором попереднього допиту особи, яка буде впізнавати, або незазначенні, отриманих в ході його проведення, відомостей у відповідному протоколі. Зокрема, у протоколі попереднього допиту суб'єкта впізнання зазначається її можливість впізнати особу, яка буде пред'являтися для впізнання, опис зовнішності та прикмет цієї особи, а також обставин, за яких вона її бачила [3]. Якщо ж суб'єкт впізнання може впізнати особу тільки за сукупністю ознак, то такі ознаки теж закріплюються у цьому протоколі.

У судовій практиці спостерігаються часті порушення встановлених вимог. Так, наприклад, вироком Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 29.04.2021

у справі № 206/222/21 (провадження № 1-кп/206/94/21) визнано недопустимим протокол пред'явлення особи для впізнання за фотознімками внаслідок порушення ч. 1 ст. 228 та ч. 7 ст. 223 КПК України. Слідчий проводив відповідну слідчу дію без залучення двох понятих, попередньо не з'ясував чи може особа, яка впізнає, впізнати обвинуваченого, не опитав свідка про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, не зазначив за якими саме рисами обличчя свідок буде впізнавати особу та найголовніше, що впізнання за фотознімками відбувалося в присутності особи, яку необхідно було впізнати [8].

Наступною не менш розповсюдженою проблемою є порушення ч.ч. 2, 7 ст. 228 КПК України, відповідно до яких, впізнання безпосередньо самої особи проводиться шляхом пред'явлення її для впізнання разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох. При впізнанні особи за фотознімками такі матеріали також пред'являються у кількості не менше трьох та не повинні мати різких відмінностей між собою, що суттєво впливає на їх сприйняття. А матеріали відеозапису пред'являються для впізнання за умови зображення на них не менше чотирьох осіб [3]. Більш того, при пред'явленні особи для впізнання у будь-якій з вищеперелічених форм, всі ці особи не можуть мати різких вікових, зовнішніх відмінностей та повинні бути приблизно однаково одягнуті.

Варто зауважити, що у вітчизняному законодавстві не знайшлося окремого терміну, яким позначали би осіб, що пред'являються суб'єкту впізнання, разом з підозрюваним (обвинуваченим), тому у теорії кримінального процесуального права їх називають статистами.

Порушення зазначених норм частіше за все полягає у підборі таких осіб у недостатній кількості, або вік, структура тіла, зріст, колір волосся, прикмети яких не відповідають підозрюваній (обвинуваченій) особі. Однією з основних причин допущення цих помилок є брак часу у слідчого на пошук осіб, що за своїми зовнішніми ознаками відповідають особі, яка пред'являється для впізнання. Таким чином, задля вирішення наявної проблеми пропонуємо запровадити окрему посаду для особи, яка буде займатись підбором статистів відповідно до вимог законодавства [9, с. 513].

Ще одним порушенням з боку слідчого є умисне надання підказок або вказівок особі, яка впізнає, під час її запрошення до кімнати, де проводиться процедура пред'явлення для впізнання. У цьому випадку слідчий з якихось причин зацікавлений у результатах кримінального провадження та намагається будь-яким чином довести вину особи у вчиненні кримінального правопорушення, навіть у разі її відсутності.

Запрошуючи свідка, потерпілого до кімнати у якій проводиться слідча дія, слідчий може надавати інформацію суб'єкту впізнання про те, на якому місці або за яким номером знаходиться підозрюваний (обвинувачений). Наприклад, шляхом постукування у стіну кімнати, де знаходиться останній, або попереднього обрання з ним певної фрази. З цією ж метою, помічник слідчого, який виходить для запрошення особи, яка впізнає, до відповідної кімнати, може підказати їй місцезорештування особи, що підляє впізнанню. Як зазначає К. О. Чаплинський, для забезпечення справедливого та законного проведення слідчої дії, запрошувати особу, яка впізнає, повинна особа, що не зацікавлена у результатах кримінального провадження, наприклад, понятій [5, с. 31-32].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можемо дійти висновку про велику значущість та одночасну складність такої слідчої (розшукової) дії, як пред'явлення особи для впізнання. Правильність її організації та здійснення впливають на достовірність отриманих доказів та подальше встановлення вини підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні кримінального правопорушення.

Проаналізувавши процедуру пред'явлення особи для впізнання та судову практику, що стосується цієї слідчої дії, ми сформувавши досить широкий перелік проблем, які виникають під час підготовки до неї та її проведення. Зазначені проблеми пропонуємо поділити на два види – законодавчі та практичні. Перші - спричиняють невизначеність та плутанину у кримінально процесуальному законодавстві, а також необов'язковість деяких важливих процедурних моментів. Другі - призводять до визнання доказів, отриманих під час пред'явлення особи для впізнання, недопустимими.

Пропонуємо усунути прогалини у законодавстві шляхом внесення змін та доповнень до чинного КПК України, а практичні проблеми вирішити шляхом посилення відповідальності службових осіб за порушення вимог кримінального процесуального законодавства щодо порядку проведення слідчих (розшукових) дій. Також деякі порушення можна уникнути шляхом запровадження окремої посади для підбору статистів, та покладення на незаінтересовану особу обов'язку запрошувати особу, яка впізнає, у кімнату проведення цієї слідчої дії.

Список використаних джерел:

1. Коршиков М.В. Сучасні проблеми пред'явлення для впізнання та класифікація його видів. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Юридичні науки*. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 394-400. URL: https://www.juris.vernadskeyjournals.in.ua/journals/2013/1_2013/65.pdf (дата звернення 05.05.2023 р.).
2. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М. Криміналістика : підручник. Київ : ЦУЛ, 2015. 544 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 07.05.2023 р.).
4. Шліпова О.Д., Степанюк Р.Л. Проблемні питання пред'явлення для впізнання в ситуації позавізуального спостереження особи, яку впізнають. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/12_12_2018/pdf/71.pdf (дата звернення 06.05.2023 р.).
5. Чаплинський К.О. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідування злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканості особи: навч.-практ. посіб. Дніпропетровськ : УМВС України в Дніпропетровській обл. Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2007. 94 с.
6. Гарасимів О. І., Рішко О.В. Пред'явлення для впізнання як слідча (розшукова) дія у кримінальному провадженні. *Нац. юрид. журнал: теорія та практика*. 2021, с. 81-87. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2021/1/14.pdf> (дата звернення 07.05.2023 р.).
7. Постанова Касаційного кримінального суду від 02.02.2021 у справі No366/1365/17 (провадження No51-5752км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94738005> (дата звернення 03.05.2023 р.).
8. Вирок Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 29.04.2021 у справі № 206/222/21 (провадження № 1-кп/206/94/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96624010> (дата звернення 07.05.2023 р.).
9. Бойко А.О., Прохорова А.О. Пред'явлення особи для впізнання: процедурні особливості та порушення на практиці. *Юрид. наук. електр. журнал*. 2021. № 4. С. 510-514. URL: http://lsej.org.ua/4_2021/128.pdf (дата звернення 07.05.2023 р.).

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИЙ СПІР ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Богатюк Ірина Григорівна

старший викладач кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет, Україна

Грищук Марія Миколаївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний авіаційний університет, Україна

Особливе місце серед правових спорів посідають спори фізичних і юридичних осіб із суб'єктами владних повноважень. Це пов'язане з тим, що особа, вступаючи в правовідносини з органами влади, які можуть визначати її права й обов'язки, перебуває у підлеглому становищі. Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства (КАС) України [1] такі спори є публічно-правовими.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 4 КАС України [1] публічно-правовий спір – спір, у якому:

- хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або
- хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або
- хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи.

Гаврильців М., Лук'янова Г. виділяють наступні ознаки публічно-правового спору: «такий спір виникає з публічно-правових відносин; сторонами публічно-правового спору є суб'єкти публічно-правових відносин, серед яких принаймні один є суб'єктом владних повноважень (орган чи посадова (службова) особа публічної адміністрації), що наділений особливим правовим статусом; сфера виникнення публічно-правового спору обов'язково має бути зумовлена реалізацією публічного інтересу; предметом публічно-правового спору є рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, які порушують чи потенційно можуть порушити права, свободи та законні інтереси фізичних чи юридичних осіб приватного права, які є протилежною стороною спірних відносин» [2, с. 140].

Структуру публічно-правового спору складають такі елементи, як суб'єкти, предмет і підстави.

Під суб'єктами правового спору традиційно маються на увазі особи, між якими виник конфлікт з приводу реалізації їхніх прав та обов'язків у правовідносинах. Особливістю суб'єктів публічно-правового спору є те, що одним із його учасників, як правило, виступає орган публічної влади, його посадова або службова особа [3].

Суб'єктом владних повноважень відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 4 КАС України [1] є орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг.

Предметом публічно-правового спору є рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічно-правових відносин, які порушують чи можуть порушити права, свободи та

інтереси інших суб'єктів. У випадках, передбачених КАС України, а також іншими законами України, предметом публічно-правового спору можуть бути дії чи бездіяльність фізичних, юридичних осіб.

Також важливо встановити підстави публічно-правового спору. У науковій літературі найчастіше підстави спору визначають як його фактичну сторону, яка позначає обставини спірної ситуації. Зокрема, факти, що становлять підстави правового спору, поділяють на кілька категорій. До першої категорії зараховують факти: а) що породжують суб'єктивні права однієї сторони і, відповідно, характеризують її поведінку у спорі; формують обов'язки протилежної сторони і її поведінку. До другої категорії науковець зараховує спірні та безспірні факти. До третьої групи – факти правової характеристики правових відносин суб'єктів спору, тобто факти, що свідчать про правовий характер спору; факти легітимації, які визначають суб'єктів права як сторони правового спору; факти порушення прав, які характеризуються діями суб'єктів [3].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що основним критерієм для віднесення спору до публічного є його суб'єктний склад, однак таку характеристику не можна застосовувати без урахування інших ознак. Тобто, між фізичними та юридичними особами, з одного боку, та суб'єктами владних повноважень, з іншого, можуть виникати як публічно-правові, так і приватно-правові спори. Тому велике значення має і характер правовідносин, з яких цей спір виникає. Крім того, наявність публічного інтересу є обов'язковим елементом для кваліфікації спору як публічно-правового.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України, Закон України № 2147-VIII) (2017) (Україна). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
2. Гаврильців, М. & Лук'янова, Г. (2019) Поняття та юридична природа спорів, що розглядаються в порядку адміністративного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*, (5), 136–141. Вилучено з: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/25.pdf>
3. Невідомський, В. (2018) Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду. У *Двадцять четверті економіко-правові дискусії*. Вилучено з: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2631/>

РОЛЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРОКУРОРА У РОЗСЛІДУВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сейдаметова Ельвіра Рідванівна

Здобувачка вищого освітнього ступеня магістр
Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, Україна

Науковий керівник: Предместніков Олег Гарійович

ORCID ID: 0000-0001-8196-647X

д-р. юрид. наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права, заслужений юрист України
Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, Україна

Роль військового прокурора в розслідуванні військових кримінальних правопорушень є надзвичайно важливою. Військовий прокурор має відповідальність за забезпечення правильного застосування військового права та захисту прав військовослужбовців. Це включає здійснення досудового розслідування військових злочинів та представлення справ до суду.

Метою дослідження - аналіз теоретичних підходів до визначення ролі військового прокурора в розслідуванні військових кримінальних правопорушень, дослідження законодавства, що регулює діяльність військового прокурора, та визначення проблем у його роботі в цій сфері, а також аналіз практики застосування військового законодавства в розслідуванні військових кримінальних правопорушень та визначення недоліків у цій практиці.

Для досягнення поставленої вище мети у процесі роботи використано комплекс загальнонаукових методів наукового дослідження, характерних для правової науки. У дослідженні були використані порівняльно-правовий метод, формально-логічний метод, системно-структурний метод та інші.

Проведено аналіз наукової літератури з проблематики військового правосуддя, ролі військового прокурора та розслідування військових кримінальних правопорушень, вивчено законодавства України з питань військового правосуддя та діяльності військової прокуратури, проведено аналіз правової практики у цій сфері, систематизовано отримані дані та розроблено рекомендації для покращення діяльності військової прокуратури у розслідуванні та вирішенні кримінальних справ військової тематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військове правосуддя є складовою частиною загального правосуддя і відноситься до особливих форм здійснення правосуддя. Основні принципи військового правосуддя визначаються законодавством країни та міжнародними стандартами і полягають у забезпеченні права на справедливий суд, недоторканості особистої гідності та відсутності дискримінації на підставі військової належності.

Основні принципи військового правосуддя є: законність; об'єктивність; презумпція; права на захист; відкритість; ефективність та швидкість; національний та міжнародний захист прав та свобод військовослужбовців та інші.

Одним із ключових органів військового правосуддя є Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері. Військовий прокурор має на меті захист прав і свобод військовослужбовців, забезпечення законності та порядку в військових формуваннях, а також боротьбу з військовими кримінальними правопорушеннями.

Роль військового прокурора полягає у забезпеченні додержання вимог законодавства та підтриманні правопорядку в армії. Він має здійснювати контроль за діяльністю судів, сприяти у викритті кримінальних правопорушень, здійснювати досудове розслідування, підготовку та підтримку обвинувачення, захищати права та інтереси держави, а також громадян у судових процесах.

Прокуратура в Україні є самостійним державним органом, який здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді, організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку.

У 1991 році після отримання Україною незалежності була створена українська прокуратура, так 05 листопада 1991 року був прийнято Закон «Про прокуратуру, в якому були визначені завдання, функції та повноваження органів прокуратури. Слід зазначити, що даний Закон у своїй першій редакції не передбачав існування військових прокуратур, але після внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» від 26 листопада 1993 року № 3662-XII [1] стаття 13 була доповнена положеннями щодо військових прокуратур в системі органів прокуратури України. Раніше Постановою Верховної Ради України від 30 січня 1992 року № 2076-XII «Про підпорядкування військових прокуратур» [2] з 1 лютого 1992 року було передбачено, що військові прокуратури на території України підпорядковано Генеральному прокурору України, до цього зазначені прокуратури підпорядковувались Головному військовому прокурору Союзу РСР. Після прийняття 13 квітня 2012 року ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям «Кримінального процесуального кодексу України» положення, що стосувались військових прокуратур були виключені із ЗУ «Про прокуратуру». Отже, 2012 році військові прокуратури, як інститут були скасовані за відсутності необхідності в них. Головне управління військових прокуратур, в складі Генеральної прокуратури України, було ліквідовано 11 липня 2012 року, а на його базі з'являється Головне управління нагляду за додержанням законів у воєнній сфері.

Після подій на Майдані і зміни політичної влади в Україні 2014 році та в ході російсько-української війни, з метою попередження військових злочинів під час проведення бойових дій, така необхідність з'явилась знову.

14 серпня 2014 року Верховна Рада України прийняла у першому читанні і в цілому законопроект № 4446а «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо створення військових прокуратур» [3]. Новий закон визначив порядок створення, комплектування та матеріально-технічного забезпечення військових прокуратур, а також соціального захисту їхніх працівників зі статусом військовослужбовців. Також, було прийнято поправку до цього закону, згідно з якою військові прокурори мають обов'язково перебувати у військових частинах, які знаходяться у зоні АТО, крім того у серпні 2014 року Головне управління нагляду за додержанням законів у воєнній сфері було розформовано, а на його базі було утворено Головну військову прокуратуру України, а також введено нову посаду, заступника Генерального прокурора – головного військового прокурора.

19.09.2019 ухвалено законопроект про реформу прокуратури за №1032 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», яким, серед іншого, передбачено ліквідацію військових прокуратур.

Натомість, цей законопроект надав право Генеральному прокурору у разі потреби створювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу

Офісу Генерального прокурора, обласних чи окружних прокуратур. Реалізуючи цю можливість, Генеральним прокурором у 2020 році утворено Спеціалізовану прокуратуру у військовій та оборонній сфері Офісу Генерального прокурора (на правах департаменту), спеціалізовані прокуратури у військовій та оборонній сфері регіонів та Об'єднаних сил (на правах обласних), а також спеціалізовані прокуратури у військовій та оборонній сфері (на правах окружних).

Згідно з Законом України "Про прокуратуру" від 14.10.2014 р. № 1697-VII, військовий прокурор є державним службовцем, який входить до складу органів військової прокуратури та здійснює нагляд за дотриманням законів під час провадження військового судочинства та розслідування військових кримінальних правопорушень [4].

Повноваження військового прокурора визначаються статтею 22-26 Закону України "Про прокуратуру" та включають у себе: підтримання державного обвинувачення в судовому провадженні щодо військових кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України; здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" та Кримінальним процесуальним кодексом України; висуває клопотання про накладення запобіжного заходу на підозрюваних у вчиненні військового кримінального правопорушення; здійснює обвинувачення осіб, звинувачених у вчиненні військового кримінального правопорушення; здійснення контролю за додержанням прав і законних інтересів потерпілих, свідків, підозрюваних та обвинувачених у справах про військові кримінальні правопорушення [4].

Система військових кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України, збігається з системою цих правових норм і має на даний час такий вигляд: кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості (стст. 402-405 КК); кримінальні правопорушення проти порядку дотримання статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (кримінальні правопорушення проти порядку дотримання військової честі) – ст. 406 КК; кримінальні правопорушення проти порядку проходження або несення військової служби (стст. 407-409 КК), пов'язані з місцем перебування або виконання обов'язків військової служби; кримінальні правопорушення, що передбачають посягання на військове майно (кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном або збереження військового майна (стст. 410-413 КК); кримінальні правопорушення проти порядку поведінки і експлуатації зі зброєю, іншим озброєнням та військовою технікою (стст. 414-417 КК); кримінальні правопорушення проти порядку несення спеціальних служб (стст. 418-421 КК); кримінальні правопорушення проти порядку зберігання державної таємниці у військовій сфері (ст. 422 КК); військові службові кримінальні правопорушення (стст. 425-426-1 КК); кримінальні правопорушення проти порядку виконання військового обов'язку в умовах бою або за інших обставин особливого періоду (стст. 427-432 КК); кримінальні правопорушення відповідальність за які передбачена міжнародними договорами (кримінальні правопорушення проти порядку дотримання законів та звичаїв війни) (стст. 433- 435 КК) [5].

Важливість розслідування військових кримінальних правопорушень полягає в наступному: 1) Забезпечення дисципліни та порядку в армії; 2) Захист прав та

інтересів військовослужбовців; 3) Захист національної безпеки; 4) Підвищення авторитету судів; 5) Запобігання військовим кримінальним правопорушенням.

Одна із особливостей розслідування військових кримінальних правопорушень полягає в тому, що розслідування військових кримінальних правопорушень може проводитися як у мирний, так і у воєнний час. У воєнний час, коли діє воєнний стан або режим надзвичайного стану, повноваження військового прокурора розширюються, і він може брати участь у бойових діях та вести розслідування військових злочинів на тимчасово окупованих територіях.

Основні повноваження військового прокурора України включають: 1) Забезпечення додержання законності та захист прав та свобод військовослужбовців, громадян, що перебувають на військовій службі, та їх родин; 2) Здійснення нагляду за додержанням законності в діяльності військових органів досудового розслідування, військових комісій та інших військових органів; 3) Забезпечення додержання вимог міжнародного права, які визнає Україна, в галузі військової діяльності; 4) Проведення досудового розслідування військових кримінальних правопорушень та контроль за додержанням законодавства про досудове розслідування.

Основні функції військового прокурора у провадженні справ про військові кримінальні правопорушення включають: 1) Контроль за законністю та обґрунтованістю розслідування військових кримінальних правопорушень; 2) Проведення попереднього слідства відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України; 3) Прийняття рішення про відкриття кримінальної справи; 4) Проведення вирішального слідства в судовій справі про військові кримінальні правопорушення; 5) Захист законних прав та інтересів держави в судовому процесі та інше.

Аналіз роботи військового прокурора у розслідуванні військових кримінальних правопорушень є одним із показників ефективності за кількістю виявлених та розслідуваних військових кримінальних правопорушень. Важливо, щоб він забезпечував високу якість розслідування справ та притягнення винних до відповідальності, а також захист прав та законних інтересів учасників процесу.

Оцінка результативності розслідування та досягнення у справах про військові кримінальні правопорушення є важливою складовою ефективності його роботи та оцінка результативності розслідування військових кримінальних правопорушень в досягненнях у справах.

Для оцінки досягнень у справах по розслідуванню військових кримінальних правопорушень використовуються різноманітні показники, які включають у себе кількість та склад звинувачення, результати судового процесу, накладені судом покарання тощо.

Важливим елементом ефективності є також рівень довіри громадськості до військової прокуратури та військового правосуддя в цілому. Для цього відбувається публічне обговорення результатів роботи військової прокуратури та проводяться соціологічні дослідження.

Співпраця військового прокурора з правоохоронними органами та судовою системою є одним із ключових напрямків діяльності військового прокурора. До них відносяться такі правоохоронні органи, як Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Національна поліція України та інші. Військовий прокурор співпрацює з цими органами у питаннях забезпечення безпеки військових об'єктів та об'єктів національної безпеки, розслідуванні військових злочинів та порушень, а також у запобіганні та припиненні інших правопорушень.

Для досягнення ефективної співпраці з правоохоронними органами, військовий прокурор повинен мати високу професійну компетентність, знати законодавство, яке регулює діяльність цих органів, та володіти засобами взаємодії з ними.

Вплив роботи військового прокурора на забезпечення законності та правопорядку у військовій сфері завдяки своїм повноваженням та функціям, забезпечує якісне розслідування військових кримінальних правопорушень та переслідування винних, що сприяє запобіганню таких правопорушень у майбутньому. Також він здійснює контроль за діяльністю військових структур та перевіряє дотримання ними законності та прав людини.

Виклики та перешкоди, з якими стикається військовий прокурор у своїй діяльності включають наступне: 1) Недостатнє фінансування та обмежені ресурси; 2) Недостатній доступ до доказів та свідків; 3) Недостатній рівень кваліфікації працівників правоохоронних органів може обмежувати здатність військового прокурора проводити ефективне розслідування та переслідування правопорушників у військових кримінальних правопорушеннях; 4) Політичний тиск.

Недостатність ресурсів та обмежена доступність до технічних засобів є серйозними проблемами, з якими стикається військовий прокурор у своїй роботі.

Відсутність адекватної законодавчої бази та нормативного регулювання роботи військового прокурора може бути серйозною перешкодою для ефективної роботи цього органу. Українська система військового правосуддя тільки недавно була перетворена з радянської моделі військового судочинства до сучасної системи згідно з європейськими стандартами. Не зважаючи на зусилля з боку української влади для підвищення ефективності військового правосуддя, деякі питання ще залишаються нерозв'язаними.

Наприклад, в Україні відсутній чіткий регламент щодо обов'язків та повноважень військового прокурора, які б відповідали вимогам міжнародного права. Також недостатньо визначені процедури для розгляду скарг та звернень, які мають бути затверджені відповідними законодавчими органами.

Вплив політичного тиску на незалежність роботи військового прокурора може здійснюватися через накладання відповідних вимог на роботу військового прокурора, наприклад, стосовно конкретних справ, осіб, що перебувають під його наглядом, або проведення певних заходів у розслідуванні. Також може відбуватися вплив на призначення та звільнення військових прокурорів.

Однією з проблем співпраці з іншими військовими та цивільними органами є недостатній рівень такої співпраці. У багатьох випадках військові підрозділи можуть бути недостатньо схильними до співпраці з військовим прокурором, оскільки можуть боятися, що розслідування військових кримінальних правопорушень може відображатися на їх репутації та ефективності роботи. Також можуть існувати проблеми з отриманням доступу до документів та інформації, що можуть бути необхідні для проведення розслідування.

Висновки. Дослідження ролі військового прокурора у розслідуванні військових кримінальних правопорушень відіграє важливу роль у забезпеченні законності та правопорядку у військовій сфері. У своїй ролі військовий прокурор зустрічається з численними викликами та перешкодами, такими як недостатні ресурси, обмежена доступність технічних засобів, відсутність адекватної законодавчої бази та нормативного регулювання роботи військового прокурора в Україні, а також політичний тиск та зовнішні впливи на його незалежність.

Однак, незважаючи на ці перешкоди, ефективна робота військового прокурора визначається його здатністю співпрацювати з іншими військовими та цивільними

органами, а також здатністю забезпечувати рівність перед законом та захист прав людини військовослужбовців та цивільних осіб.

Пропозиції щодо подальших заходів полягає у наступному: 1) Забезпечення необхідними технічними засобами, ресурсами та обладнанням яке відповідає міжнародним стандартам; 2) Удосконалення законодавчої бази та нормативного регулювання роботи військового прокурора в Україні, зокрема, розробивши новий КПК України, який враховуватиме особливості роботи військового прокурора; 3) Забезпечення незалежності військового прокурора від політичних та зовнішніх впливів, а також забезпечити його незалежність від інших органів влади та правоохоронних органів; 4) Підвищення кваліфікації військових прокурорів, проводити регулярні тренінги та семінари, а також забезпечити їм доступ до найсучасніших методів розслідування; 5) Забезпечення ефективної співпраці з іншими військовими та цивільними органами, зокрема, з правоохоронними органами та судовою системою.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про прокуратуру» від 26 листопада 1993 року № 3662-XII Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3662-12>.
2. Постанова Верховної Ради України від 30 січня 1992 року № 2076-XII «Про підпорядкування військових прокуратур» Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2076-12#Text>.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо утворення військових прокуратур» від 14.08.2014 №1642-VII Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1642-18/print1382625730528826#Text>.
4. Закон України "Про прокуратуру" від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – (2001). – № 25-26. – Вилучено з: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Кірик Алла Юріївна

доктор філософії з права,

старший викладач кафедри міжнародного та європейського права

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі - МКЧХ) є нейтральною, неупередженою та незалежною гуманітарною організацією, офіційно уповноваженою державами-учасниками Женевських конвенцій контролювати застосування міжнародного гуманітарного права та надавати допомогу та захист жертвам збройних конфліктів або інших ситуацій насильства. Його робота міцно вкорінена в міжнародному праві.

Робота МКЧХ розвивається у двох напрямках. Перший напрямок – оперативна допомога жертвам збройних конфліктів та інших ситуацій насильства, яка проявляється у вигляді:

- розшуку зниклих безвісти;
- допомоги в обміні інформацією між членами сім'ї, розлучених конфліктом;
- допомоги з возз'єднанням сімей і відвідуванням в'язниць;
- забезпечення медичною допомогою, питною водою та продуктами харчування в екстрених ситуаціях.

Щоб здійснювати свою діяльність у міжнародних збройних конфліктах, МКЧХ отримав чітке право регулярного доступу до військовополонених відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [1] та до цивільних осіб, які захищені Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни [2].

Саме МКЧХ протягом тривалого часу відіграє центральну роль у забезпеченні гуманного та гідного поводження з особами, позбавленими волі під час збройного конфлікту, оскільки він має право доступу до військовополонених з метою забезпечення задовільних умов утримання затриманих і забезпечує встановлення контактів між ув'язненими та їх родинами. Відвідування в'язниць проводиться відповідно до гуманітарних принципів, серед яких особливе значення мають принципи гуманності та нейтралітету.

Відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими сторони міжнародного збройного конфлікту зобов'язані надати МКЧХ негайний доступ до всіх військовополонених і право відвідувати їх, де б вони не трималися, щоб отримати інформацію про умови їх утримання та необхідне лікування [1]. Основна мета цих візитів полягає в тому, щоб переконатися, що держави ставляться до затриманих гуманно та відповідно до міжнародного права. Якщо умови тримання під вартою будуть визнані неприйнятними, МКЧХ працюватиме конфіденційно з державою, яка тримає під вартою, щоб покращити ситуацію.

Другий напрямок передбачає розвиток і просування міжнародного гуманітарного права та принципів. Як охоронець міжнародного гуманітарного права, МКЧХ вживає заходів для забезпечення поваги, популяризації, підтвердження та навіть роз'яснення та подальшого розвитку норм міжнародного гуманітарного права.

Це сприяє безпеці життя та запобіганню страждань через:

- ухвалення нових договорів для підвищення ефективності міжнародного гуманітарного права та задоволення потреб, що виникають;
- ратифікацію та застосування державами законів, інструментів і заходів щодо виконання цих документів на національному рівні;
- інформаційно-просвітницькі програми для забезпечення знання, розуміння та виконання збройними силами своїх обов'язків із захисту цивільного населення під час збройних конфліктів [3].

Слід зазначити, що розглянуті напрями нероздільні, оскільки перший діє в межах, визначених другим, а другий спирається на досвід першого. Таким чином, ця подвійна природа відрізняє його від інших міжнародних гуманітарних організацій, які, як правило, зосереджуються лише на одному з цих двох напрямків [4].

Таким чином, будучи охоронцем міжнародного гуманітарного права МКЧХ стежить за дотриманням законів сторонами конфлікту. У разі порушення норм міжнародного гуманітарного права МКЧХ зобов'язаний виправити будь-яку зі сторін. Тобто представники МКЧХ діють як дипломати для врегулювання насильницької поведінки між сторонами, при цьому не надаючи доказів у національному чи міжнародному суді, що базується на дотриманні принципу конфіденційності.

Як тільки МКЧХ стає відомо, що було вчинено порушення міжнародного гуманітарного права, або що такі порушення тривають або неминучі, він вживає відповідних заходів для запобігання або припинення таких дій і для забезпечення того, щоб вони не повторювалися в майбутньому. Залежно від типу та ступеня порушень на різних рівнях вживаються відповідні заходи та застосовуються різні методи серед яких:

- двосторонні та конфіденційні переговори;
- регулярний діалог з державними та недержавними суб'єктами, нагадуючи їм про їхні відповідні правові зобов'язання;
- публічне засудження як останній засіб повторних серйозних порушень міжнародного гуманітарного права з метою негайного припинення їхньої діяльності.

Таким чином, все, що може зробити МКЧХ, це лише розмовляти зі сторонами конфлікту. Розмови проходять у двосторонній манері, конфіденційно, щоб спробувати вплинути на користь найбільш незахищених осіб. Мета розмов полягає в тому, щоб вплинути на політичні рішення держав, збройних груп, міжнародних і наднаціональних організацій і, якщо необхідно, змінити їх, щоб посилити дотримання міжнародного гуманітарного права та сприяти досягненню основних цілей МКЧХ.

Проте останнім часом лунає багато нарікань на діяльність МКЧХ. Слід розуміти, що МКЧХ не може змусити держави щось робити. Усі держави є сторонами Женевських конвенцій і тому зобов'язані їх поважати та дотримуватись міжнародних стандартів захисту прав людини. У свою чергу, інші держави, не залучені в конфлікт, і міжнародне співтовариство в цілому повинні тиснути на них, щоб вони дотримувалися цих зобов'язань.

Таким чином, сенс існування МКЧХ полягає в тому, щоб через свою нейтральну та незалежну гуманітарну діяльність забезпечити повагу до життя, гідності, фізичного та психологічного благополуччя жертв збройних конфліктів та інших ситуацій насильства. Уся робота МКЧХ спрямована на досягнення цієї фундаментальної мети через два основні напрямки: оперативної допомоги жертвам збройних конфліктів та інших ситуацій насильства та розвитку і просуванню міжнародного гуманітарного права та гуманітарних принципів.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
3. Rawand Mustafa RASOOL. The Importance of the Roles of International Humanitarian Law in Armed Conflicts Regarding Terrorism. Near East University Graduate School of Social Sciences. 2016. URL: <http://docs.neu.edu.tr/library/6367281483.pdf>
4. International Committee of the Red Cross. URL: <https://casebook.icrc.org/law/icrc>

УМИСНЕ ВБИВСТВО

Соломина Владислав Олександрович

здобувач вищої освіти II курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Чорна Аліна Геннадіївна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Умисне вбивство передбачено ст. 115 Кримінального кодексу України [1] і констатується за наявності двох підставних елементів – дія (завдання смерті потерпілому) та психологічна характеристика дії (свідоме і наочне усвідомлення наслідків своїх дій). Тобто, прямою метою злочину є завдання смерті потерпілому. При цьому необхідна реалізація вини як на основі прямого умислу (коли злочин здійснюється з наміром завдати тяжких тілесних ушкоджень або смерті) або із загального умислу, що концентрується на бажанні вчинити злочин.

Крім того, Кримінальний кодекс України передбачає дві форми умисного вбивства: просте та кваліфіковане. Просте умисне вбивство відрізняється тим, що воно вчиняється без підсилювальних обставин, тоді як кваліфіковане вбивство відбувається через особливі обставини, наприклад, за підбурюванням, замовленням або запрошенням особи, яка вчинила вбивство, або якщо воно було скоєно з насильством або з нелюдськими тортурами, що завдали потерпілому надзвичайного фізичного або психічного страждання. Крім того, умисне вбивство може бути додатково кваліфіковано відповідно до ст. 116-117 Кримінального кодексу України в разі вчинення злочину проти вагітної жінки або дитини, неповнолітнього, пенсіонера або іншої особи, яка знаходилася в особливо беззахисному стані [2].

Дослідження статистичних даних підтверджують, що в Україні кожен десятий випадок умисного вбивства залишається нерозкритим. Одна з причин цього полягає у специфіці такого типу злочинів, які характеризуються плануванням та продуманістю. Злочинці часто складають детальний план здійснення вбивства, залучають до нього людей з досвідом в сфері злочинності або з підготовкою, що ускладнює розслідування та розкриття злочину. Це вимагає від правоохоронних органів великих зусиль та спеціальних методів розслідування для встановлення винних та притягнення їх до відповідальності.

У залежності від конкретних обставин вчиненого злочину, об'єктивні ознаки умисного вбивства можуть бути різними. Наприклад, згідно зі статистикою поліції [3], у більшості випадків умисне вбивство вчиняється з використанням зброї (ось ця обставина буде однією з підсилюючих у кваліфікованому варіанті цього або іншого випадку), а також за підходом «за підштовхуванням» та «з мотиву ревності чи конфлікту».

При розгляді випадків умисних убивств важливо визначити передумови та наміри злочинців. За результатами соціологічного опитування громадян України [4], найбільш поширеними мотивами, які ведуть до вбивства, є негативні взаємини в парі та неконтрольований гнів. Вирішальну роль у вчиненні умисних вбивств можуть також відігравати шкідливі звички злочинців (алкоголь, наркотики). Сьогодні до загального переліку мотивів треба додати ще й певні політичні погляди на події, що відбуваються в країні в умовах війни.

Можна запропонувати наступне розширене визначення вини як ознаки суб'єктивної сторони складу умисного вбивства у кримінальному праві – це важлива соціальна категорія, обов'язкова суб'єктивна ознака умисного вбивства, зміст якої визначають наявність умисного вбивства як злочинного діяння, його характер, і яка виражена у психічному ставленні суб'єкта умисного вбивства до обставин, що передбачені як ознаки складу цього кримінального правопорушення, виражене у формі умислу або змішаної вини.

Отже, високий рівень соціальної небезпеки та збільшення кількості умисних вбивств, які залишаються нерозкритими через наявні недоліки в організації та тактиці розслідування, а також недостатній теоретичний розвиток та методична підтримка в цій сфері, підкреслюють важливість теми та завдань дослідження в галузі кримінального права.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України // Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення-05.05.2023)
2. Закон України «Про кримінальну відповідальність» від 23.04.1960 № 2341-XII // Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-12> (дата звернення-05.05.2023)
3. Українська поліція: статистика злочинів 2018-2020 рр. // МВС України – Режим доступу: <https://mvs.gov.ua/mediji/novini/ukrayinska-policiya-statistika-zlochiniv-2018-2020-rr>
4. Україна – Європа – Світ. 2020: Соціологічні дослідження // Інститут соціології НАН України – Режим доступу: <https://socis.kiev.ua/index.php/uk/component/phocadownload/category/286-ukrayina-evropa-svit-2020> (дата звернення-05.05.2023)

СЕКЦІЯ VII.

ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ВИРОК ЯК СУДОВЕ РІШЕННЯ

Пухир Аліна Андріївна

студентка 3 курсу

Інституту права, психології та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Вирок - це судове рішення, яке виноситься суддею або колегією суддів у виробничому порядку після розгляду справи. Вирок містить офіційне тлумачення права та встановлює права та обов'язки сторін у суперечці. Він встановлює юридичні наслідки порушення закону та може містити обов'язкові вказівки стосовно забезпечення виконання рішення.

Основні елементи вироку:

Вступна частина: Вирок починається з вступної частини, де зазначаються суд, який виніс рішення, і сторони, місце та дата винесення вироку. Також в цій частині можуть бути наведені відомості про суддів, які брали участь у розгляді справи.

Фактична частина: У фактичній частині вироку розглядаються обставини справи, подані сторонами, а також факти, встановлені судом шляхом доказування. Суд викладає обставини справи, включаючи докази, свідчення свідків та експертів, висновки судово-медичної експертизи тощо.

Юридична частина: У юридичній частині вироку суд викладає своє правове тлумачення відповідно до чинного законодавства. Суд обговорює застосовні правові норми і вирішує питання щодо їх застосування до конкретної справи. Суд також розглядає аргументи сторін та рішення інших судів, які можуть мати вплив на рішення. [1, с. 185-196]

Забезпечення виконання рішення: Вирок також може включати вказівки щодо забезпечення виконання рішення. Це може включати виконавчі дії, які мають на меті забезпечити фактичне виконання вироку. Суд може визначити, які дії повинні бути вжиті сторонами для виконання рішення, включаючи сплату компенсацій, передачу майна або здійснення певних дій.

Апеляційні процедури: У вироку можуть бути наведені інструкції щодо процедури подання апеляційної скарги. Сторони, які не задоволені рішенням, можуть подати апеляцію до вищої судової інстанції з метою оскарження рішення. Вирок може містити вказівки стосовно термінів та процедури подання апеляційної скарги.

Заклучні положення: У заклучних положеннях вироку можуть бути наведені додаткові вказівки або роз'яснення щодо виконання рішення, а також зазначення можливості подальшого оскарження або скасування вироку в разі виявлення нових обставин або порушень процесуальних правил.

Вирок є одним з найважливіших елементів судового процесу. Він встановлює правову позицію суду та має юридичну силу для сторін у суперечці. Сторони

зобов'язані виконувати рішення суду, якщо воно стало остаточним та неперспективним для подальшого оскарження. [2]

Вирок офіційно оголошується у судовому засіданні, а його письмовий варіант стає офіційним документом, який сторони можуть отримати для подальших дій. Вирок може бути оскарженим сторонами у вищій інстанції, такий як апеляційний суд або касаційний суд, якщо закон передбачає таку можливість.

Судове рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено КПК України, звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції.

Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення.

Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, затверджене Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України. [3]

У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Органи, особи, які виконують судове рішення, повідомляють суд, який постановив судове рішення, про його виконання (стаття 535 КПК України).

У разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні. Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, підлягає безумовному виконанню. Виправдувальний вирок або судове рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варти, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання (стаття 534 КПК України).

Стаття 536 КПК України встановлює випадки коли виконання вироку про засудження особи до виправних робіт, арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі може бути відстрочено:

1. тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, - до його видужання;

2. вагітності засудженої або за наявності у неї малолітньої дитини - на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу засуджено за кримінальний проступок або злочин, що не є особливо тяжким;

3. якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини - на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили.

Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання. [4, с. 655-670]

Список використаних джерел:

1. Макаренко А.С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні: монографія. Одеса: Юридична література, 2013. 272 с
2. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022700-95> (дата звернення 11.05.2023)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <mailto:https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17> (дата звернення: 11.05.2023)
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т. 5-те вид. Харків: Право, 2013. 1040 с.

НАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Марченко Катерина Олегівна

студентка IV курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Резникова Марія Олександрівна

доцент
кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

В сучасній правовій державі, нотаріат є важливим інститутом, що відіграє провідну роль у захисті прав та інтересів суб'єктів правовідносин. Як і в будь-якій іншій сфері діяльності, нотаріат потребує належного правового забезпечення, яке залежить від стану правової системи в цілому. Реформування нотаріату відбувається шляхом прийняття нових нормативно-правових актів та внесення змін до вже існуючих. Проблемні аспекти функціонування нотаріату вже були предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, однак, часті зміни у даній сфері зумовлюють виникнення нових проблем, які потребують детального аналізу. Ця стаття має на меті висвітлення окремих проблем функціонування нотаріальної діяльності в Україні на фоні часових змін у національному законодавстві.

Швидкий розвиток суспільства, процеси євроінтеграції та глобалізації приводять до необхідності реформування інституту нотаріату. Нотаріат є важливим соціальним регулятором та механізмом правового захисту громадян, тому якість надання нотаріальних послуг є одним із найважливіших питань для обговорення та дослідження в нотаріальній спільноті та серед науковців. Ефективне функціонування правової держави неможливе без нотаріату, оскільки нотаріуси забезпечують превентивний правовий захист та унеможливають порушення прав і законних інтересів суб'єктів права. Відтак, питання професійної підготовки нотаріусів є пріоритетним, оскільки від якості їхньої роботи залежить ефективність захисту майнових прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

На сьогодні існує Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів та помічників приватних нотаріусів, який був затверджений Міністерством юстиції України 28 серпня 2014 року. Метою цього порядку є підвищення професійної підготовки цих фахівців шляхом оновлення, поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок, а також забезпечення інформацією про зміни в законодавстві та практиці застосування їх під час здійснення нотаріальної діяльності. Згідно з цим порядком, підвищення кваліфікації може здійснюватися через самостійне навчання, навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації та за програмами тематичних короткострокових семінарів, організованих Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників юстиції за дорученням Міністерства юстиції та Нотаріальної палати України. Ефективність роботи нотаріату значною мірою залежить від підготовки фахівців, які покладені обов'язок вчиняти нотаріальні дії, і необхідність підбору кадрів, які мають не лише відповідний рівень фахової, а й світоглядної підготовки до професійно-компетентної роботи. Недостатній рівень професійних знань, практичних умінь та навичок державних і приватних нотаріусів

Уряд прийняв Постанову, яка передбачає можливість поновлення доступу до реєстрів для нотаріусів, які його втратили, якщо вони пройдуть тестування на перевірку кваліфікаційного рівня. Однак, такі нововведення суперечать Закону про нотаріат, який регламентує складання лише кваліфікаційного іспиту та отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Нотаріуси вже проходять складний кваліфікаційний іспит, сертифікацію робочого місця та постійно підвищують свій професійний рівень, тому не потребують додаткових іспитів, які видаються незаконними і нелогічними.

У своїй публікації О. Красногор висловлює думку, що Міністерство юстиції порушує права нотаріусів, відключаючи їх від реєстру, що є неправомірним. Відмова в нотаріальних діях або їх оскарження є формою судового контролю, який забезпечує законність проведення нотаріального процесу та захист прав та інтересів учасників. Якщо існують підозри щодо неправомірної діяльності нотаріусів, вони повинні розглядатися тільки в судовому порядку, щоб нотаріус міг оскаржити звинувачення та довести свою правоту.

Н. Горбань вважає, що головним критерієм оцінки компетентності нотаріуса є кількість звернень користувачів до Міністерства юстиції та до суду з позовами на неправильно виконані або відмовлені нотаріальні дії. Це повинно слугувати сигналом для контролюючих органів нотаріату та підставою для підвищення кваліфікації нотаріуса або анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у разі системних порушень законодавства.

Запровадження та законодавче закріплення електронного нотаріату є важливим питанням для України. Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси диктують нові підходи в юридичній практиці, в тому числі й нотаріальній діяльності, і тому потрібно впроваджувати нові технології.

У своїй роботі Н. Денисяк звертає увагу на міжнародний характер нотаріату, який полягає в тому, що іноземні громадяни мають широкі можливості отримувати послуги нотаріусів, що призводить до важливої ролі нотаріату в розвитку нормальних відносин між країнами. Зростання значення нотаріату, включаючи його міжнародно-правовий аспект, пояснюється розвитком інтеграції, взаємодією правових, соціальних та економічних явищ та потребами вдосконалення правозастосовних та правозахисних механізмів. Вивчення та використання досвіду функціонування нотаріату інших країн може сприяти розвитку правового регулювання української нотаріальної практики.

У своїй статті І. Гавловський порівнює дії нотаріуса з продуктами, які базуються на останніх досягненнях інформаційних технологій, зокрема на електронному цифровому підписі. Нотаріус надає юридичну вагу різним діям, зробленим фізичними та юридичними особами, як на папері, так і в електронних документах за умови дотримання законодавчих норм. Закон України "Про електронний цифровий підпис" визначає правила визнання електронного цифрового підпису юридично значущим. Закон України "Про електронні документи і електронний документообіг" підкреслює необхідність визнання дійсності електронних документів з електронним цифровим підписом. Впровадження інформаційних технологій у всіх сферах правовідносин підтверджує необхідність використання електронних засобів зв'язку та інструментів інформаційно-комунікаційних технологій у нотаріаті. Розвиток інструментів ІКТ у діяльності нотаріуса дозволяє зробити взаємодію нотаріуса з фізичними та юридичними особами більш ефективною та зручною та створює умови для продуктивної взаємодії нотаріату з державними та місцевими органами. У світлі цих подій автор вважає, що в Україні є всі передумови для запровадження електронної

моделі нотаріату, що дозволить оптимізувати процедуру оформлення відповідних угод.

Для впровадження Е-нотаріату в Україні необхідно зробити зміни до законодавства, зокрема до закону "Про нотаріат", щоб чітко визначити, які дії можуть бути здійснені через електронні сервіси, а які - ні. Також потрібно створити електронний реєстр нотаріальних дій або електронну нотаріальну інформаційну систему "Е-Notar", яка буде включати нотаріальні реєстри та реєстри, що можуть бути використані та наповнені іншими користувачами. Метою електронного нотаріату є не механічне виконання функцій, а максимальна доступність для громадян України та збільшення рівня довіри до нотаріальної установи. Враховуючи широке використання комп'ютерних технологій, важливо, щоб український нотаріат відповідав вимогам часу та відповідав європейським стандартам. Необхідно забезпечити правові, економічні та організаційні механізми для належного функціонування інституту нотаріату в Україні.

Висновки зазначають, що комп'ютерні та електронні технології широко використовуються в нотаріаті завдяки стрімкому технічному прогресу. За світовою практикою, значна кількість документів зберігається в електронному форматі, а цивільні правочини здійснюються з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Щоб український нотаріат відповідав вимогам часу та задовольняв потреби своїх громадян та відповідав європейським стандартам, необхідно використовувати правові, економічні та організаційні механізми для забезпечення якісного виконання завдань, покладених на інститут нотаріату.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про нотаріат» № 3425-XII від 02.09.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення 09.05.2023)
2. Горбань Н. Принцип професійної компетентності та морально-етичних стандартів діяльності нотаріуса. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2011. Вип. 89. С. 86–92
3. Майбутнє українського нотаріату: коли з'явиться система Е-notar. URL: <https://internetua.com/maibutnye-ukrayinskogo-notariatukoli-z-yavitsya-sistema-e-notar> (дата звернення: 09.05.2023).

СЕКЦІЯ VIII. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ДОСВІД КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ПРИ ЛОКАЛІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ

Чорнопіщук Іван Миколайович

ад'юнкт відділення докторантури та ад'юнктури

Національна академія

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Україна

Країни-члени НАТО мають значний досвід у локалізації кризових ситуацій воєнного характеру. Особливо це стосується таких країн, як: США, Велика Британія, Франція та Німеччина. НАТО також виконує важливу роль у підтримці стабільності та безпеки у світі.

Також, країни-члени НАТО мають багатий досвід у локалізації кризових ситуацій воєнного характеру у сфері безпеки державних кордонів. Найбільш знаменитими прикладами є операції в Афганістані та Іраку, а також миротворчі місії в Косово та Боснії і Герцеговині.

Один з найбільш відомих прикладів такої діяльності є операція «Спокійна стихія» в Афганістані, яка тривала з 2001 по 2014 роки. У цьому конфлікті були задіяні військові з багатьох країн-членів НАТО, включаючи США, Великобританію, Канаду, Францію та інші. Операція мала на меті боротьбу з талібами та іншими терористичними групами, які контролювали значну частину території Афганістану. Завдяки спільним зусиллям було досягнуто значних успіхів у боротьбі з тероризмом та підтриманні безпеки в регіоні.

Інший приклад – операція «Іракська свобода», яка тривала з 2003 по 2011 роки. У цьому конфлікті були задіяні військові з країн-членів НАТО, а саме США, Великобританії, Польщі та інші. Операція мала на меті повалення режиму Саддама Хусейна та створення демократичного уряду в Іраку.

У Косово та Боснії і Герцеговині країни-члени НАТО були залучені до миротворчих місій з метою забезпечення стабільності та безпеки в регіоні. Завдяки спільним зусиллям було досягнуто мирного врегулювання конфлікту та забезпечено безпеку для мирного населення.

Крім того, країни-члени НАТО активно співпрацюють у рамках програми з охорони та захисту державних кордонів, що дозволяє ефективно контролювати нелегальну міграцію та транскордонну злочинність. Наприклад, країни-члени НАТО спільно беруть участь у місії «Тритон» на Середземному морі, яка має на меті боротьбу з нелегальною міграцією та контрабандою.

Країни-члени НАТО мають розвинуту систему оборони та безпеки, яка дозволяє ефективно відповідати на загрози національній безпеці та стабільності регіону. Активно співпрацюють у галузі оборонної промисловості та науково-технічного

співробітництва, що дозволяє розвивати нові технології та збільшувати ефективність оборонних систем.

Наприклад, у НАТО є спільна система раннього попередження про ракетну небезпеку, яка дозволяє швидко реагувати на загрози та захищати країни-члени.

У сфері безпеки державного кордону виникають такі кризові ситуації, які вимагають швидких і ефективних дій з боку збройних сил, правоохоронних органів та інших органів виконавчої влади. Зазначені ситуації можуть бути спричинені нападом збройних формувань, терористичними актами, природними катастрофами або іншими непередбачуваними подіями.

У разі кризової ситуації воєнного характеру на державних кордонах, країнами-членами НАТО, для забезпечення безпеки населення та територій країн вживаються наступні заходи:

- проводиться мобілізація військових, правоохоронних органів та інших державних структур для забезпечення безпеки на кордоні та в межах країни;
- розгортаються додаткові військові підрозділи на кордоні для забезпечення контролю за переміщенням людей та товарів;
- запроваджується режим надзвичайного стану та інші режимні заходи для забезпечення безпеки;
- забезпечуються додаткові заходи безпеки важливих об'єктів, таких як аеропорти, порти, енергетичні станції, важливі магістралі та інші;
- проводяться спеціальні операції для затримання та нейтралізації збройних формувань та терористичних груп;
- здійснюється ефективна взаємодія між різними державними органами та міжнародними організаціями для забезпечення безпеки на кордоні та в межах країни.

У кризових ситуаціях воєнного характеру у сфері безпеки державного кордону важливо діяти швидко та ефективно, забезпечуючи безпеку населення та території країни. Для цього необхідно мати високий рівень підготовки та спеціальну техніку, яка дозволить ефективно впоратися з будь-якою кризовою ситуацією.

Усі ці дії дозволяють НАТО залишатися ключовим гравцем у глобальній системі безпеки та стабільності. Країни-члени НАТО продовжують працювати над розвитком та підвищенням ефективності своїх оборонних заходів, щоб забезпечити національну безпеку та сприяти миру та стабільності у регіоні та світі.

Узагалі, досвід країн-членів НАТО показує, що спільні зусилля та координація дій дозволяють успішно локалізувати кризові ситуації воєнного характеру у сфері безпеки державних кордонів та забезпечити стабільність та безпеку в регіоні.

СЕКЦІЯ ІХ. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

БІОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОЩУВАННЯ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ АДАПТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НОВИХ СОРТІВ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Вінюков Олександр Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-2957-5487

д-р с.-г. наук, старш. дослідник, директор

Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН, Україна

Вашенко Володимир Васильович

ORCID ID: 0000-0001-7494-7983

старший науковий співробітник, доктор с.-г. наук, професор

Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН, Україна

Вискуб Роман Станіславович

ORCID ID: 0000-0001-7679-2188

канд. с.-г. наук, заст. директора з науково-інноваційної діяльності

Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН, Україна

Бондарева Ольга Браунівна

ORCID ID: 0000-0002-8128-8485

канд. техн. наук, старш. наук. співроб., учений секретар

Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН, Україна

Для підвищення рівня біологічного потенціалу зернових культур важливе значення має впровадження у виробництво сучасних ефективних конкурентоспроможних технологій вирощування, які повинні базуватися на доборі адаптованих до умов східної частини Північного Степу України високопродуктивних сортів та застосуванні сучасних біопрепаратів.

Застосування позакореневих підживлень біопрепаратами, які в своєму складі містять мікроелементи, сприяє мінімізації негативного впливу середовища за зміни клімату, забезпечує підвищення врожайності зерна та зростання ефективності вирощування культури ячменю ярого.

Для визначення ефективності елементів біологізації вирощування ячменю ярого з метою підвищення адаптивного потенціалу було обрано новий сорт ячменю ярого – Бравий.

Під посів було внесені мінеральні добрива $N_{30}P_{30}$ для першої частини дослідів, та Біогумус 1 т/га для другої частини дослідів. Посів дослідів проведений 18 квітня.

Згідно схеми дослідів (табл.1) до посіву та в період вегетації рослин ячменю ярого було проведено всі заплановані обробки насіння та рослин.

Таблиця 1

Показники структури урожаю ячменю ярого та урожайність залежно від агротехнологічних заходів вирощування

Елемент технології		Довжина колосу, см	Кількість зерен в колосі, шт.	Маса 1000 зерен, г	Урожайність, т/га			
					I	II	III	середнє
N ₃₀ P ₃₀	Мікрогумін*	6,1	15,2	51,6	5,0	4,4	4,7	4,7
	Мікрогумін+Байкал*	6,0	15,6	45,7	4,8	5,6	5,2	5,2
	Мікрогумін*+Біоритм**	5,8	15,7	39,6	4,0	5,0	4,5	4,5
	Мікрогумін*+Екостимул**	5,7	15,3	36,7	4,1	3,9	4,0	4,0
	Байкал*+Біоритм*	5,7	15,2	40,3	4,1	4,2	4,1	4,1
	Байкал*+Екостимул**	5,8	15,5	45,6	4,4	5,6	5,0	5,0
	Байкал*	5,4	14,6	41,1	4,4	4,4	4,4	4,4
	Біоритм**	5,9	15,5	42,1	4,4	5,0	4,7	4,7
	Екостимул**	5,6	14,9	39,7	3,1	4,9	3,9	4,0
Біогуміс - 1 т/га	Мікрогумін*	5,7	14,4	44,8	3,8	3,3	3,6	3,6
	Мікрогумін+Байкал*	5,8	15,5	39,0	3,8	4,0	3,9	3,9
	Мікрогумін*+Біоритм**	5,9	15,7	41,2	4,4	4,0	4,2	4,2
	Мікрогумін*+Екостимул**	6,1	16,0	41,7	3,7	4,8	4,2	4,3
	Байкал*+Біоритм**	5,5	14,9	43,6	3,9	4,3	4,1	4,1
	Байкал*+Екостимул**	5,9	15,8	37,3	4,1	3,9	4,0	4,0
	Байкал*	5,8	15,4	36,2	3,5	3,8	3,7	3,7
	Біоритм**	6,2	16,0	36,7	3,6	4,1	3,8	3,8
	Екостимул**	6,2	16,3	37,8	3,3	4,1	3,7	3,7

[авторська розробка]

За результатами досліджень встановлено, що при вирощуванні ячменю ярого сорту Бравий застосування біопрепаратів на різних фонах добрив по різному впливали на формування біометричних показників.

Так, при обробці насіння ячменю ярого та рослин в період вегетації на фоні живлення із внесенням мінеральних добрив з дозою N₃₀P₃₀ більш позитивно впливало на формування елементів структури урожаю.

На фоні живлення N₃₀P₃₀ при застосуванні Мікрогуміну, Мікрогумін+Байкал для обробки насіння, Мікрогумін (обробка насіння) + Екостимул (обробка рослин у фазу кушіння) дало змогу отримати найбільш високі рослини – 100 см. При внесенні Біогумусу найбільш високі рослини були на варіанті, де застосовували Байкал (обробка насіння)+Екостимул (обробка рослин у фазу кушіння) – 90 см.

Коефіцієнт продуктивного кущіння 1,7 було сформовано, при застосуванні Мікрогумін + Байкал (обробка насіння), Байкал (обробка насіння) + Екостимул (обробка рослин у фазу кущіння), Біоритм (обробка рослин у фазу кущіння) на фоні внесення мінеральних добрив $N_{30}P_{30}$. При внесенні Біогумусу застосування біопрепаратів для обробки насіння та рослин ячменю ярого на більшості варіантів сформувався коефіцієнт продуктивного кущіння 1,5.

Застосування різних біопрепаратів при вирощуванні ячменю ярого на різних фонах живлення по різному впливали на формування маси 1000 зерен. Так, найбільша маса 1000 насінин була отримана на варіанті, де застосовували Мікрогумін для обробки насіння на мінеральному фоні живлення $N_{30}P_{30}$ і становив 51,6 г. Найменша маса 1000 зерен на мінеральному фоні живлення отримана на варіанті, де застосовували Мікрогумін для обробки насіння + Екостимул для обробки рослин у фазу кущіння – 36,7 г.

На фоні живлення із внесенням Біогумусу найбільша маса 1000 зерен також була отримана на варіанті, де застосовували Мікрогумін для обробки насіння. Цей показник склав 44,8 г.

Обробка насіння та рослин ячменю ярого в фазу кущіння біопрепаратами на різних фонах живлення по різному впливали на формування урожайності. Так, застосування препаратів на мінеральному фоні живлення дало змогу отримати урожайність від 4,0 до 5,2 т/га. Найбільша урожайність 5,2 т/га була сформована на варіанті із застосуванням Мікрогумін + Байкал для обробки насіння.

Використання біопрепаратів для обробки насіння та рослин ячменю ярого в фазу кущіння на фоні живлення із внесенням Біогумусу сприяло формуванню урожайності від 3,6 т/га при застосуванні Мікрогуміну для обробки насіння до 4,3 т/га при застосуванні Мікрогумін для обробки насіння + Екостимул для обробки рослин ячменю ярого у фазу кущіння.

За даними проведених досліджень, можна зробити висновок, що застосування біопрепаратів для обробки насіння та рослин ячменю ярого в фазу кущіння більш позитивно впливало на формування урожайності при використанні їх на фоні живлення із внесенням мінеральних добрив з нормою $N_{30}P_{30}$.

Список використаних джерел:

1. Василенко, М. Г., Стадник, А. П., Душко, П. М., Драга, М. В., Кічігіна, О. О. & Зацарінна, Ю. О. (2018). Урожайність і якість насіння сільськогосподарських культур за дії регуляторів росту рослин. *Агроекологічний журнал*, (1), 96-101. DOI:10.33730/2077-4893.1.2018.161350
2. Найдьорова, О. Є. (2015). Застосування гумінового препарату «Humin plus» в органічному землеробстві. *Вісник ХНАУ*, (2), 39–50.
3. Волкогон, В. В., Гусев, О. В., & Волкогон, К. І. (2005). Особливості азотного живлення ячменю при застосуванні нового біологічного препарату мікрогуміну. *Живлення рослин: теорія і практика*. К.: Логос.

СЕКЦІЯ Х. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ВПЛИВ ШТУЧНО СТВОРЕНОГО ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ПОЛЯ НАДНИЗЬКОЇ ЧАСТОТИ НА ГОРМОНАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ КУРЕЙ

Присяний Сергій Борисович

ORCID ID: 0000-0002-4464-2908

канд. с.-г. наук, доцент, асистент кафедри інфекційних та інвазійних хвороб

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», Україна

Проведені експериментальні дослідження засвідчують різноплановий вплив електромагнітних полів (ЕМП) різної інтенсивності на фізіологічні та біохімічні параметри організму [1, 2]. Доведено, що електромагнітне випромінювання надвисоких частот (ЕМВ НВЧ) може стимулювати або ж навпаки пригнічувати розмноження одноклітинних організмів. Опромінення ЕМП також посилює проліферацію стовбурових клітин кісткового мозку еукаріотичних організмів [4]. Електромагнітні хвилі різної інтенсивності також впливають на метаболічні процеси в клітині і на їх мітотичну активність [5]. Показано, що електромагнітне випромінювання (ЕМВ) може стимулювати або навпаки пригнічувати функціональну активність певних ділянок геному бактеріальних клітин, які відповідають за синтез ферментів [6]. Також проведено дослідження впливу неіонізуючої радіації на інтенсивність масового росту та якості м'ясної продукції у курей [7].

Таким чином, перспективним напрямком досліджень залишається вивчення впливу на організм штучно створеного ЕМП шляхом підбору певних його параметрів (експозиції, частоти та ін.).

Відомо, що рівень тиреоїдних гормонів в організмі забезпечує важливі функції і впливає на рівень продуктивності і здоров'я тварин. В проведеному нами експерименті було досліджено вплив штучно створеного в умовах лабораторії змінного імпульсного електромагнітного поля наднизької частоти (ЗІЕМП ННЧ) на рівень тиреоїдних гормонів в організмі курей.

Методика досліджень. Для проведення експерименту було сформовано контрольну і дослідні групи курей кросу Тетра-Х 150-денного віку по 15 голів у кожній. ЗІЕМП ННЧ створювалося за допомогою генератора сигналів, який дозволяє генерувати магнітні поля окремо встановлених частот від 0,01 до 20 кГц, з амплітудою коливань від 0 до 100 В, що рівнозначно напрузі 150 Вт. Контроль за напругою і модуляцією сигналу, який проходить від генератора до соленоїда, здійснювали за допомогою осцилографа С 1-49. Створювану індукцію контролювали за допомогою мікротеслометра Г-49. Експериментальні дослідження проводилися на частоті 8 Гц, яка наближена до частоти деяких біоритмів.

Тривалість досліду склала 174 дні. Курей 1-ої і 2-ої дослідних груп опромінювали щодоби впродовж 30 хвилин, а 3-ої і 4-ої дослідних груп – з тижневими перервами. Годівля 1-ої і 3-ої дослідних груп здійснювалась згідно основного раціону (ОР) з підвищенням на 10–15 % вмістом протеїну, а 2-ої і 4-ої – згідно ОР з пониженим на

10–15 % вмістом протеїну. Курей контрольної групи не опромінювали, а ОР відповідав вмісту протеїну згідно загально-прийнятих норм.

Після закінчення досліду досліджували периферичну кров курей, яку отримували з підкрильцевої вени. Вміст гормонів щитоподібної залози трийодтироніну (T_3) та тироксину (T_4) в сироватці крові визначали методом конкурентного імуноферментного аналізу при допомозі імуноферментного аналізатора Stat Fax 2100 («Awareness Technology», США).

Результати досліджень. Після проведеного досліду встановлено деякі закономірності (табл. 1) впливу штучно створеного в умовах лабораторії ЗІЕМП ННЧ на динаміку синтезу тиреоїдних гормонів щитоподібною залозою дослідних птахів.

За тривалого 6-місячного опромінення, вміст трийодтироніну (T_3) в сироватці крові курей зменшився на 8,10% у 1-ій дослідній групі і 6,34% у 2-ій дослідній групі, порівняно з аналогічним показником контрольної групи курей. Різниця набувала статистично вірогідних значень при $p \leq 0,05$. Проте, за опромінення ЗІЕМП ННЧ з тижневими перервами, у 3-ій і 4-ій дослідних групах, виявлена тенденція до зростання рівня трийодтироніну (T_3) в сироватці крові курей відповідно на 1,41% і 5,28%, порівняно з контролем. Одержані результати свідчать, що більш істотний стимулюючий вплив на щитоподібну залозу курей має режим опромінення ЗІЕМП ННЧ з тижневими перервами за пониженого на 10-15% рівня протеїну в раціоні.

Таблиця 1

Динаміка біосинтезу тиреоїдних гормонів у сироватці крові дослідних курей після 174 днів опромінення ($M \pm m$; $n=15$ у кожній групі)

Показник	Група тварин				
	Контрольна	Дослідна			
		Перша	Друга	Третя	Четверта
Трийодтиронін (T_3), пк.моль/л	$2,84 \pm 0,10$	$2,61 \pm 0,06^*$	$2,66 \pm 0,17^*$	$2,88 \pm 0,10$	$2,99 \pm 0,03$
Тироксин (T_4), пк.моль/л	$4,73 \pm 0,13$	$4,61 \pm 0,20$	$4,06 \pm 0,04^{**}$	$4,71 \pm 0,23$	$3,64 \pm 0,13^{***}$

Примітка: * - $p \leq 0,05$, ** - $p \leq 0,01$, *** - $p \leq 0,001$.

Щодо вмісту тироксину (T_4), то констатовано вірогідне зменшення його рівня у сироватці крові дослідних курей 2-ої і 4-ої дослідних груп відповідно на 14,16 % ($p \leq 0,01$) і 23,04 % ($p \leq 0,001$) у порівнянні з аналогічним показником контрольної групи неопромінених курей. В 1-ій і 3-ій дослідних групах рівень тироксину (T_4) в крові теж був нижчим за показник контрольної групи, проте, статистично вірогідної різниці він не набував. Отже тривале 174-добове опромінення ЗІЕМП ННЧ негативно впливає на синтез тироксину (T_4) щитоподібною залозою курей, яке найбільш виражене за дефіциту в раціоні рівня протеїну.

Висновки. Показано можливість, шляхом підбору різних режимів та тривалості дії ЗІЕМП ННЧ, за підвищеного або пониженого забезпечення раціону протеїном, впливати на функціональну активність щитоподібної залози курей.

Список використаних джерел:

1. Grundler W., Kaiser F., Keilmann F., Walleczek J. (1992). Mechanisms of electromagnetic interaction with cellular systems. *Naturwissenschaften*, 79, 551-559.
2. Reiman H. A. (1971). Medical importance of long biorhythms in aeromedicine. *Aerospace Med.*, 42 (10), 1086-1987.

3. Pawlak, K., Sechman, A., & Nieckarz, Z. (2014). Plasma thyroid hormones and corticosterone levels in blood of chicken embryos and post hatch chickens exposed during incubation to 1800 MHz electromagnetic field. *International journal of occupational medicine and environmental health*, 27 (1), 114-122.
4. Silva, V., Hilly, O., Strenov, Y., Tzabari, C., Hauptman, Y., & Feinmesser, R. (2016). Effect of cell phone-like electromagnetic radiation on primary human thyroid cells. *International journal of radiation biology*, 92 (2), 107-115.
5. Pawlak, K., Sechman, A., Nieckarz, Z., Wojtysiak, D. (2013): Effect of weak electromagnetic field on cardiac work, concentration of thyroid hormones and blood aminotransferase level in the chick embryo. *Acta Vet Hung* 61: 383-392.
6. Pawlak, K., Bojarski, B., Nieckarz, Z., Lis, M., & Wojnar, T. (2018). Effect of an 1800 MHz electromagnetic field emitted during embryogenesis on the blood picture of one-day-old domestic hen chicks (*Gallus gallus domesticus*). *Acta Veterinaria Brno*, 87(1), 65-71.
7. Pamirsky A. S., Zabarna I. V., Prosyanyi S. B. (2018). Effect of non-ionizing radiation on the intensity of mass growth and quality of meat products in chickens. *Science and Education a New Dimension. Natural and Technical Sciences*, VI(19), Issue: 171, 55-58.

СЕКЦІЯ XI. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

КІНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОПОЛІМЕРИЗАЦІЇ ПОЛІОКСАЗОЛІНВІСНИХ МАКРОМЕРІВ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Воляннюк Катерина Андріївна

м.н.с. каф. органічної хімії

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Мітіна Наталія Євгенівна

д-р.хім.наук, с. н.с. каф. органічної хімії

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаргай Христина Іванівна

канд.хім.наук, с. н.с. каф. органічної хімії

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Заїченко Олександр Сергійович

д-р.хім.наук, доц., п.н.с. каф. органічної хімії

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Розвиток методів синтезу та модифікації полімерів та кополімерів дозволило підійти до вирішення найважливіших практичних завдань сучасних технологій. Блочні, гребенеподібні, розгалужені і надрозгалужені полімери здатні до самоорганізації в супрамолекулярні структури, властивості яких можуть змінюватись в залежності від структури та природи прищеплених блоків, ступеня розгалуженості полімерних ланцюгів [1,2]. Поліоксазоліни (полі(2-алкіл/арил-2-оксазолін)) або полімери, що містять фрагменти поліоксазолінів, викликають зростаючий інтерес для біомедичного використання [3]. Унікальні властивості поліоксазолінів, такі як біосумісність та непомітна «поведінка» (stealth behavior) для імунної системи в живому організмі, роблять їх потенційною альтернативою поліетиленгліколю (ПЕГ), полімеру золотого стандарту для біомедичного застосування [4]. Питання щодо потенційної імуногенності ПЕГ [5] і способів його

¹ Karayianni M., & Pispas S. (2021). Block copolymer solution self-assembly: Recent advances, emerging trends, and applications. *Journal of Polymer Science*, 59(17), 1874-1898.

² Oleszko-Torbus N., Mendrek B., Kowalczyk A., Wałach W., Trzebiecka B., & Utrata-Wesołek, A. (2021). The Role of Polymer Structure in Formation of Various Nano- and Microstructural Materials: 30 Years of Research in the Laboratory of Nano- and Microstructural Materials at the Centre of Polymer and Carbon Materials PAS. *Polymers*, 13(17), 2892.

³ Hoogenboom R. (2009). Poly (2-oxazoline) s: a polymer class with numerous potential applications. *Angewandte Chemie International Edition*, 48(43), 7978-7994.

⁴ Knop K., Hoogenboom R., Fischer D., Schubert U.S. (2010). Poly (ethylene glycol) in drug delivery: pros and cons as well as potential alternatives. *Angew. Chem. Int. Ed.*, 49(36), 6288-6308.

⁵ Schellekens H., Hennink W. E., & Brinks V. (2013). The immunogenicity of polyethylene glycol: facts and fiction. *Pharmaceutical research*, 30, 1729-1734.

біодеградації [1] мотивували пошук полімерів, які могли б бути заміниками або доповненнями цьому полімеру. Серед багатьох полімерів, які розглядалися в цьому контексті, особливо перспективними є поліоксазоліни, які продемонстрували один із найбільш перспективних результатів, а лікарський кон'югат для лікування хвороби Паркінсона в даний час проходить клінічні випробування [2]. Для регулювання хімічних і фізичних властивостей синтезованих полімерів використовують відповідні функціональні ініціатори і обривачі полімерного зростаючого ланцюга, що дає можливість отримати полімери з реакційноздатними кінцевими фрагментами [3]. Включення довгих алкільних фрагментів при використанні відповідних ініціаторів або обривачів при полімеризації 2-оксазолінів також дозволяє отримувати амфіфільні структури, що самозбираються в міцели. Описані способи введення кінцевих фрагментів таких як стирол [4], акрилати [5] і метакрилати [6], що забезпечує отримання макрономерів, які можна використовувати для утворення розгалужених і гребенеподібних кополімерів. Наприклад, в результаті кополімеризації метилметакрилату і метакрилового полі(2-етил-2-оксазоліна) (PEtOx) були отримані розгалужені кополімери, що реагують на рН і температуру [11].

Нами були синтезовані поліоксазолінвмісні метакрилати (pOxMA) взаємодією гліцидилметакрилата та поліетилноксазоліну (з $M_n - 2,0 \text{ кДа}$) використовуючи етерат трифториду бору як каталізатор.

Для макромерів важливою особливістю при полімеризації і кополімеризація є зменшення їх реакційної здатності зі збільшенням ступеня полімеризації, причому реакційна здатність кінцевого радикала, що росте, зменшується із збільшенням довжини замісника в макромері [7,8]. В роботі [13] це пояснюється «замуровуванням» полімерних радикалів в просторово обмежених зонах, куди макромери не можуть потрапити, при досягненні певного ступеню полімеризації і це перешкоджає росту та обриву полімерних радикалів. Подібні властивості є характерними для кополімеризація, наприклад ПЕГМА макромерів з іншими функціональними мономерами [9].

Кінетичні характеристики процесу кополімеризації NBП pOxMA представлені на рис.1. Можна бачити, що кінетичні криві кополімеризації макромеру із NBП мають дві ділянки із різними швидкостями (рис.1). Швидкість процесу на першій ділянці збільшується із збільшенням концентрації макромеру у мономерні суміші, але на другій ділянці – із збільшенням концентрації макромеру швидкість кополімеризації зменшується (рис.1). Тобто, при кополімеризації макромеру pOxMA можна спостерігати

¹ Ulbricht J., Jordan R., & Luxenhofer R. (2014). On the biodegradability of polyethylene glycol, polypeptoids and poly (2-oxazoline) s. *Biomaterials*, 35(17), 4848-4861.

² Sedlacek O., Monnery B. D., Mattova J., Kucka J., Panek J., Janouskova O., ... & Hruby M. (2017). Poly (2-ethyl-2-oxazoline) conjugates with doxorubicin for cancer therapy: In vitro and in vivo evaluation and direct comparison to poly [N-(2-hydroxypropyl) methacrylamide] analogues. *Biomaterials*, 146, 1-12.

³ Verbraeken, B., Monnery, B. D., Lava, K., & Hoogenboom, R. (2017). The chemistry of poly (2-oxazoline) s. *European Polymer Journal*, 88, 451-469.

⁴ Kobayashi S., Kaku M., Sawada S., & Saegusa T. (1985). Synthesis of poly (2-methyl-2-oxazoline) macromers. *Polymer Bulletin*, 13, 447-451.

⁵ Christova D., Velichkova R., & Goethals, E. J. (1997). Bis-macromonomers of 2-alkyl-2-oxazolines–synthesis and polymerization. *Macromolecular rapid communications*, 18(12), 1067-1073.

⁶ Weber C., Krieg A., Paulus R.M., Lambermont-Thijs H. M., Bece, C. R., Hoogenboom, R., & Schubert, U. S. (2011, October). Thermal Properties of Oligo (2-ethyl-2-oxazoline) Containing Comb and Graft Copolymers and their Aqueous Solutions. In *Macromolecular Symposia* (308(1), 17-24). Weinheim: WILEY-VCH Verlag.

⁷ Capek I., & Akashi M. (1993). On the kinetics of free radical polymerization of macromonomers. *Journal of Macromolecular Science, Part C: Polymer Reviews*, 33(4), 369-436.

⁸ Kim S. Y., Lee K., Jung H., Shim S. E., Lee B. H., & Choe S. (2005). Macromonomers having different molecular weights of polyethylene glycol and end group functionalities in dispersion polymerization of styrene. *Polymer*, 46(19), 7974-7981.

⁹ Paiuk O. L., Mitina N. Y., Kinash N. I., Yakymovych A. B., Hevus O. I., & Zaichenko A. S. (2018). Comb-like polyethylene glycol containing oligomeric surfactants with reactive terminal groups. *Ukr. Chem. J*, 84(10), 98-106.

суттєвий вплив полімерної природи цього мономеру і його здатності утворювати колоїдні зони в розчині, що визначає кінетичні особливості процесу полімеризації.

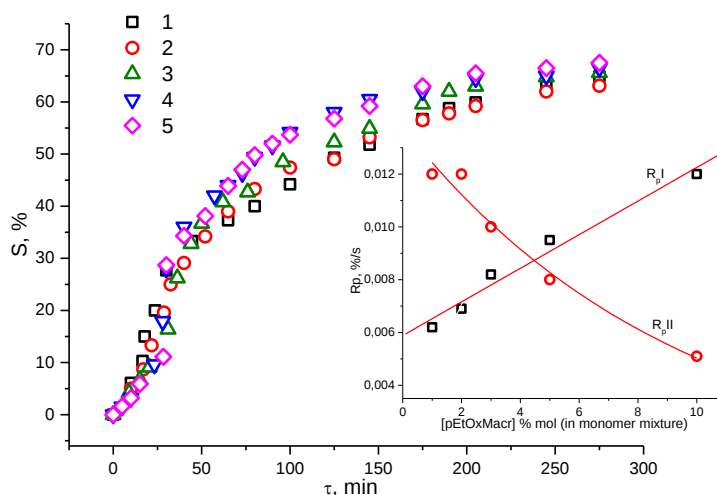

Рис. 11. Залежність ступеня перетворення мономерної суміші пОхМА та НВП від часу полімеризації. Співвідношення НВП : пОхМА(% мас.) = 45:55 (1); 62:38 (2); 73:27 (3); 80:20(4); 90:10(5) ([мономерів]=0,2 моль/л; [ДАК]=0,06 мол/л, розчинник – діоксан, 343К). На виносці - залежність швидкості кополімеризації мономерної суміші пОхМА та НВП на I та II ділянках кінетичної кривої

Причому ці дві ділянки стають більш помітними при збільшенні концентрації мономеру в розчині. На нашу думку, існування такої кінетичної неоднорідності пояснюється утворенням молекулами гребенеподібного макроініціатору мікроколоїдних зон з полярними ПЕГ ланцюгами, орієнтованими у розчин, та малополярними пероксидними фрагментами, які знаходяться в просторово обмежених гідрофобних мікроколоїдних зонах – комірках (рис. 1).

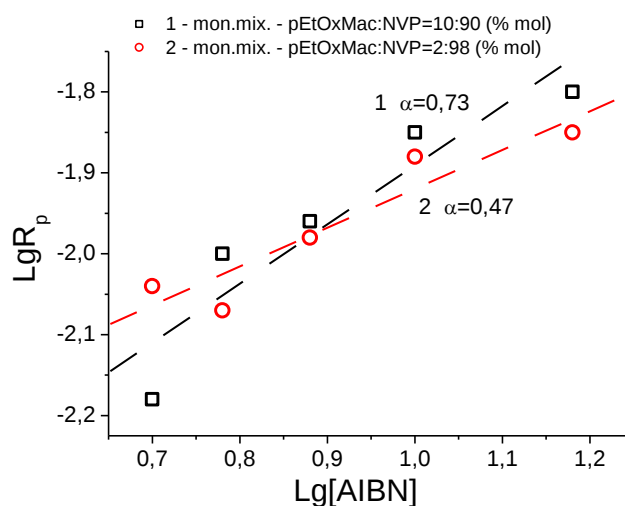

Рис. 2. Залежність швидкості кополімеризації мономерної суміші пОхМА та НВП від концентрації ініціатора для мономерних сумішей з різним вмістом макромеру: НВП : пОхМА(% мас.) = 45:55 (1); 80:20(2) ([мономерів]=0,2 моль/л; [ДАК]=0,06 мол/л, розчинник – діоксан, 343К)

Можна бачити (рис. 2), що збільшення концентрації макромеру у мономерній суміші призводить до збільшення порядку швидкості полімеризації до 0,73, це свідчить про лінійний обрив зростаючих полімерних ланцюгів у мікроколоїдних зонах. Для мономерних сумішей НВП-пОхМА в широкому діапазоні співвідношення цих мономерів були визначені константи кополімеризації: $r_{\text{НВП}} = 0,94$, а для $r_{\text{пОхМА}} = 0,08$. Таке низьке значення для метакрилатної похідної поліоксазоліну є аномальною величиною. Це можна пояснити тим, що збільшення концентрації макромеру у реакційній суміші призводить до створення колоїдних зон і при збільшенні конверсії полімеризації із-зі дифузійних затруднень макромер просто не може вступити в реакції кополімеризації. Розраховані константи кополімеризації для мономерних сумішей із меншою концентрацією макромери (співвідношення НВП: пОхМА від 99,9:0,1 (мол%) до 96:4 (мол%)) становлять $r_{\text{НВП}} = 0,5$, а для $r_{\text{пОхМА}} = 1,9$

Висновки: В результаті виконання роботи було досліджено синтез гребенеподібних (гребінчастих) поллоксазолінвмісних амфіфілів. Досліджено кінетичні особливості процесу кополімеризації поліоксазолінвмісного метакрилату і визначено, що на перебіг кополімеризації істотно впливають колоїдні зони, що утворюють в розчині молекули макромеру. Структурний склад отриманих гребінчастих кополімерів більшою мірою залежить від дифузійних обмежень цих колоїдних зон, ніж від реакційної здатності мономерів або макромерів

Список використаних джерел:

1. Karayianni M., & Pispas S. (2021). Block copolymer solution self-assembly: Recent advances, emerging trends, and applications. *Journal of Polymer Science*, 59(17), 1874-1898.
2. Oleszko-Torbus N., Mendrek B., Kowalczyk A., Wałach W., Trzebicka B., & Utrata-Wesołek, A. (2021). The Role of Polymer Structure in Formation of Various Nano-and Microstructural Materials: 30 Years of Research in the Laboratory of Nano-and Microstructural Materials at the Centre of Polymer and Carbon Materials PAS. *Polymers*, 13(17), 2892.
3. Hoogenboom R. (2009). Poly (2-oxazoline) s: a polymer class with numerous potential applications. *Angewandte Chemie International Edition*, 48(43), 7978-7994.
4. Knop K., Hoogenboom R., Fischer D., Schubert U.S. (2010). Poly (ethylene glycol) in drug delivery: pros and cons as well as potential alternatives. *Angew. Chem. Int. Ed.*, 49(36), 6288-6308.
5. Schellekens H., Hennink W. E., & Brinks V. (2013). The immunogenicity of polyethylene glycol: facts and fiction. *Pharmaceutical research*, 30, 1729-1734.
6. Ulbricht J., Jordan R., & Luxenhofer R. (2014). On the biodegradability of polyethylene glycol, polypeptoids and poly (2-oxazoline) s. *Biomaterials*, 35(17), 4848-4861.
7. Sedlacek O., Monnery B. D., Mattova J., Kucka J., Panek J., Janouskova O., ... & Hruby M. (2017). Poly (2-ethyl-2-oxazoline) conjugates with doxorubicin for cancer therapy: In vitro and in vivo evaluation and direct comparison to poly [N-(2-hydroxypropyl) methacrylamide] analogues. *Biomaterials*, 146, 1-12.
8. Verbraeken, B., Monnery, B. D., Lava, K., & Hoogenboom, R. (2017). The chemistry of poly (2-oxazoline) s. *European Polymer Journal*, 88, 451-469.
9. Kobayashi S., Kaku M., Sawada S., & Saegusa T. (1985). Synthesis of poly (2-methyl-2-oxazoline) macromers. *Polymer Bulletin*, 13, 447-451.
10. Christova D., Velichkova R., & Goethals, E. J. (1997). Bis-macromonomers of 2-alkyl-2-oxazolines—synthesis and polymerization. *Macromolecular rapid communications*, 18(12), 1067-1073.
11. Weber C., Krieg A., Paulus R.M., Lambermont-Thijs H. M., Bece, C. R., Hoogenboom, R., & Schubert, U. S. (2011, October). Thermal Properties of Oligo (2-ethyl-2-oxazoline) Containing Comb and Graft Copolymers and their Aqueous Solutions. In *Macromolecular Symposia* (308(1), 17-24). Weinheim: WILEY-VCH Verlag.
12. Capek I., & Akashi M. (1993). On the kinetics of free radical polymerization of macromonomers. *Journal of Macromolecular Science, Part C: Polymer Reviews*, 33(4), 369-436.
13. Kim S. Y., Lee K., Jung H., Shim S. E., Lee B. H., & Choe S. (2005). Macromonomers having different molecular weights of polyethylene glycol and end group functionalities in dispersion polymerization of styrene. *Polymer*, 46(19), 7974-7981.
14. Paiuk O. L., Mitina N. Y., Kinash N. I., Yakymovych A. B., Hevus O. I., & Zaichenko A. S. (2018). Comb-like polyethylene glycol containing oligomeric surfactants with reactive terminal groups. *Ukr. Chem. J*, 84(10), 98-106.

СЕКЦІЯ XII. АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АНАЛІЗ ПАРАМЕТРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕСИ ФОРМОУТВОРЕННЯ ВИРОБІВ З МАЛОПЛАСТИЧНИХ МЕТАЛІВ МЕТОДОМ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Кононенко Віталій Анатолійович

здобувач вищої освіти факультету Автоматики і комп'ютеризованих технологій
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Демська Наталія Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-9931-9964

канд.техн.наук, доцент, доцент кафедри КІТАМ
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

В сучасному світі одним з найпотужніших інструментів дослідження є комп'ютер, тому в різних галузях виробництва широкого розповсюдження і застосування набули комп'ютерні моделі [1]. Не винятком тут є і машинобудування, зокрема технологічні процеси формоутворення металів. Так, на етапі проектування операцій формоутворення виробів з малопластичних металів методом гнuttя слід враховувати методи, які використовуються при згинання профілю.

Це може бути, поворотно-витяжне (намотування) згинання, компресійний згин, вальцювання та протяжка. Вибір процесу згинання труб залежить від якості та необхідної продуктивності, бажаного діаметру, товщини стінки та мінімального радіуса вигину [2].

Від обраних методів буде залежати як точність обробки профілю так і стан готової деталі.

На конкурентоспроможність виробництва та собівартість одержаних виробів будуть впливати і ряд параметрів, такі як геометрична форма інструменту, течія металів, їх температурна стійкість, швидкість деформування заготовки тощо. Тобто можна припустити, що існують групи параметрів (конструктивні, технологічні фізико-механічні), які слід враховувати для забезпечення основної мети виробництва.

Для аналізу таких параметрів доречно застосовувати методи комп'ютерного моделювання та числового аналізу. Одним з таких методів є метод скінченних елементів.

Основна ідея методу полягає в тому, що будь-яку безперервну величину, таку як температура, тиск і переміщення, можна апроксимувати дискретною моделлю, яка будується на безлічі шматково-безперервних функцій. У загальному випадку безперервна величина наперед не відома, і потрібно визначити значення цієї величини в деяких внутрішніх точках області. Дискретну модель дуже легко побудувати, якщо спочатку припустити, що числові значення цієї величини в кожній внутрішній області відомі. Після цього можна перейти до загального випадку.

Отже, при побудові дискретної моделі безперервної величини поступають таким чином:

1 У даній області фіксується кінцева кількість точок. Ці точки називаються вузловими точками або вузлами.

2 Значення безперервної величини в кожній точці вважається змінним, яке має бути визначеним.

3 Область визначення безперервної величини розбивається на кінцеву кількість областей, які називаються елементами. Ці елементи мають загальні вузлові точки і в сукупності апроксимують форму області.

4 Безперервна величина апроксимується на кожному елементі поліномом, який визначається за допомогою вузових значень цієї величини. Для кожного елемента визначається свій поліном, але поліноми підбираються так, щоб збереглася безперервність величини уздовж меж елемента (його називають функцією елемента). Вибір форми елементів і їх функцій для конкретних завдань визначає точність наближеного рішення і залежить від винахідливості і майстерності інженера [2].

В ході проведення досліджень виконання експерименту методом кінцевих елементів пропонується розробити математичну модель та провести розрахунковий аналіз процесу згинання сталевих прямокутних труб в трубогибі з проточною спеціального профілю на фасонному валку.

Розрахувати встановлені енергосилові витрати процесу згинання сталевих прямокутних труб, кінцева форма та розміри отриманих виробів, а також напружено-деформований стан та ступінь використання ресурсу пластичності в них для різних величин діаметра кола формотворчої профілю виступу на робочій поверхні фасонного валка [4].

Список використаних джерел:

1. Nevliudov, I., Yevsieiev, V., Demska, N. (2021). Вирішення питання модернізації виробничого обладнання з використанням кібер-фізичних виробничих системи керування. *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*, (3 (17)), 106-116.
2. Miller, G. G. (2003). *Tube forming processes: a comprehensive guide*. Society of Manufacturing Engineers.
3. Комп'ютерне моделювання процесів та систем. Чисельні методи [Електронний ресурс] : підручник / С. П. Вислоух, О. В. Волошко, Г. С. Тимчик, М. В. Філіппова ; Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 228 с.
2. Холодне гнуття сталевих прямокутних труб в трубогині з проточною спеціального профілю на фасонному валку / В. Л. Калюжний, Я. С. Олександренко, І. П. Куліков // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Інноваційні технології та обладнання обробки матеріалів у машинобудуванні та металургії. – Харків: НТУ«ХПІ», 2016. № 31(1203). С. 36–41.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ ЗАСОБІВ РОБОТОТЕХНІКИ

Демська Наталія Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-9931-9964

канд.техн.наук, доцент, доцент кафедри КІТАМ

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Артюх Владислав Сергійович

здобувач вищої освіти факультету Автоматики і комп'ютеризованих технологій

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

В процесі проектування людина створює в своїй уяві визначену модель об'єкта проектування, яку вона згодом реалізує. Спочатку подумки конструює передбачуваний для виготовлення виріб, розробляє за допомогою комп'ютера різні варіанти моделей, визначає з них найбільш вдалий та приступає до його виготовлення. Основним завданням конструктора є створення ідеального виробу, який повністю забезпечував би своє призначення. Але такого виробу не існує. Тому конструктор повинен якнайближче підійти до ідеальної моделі виробу. При цьому часто виникають технічні протиріччя [1]. Існує ряд досліджень з питання визначення «ідеальності» об'єкту проектування [В. М. Мадзігон]: «.... конструктор підраховує суму чинників, які припадають на втрати, і суму чинників, що відносяться до корисного ефекту спроектованого об'єкта. Їх співвідношення і визначає ступінь ефективності або ідеальності спроектованої конструкції».

Усунення технічного протиріччя це деякий перетин множини характеристик, що накладаються згідно вимог до нашого виробу. Фактично це пошук оптимуму у багатовимірному просторі характеристик.

Протягом останніх десятиліть виробничі підприємства пройшли через сильний глобальний розвиток зміни в термінах скорочення життєвого циклу продукту. Всі етапи життєвого циклу, в тому числі і проектування на даний час базується на ряді технологій, що еволюціонують, зокрема, на об'єднанні інформаційних технологій з операційними процесами, впровадженні адитивних технологій [2], систем штучного інтелекту, використання IoT і прагнення до повної автоматизації всіх технологічних процесів.

При проектуванні перших роботів спершу створювалися їх виконавчі пристрої, а потім для них як заданих об'єктів управління проектувалися засоби управління. Нині застосовують новий підхід до розробки, де основною метою проектування є створення робота з бажаними кінематичними характеристиками та відповідністю [3]. Тому часто використовують інструментів, що реалізують методи та алгоритми штучного інтелекту, які застосовуються для вирішення завдань проектування відноситься технологія генеративного дизайну (ГД) [4].

Використовуючи можливості штучного інтелекту, ГД надає можливість досліджувати багато різних концепцій дизайну на основі різних виробничих процедур, матеріалів і початкових форм, щоб забезпечити найбільш прийнятне рішення на ранній стадії проектування, на відміну від інших методів оптимізації [5]. По суті вони працюють на основі цільової функції (мінімізація маси, максимізація жорсткості) і розрахунків лінійного напруження, завдяки чому досягаються бажані результати. На відміну від алгоритмів топологічної оптимізації алгоритм ГД сам створює декілька варіантів деталей [6], виходячи із заданих умов.

Для прикладу розробимо захватний пристрій в пакеті для 3D моделювання і розрахунків Autodesk Fusion 360. Для створеної моделі визначаємо параметри:

технологія виготовлення захватного пристрою – 3D друк SLS; матеріал метал алюміній-магній; прикладене навантаження 30 Н для горизонтального положення захватного пристрою. Чим більше змінних буде задано, тим більшу множину варіантів ГД буде отримано. Система сама обчислила можливі варіанти моделі, яка буде оптимальною за різними експлуатаційними характеристиками (вага, жорсткість, міцність, вібраційні характеристики, довговічність та ін.) (рис. 1).

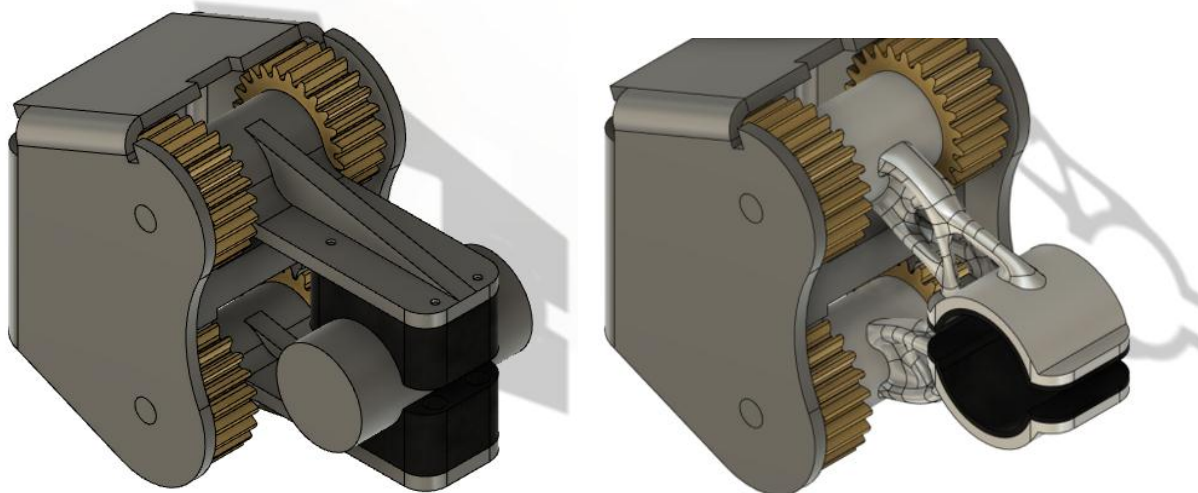

Рис. 1. Результати роботи алгоритму ГД для губки ЗП

Результати експерименту довели, що робочий процес ГД виконується за простою методологією, яка складається з 3 основних кроків:

- 1) визначення цілей оптимізації (мета, геометрія, навантаження, умови виготовлення та експлуатації);
- 2) перевірка введення та обчислення (результати, дослідження);
- 3) визначення результату оптимізації (вибір, експорт, модифікація, перевірка).

Виконання першої метапроцедури формалізовано значно менше другої та третьої і її виконання відноситься скоріше до області творчості, ніж до науки. Це пов'язано з аналізом неструктурованої або слабоструктурованої інформації в різних областях знань, її класифікацією, аналізом тенденцій та іншої (творчої, евристичної) роботи. У зв'язку з чим можна з впевненістю стверджувати про неможливість повного виключення ролі людини в процесі проєктування.

Список використаних джерел:

1. Зінько, Р. В. (2014). Морфологічне середовище для дослідження технічних систем: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 383.
2. Nevliudov, I., Razumov-Fryziuk, I., Yevsieiev, V., Nikitin, D., Blyzniuk, D., Strelets, R. (2022). Cost estimation of photopolymer resin for 3D exposure of circuit boards. *Technology audit and production reserves*, 2(2 (64)), 43-49.
3. Робототехнічні системи: проєктування і моделювання: навч. посіб. / М. М. Поліщук, М.М. Ткач. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 112 с.
4. Oh, S., Jung, Y., Kim, S., Lee, I., & Kang, N. (2019). Deep generative design: Integration of topology optimization and generative models. *Journal of Mechanical Design*, 141(11).
5. Yevsieiev V., Demska N. (2023) Application of Generative Design Methods for Improving Manipulator Designs for Mobile Robots. *Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції*. Черкаси, 2023. С.161-163
6. Розробка 3D-моделі зооморфного мобільного робота для вертикальних переміщень по металевим поверхням / І. Ш. Невлюдов, В. В. Євсєєв, Н. П. Демська, В. О. Руденко // *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 4(4). С.163-174.

СЕКЦІЯ XIII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Єкель В.В.

ст. ПЦБ-467

Одеська державна академія будівництва і архітектури, Україна

Файзуліна О.А.

канд.техн.наук, доц.

Одеська державна академія будівництва і архітектури, Україна

Проблеми зміни клімату, збереження навколишнього середовища, скорочення споживання ресурсів та зниження витрат стоять як перед індивідами, так і перед організаціями та державами. Кожна країна має свій шлях розвитку – є країни, де заходи щодо скорочення на довкілля, розумному споживанню та розвитку цілей сталого розвитку впроваджуються не перший десяток років. Вони створюють політики сталого розвитку лише на рівні управління державою та містами, ставлячи мети скорочення викидів вуглекислого газу, обробки відходів, цифровізації міської інфраструктури.

Одним із напрямів зеленого будівництва в зарубіжних країнах є розвиток концепції будівлі з нульовим енергоспоживанням. Будівля з нульовим енергоспоживанням (**zero-energybuilding, ZEB**) – високоенергоефективна будівля, здатна на місці виробляти енергію з відновлюваних джерел і споживати її в рівній кількості протягом року. Якщо кількість енергії, що виробляється, менша за споживану, така будівля називається будівлею з майже нульовим енергоспоживанням (**nearzero-energybuilding, nZEB**). Перший адміністративний будинок з нульовим енергоспоживанням введено в експлуатацію в Німеччині в 2013 року. Аналіз будівництва будівель з нульовим споживанням енергії в зарубіжних країнах показує, що будівництво таких будівель ефективно з наступних причин: екологічність (відсутні шкідливі викиди в атмосферу); економічність (окупність); енергоефективність (значне зниження споживаних енергетичних ресурсів).

Хорошим прикладом ефективної реалізації комплексних заходів у галузі енергоефективності є місто Фрайбург. У цьому прикладі розглядаються як заходи на рівні місцевої влади, так і підвищення суспільної свідомості та реалізація на рівні приватного капіталу та інноваційного сектору. У 1992 році Фрайбург був обраний зеленою столицею Німеччини, і з того часу майже щороку місто оновлює свій список інновацій в галузі екології, які в свою чергу приносять йому нові заслужені нагороди – Європейську Премію за розвиток громадського транспорту, Німецький Приз за розвиток сонячної енергетики, федеральні нагороди у сфері сталого розвитку. У 2010 році Фрайбург був оголошений Федеральною столицею захисту клімату, а Британська Академія Урбанізму присудила місту престижну премію за визначну

містобудівну концепцію. В галузі зеленої економіки Фрайбург був особливо успішний у галузі розробок та впровадження нових технологій відновлюваних джерел енергії. Інноваційна та дослідницька інфраструктура міста включає такі видатні інститути як Інститут Систем Сонячної Енергетики Франкофера, Міжнародне Співтовариство Сонячної Енергетики, Міжнародні інноваційні бренди такі як Solar-Fabrik AG, Soitec Solar GmbH, SolarMarkt AG і Solarstrom AG плюс регіональних постачальників. Сонячна енергетика створила у Фрайбурзі до 2000 робочих місць.

Федеральний уряд США має програму управління енергоспоживанням.

У рамках федеральної програми з управління енергоспоживанням розроблено "Контрольний список" керівних принципів для нового будівництва та модернізації та "Контрольний список" керівних принципів для існуючих будівель. За допомогою цих контрольних списків можна оцінити виконання показників, що визначені у «Керівних принципах для стійких федеральних будівель». Джерело: вирізка з контрольного списку з нового будівництва 2016 року [1]. При розробці енергоефективних рішень та рішень з благоустрою враховуються кліматичні зони. Джерело: з Home Energy Score [2]. Оцінка по **Score Home Energy** показує енергоефективність будинку, розраховану на основі характеристик конструктиву будівлі, конструкцій, що огорожують, систем опалення, охолодження та гарячого водопостачання. Результати оцінки містять докладну інформацію про поточну структуру та системи, та рекомендації, як підвищити енергоефективність будинку, щоб досягти більш високого балу та заощадити гроші. Детальні рекомендації представлені в розділах (ізоляція, обігрів, охолодження, побутова техніка, нагрівання води, вікна, двері, пасивні елементи дизайну та інше). Вони дають змогу проаналізувати економію, яку отримуємо при впровадженні певних рішень.

Як окремий випадок реалізації принципів сталого розвитку на рівні держави представлені детальніше напрямки роботи Управління справами Адміністрації США [3]. Вони включають:

- *Управління азбестом* (Asbestos Management) Особливу увагу приділено питанню скорочення присутності азбесту в об'єктах нерухомості;

- *Енерго- та водозбереження* (Energy and water conservation). Надається право на отримання пільг для енергоефективних комерційних будівель (федеральна програма). Сума залежить від вартості енергоефективної власності, максимальна пільга становить 1,80 дол. США за квадратний фут будівлі. Пільга у розмірі 1,80 дол. США за квадратний фут надається власникам нових або існуючих будівель, які встановлюють внутрішнє освітлення або системи опалення, охолодження, вентиляції або гарячої води, які знижують загальну вартість енергоспоживання будівлі на 50% і більше порівняно з мінімальними вимогами. Економія енергії має розраховуватися з використанням кваліфікованого комп'ютерного програмного забезпечення, схваленого IRS – Internal Revenue Service – Податкове управління США. Національний закон про екологічну політику – **GSA Nera** (Natural Environmental Policy Act) створений для забезпечення аналізу державних організацій екологічних наслідків своїх дій та рішень. Державні організації зобов'язані систематично оцінювати вплив запропонованих ними дій на довкілля та розглядати альтернативні шляхи виконання своїх завдань, які менш шкідливі та захищають довкілля.

Міністерство інфраструктури та водних ресурсів спільно з міністерством фінансів Нідерландів розробили програми, які дозволяють знижувати амортизацію та отримувати податкові пільги на інвестиції для проектів, що підтверджують свою екологічність. Метою програм є стимулювання інвестицій у екологічно чисті

активи. За річного бюджету Нідерландів на 2018 рік, що становить 277 мільярдів євро, наступні суми відведено на кожну з програм:

1. Прискорена амортизація екологічних інвестицій (Vamil – Willekeurige afschrijving milieu-investeringen). Бюджет Vamil у 2018 році 40 мільйонів євро;

2. Субсидії на інвестиції для проектів, що враховують турботу про довкілля (MIA – Milieu-investeringsaftrek). Бюджет MIA на 2018 становить 99 млн. євро.

Потреба Японії скорочення енергоспоживання дуже висока. «Центр енергозбереження Японії» створено ще 1978 року, 1979 ухвалено закон про енергозбереження. Поточна мета Японії – до 2030 скоротити споживання електроенергії на 13%, для цього потрібно підвищити енергоефективність будівель на 35 відсотків. Департамент з енергозбереження, поновлюваних джерел енергії, природних ресурсів та енергетики Міністерства економіки, торгівлі та промисловості надає гранти для енергоефективних проектів. Загальний бюджет близько 7 мільярдів японських єн, що відповідає \$61 міл [4]. Фінансова підтримка надається на 1/3 витрат, пов'язаних із збільшенням терміну життя об'єкта. Максимальна дотація на 1 будівлю – 1 міл. єн.

Україні важливо впроваджувати європейські підходи до стратегічного планування та реалізації державної політики в сфері енергоефективності та будівництва, та розвивати нові сектори виробництва для екологічного будівництва.

Список використаних джерел:

1. <https://www.energy.gov/eere/femp/about-federal-energy-management-program-0>.
2. <https://betterbuildingssolutioncenter.energy.gov/home-energy-score/home-energy-score-about-score>.
3. <https://www.gsa.gov/real-estate/environmental-programs-overview>.
4. <https://www.usgbc.org/articles/changing-face-green-buildings-iconic-treasury-building-earns-leed-gold-0>.

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ВИКОРИСТАННЯ СИНХРОННОГО МЕТОДУ ПРИ КОНСТРУЮВАННІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РАМКАХ DEVOPS

Пляцик Олександр Віталійович

здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій
Хмельницький національний університет, Україна

Науковий керівник: Праворська Наталія Іванівна

ORCID ID: 0000-0001-6001-3311

канд. пед. наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення
Хмельницький національний університет, Україна

Сьогодні індустрія розробки програмного забезпечення переживає дуже стрімкий і безперервний розвиток. При цьому популярності набувають методи, які забезпечуватимуть гнучкі підходи при плануванні та керуванні проєктами та процесами розробки програмних продуктів. Базою для подібних методик виступає ітеративна розробка програмного забезпечення, в якій вимоги та розв'язки еволюціонують через співпрацю між багатофункціональними командами здатними до самоорганізації. Такими методиками можуть виступати, наприклад Agile та DevOps, які допомагають забезпечити швидку адаптацію до нових вимог та гарантувати неперервну поставку програмних продуктів. Незважаючи на успіхи згаданих методик, практика показує, що можливості для подальшого розвитку ефективності та поєднання зусиль команд розробки та інформаційно-технічного обслуговування досі залишаються невичерпними. Команди ІТО ще називають експлуатаційники або командами операцій – це спеціалісти з експлуатації програмного забезпечення, які виконують системне адміністрування, тестування, розгортання, підтримку, моніторинг та супровід програмного продукту.

Синхронність у розробці програмного забезпечення виникла, як результат еволюції різних методологій та практик. Важливим етапом у формуванні синхронного підходу було запровадження гнучких методологій розробки на переломі 1990-х і 2000-х років. Саме вищезгаданий Agile став відомим прикладом гнучкої методології, що сприяє ітеративності між етапами розробки. Agile включає такі підходи, як Scrum, Kanban та Extreme Programming (XP). Однак, треба зазначити, що встановити конкретну особу або групу, яка вперше запропонувала синхронний підхід неможливо, оскільки синхронність у розробці програмного забезпечення була поступово впроваджена через ряд методологій та практик.

На відміну від Agile, яка використовує поетапний підхід до завершення розробки програмного забезпечення, DevOps об'єднує всі завдання. Тобто DevOps – це методологія, при якій відбувається об'єднання команд розробників та операцій, тоді як Agile – це ітераційний підхід, який фокусується на співпраці, зворотньому зв'язку із клієнтами та невеликих швидких випусках.

Вивчення нових гнучких методів, які спрямовані на синхронне виконання етапів життєвого циклу розробки програмного забезпечення, має велике значення для сучасної індустрії програмного забезпечення, оскільки воно може привести до ряду переваг. Оптимізація робочих процесів та синхронізація роботи між розробниками та спеціалістами інформаційно-технічного обслуговування, команди можуть досягти вищої продуктивності, що дозволить їм прискорити розробку та впровадження програмного забезпечення. Синхронне виконання етапів життєвого циклу розробки може допомогти скоротити час від початку розробки до випуску продукту на ринок, що є критично важливим для успіху в умовах сучасного динамічного ринку.

Коли команди розробки та експлуатаційників працюють синхронно, вони можуть швидше виявляти та виправляти помилки, що призводить до створення більш стабільних та якісних програмних продуктів. Більш ефективні робочі процеси та зменшення часу, витраченого на виявлення та виправлення помилок, можуть допомогти знизити витрати на розробку та підтримку програмного забезпечення.

Синхронне виконання етапів життєвого циклу дозволяє командам швидше реагувати на зміни вимог та нові технологічні можливості, що сприяє адаптації до змінюваних умов ринку та технологічного середовища. Також подібна синхронізація стимулюватиме активнішу комунікацію та співпрацю між розробниками та операційними спеціалістами, що в свою чергу допомагає формуванню міцних та продуктивних команд, сприятиме інноваційному потенціалу команди, оскільки співпраця та адаптація до нових технологій та вимог можуть спонукати до розвитку нових рішень та підходів.

Використання синхронних методів виконання етапів життєвого циклу розробки дозволяє керівництву компанії краще контролювати прогрес проектів, оцінювати продуктивність та адекватно реагувати на проблеми та можливості.

У світлі вищезазначених переваг, проведення досліджень, спрямованих на вивчення нових методів синхронного виконання етапів життєвого циклу розробки програмного забезпечення, стає особливо актуальним та має великий потенціал для подальшого розвитку та покращення практик розробки програмного забезпечення.

На сьогодні є ряд дослідників, які розглядають використання гнучких методів розробки програмного забезпечення, але відсутні вичерпні дослідження, які спрямовані на синхронне виконання етапів життєвого циклу програмного забезпечення.

Спираючись на роботу [1], можна зауважити, що акцент автори приділяють важливості об'єднанню процесів розробки та операцій в рамках методології DevOps. В роботі представлені ключові принципи, практики та описані переваги використання DevOps при розробці програмного забезпечення. В праці [2], розглядається безперервна інтеграція, при якій передбачається злиття розробленого спеціалістами коду та проведення його тестування для виявлення проблем на ранніх стадіях розробки програмних продуктів. Безперервне розгортання, висвітлено в праці [3], при якому відбувається автоматичне випускання змін до програмного забезпечення в рамках робочих процесів. Однак при розгляді переваг та можливостей методів Lean Software та DevOps у розробці програмного забезпечення, автори у [4], вказують на потребу наукового підходу до вказаних методів.

Вище названі роботи дають розуміння того, що значимість синхронного виконання етапів життєвого циклу програмного забезпечення потребує подальшого аналізу та вивчення.

Для майбутнього аналізу застосування запропонованого методу в рамках DevOps виникає необхідність у використанні спеціальних метрик, щоб визначити

ефективність синхронного виконання етапів життєвого циклу розробки програмного забезпечення. Такими метриками можуть виступати:

- час від початку розробки до випуску (Cycle Time);
- частота випусків (Release Frequency);
- час відновлення після збою (Mean Time to Recovery, MTTR);
- відсоток успішних розгортань (Deployment Success Rate);
- середній час на внесення змін (Mean Time to Change, MTTC);
- задоволеність користувачів (User Satisfaction)

Однак, використання зазначених метрик, виступає лише одним з елементів оцінки ефективності синхронного виконання етапів життєвого циклу в рамках DevOps. Крім цього треба проводити якісний аналіз процесів та співпраці між командами розробки та експлуатаційників і забезпечувати безперервне покращення цих процесів на основі зібраних даних.

Висновки. Індустрія розробки програмного забезпечення має тенденцію до швидких змін і ставить все нові виклики перед компаніями. Тому, застосування гнучких технологій, таких як DevOps стає необхідним для підвищення ефективності процесів та етапів при розробці програмних продуктів. Синхронізація етапів життєвого циклу допоможе командам розробки та ІТО уникати проблем, які виникають на протязі процесу розробки, та самим компаніям ставати конкурентоздатними на ринку ІТ-технологій.

Список використаних джерел:

1. Kim, G., Debois, P., Willis, J., & Humble, J. (2016). The DevOps Handbook: How to Create World-Class Agility, Reliability, and Security in Technology Organizations. IT Revolution Press. -- p.480.
2. Duvall, P. M., Matyas, S., & Glover, A. (2004). Continuous Integration: Improving Software Quality and Reducing Risk. Addison-Wesley Professional. – p.336.
3. Leppänen, M., Mäkinen, S., Pagels, M., Eloranta, V. P., Itkonen, J., Männistö, T., & Mäntylä, M. V. (2015). The Highways and Country Roads to Continuous Deployment. IEEE Software, 32(2), – pp.64-72.
4. Forsgren, N., & Humble, J. (2018). Accelerate: The Science of Lean Software and DevOps: Building and Scaling High Performing Technology Organizations. IT Revolution Press. – p.288

МАТЕМАТИЧНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІНТЕРВАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ НА ОСНОВІ РОЙОВОГО ІНТЕЛЕКТУ

Домбровський Василь Ігорович

здобувач повної вищої освіти

факультету комп'ютерних та інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Пукас Андрій Васильович

доктор технічних наук

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

1. Постановка проблеми

Проблема параметричної ідентифікації виникає у випадку, коли у нас є математична модель системи, але значення її параметрів невідомі. Задача полягає у встановленні оптимальних значень цих параметрів на основі доступних даних або експериментальних спостережень.

2. Мета роботи

Метою роботи є дослідження та розробка додатку параметричної ідентифікації інтервальних моделей на основі ройового інтелекту, який в результаті буде шукати «джерело» енергії використовуючи вхідні дані.

3. Постановка задачі

Постановка задачі параметричної ідентифікації на основі ройового інтелекту полягає в розробці алгоритму, який може ефективно встановлювати оптимальні значення параметрів системи з використанням властивостей ройового інтелекту.

Основні етапи постановки задачі включають:

- Математична модель: розробка математичної моделі системи, що потребує ідентифікації параметрів. Це може бути система рівнянь або інший математичний вираз, який описує поведінку системи.

- Набір параметрів: визначення набору параметрів, які потрібно ідентифікувати. Це можуть бути фізичні параметри системи, коефіцієнти моделі або інші важливі характеристики.

- Доступні дані: визначення виду та обсягу доступних даних для ідентифікації параметрів. Це можуть бути експериментальні спостереження, вимірювання або статистичні дані.

- Функція відповідності: визначення метрики, яка оцінює відповідність між прогнозованими значеннями моделі і спостережуваними даними. Це може бути функція відстані, середньоквадратична помилка або інші критерії, які відображають різницю між моделлю і даними.

- Параметрична ідентифікація на основі ройового інтелекту: розробка алгоритму, який використовує властивості поведінки бджолиної колонії для оптимізації значень параметрів. Це може включати пошук у просторі параметрів за допомогою бджолиних агентів, обмін інформацією та знаходження глобальної оптимізації.

4. Проблематика розробки

Головним викликом при розробці даного проекту було забезпечення реалізації паралельної обробки даних задля отримання швидкого результату. Особливо це

пов'язано з різними аспектами, такими як складність впровадження, забезпечення ефективної взаємодії та отримання якісних даних. Основні проблеми, що виникли при інтеграції машинного навчання у веб-сайт, включали:

- Недостатня якість даних: для успішного створення ефективної моделі машинного навчання потрібні якісні і достатньо громіздкі дані. Якщо дані не є достатньо якісними, модель може давати неточні результати або довго генерувати результат.

- Повільна відповідь: алгоритм вимагає значних обчислювальних ресурсів, що може призвести до повільної відповіді, що негативно вплине на користувацький досвід.

Висновки. Зважаючи на всі моменти дослідження та розробки, додаток вимогливий до точних даних, але якщо ввести правильні дані та застосовувати його в спеціальних цілях. Також задача параметричної ідентифікації на основі ройового інтелекту використовується для встановлення оптимальних значень параметрів в системах, де точні значення параметрів не відомі апріорі або де їх важко виміряти напряму. Цей підхід може бути застосований у різних галузях, таких як інженерія, наука про дані, економіка та інші.

Список використаних джерел:

1. Пукас А. В. Методи та засоби побудови математичних моделей характеристик складних об'єктів в умовах інтервальної невизначеності: дис. ... док. технічних наук: Львів, 2021. 292с.
2. Дивак М., Стахів П., Пукас А. Алгоритми паралельних обчислень у задачі толерантного еліпсоїдального оцінювання параметрів інтервальної моделі // Вісник Польської академії наук - технічні науки, 2012. - Вип. 60, випуск 1, С. 159–164.
3. Дивак М., Стахів П., Пукас А., Войтюк І., Порплиця Н., Масляк Ю. Інтервальна модель динаміки дисперсії шкідливих забруднень від автомобільного руху // Журнал прикладних комп'ютерних наук, 2016. - Вип. 24, No 3. - С.49–60.

МЕТОД ПАРАМЕТРИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІНТЕРВАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ДИНАМІЧНОГО ОБ'ЄКТА

Домбровський Василь Ігорович

здобувач повної вищої освіти

факультету комп'ютерних та інформаційних технологій

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Пукас Андрій Васильович

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Задачу параметричної ідентифікації інтервальних моделей динамічного об'єкта, сформулюємо у вигляді оптимізаційної задачі:

$$\delta(\hat{g}_l) \xrightarrow{\hat{g}_l} \min, \hat{g}_{jl} \in [g_{jl}^{low}; g_{jl}^{up}], j = 1, \dots, m, l = 1, \dots, S, \quad (1)$$

де значення функції мети $\delta(\hat{g}_l)$ обчислюватимемо за формулами:

$$\delta(\hat{g}_l) = \max_{i=1, \dots, N} \left\{ \left| \text{mid}(\vec{f}^T([\hat{v}_{k-d}], \dots, [\hat{v}_{k-1}], \vec{u}_0, \dots, \vec{u}_{d-1}, \vec{u}_k) \cdot \hat{g}) - \text{mid}([z_k^-; z_k^+]) \right| \right\}, \quad (2)$$

якщо $[\hat{v}_k] \cap [z_k^-; z_k^+] = \emptyset, \exists k = 0, \dots, K$;

$$\delta([\hat{g}_l^-; \hat{g}_l^+]) = \max_{i=1, \dots, N} \left\{ \text{wid}(\vec{f}^T([\hat{v}_{k-d}], \dots, [\hat{v}_{k-1}], \vec{u}_0, \dots, \vec{u}_{d-1}, \vec{u}_k) \cdot \hat{g}) - \text{wid}(\vec{f}^T([\hat{v}_{k-d}], \dots, [\hat{v}_{k-1}], \vec{u}_0, \dots, \vec{u}_{d-1}, \vec{u}_k) \cdot \hat{g}) \cap [z_k^-; z_k^+] \right\}, \quad (3)$$

якщо $[\hat{v}_k] \cap [z_k^-; z_k^+] \neq \emptyset, \forall k = 0, \dots, K$.

Для побудови методу параметричної ідентифікації використаємо принципи, поведінкових моделей бджолиного рою.

Фаза ініціалізації. Вектори, які визначають можливі точки мінімуму функції мети

із (1) – вектори оцінок параметрів позначаємо за $\hat{g}_l$. У контексті поведінкової моделі бджолиного рою це означає, що кожен вектор координат джерела нектару відповідає одній l -тій бджолі, яка його досліджує, при цьому чисельність усієї популяції дорівнює значенню S . У цій фазі для ініціалізації випадковим чином початкових джерел нектару використовуємо таку формулу:

$$\hat{g}_{jl} = g_{jl}^{low} + \text{rand}(0,1) * (g_{jl}^{up} - g_{jl}^{low}), j = 1, \dots, m, l = 1, \dots, S, \quad (4)$$

де $g_{jl}^{low}, g_{jl}^{up}$ - означає нижню у верхню межу значень параметрів на стадії ініціалізації.

Зауважимо, що для випадку пошуку точкових оцінок параметрів, на відміну від випадку ідентифікації інтервальних оцінок параметрів моделі статичного об'єкта, інтервал $[g_{jl}^{low}]$ вироджується до деякого числового значення g_{jl}^{low} .

Варто зазначити, що у цій фазі також налаштовуємо усі параметри алгоритму.

Фаза робочих бджіл. В контексті оптимізаційної задачі фаза робочих бджіл означає пошук нових оцінок розв'язків з меншими значеннями функції мети (2) чи

(3). Для обчислення можливих точок локального мінімуму функції мети, використовуємо такі формули:

$$\hat{g}_{jl}^{mcn} = \hat{g}_{jl} + \Phi_{jl} * (\hat{g}_{jl} - \hat{g}_{jp}), j=1, \dots, m, p \neq l=1, \dots, S. \quad (5)$$

Після обчислення координат можливих точок мінімуму $\hat{g}_l^{mcn}$ проводиться попарне порівняння існуючих та поточних значень оцінок параметрів із застосуванням функції мети (2) чи (3):

$$\hat{g}_l = \left\{ \hat{g}_l, \text{ якщо } \delta(\hat{g}_l) \leq \delta(\hat{g}_l^{mcn}) \right\}$$

або

$$\hat{g}_l = \left\{ \hat{g}_l^{mcn}, \text{ якщо } \delta(\hat{g}_l) > \delta(\hat{g}_l^{mcn}) \right\}.$$

Фаза бджіл дослідників. В контексті оптимізаційної задачі, на цій стадії визначаємо найбільш ймовірні точки (вектори значень параметрів), в околі яких необхідно проводити детальне дослідження функції мети. Саме ці точки претендують на забезпечення локальних мінімумів функції мети. Для цих цілей використовуємо ймовірнісний підхід, а саме - обчислюємо ймовірності доцільності дослідження, кожної конкретної точки (заданої вектором значень параметрів), із раніше встановлених. Вираз для обчислення зазначеної ймовірності має такий вигляд:

$$P_l = \frac{1 - \delta(\hat{g}_l)}{\sum_{l=1}^S (1 - \delta(\hat{g}_l))}. \quad (7)$$

Варто зазначити, що у випадку значної розбіжності між значеннями функції мети $\delta(\hat{g}_l)$, обчислених для різних точок (векторів значень параметрів), необхідно формулу (7) переписати із урахуванням нормування значень цієї функції. У цьому випадку, формула (7) набуває такого вигляду:

$$P_l = \frac{1}{\delta(\hat{g}_l) \sum_{l=1}^S \frac{1}{\delta(\hat{g}_l)}}. \quad (8)$$

Кількість точок околу для кожного джерела обчислюємо за формулою:

$$m_l = P_l \cdot S, l=1, \dots, S, m_{l=1} = 0. \quad (9)$$

На підставі розрахованих ймовірностей, визначаємо кількість точок для дослідження околу можливих локальних мінімумів функції мети із задачі (1) за формулою (9). Проте, зважаючи, що значення m_l у цій формулі повинно бути цілим, оскільки визначає кількість точок в околі досліджуваної точки на предмет знаходження мінімуму функції мети, формулу (9) перепишемо у такому вигляді:

$$m_l = \text{ToInt}(P_l \cdot S), l=1, \dots, S, m_{l=1} = 0. \quad (10)$$

де $\text{ToInt}(\cdot)$ - оператор виділення цілої частини з числа.

Далі процедура повторюється щодо визначення точок, де досягається найменше значення функції мети.

Для уникнення зациклення на локальних мінімумах функції мети, використовуємо фазу бджіл розвідників.

Фаза бджіл розвідників. В цій фазі знову випадковим чином продукують нові розв'язки задачі оптимізації. Для цього використовуємо формулу (4). Як вказано вище, в контексті поведінкової моделі бджолиного рою це означає вичерпання поточних джерел нектару.

Кожна ітерація обчислень передбачає отримання нової кількості точок і в додаток до поточних. В кінці кожної ітерації маємо $2S$ точок – претендентів на дослідження. Тому на завершення ітерації проводимо групову селекцію точок з

найменшим значенням функції мети $\delta(\hat{g}_i)$, щоб їх кількість дорівнювала значенню S . Ця процедура називається груповою селекцією.

Висновки. Отже, можемо констатувати, що запропоновані методи розв'язування задач параметричної ідентифікації інтервальних моделей статичних та динамічних об'єктів є абсолютно подібними, що створює можливості для використання єдиного інструментарію для їх розв'язання на основі спільного алгоритму. Це суттєво спрощує застосування методу у прикладних задачах.

Список використаних джерел:

1. Пукас А. В. Методи та засоби побудови математичних моделей характеристик складних об'єктів в умовах інтервальної невизначеності: дис. ... док. технічних наук: Львів, 2021. 292с.
2. Дивак М., Стахів П., Пукас А. Розробка послідовного експерименту для створення інтервальної моделі для систем екологічного моніторингу // Інтелектуальний збір даних та вдосконалені обчислювальні системи: Технологія та застосування: Матеріали IV Міжнародного семінару. - Дортмунд, Німеччина, 6–8 вересня 2007 р. - С. 286–289.
3. Дивак М., Олійник І., Масляк Ю., Пукас А. Модель статичного інтервалу забруднення повітря автотранспортом та метод його ідентифікації // Сучасні проблеми радіотехніки, телекомунікацій та обчислювальної техніки. Матеріали XIV Міжнародної конференції TCSET'2018. - Львів - Славське: Національний університет "Львівська політехніка", 2018. - С. 859–863.

СЕКЦІЯ XV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

INTELLIGENT SYSTEM FOR SENTIMENT ANALYSIS AND CLUSTERING OF PUBLICATIONS WITHIN THE SOCIAL NETWORK OF TWITTER

Batiuk Taras

ORCID ID: 0000-0001-5797-594X

PhD student of Computer sciences and Information technologies
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

The development and implementation of an intelligent system for analyzing the sentiment and organizing publications is a relevant and promising task. In today's world, social networks serve as the primary means of communication, reflecting various situations and circumstances. Each user's message within a social network carries specific semantics, reflecting their thoughts, analysis of the relevant situation, or reactions to specific events. Advanced algorithms and data analysis approaches [1] now enable efficient and straightforward analysis of large volumes of textual data. This enables the determination of the average sentiment expressed by users towards specific events and allows drawing conclusions based on the analyzed content. Consequently, it becomes possible to understand the attitudes of different user groups towards various types of content, offers, goods, and market offerings. Major brands and corporations actively employ these approaches to analyze information, determining the sentiment of user texts and dividing them, along with the users themselves, into clusters for further analysis and engagement.

The authors in the article [2] showed the development of an intelligent vehicle sales forecasting model using Internet public opinion and online search index data. The authors use a dataset of monthly sales of ten major car brands in China from 2012 to 2019. The authors use a time series model and machine learning algorithms to analyze data and forecast future car sales. Overall, the article is well written and the methodology is well explained. The authors provide a clear explanation of the data set and the various models and algorithms used in the analysis. The research results show that online public opinion and online search index data can be useful for vehicle sales forecasting, and the proposed model performs better than traditional time series models.

Article [3] provides valuable information on using public opinion and online search index data to predict vehicle sales. Although the study has some limitations, the results are promising and have important implications for the automotive industry and for the use of online data in predictive modeling. In the article [4], the authors propose a technique for optimizing web pages and increasing their ranking in search engines based on content analysis of keywords of web pages. The authors claim that this approach can be effective in increasing website visibility and traffic, which in turn can contribute to online business success. Overall, the paper provides a comprehensive overview of the proposed methodology, including its theoretical foundations, implementation process, and evaluation results.

The authors in [5] present some case studies to illustrate the application of the approach, including more empirical evidence to demonstrate the effectiveness of the methodology in improving website rankings and attracting traffic. Another shortcoming of the article is that it focuses primarily on the technical aspects of the methodology, neglecting other factors that can contribute to user experience. At the heart of recurrent networks is the concept of memory cells, in which certain points of representation of data are stored. Traditional RNNs have a drawback, which is that at a certain moment of the network's operation, the number of data representation points can increase so much that it will be impossible to remember new data, due to which the final results may be distorted. Convolutional neural networks were used for the work since the amount of data was relatively small.

Thanks to training with the teacher, two different models of user data analysis were created, based on which the comments and posts of users were further processed, and the features of their mental health were determined by analyzing the text's sentiment using a convolutional neural network. The database is not created since the essence of creating an intelligent system consists of developed algorithms for the current analysis of sentiment and clustering of users' publications in the social network Twitter with given keywords. Figure 1 shows the degree of sentiment of the analyzed text instances, the vast majority of publications and comments carry a neutral context.

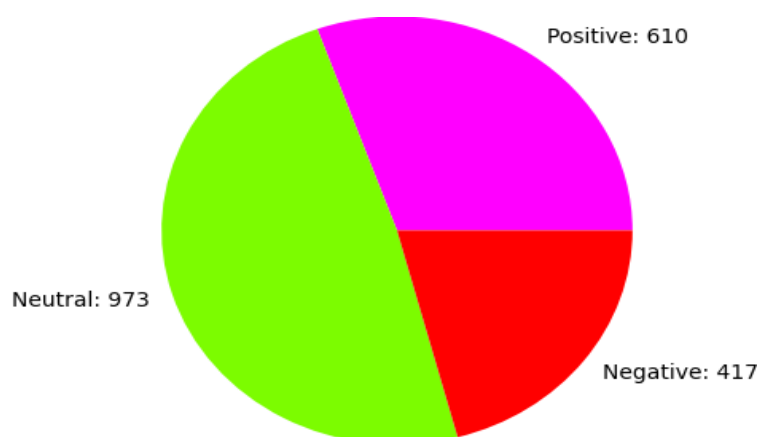

Fig. 1. General results of the analysis of the sentiment of the text

After obtaining the value of the initial sentiment, an analysis is carried out, with the help of which we learn the degree of emotionality of the words. The analysis is somewhat more complicated, as it contains three LSTM layers. Accordingly, each of them had to run its activation function. All work will be performed asynchronously for greater efficiency since we have used external resources to execute the code and wait for the result to return from the function. Neutral text instances are depicted in purple, positive ones in orange, and negative ones in green, clearly visible on the graph. We also see that the assessment of the sentiment of positive comments varies in terms of values from 0.1 to 0.4, and the evaluation of the negative distribution of numbers from 0.1 to 0.2, thus received measure of sentiment is shown in Figure 2.

For the correct operation of the intelligent system, the clustering parameters were set, such as model.fit - model settings, max iteration - the number of changes in the position of the cluster center, in our case, it is 300 changes, n_init value - the value indicating how many times clustering will occur and directly depends on the selection of cluster centers, tol or tolerance - checking whether cluster centers move during model training, if the movement is less than one thousandth, then clustering is completed. To determine the number of

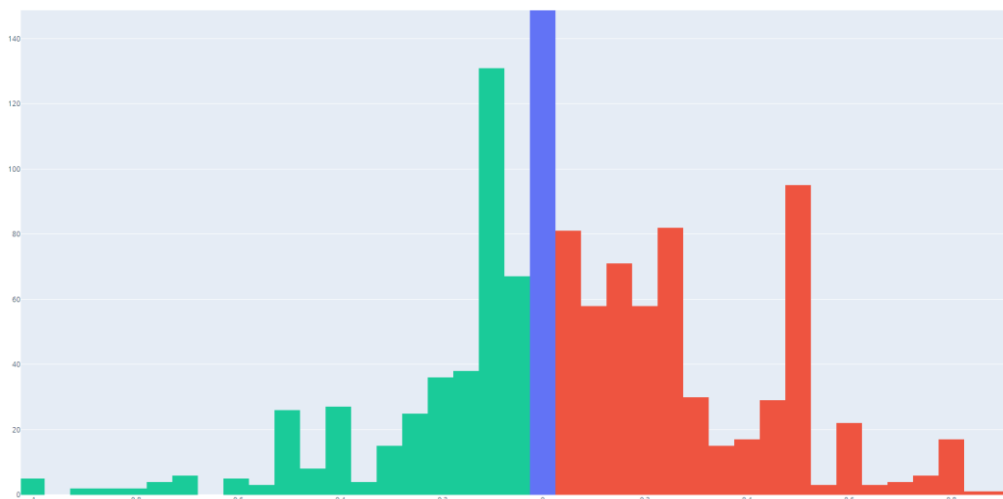

Fig. 2. Measure of sentiment

clusters, the "elbow" method was used, which is shown in Figure 3, according to the results, 3 clusters were chosen at the greatest decline.

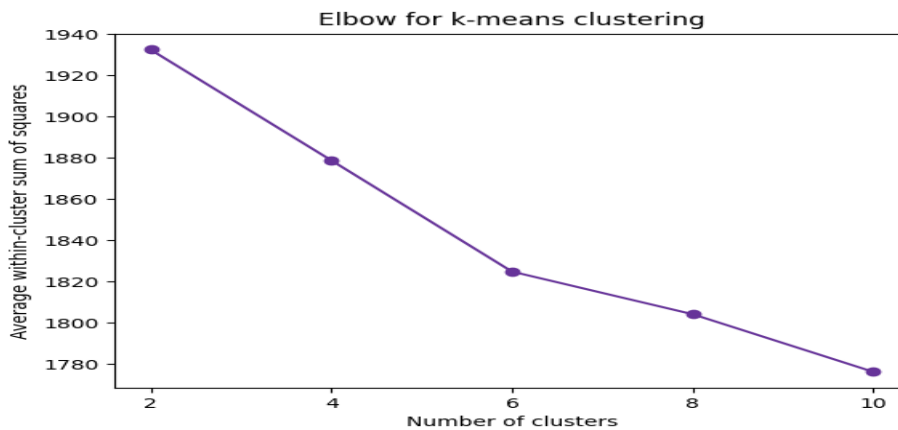

Fig. 3. The result of the "Elbow" method

Also, a three-dimensional 3D graph was created for better visualization, which is shown in Figure 4. Based on the graph, it is possible to conclude that all selected text instances belong to a specific cluster in three-dimensional space.

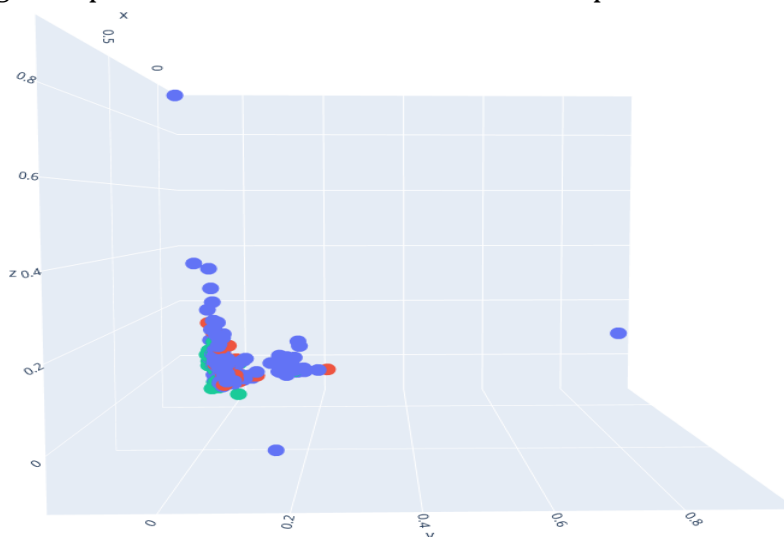

Fig. 4. Volumetric graph of cluster distribution

During the project, we successfully developed an intelligent system capable of analyzing the sentiment and clustering of posts within the Twitter social network. This system allows users to input specific parameters and keywords to retrieve relevant data for sentiment analysis, emotional evaluation, and subsequent clustering. We outlined the objectives of the project, emphasizing the necessity of implementing a modern LSTM neural network and the k-means clustering algorithm to enhance system efficiency and improve the accuracy of the final results. Additionally, we provided a detailed description of the system's functionality, including the underlying algorithms and key functional components. Overall, the successful implementation of this intelligent system provides users with a powerful tool for analyzing sentiment, evaluating emotions, and clustering Twitter social network posts. The combination of advanced neural networks and clustering algorithms ensures enhanced system performance and accurate results, enabling valuable insights and data utilization.

References:

1. Kim D., Kim Y., Jeong Y.-S. Graph Convolutional Networks with POS Gate for Aspect-Based Sentiment Analysis. *Applied Sciences*. 2022. № 12 (19). P. 101–134.
2. Albahli S., Irtaza A., Nazir T., Mehmood A., Ali A., Waleed Albattah W. A Machine Learning Method for Prediction of Stock Market Using Real-Time Twitter Data. *Electronics*. 2022. № 11 (20). P. 341–363.
3. Opila J. On Employing of Extended Characteristic Surface Model for Forecasting of Demand in Tourism. *Interdisciplinary description of Complex Systems*. 2022. № 20 (5). P. 621–639.
4. Li Q., Li X., Du Y., Fan Y., Chen X. A New Sentiment-Enhanced Word Embedding Method for Sentiment Analysis. *Applied Sciences*. 2022. № 12 (20). P. 712–725.
5. Bagate R. A., Suguna R. Sarcasm Detection with and without #Sarcasm: Data Science Approach. *International journal of Information Science and Management*. 2022. № 20 (4). P. 1–15.

ЗАВДАННЯ Й ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Портоварас Тетяна Романівна

ORCID ID: 0000-0002-2939-5101

канд. екон. наук, докторантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет, Україна

Проведення системного аналізу діяльності підприємства є достатньо складним і трудомістким процесом, який потребує формування показників відповідно до запитів системи управління та розроблення програмного забезпечення відповідно до його цілей і завдань. У зарубіжних країнах діяльність суб'єкта господарювання суттєво залежить від якості встановленого програмного забезпечення, яке дозволяє якісно проводити її аналітичну оцінку. Також, важливим елементом при впровадженні такого програмного забезпечення виступає розроблення адекватних сценаріїв розвитку, що дозволяють знизити рівень кризових загроз діяльності суб'єкта господарювання. Слід відмітити, що запроваджене програмне забезпечення вважається своєрідним індикатором, рівень якості якого визначає конкурентну позицію підприємства на ринку. З метою формування ефективного програмного забезпечення є потреба в розробці системи показників аналізу, які найбільш повно відображають реальний фінансово-господарський стан суб'єкта господарювання. В процесі визначення оптимального переліку цих показників виникає низка проблем, які слід враховувати: можливий низький рівень кваліфікаційної підготовки фахівців, які будуть проводити вибір показників та розробляти програмне забезпечення; недоступність інформаційної бази та можливості її систематизації у процесі дослідження; недостатнє врахування завдань і цілей діяльності підприємства; відсутність методів швидкої адаптації підприємства до зміни ринкового середовища; висока вартість програмного забезпечення та його обслуговування (наразі цей чинник є найчастішим підґрунтям для відмови від впровадження програмного продукту на підприємстві).

Щоб уникнути низки проблем і сформувати якісний продукт, важливо чітко ідентифікувати ті завдання, які мають бути реалізовані у програмному забезпеченні. Вважаємо за доцільне, перш за все, встановити ті завдання системного аналізу та показники, які будуть найчіткіше відображати усі аспекти діяльності суб'єкта господарювання (рис.1).

Запорукою ж отримання якісних економічних даних виступає повне формування завдань, що ставляться перед системним аналізом. Найважливішими завданнями системного аналізу, як свідчить критична оцінка існуючих управлінських запитів в практиці, є:

- 1) врахування взаємозв'язків економіко-соціальних показників у процесі проведення практичної діяльності суб'єкта господарювання;
- 2) повне охоплення аналітичною роботою усіх рівнів управління та вивчення їх траєкторії дій щодо виникнення ризикових ситуацій;
- 3) оптимальне визначення й врахування наявних попиту та пропозиції на продукцію;
- 4) оцінка якості виконаної роботи кваліфікованими працівниками щодо удосконалення комплексного аналізу за відповідними напрямками розвитку;

Рис. 1. Структурно-логічна схема взаємозв'язку системного аналізу та програмного забезпечення
[авторське узагальнення]

Запорукою ж отримання якісних економічних даних виступає повне формування завдань, що ставляться перед системним аналізом. Найважливішими завданнями системного аналізу, як свідчить критична оцінка існуючих управлінських запитів в практиці, є:

- 1) врахування взаємозв'язків економіко-соціальних показників у процесі проведення практичної діяльності суб'єкта господарювання;
- 2) повне охоплення аналітичною роботою усіх рівнів управління та вивчення їх траєкторії дій щодо виникнення ризикових ситуацій;
- 3) оптимальне визначення й врахування наявних попиту та пропозиції на продукцію;
- 4) оцінка якості виконаної роботи кваліфікованими працівниками щодо удосконалення комплексного аналізу за відповідними напрямками розвитку;
- 5) вибір оптимальних моделей розвитку, що найповніше відображають різні аспекти діяльності та дозволяють визначити ефективний напрямок дій у довгостроковій перспективі;
- 6) розроблення напрямків дій щодо ліквідації негативних явищ у процесі розвитку підприємства.

Підсумовуючи, слід зазначити, що правильно підібране програмне забезпечення та економічні показники, які дозволять оцінити рівень ризикової ситуації для підприємства є важливими елементами проведення ефективного системного аналізу. При цьому, керівництву підприємства необхідно визначити спектр завдань, які воно повинно виконувати з метою досягнення поставленої цілі. Враховуючи комп'ютеризацію сучасного суспільства, потрібно обрати таке програмне забезпечення, яке б відповідало завданням суб'єкта господарювання. У свою чергу, системний аналіз та програмне забезпечення у процесі їх взаємодії повинні забезпечувати можливість розробки якісної системи антикризових заходів, спрямованих на уникнення або, щонайменше, згладжування негативного впливу

ризиків в діяльності сучасних підприємств. В загальному результаті проведення системного аналізу діяльності суб'єкта господарювання має стати отримання об'єктивних даних, на основі яких можуть бути прийняті ефективні управлінські рішення.

Список використаних джерел:

1. Новіченко Л. (2022) Організація економічного аналізу на підприємстві. *Економічний аналіз*. Том 32. № 1. С. 199-207.
2. Олійничук О. І. (2015) Система аналізу в управлінні підприємством, спрямованому на досягнення економічної безпеки. *Ефективна економіка*. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4156>.
3. Полоус О. (2020) Системний аналіз показників цифровізації підприємств України. *Економічний аналіз*. Том 30. № 1. Частина 2. С. 118-124.

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR PREDICTION AND ASSESSMENT OF THE STATE AND DAMAGE LEVEL OF BUILDINGS IN WAR AND POST-WAR TIMES

Volodymyr Zmiivskyi

student of the Faculty of Software Engineering and Business
National Aerospace University M.E. Zhukovsky "Kharkiv Aviation Institute", Ukraine

Lina Volobyieva

Candidate of technical sciences, associate professor
National Aerospace University M.E. Zhukovsky "Kharkiv Aviation Institute", Ukraine

The construction industry is one of the most important sectors of the country's economy, as it provides housing, office space and other buildings used in various areas of people's lives. However, buildings are often damaged during war or crisis, so it is important to have tools to assess and predict the level of damage. The topic of military conflicts and post-war reconstruction gained special relevance since February 24, when the Russians attacked our country.

Recently, artificial intelligence (AI) has become a widely used tool in the construction industry for predicting and assessing the level of damage to buildings. Artificial intelligence allows the collection, analysis and interpretation of large volumes of data and can be used to create accurate models that allow predicting the level of damage to buildings within Structural Health Monitoring (SHM) systems. The functionality of such systems includes prediction of remaining service life (RSL), during which the structural component is able to function in accordance with its intended purpose. The specificity of damages caused by war conflicts and natural disasters requires the use of different approaches to their assessment and RSL prediction. Assessment of the level of damage is necessary for making decisions about restoration or dismantling of the object and is a complex process that requires a lot of time and resources, while it is important not only to restore buildings, but also to ensure their safety and sustainability [1]. Traditionally, the process of dismantling buildings is based on the experience and knowledge of specialists who assess the condition of the building and develop a strategy for its demolition. However, this approach has its limitations and drawbacks. One of the possible solutions to this problem is the use of machine learning technologies. For example, neural networks [2] can be used to assess the condition of a building and predict destruction [3]. The use of such an approach will allow identifying problem areas and making a decision on their demolition with less time and money.

Among the main advantages of using artificial intelligence to predict and assess the condition and level of damage to buildings is the speed and accuracy of processing large volumes of data. Also, it allows to improve safety at construction sites and reduce the risk of loss of human lives in case of dangerous situations. However, there are several challenges

that must be addressed for the successful implementation of artificial intelligence in the construction industry. First of all, it is necessary to ensure the accuracy and reliability of the initial data used for modeling [4]. Also, it is necessary to resolve the issue of the availability and price of technical equipment to ensure the operation of intelligent systems. Therefore, it can be concluded that the application of artificial intelligence to predict and assess the condition and level of damage to buildings in war and post-war times is a promising field that can help reduce risks and improve safety on construction sites. The methods of artificial intelligence should be used in particular to solve such tasks as: detecting the presence of damage on the structure, determining the types of damage and quantifying the severity of the damage. One of the most important aspects of this application is the use of data from satellites and drones to collect information about the condition of buildings and their damage. determination of types of damage and quantitative assessment of damage severity. One of the most important aspects of this application is the use of data from satellites and drones to collect information about the condition of buildings and their damage. determination of types of damage and quantitative assessment of damage severity. One of the most important aspects of this application is the use of data from satellites and drones to collect information about the condition of buildings and their damage.

The application of artificial intelligence systems to solve these problems provides increased accuracy and accelerates the detection of problems, which can help reduce risks and costs for their elimination. This is especially important in wartime, when rapid detection and repair of damage can be critical to the success of an operation. To achieve this goal, various machine learning models have been developed that are used to analyze data from satellites and drones, as well as other sources such as data from sensors and monitoring systems[5]. One of the most effective models is neural networks, which can detect complex relationships between various factors and predict the future state of a building. In addition, image processing and computer vision algorithms are used to improve the accuracy and efficiency of data analysis. Example,

Regarding approaches to train machine learning models to determine building damage levels, one of the most popular approaches is tutored learning. At the same time, data sets with known states of buildings and their level of damage are used, which are used to train the model. Another approach is unsupervised learning, which is used to detect differences in the structure of building objects and detect unusual anomalies that may indicate damage or defects. This approach can be useful for detecting damage that was unexpected or unknown at the time the model was trained. Deep learning can also be used to analyze videos and images of buildings, which provides detailed information about the condition of the building and its damage. Example, researchers in Japan used deep learning to analyze images of earthquake-damaged buildings and determined that this approach could be useful for assessing the level of damage and determining the need for repairs[6]. It is also advisable to use data analysis methods to check the presence of a relationship between various factors and the level of damage to buildings, in particular, the presence of correlations between the level of damage and the location of the building, the type of building, the type of damage and other factors.

In the future, we consider it necessary to study examples of post-war reconstruction in post-war countries using information technologies and develop a complex complex of neural networks to recognize the level of damage to buildings and predict the next plan of reconstruction or reconstruction[7].

References:

1. Ahmed B. , Dinu F. , Marginean I. Damage Characterization in Building Structures Due to Blast Actions Jordan Journal of Civil Engineering, Volume 13, No. 4, 2019.-P. 538-570

2. Kang Z, Catal C, Tekinerdogan B. Remaining Useful Life (RUL) Prediction of Equipment in Production Lines Using Artificial Neural Networks. *Sensors (Basel)*. 2021 Jan 30;21(3):932. doi: 10.3390/s21030932. PMID: 33573297; PMCID: PMC7866836.
3. Sivasuriyan, A.; Vijayan, DS; Górski, W.; Wodzyński, Ł.; Vaverková, MD; Koda, E. Practical Implementation of Structural Health Monitoring in Multi-Story Buildings. *Buildings* 2021, 11, 263. <https://doi.org/10.3390/buildings11060263>
4. Kravets, O. (2020). The use of artificial intelligence in the construction industry: current trends and prospects. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Economics"*, 27(2), 45-49.
5. Burykin, V. M., & Chuhlib, T. M. (2020). Artificial intelligence as a factor in the development of the construction industry. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice*, 2(16), 40-47.
6. Sobol, G., & Svystunova, T. (2020). Use of artificial intelligence in risk management of construction projects. *Bulletin of ZHTU*, 2(96), 206-214.
7. V. Zmiivskyi. "Prospects for the use of artificial intelligence technologies in the post-war reconstruction of Ukraine." *Proceedings of VIII International Scientific and Practical Conference Lviv, Ukraine October 29-31, 2022* – 291-297p.

РОЗРОБКА ЗАДАЧІ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ПЛАНУ ВИТРАТ НА ДОГЛЯД ЗА ЗЕЛЕНИМИ НАСАДЖЕННЯМИ

Проценко Марія Михайлівна

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Малькова Ірина Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0001-6109-8193

асистент кафедри інформаційних управляючих систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

У наш час неможливо уявити будь-яке велике місто без зелених ділянок. Клумби, парки, сквери – невід'ємна частина сучасних міст. Зелені насадження є важливим елементом міської інфраструктури, вони очищають повітря, насичують його киснем, поглинають до 25% звукової енергії, тим самим сприяють поліпшенню якості життя мешканців міст [1]. Загазованість є найбільшою проблемою великих міст, тому все більше заходів приймається для озеленення та благоустрою паркових зон та скверів. Проте, зелені насадження потребують регулярного догляду та ресурсів, що вагомо впливає на витрати з бюджету міста. У зв'язку з цим виникає необхідність у пошуку ефективних та економічно доцільних способів догляду за ними.

Таким чином, вирішення задачі пошуку оптимального плану витрат на догляд за зеленими насадженнями допоможе отримати позитивний екологічний та економічний ефект.

Один з найбільш ефективних алгоритмів оптимізації, який широко використовується в економіці, фізиці, інженерії та інших галузях, є симплекс-метод. Ефективним способом вирішення цієї задачі є використання симплекс-методу мінімізації ресурсів для раціонального планування догляду за рослинністю. За допомогою цього методу можна визначити необхідний мінімум витрат на їх утримання, тим самим зберегти не тільки бюджет міста, а й зелені насадження у хорошому стані та запобігти негативного впливу навколишнього середовища на здоров'я людини та довкілля.

При використанні симплекс-методу необхідно звернути увагу на такі фактори, як: тип зелених насаджень та їх кількість (об'єм роботи); ресурси, які будуть затрачені на догляд (добриво, вода, секатори та інші інструменти); грошові витрати; часові рамки (загальний час виконання доглядового плану). У вигляді обмежень може виступати фінансовий аспект (максимальна кількість грошей, яка може бути витрачена на закупку обладнання, добрива, інструментів тощо). Також необхідно врахувати обмеження на час виконання доглядового плану та кількість людей у бригадах.

Метою роботи є рішення задачі шляхом створення веб-сайту, що містить: базу даних зелених насаджень; модуль взаємодії з базою даних для збору інформації про стан зелених насаджень; модуль обробки даних, що виконує аналіз стану зелених насаджень та визначає які насадження потребують догляду і ремонту; модуль оптимізації, що використовує симплекс-метод для мінімізації витрат на догляд за зеленими насадженнями; модуль генерації звітів та рекомендацій, який надає детальну інформацію про зелені насадження, які потребують догляду та ремонту, а

також рекомендації щодо оптимального розподілу ресурсів для мінімізації витрат.

Для розробки додатку пропонується використовувати мову програмування Python та наукові бібліотеки SciPy або Puomo, що містять реалізації різних методів оптимізації, включаючи симплекс-метод, та дозволяють побудувати математичну модель для знаходження оптимального плану догляду за зеленими насадженнями [2].

Висновки. Автоматизація даної задачі дозволить контролювати процес використання ресурсів для догляду за зеленими насадженнями та зменшити витрати міського бюджету.

Список використаних джерел:

1. What? (2023, 15 березня). Зелені насадження – це... Види, роль та вимоги в системі озеленення. <https://what.com.ua/zeleni-nasadjennia-ce-vid/>
2. Wikiwand. (б. д.). SciPy. Взято 20 квітня 2023 року з <https://www.wikiwand.com/uk/SciPy>

РОЗРОБКА МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Гнатченко Дмитро Дмитрович

ORCID ID: 0000-0002-6584-4525

старший викладач кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Паєвська Діана Іванівна

здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій
Державний торговельно-економічний університет, Україна

В сучасному світі мобільні застосунки стали невіддільною частиною нашого повсякденного життя. Однак, багато людей з обмеженими можливостями стикаються з викликами, пов'язаними з використанням наявних застосунків, оскільки вони не враховують їхні особисті потреби. Актуальність даної теми пов'язана зі зростанням кількості людей з обмеженими можливостями: За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 15% населення світу страждає від певних форм обмежених можливостей. Також створення інклюзивного суспільства, де всі люди, незалежно від їхніх можливостей, мають рівні права та можливості, є глобальною метою людства. Розробка мобільних застосунків для людей із певними психічними або фізичними порушеннями повністю задовольняє потреби в інклюзивності та допомагає зменшити бар'єри, з якими вони зіштовхуються. Тому важливо розробляти мобільні застосунки, які були б доступними та корисними для користувачів з різними видами обмежень.

На міжнародному рівні існують два основних документи, які визначають стандарти та рекомендації щодо доступності веб-сайтів для людей з обмеженими можливостями.

Перший з них – «The Web Content Accessibility Guidelines 2.0» (WCAG 2.0), розроблений міжнародним консорціумом World Wide Web Consortium (W3C) [1]. W3C є організацією, що розробляє стандарти для мережі Інтернет та встановлює специфікації, такі як HTML, CSS та інші. Частиною роботи консорціуму W3C є ініціатива «Web Accessibility Initiative» (WAI), яка зосереджена на розробці стандартів доступності для веб-браузерів, інструментів розробки веб-контенту та інших рішень, спрямованих на полегшення доступу для людей з обмеженими можливостями. Результатом роботи робочої групи WAI є WCAG - методичні рекомендації щодо доступності веб-сайтів.

Другий документ – «Розділ 508 Закону про Реабілітацію США» – є законодавчою ініціативою, яка була прийнята в 1973 році з метою створення рівних умов для людей з обмеженими можливостями [1]. У 1998 році до цього розділу закону були внесені зміни, які забороняють федеральному уряду закуповувати товари та послуги, якщо вони не повністю доступні для людей з обмеженими можливостями, включаючи веб-дизайн. На підставі цього розділу були розроблені стандарти, які були опубліковані 21 грудня 2000 року.

Основним принципом, що закладений у цих документах, є максимальна адаптація веб-сайтів до інструментів доступності, таких як текстове озвучування або використання без прив'язки до кольору. Це містить такі аспекти:

- Заповнення атрибутів альтернативного тексту для всіх графічних елементів, які не мають декоративної функції, з чітким описом зображення та його функції.

- Додавання окремих файлів субтитрів для всіх аудіо та відео матеріалів.
- Спрощення та правильне створення таблиць з чітким визначенням рядків та стовпчиків заголовків та відповідності комірок таблиці заголовкам.
- Адаптація для перегляду сторінок без прив'язки до кольорів.
- Створення форм внесення інформації з послідовними логічними переходами між полями, наявністю всіх підписів та підказок щодо заповнення [2].

Ці стандарти та рекомендації є важливими з точки зору забезпечення доступності веб-сайтів для людей з обмеженими можливостями. Вони сприяють створенню веб-середовища, яке є більш інклюзивним та доступним для всіх користувачів, незалежно від їхніх можливостей. Дотримання цих стандартів не тільки полегшує доступ до інформації та послуг в Інтернеті, але й сприяє соціальній інтеграції та забезпеченню рівних можливостей для всіх користувачів.

Етапи створення мобільного застосунку:

- Розробка технічного завдання та стратегії.
- Прототипування і створення дизайну та навігації.
- Програмування.
- Тестування та налагодження.
- Розміщення застосунку в App Store та Play Market.

Для кращого опису даного дослідження було створено прототип (ескіз) мобільного застосунку – Mental Companion. Його головна ідея полягає в тому, щоб допомогти людям, які мають проблеми з психічним здоров'ям, відчувати себе краще. Він включає функції для календарного планування, нагадування про прийом ліків або терапевтичні завдання, а також надає доступ до онлайн-ресурсів для психологічної підтримки та терапії. На рис. 1 показано ескіз початкової та домашньої сторінки застосунку.

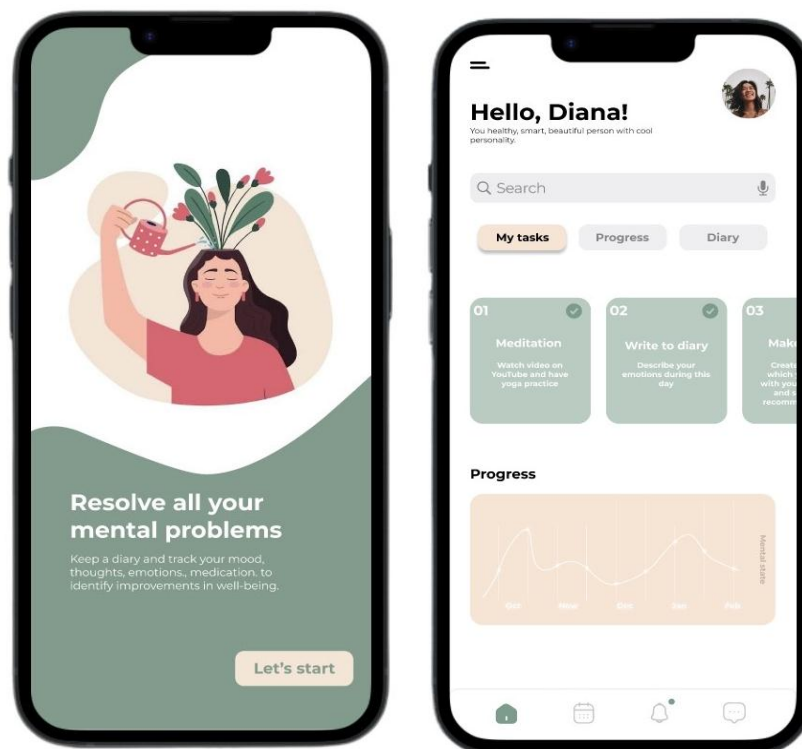

Рис. 1. Інтерфейси початкової та домашньої сторінок застосунку

Варто зауважити, що при створенні макету було враховано вразливість людей із психічними розладами до яскравої кольорової гами, тому усі задіяні кольори є пастельними з заспокоювальним ефектом. Що більше, програма містить велику кількість афірмацій, які покращують настрій користувача та дають прилив сил на цілий день. На головній (домашній) сторінці реалізовано показ завдань на сьогодні та прогрес користувача у лікуванні. Також є вкладка щоденник, що надає можливість користувачеві вести щоденник свого настрою, думок, емоцій та подій. Це може допомогти відстежувати патерни, встановлювати зв'язки та розуміти фактори, які впливають на їхнє психічне здоров'я.

Секція календаря програми «Mental Companion» (рис. 2) надає користувачам з психологічними проблемами зручний спосіб організації та планування своїх щоденних активностей. Цей розділ застосунку дозволяє створювати та керувати подіями, завданнями, зустрічами та нагадуваннями в зручному календарному форматі.

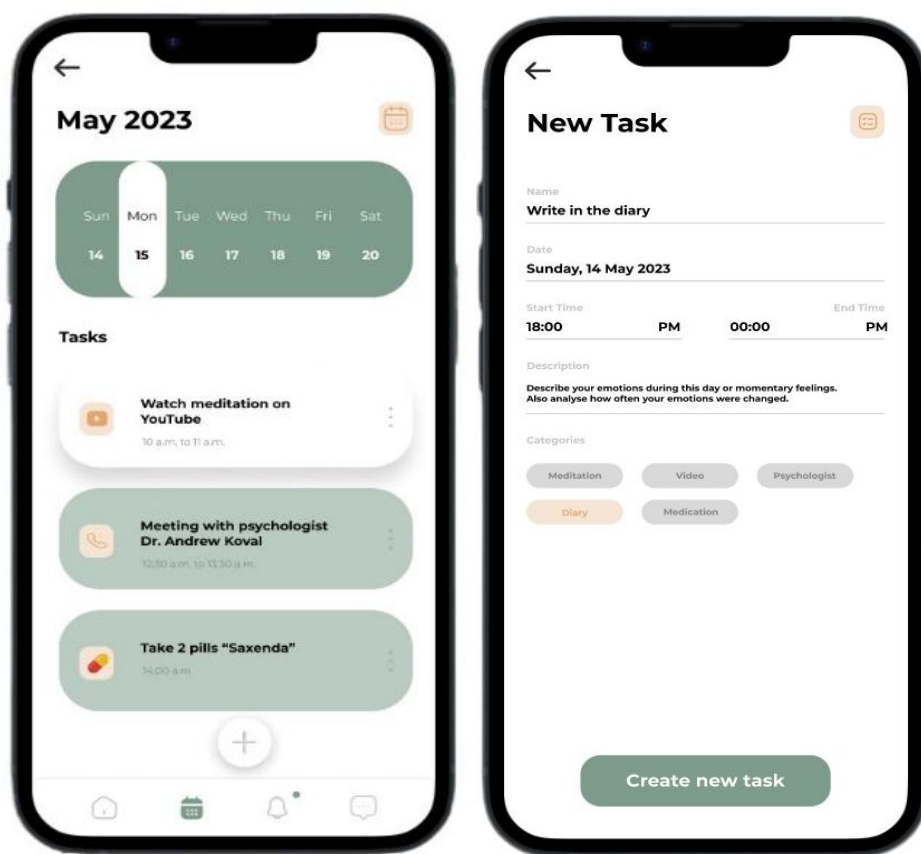

Рис. 2. Інтерфейси календарних сторінок застосунку

Користувачі можуть легко додавати нові події до календаря, встановлювати дату, час і тривалість події, а також додавати додаткову інформацію, наприклад, місце проведення або опис події. Календар програми «Mental Companion» підтримує також повторювані події, що дозволяє створювати регулярні нагадування і заплановані зустрічі. Дуже важливо вказувати конкретний часовий інтервал, щоб гарантувати правильне надходження сповіщень. Також у цьому вікні можна контролювати виконання завдань на день і відстежувати свою ефективність.

Як і говорилося раніше, дана програма має окремий розділ сповіщень (рис. 3), який забезпечує користувачам своєчасне та систематичне отримання нагадувань для покращення їхнього емоційного стану.

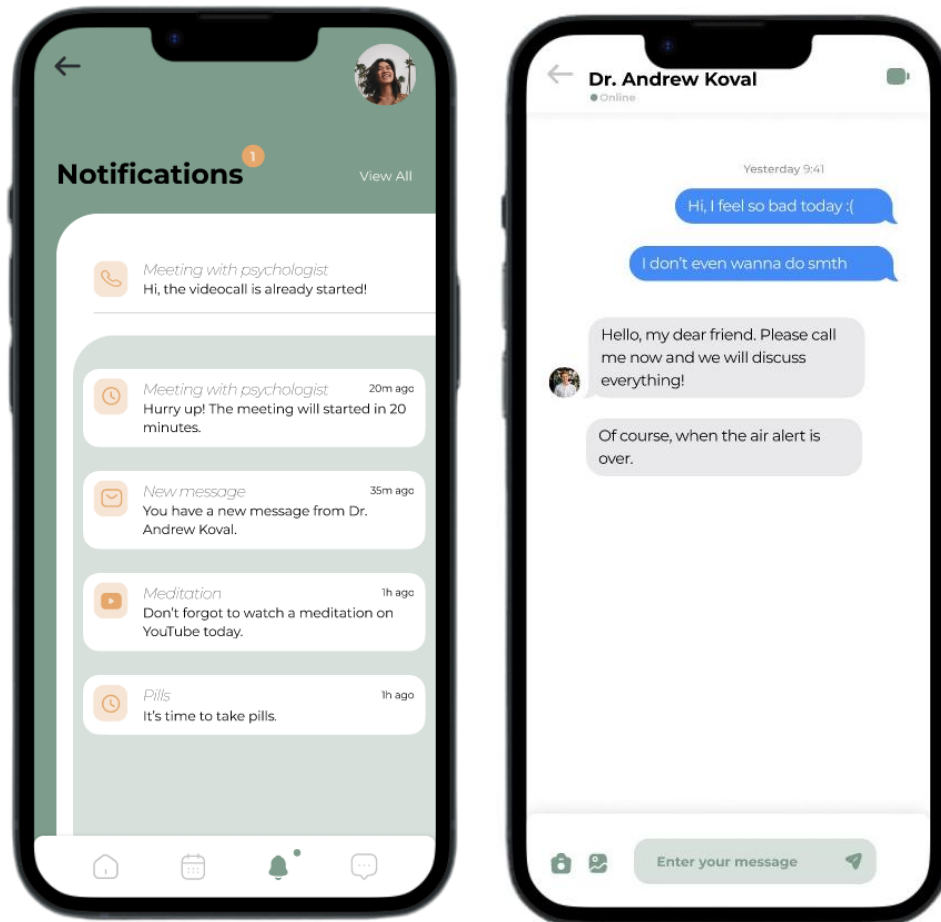

Рис. 3. Інтерфейси сповіщень та чату застосунку

Також застосунок «Mental Companion» містить можливість онлайн підтримки психолога, який надає свої послуги цілодобово (рис. 3). До того ж застосунок може надати можливість спілкування з іншими користувачами, які також знаходяться в подібній ситуації та бажають обговорити це з іншими. Це може бути форум, чат або група підтримки, де люди обмінюються досвідом, дають поради та надають емоційну підтримку один одному.

Висновки. В роботі проаналізовано особливості розробки мобільних застосунків та етапи їх створення. Також було розроблено мобільний застосунок для психологічно нестабільних людей, що має великий потенціал для поліпшення їхнього життя та забезпечення більшої доступності та інклюзивності. Результати дослідження підтверджують, що такі застосунки можуть призвести до значного покращення якості життя та соціальної інтеграції людей з обмеженими можливостями.

Список використаних джерел:

1. Адаптація веб-сайтів для людей з вадами зору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://snar.in.ua/wp-content/uploads/2017/08/10.pdf>.
2. Етапи створення мобільного додатку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bissoft.org/ua/app>.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Гаращенко А.Є.

учениця 11-А класу

комунальний заклад «Опорний заклад загальної середньої освіти «Сузір'я»

м. Оріхів Запорізької області

вихованиця гуртка

Запорізького обласного центру НТТУМ «Грані» м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник: Гаращенко А.П.

вчитель математики, інформатики

комунальний заклад «Опорний заклад загальної середньої освіти «Сузір'я»

м. Оріхів Запорізької області

керівник гуртка

Запорізького обласного центру НТТУМ «Грані» м. Запоріжжя, Україна

Пріоритетним спрямуванням інформатизації суспільства є впровадження сучасних технологій у навчання та виникає потреба в створенні нових підходів спрямованих на якісне підвищення ефективності уроку та підвищення рівня знань.

Актуальність роботи обумовлена великим інтересом до теми «Гейміфікація» у сучасній науці та широким застосуванням онлайн додатків та допоміжних сервісів під час уроків, що є ефективним засобом підвищення пізнавальної роботи, позитивно позначається на підвищенні розвитку інтелектуальної діяльності та на рівень знань, умінь і навичок. Одним із предметів, де найбільш виправдано використання комп'ютера та комп'ютерних тематичних ігор – математика.

Автори – розробники ігрових технологій – Д.Ельконін, О.В.Коваленко, П.Підкасистий, М.Стронінта ін., аспекти впровадження в освітній процес цифрових технологій вивчає Н.Морзе. [12], вважають, що «MIT App Inventor підготує до вивчення складніших мов програмування (C++, Python, C#)». На особливості знань з математики указує М. Жалдак, на його думку, «...алгоритмізація і програмування – це та сама математика: аналіз умов задачі, побудова математичної моделі задачі, розкладання задачі на підзадачі аж до найпростіших, які розв'язуються елементарно» [2, 3, 4]. Американський дослідник, професор Ізабелла Грінвіч, стверджує, що ігри покращують пізнавальні навички, розвивають уяву, логічне мислення, пам'яті. Підходи до комп'ютеризації навчального процесу як в загальному вигляді, так і в певних напрямках розглянуто в працях В. Бикова, Б. Гершунського, М. Жалдака.

Новітні технології – сучасне знаряддя для отримання найрізноманітнішої інформації, а також дієвий спосіб збільшити мотивацію, підвищити зацікавленість до навчання [2].

Ігрові технології або гейміфікація в освіті мають чималий потенціал, оскільки серед підлітків спостерігається захоплення комп'ютерними іграми.

Існують комп'ютерні задуми, які цілеспрямовані на розвиток психічних функцій: візуалізація, слухове сприйняття, увага, пам'ять, логічне мислення і т.д. Ігрофікація набула чималого розповсюдження у сфері освіти та може використовуватися у таких випадках: формування навичок або поведінки; візуалізація, якщо важко показати у звичний спосіб; захопити учнів, створюючи змагання між ними; учні самостійно спостерігають за особистим прогресом [1].

Ігрова технологія є унікальною формою навчання, яка дозволяє зробити цікавим й захопливим вивчення предметів, активізує увагу, підвищує інтерес до предметів. Комп'ютерні ігри поділяють на:

- пригодницькі – візуальні ігри, у вигляді мультфільму, але є можливість керування подіями;
- стратегії – розрахована на планування діяльності, певної ситуації;
- рольові – ігровий персонаж досягає поставленої мети;
- логічні – скеровано на розв'язання завдань, головоломок;
- симулятори технічних засобів – автомобілів та природних процесів [5].

Для розробки ігор існує багато програмних засобів за допомогою, яких можна створити комп'ютерні ігри різних за жанром: Unity, Unreal Engine, GameMaker Studio, NeoAxis 3D Engine, Pocket code, Construct 2...

MIT App Inventor – візуальне середовище для розробки android-додатків, яке потребує найменших знань програмування, аналогічний популярній мові Scratch для створення електронних навчальних посібників на платформі Android в хмарному середовищі MIT App Inventor при наявності Google акаунта і відноситься до Rad – систем «рис 1».

Рис. 1 Скриншот додатку MIT App Inventor

Construct 2 – заснований на HTML, конструктор 2D ігор для Windows, який дозволяє створити гру будь-якого жанру, створений компанією Scirra, який спрямовано на створення гри способом Drag-and-drop з застосуванням візуальної мови програмування та систем логіки, які засновано на принципі поведінки та реакцій «рис2».

Рис. 2 Скриншот гри Construct 2

Головними компонентами створених комп'ютерних ігор за допомогою Construct 2, MIT App Inventor є: ігровий задум, правила, ігрові дії, дидактичні задачі, результат гри. Цінним у грі є ігрові дії, які керуються певними правилами та сприяють активізації навчання, викликаючи інтерес, що допомагає засвоїти матеріал та надає змогу продемонструвати свої здібності, застосовуючи знання.

Ігри не тільки впливають на особистість, удосконалюючи мислення, поширюючи кругозір, а й вчить орієнтуватися у ситуації та використовувати знання для розв'язування задач.

Роботи практиків вказують на те, що використання ігор на уроках математики зумовлює позитивний результат: ігри дозволяють формувати математичні знання,

вміння і навички. Ігрові елементи на уроках здатні зацікавити до вивчення математики. Таким чином, використання ігор на уроках математики і в позаурочний час є не тільки бажаним, але навіть необхідним елементом навчання математики.

Навчання й оцінювання за допомогою гри – не можна перейти з одного рівня на інший, поки не будуть виконані всі необхідні завдання, таким чином відпадає необхідність у тестуванні. Відеогра стимулює до пошуку рішень викликів. Якщо ігрові рівні важко освоїти, то часто це створює додаткову мотивацію для гравців щодо оволодіння новими вміннями. Якщо учень програв, то він отримує можливість знову здійснити складні ігрові дії, уникаючи при цьому негативного оцінювання. Один із найбільших плюсів щодо використання навчальних ігор полягає в тому, що вони дозволяють дітям просуватися через ігрові рівні у власному темпі. Ігри дозволяють на практиці реалізувати індивідуалізоване навчання. З кожною новою грою знання та досвід, отримані в попередніх іграх, можуть бути застосовані для отримання нового досвіду. Таким чином, використання комп'ютерних ігор у домашньому навчанні створює умови для розвитку в дітей умінь, необхідних для життя в XXI столітті.

Висновки: за допомогою мобільного телефону чи комп'ютеру можна одержати доступ до навчальних та довідкових ресурсів, при цьому опрацьовувати шкільний матеріал. За допомогою MIT App Inventor та Construct 2 можливо створити різнорівневі ігри для покращення сприйняття матеріалу, які можуть зайняти значне місце при вивченні математики. На основі даних програмних засобів можливо створити ігри і для інших предметів, різні за розміром, від тренажера, наприклад «Правопису» до різнорівневої гри з теми чи розділу.

Список використаних джерел:

1. Білоус В. В. Мобільні додатки для навчання математики як засіб підвищення мотивації учнів молодшої школи. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2017. №3. С303-309
2. Величко В. Є. Використання технології візуального програмування в університетській освіті засобами вільного програмного забезпечення / Величко В. Є.// Вісник Житомирського державного університету. Випуск 4 (76). Педагогічні науки.– Режим доступу: <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/76/12.pdf>
3. Жалдак М. І. Інформатика – фундаментальна наукова дисципліна. Вона має вивчати закони природи, інформаційні процеси і відповідні технології (продовження). Комп'ютер у школі та сім'ї. 2010, № 3. С. 7–11
4. Власій О., Яремій І., Винничук М. Проблема послідовності вивчення програмування. Молодь і ринок. 2021, №10 (196). С.52–57
5. Коблевський А. В., Ховрич М. О Комп'ютерні ігри та програми як засіб навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі \ Вісник Серія : Педагогічні науки №137.

СЕКЦІЯ XVII. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ПРОГНОЗУВАННЯ ГЕОМАГНІТНОГО КР ІНДЕКСУ НА ОСНОВІ ГУСТИНИ СОНЯЧНОГО ВІТРУ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ ЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ

Головачко Василь Васильович

здобувач вищої освіти факультету математики та цифрових технологій
спеціальності 124 Системний аналіз

Ужгородський національний університет, Україна

Одним із статичних методів регресійного аналізу є метод лінійної регресії. Метод був розроблений в 19-му столітті французьким математиком і фізиком Адрієном Марі Лежандром Безу, який спробував знайти спосіб знайти найкращу пряму лінію, яка найбільш точно апроксимують розподіл даних. Проте, історія методу лінійної регресії зв'язана з іменами багатьох відомих математиків та статистиків, які працювали над його вдосконаленням та розширенням.

Лінійна регресія - це статистичний метод аналізу залежності між двома змінними: залежною та незалежною. Метод полягає в побудові лінійної функції, яка описує залежність між цими змінними. Лінійна регресія використовується для прогнозування значення залежної змінної на основі відомих значень незалежної змінної. У Формулі $y = b_0 + b_1x_1 + \dots + b_mx_m$ ми можемо побачити вид лінійної регресії, де y - залежна змінна, x_m - незалежна змінна, b_0 - константа, b_m - коефіцієнт нахилу лінії. [2]

Метод лінійної регресії базується на знаходженні коефіцієнтів b_0 та b_m , які найкраще підходять для опису залежності між змінними. Це здійснюється шляхом мінімізації суми квадратів відхилень між спостережуваними значеннями залежної змінної та значеннями, що передбачає лінійна регресія. [1] Для мінімізації суми квадратів в лінійній регресії використовують метод найменших квадратів як основний засіб для цього. Ідея полягає в тому, що ми шукаємо таку лінійну функцію, яка мінімізує суму квадратів відхилень прогнозованих значень від фактичних.

Для побудови лінійної регресії за методом найменших квадратів, спочатку виконується збір даних і визначення кореляційного коефіцієнта між залежною і незалежною змінними. Потім, на основі цих даних, будується лінійна функція, яка найкращим чином описує залежність між змінними. Цей метод дозволяє знайти коефіцієнти лінійної регресії, які відображають найбільш точну лінійну функцію, що описує залежність між змінними. Даний метод дозволяє побудувати лінійну регресію для будь-якої кількості залежних змінних. Метод найменших квадратів заснований на понятті різниці між прогнозованими та фактичними значеннями залежної змінної. Ця різниця визначається як остаточної сума квадратів відхилень і мінімізується шляхом знаходження коефіцієнтів лінійної регресії, які дають мінімальне значення.

Починаємо з ситуації, де модель регресії використовується з cross-секційними даними. Наявні $m > k$ спостережень за змінною відгуку, скажімо, $y_1, y_2, \dots, y_n$. Разом з кожним спостереженням y_i ми матимемо спостереження за кожною змінною

регресора або передбачуваної змінної, і x_{ij} позначає і-те спостереження або рівень змінної x_j . Ми припускаємо, що помилковий член ε в моделі має очікуване значення $E(\varepsilon) = 0$ та дисперсію $\text{Var}(\varepsilon) = \sigma^2$, а помилки ε_i , $i = 1, 2, \dots, n$ є некорельованими випадковими величинами.

Функцію $L = \sum_{i=1}^n \varepsilon_i^2 = \sum_{i=1}^n (y_i - \beta_0 - \beta_1 x_{i1} - \dots - \beta_k x_{ik})^2$ потрібно мінімізувати щодо $\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_k$. Тому оцінки методу найменших квадратів $\widehat{\beta}_0, \widehat{\beta}_1, \dots, \widehat{\beta}_k$, повинні задовольняти умові $\frac{\partial L}{\partial \beta_0} |_{\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_k} = -2 \sum_{i=1}^n (y_i - \widehat{\beta}_0 - \sum_{j=1}^k \widehat{\beta}_j x_{ij}) = 0$. Спростивши нашу рівність ми отримуємо рівняння виду [2]

$$n\widehat{\beta}_0 + \widehat{\beta}_1 \sum_{i=1}^n x_{i1} + \widehat{\beta}_2 \sum_{i=1}^n x_{i2} + \dots + \widehat{\beta}_k \sum_{i=1}^n x_{ik} = \sum_{i=1}^n y_i$$

Зверніть увагу, що є $p = k + 1$ нормальних рівнянь, одне для кожного з невідомих коефіцієнтів регресії. Розв'язки нормальних рівнянь будуть оцінками методу найменших квадратів коефіцієнтів регресійної моделі.

За допомогою методу найменших квадратів знайдемо відповідні середні похибки, середні абсолютні похибки та середньо-квадратичні похибки. Побудуємо регресійні моделі окремо для густини та швидкості.

Модель лінійної регресії - це статистична модель, яка використовується для встановлення залежності між залежною змінною Y та однією або більше незалежними змінними X . Ця залежність виражається у вигляді лінійної функції, яка описує середнє значення Y при даному значенні X . У моделі лінійної регресії передбачається, що залежна змінна Y залежить від незалежної змінної X з випадковою складовою, яка моделюється за допомогою помилок регресії.

Середня похибка (ME) - це показник середньоквадратичної помилки. Визначається як середнє значення різниці між спостережуваними та передбачуваними значеннями.

Якщо ME від'ємне, це показує на те, що модель недооцінює фактичні значення, тоді як позитивне значення ME означає, що модель недооцінює прогнозовані значення.

Середня абсолютна похибка (MAD) - це показник що відображає середнє значення абсолютних відхилень даних від їх середнього значення.

MAD використовується для вимірювання точності прогнозування, коли необхідно уникнути впливу позитивних і негативних відхилень, які можуть знижувати середнє значення ME.

Середньо-квадратична похибка (RMSE) - це показник точності моделі, який визначає кореневе середнє значення різниці між спостережуваною залежною змінною і передбаченою моделлю залежної змінної.

RMSE використовується для порівняння з іншими моделями, оскільки він дозволяє оцінювати, на скільки точніше прогнозує одна модель порівняно з іншими моделями.

Для наших годинних моделей будемо використовувати дані зібрані NASA під назвою OMNI.

Рівняння моделі буде виглядати так: $y = b_0 + b_1 x_1$, де y - залежна змінна, в нашому випадку КР, x_1 - значення густини (незалежна змінна), b_0, b_1 - параметрами моделі, які показують вплив незалежних змінних на залежну змінну.

Як ми можемо побачити на рисунку 1.0 модель є неточною, оскільки значення регресії і зсуву дуже відрізняються між собою.

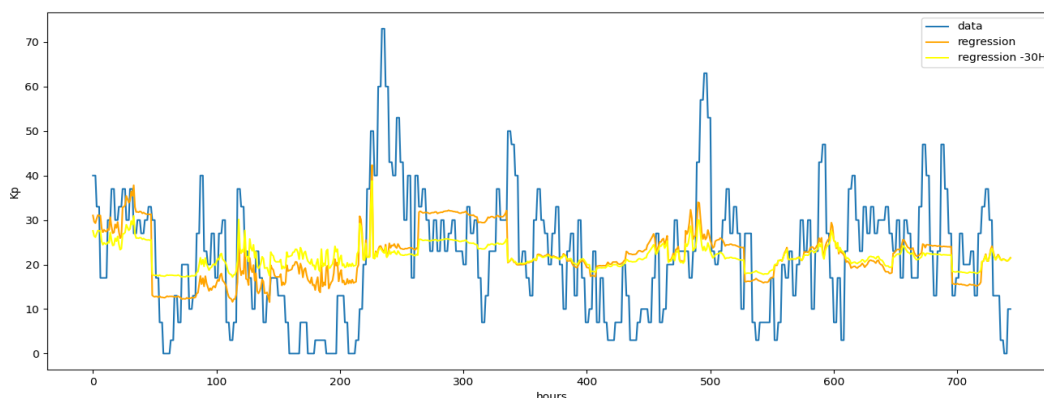

Рис. 1.0 Регресійна модель для густини за 700 годин

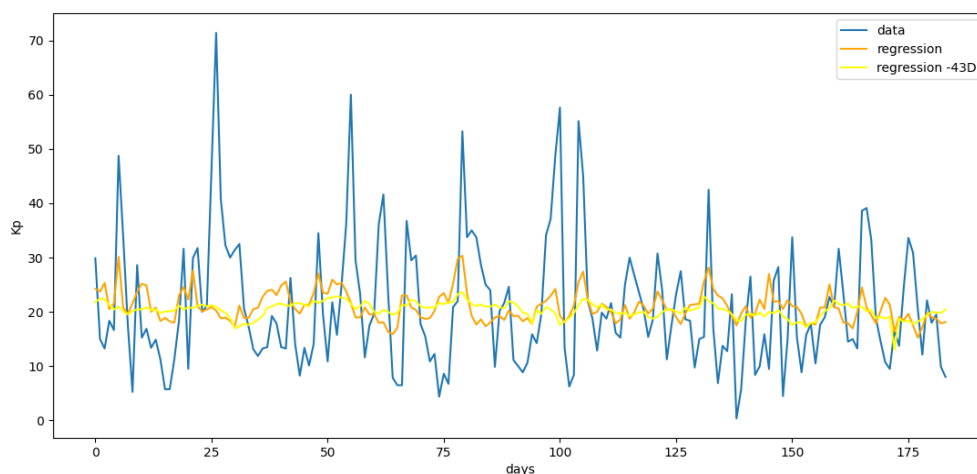

Рис. 1.1 Регресійна модель для густини за 180 днів

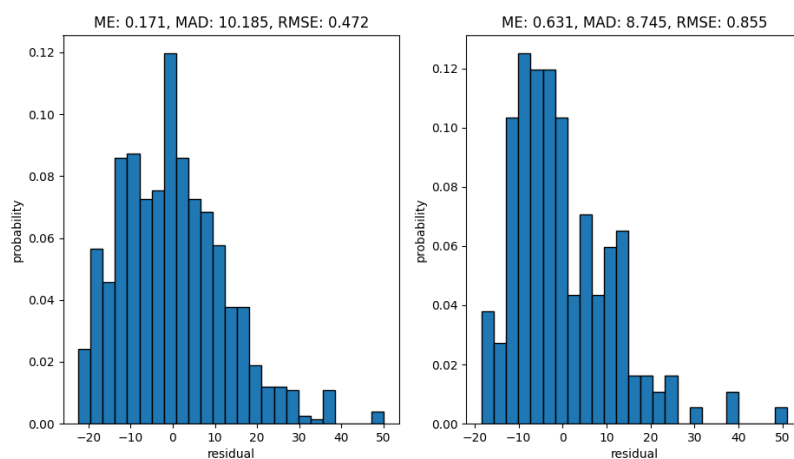

Рис. 1.2 Оцінки моделей з рис. 1.0(зліва) та рис. 1.1(справа)

Показник RMSE є досить високим, тому можна зробити висновок, що модель є неточною.

Список використаних джерел:

1. Бідюк П. І. Ймовірісно-статистичні методи моделювання і прогнозування: монографія / П. І. Бідюк, О. П. Гожий. – Миколаїв :Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, 2014. – 423 с.
2. Douglas C. Montgomery, Cheryl L. Jennings, Murat Kulahci. Introduction to time series analysis and forecasting: Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2015. 601 с.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

МОЛОДІЖНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Музика Катерина Сергіївна

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів та природокористування України, Україна

Науковий керівник: Колесник Марія Юріївна

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Національний університет біоресурсів та природокористування України, Україна

Молодіжний сленг – це одне із складових процесу розвитку мови, її поповнення, її різноманіття. Актуальність вивчення німецької молодіжної лексики зумовлена тим, що молодіжна мова набуває все більшого значення в суспільстві. Тому, мова — це явище соціальне, якому характерне відображення вподобань та антипатій соціуму. Розвиток мови, поповнення її словникового складу відбувається на сучасному етапі дуже швидко. Це пов'язано із шаленою швидкістю розвитку промисловості, техніки, із загальною комп'ютеризацією тощо. За допомогою мови людина не лише висловлює свої думки, а й свої почуття, ставлення до висловлюваного.

Основні функції лексичних одиниць молодіжного сленгу – це слова підвищеної емоційності, які гіперболізують позитивні (напр. super, schau, geil, cool, genial, klasse, funky) та негативні оціночні слова (напр. assig schizo, ätzend). Характеризуючи молодіжні висловлення, ми можемо розподілити їх за понятійними групами: здивування та захоплення, небажання, протест, байдужість, перебільшення, доведення своєї думки, погроза. Багато чинників впливає на

роль молодіжного сленгу. До таких чинників належать передусім національні мовні традиції, поняття мовної культури, урбаністичні процеси, характер іншомовного впливу, особливості (фонетичні, лексичні, граматичні) будови мови, специфіка мовної орієнтованості медійного середовища, державний статус мови та ін.

Основними спільними рисами між німецьким та українським молодіжним сленгом є: 1) німецька та українська лексика використовується молоддю для ідентифікації конкретної вікової групи, (напр. Knutschen – küssen; хавати – їсти); 2) Молодіжний сленг зумовлений характерністю внутрішньо групової диференціації (Azubi-Student; бухенвальд – студентська їдальня); 3) Схильність до вульгаризації (Schwul – schlecht; кишка – черга).

Основними відмінними рисами є: 1) Український молодіжний сленг відзначається більшою соціальною маркованістю (Müscke – Musik; бандера – людина із Західної України); 2) Порівняно з німецьким, український молодіжний сленг є більш вульгаризованим, юні мовці часто вимовляють нецензурну лексику (Scheiße, дебіл). При аналізі німецького розмовного матеріалу українським читачем, можуть виникнути непорозуміння. Іноземець схильний вільно реконструювати і осмислювати внутрішню форму, етимологізувати, та вбачати експресію. Молодіжний сленг продовжує цікавити як дослідників і філологів, так і людей, що вивчають іноземну мову.

У вивченні цієї теми, я звернула свою увагу на молодіжний сленг. В усіх мовах ми можемо знайти цікаві приклади позначення молодими людьми дівчат і жінок. Мною виявлені цікаві приклади таких позначень жінки, наприклад: блондинка - Blödchen; подруга- Torte; неприваблива дівчина — Schabracke; завзята відвідувачка дискотек - Disco- Torte; "Welch eine Süße"! - яка очаровашка тощо.

Для позначення непривабливих, некрасивих дівчат використовуються наступні слова:

Horrorbraut - неприваблива дівчина; Spinatwachtel - негарна дівчина; Motte - непоказна дівчина, сіра миша; Schreckschraube - страховисько; стара карга; Eule - неприваблива дівчина; Besen - страховисько, негарна дівчина, жінка; Gans - непоказна дівчина; Schrulle - потвора.

Для позначення поняття «зарозуміла жінка» існують такі слова: Schneegans - самозакоханий дикий арктичний гусак, hübsche Larve - красивий черв'як.

Отже, проведене мною дослідження показало, що як в українській, так і в німецькій мові існує безліч молодіжних жаргонізмів для позначення жінок в різних життєвих аспектах. Крім того, дослідження показало, що кількість слів для позначення негативних рис значно вище, ніж слів для позначення рис позитивних.

Як було сказано вище, знання жаргонізмів і сленгових слів представляє великий інтерес в процесі вивчення німецької мови, так як пов'язано з розумінням значень слів і їх вживанням в мові сучасної німецької молоді, для якої сленг є звичайним явищем.

Узагальнюючи сказане щодо проблеми ідентифікації та опису німецького молодіжного жаргону, слід підкреслити, що, на мій погляд, потрібно розглядати його сьогодні як окремий соціолект, варіацію побутово-розмовної мови у множинній структурі німецької мови. Неоднорідність носіїв молодіжного жаргону сучасної німецької мови пояснюється насамперед збільшенням фази "молодість" у житті сучасної людини. Так само, як сьогодні зміщені вікові межі, зміщені й межі між окремими соціальними групами – учнями, студентами, солдатами, молодими працівниками й ін.

Список використаних джерел:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник / І. В. Корунець. Вінниця: Нова Книга, 2001. 448 с. 13.
2. Лисенко Г. Л., Баклан І. М., Чепурна З. В. Основи перекладу – міст між теорією і практикою (німецько-український напрям): підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видво «Політехніка», 2019. 204 с. 14.
3. Назаркевич Х. Основи перекладознавства = Grundkurs Translatologie: в 2 ч.: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Ч. 1: Теоретичний курс. 298 с. 15.
4. Нямцу А. Є. Основи перекладознавства / А. Є. Нямцу, О. І. Дашенко, М. І. Гураль та ін. Чернівці: Рута, 2008. 312 с.
5. Тлумачний словник німецької мови Duden

МОСЕНДЗ ЛЕОНІД «ЄВШАН-ЗІЛЛЯ» ТА ІПАТІЇВСЬКИЙ ЛІТОПИС

Мазур Олена Ігорівна

здобувач вищої освіти факультету
української та іноземної філології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка, Україна

Науковий керівник: Дмитрів Ірина Іванівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка, Україна

«Немає нічого нового під сонцем!» (Екл. 1, 9б)

Безліч письменників подосі звертаються до Давньої української літератури та дають їй начебто друге життя. Одним з таких геніальних людей був Леонід Мосендз.

Отож **метою** цієї праці є порівняння твору української літератури («Євшан-зілля» Леоніда Мосендза) з його першоджерелом (Іпатіївським літописом).

На початку Галицько-Волинського літопису описується половецька легенда, у якій літописець пригадує, як Володимир Мономах «вигнав Отрока в Обези за Залізні ворота, а Сирчан зостався коло Дону».

Леонід Маркович скористався відомим усім переказом, щоб висловити власні міркування щодо минулого українського народу. Однак він відійшов від звичного нам образу євшан-зілля й переробив літописний зміст. Окрім літописання, автор дає змогу бачити нам історію з іншої сторони, більш незалежної: «Так кінчається легенда про чарівне зілля. Але тут лише-но починається історія самого ханенка Отрока».

Яскраво виражено метаною, перемену мислення, головного героя. Коли «зілля знов пробуджувало у нім приспану половецьку душу», він згадує рідний степ та бажає повернутися туди. Утім інколи він відрікався тієї жаги та «закладав зілля далеко від себе». Й одного разу юнак-ханенко не відчув «жаданий запах», аж поки не віднайшов тих, хто не скорився, хто жив цим половецьким духом.

Перечитуючи твір Л. Мосендза, у мене вкотре виникає запитання віросповідання: язичництво чи християнство? Адже не до кінця автор дає зрозуміти, хоча мені ближчий другий варіант. Подаю такі аргументи: по-перше, у літописі описані події XIII ст., а ми знаємо, що Русь прийняла православ'я ще в 988 році. По-друге, письменник згадує Софіївську церкву.

Проте появляється зумів: «І сам Отрок, великий хан, підганяв свій нарід, щоб швидше, швидше переймав він віру й звичаї народу руського, швидше вислужував собі ласки й приязни нових богів». А на скільки нам відомо, у символі віри християни визнають, що «вірують в єдиного Бога».

Характеризуючи новелу, І. Набитович висловлював таку думку, що в ній послуговується правило «обернено-симетричної алюзії». Професор ототожнював історію половців з історією українців. «Як і в деяких Мосендзових поетичних творах, у новелі звучить мотив покидання рідної землі. Письменник знову знаходить виправдання для еміграції: лише вона змогла зберегти давніх богів, традиції та звичаї свого народу».

Євшан-зілля – це степовий полин, який має терпкий і рівночасно приємний аромат. У Святому Письмі щебрець уособлює Боже покарання, після якого «багато з людей помирали з води, бо згіркла вона...» (Об. 8, 116) А в татарів ця трава символізує щось рідне, близьке до серця, Батьківщину.

Порівнюючи ці два витвори мистецтва, мені хотілося б наголосити на відмінності родинних зв'язків. Оскільки літописець описує Отрока та Сирчана як братів, а Л. Монсендз, додаючи власні корективи, зображує їх як сина з батьком.

Ці два твори об'єднує спільна ідея патріотизму до своєї землі. Ми можемо прослідкувати, що обидва автори наголошують, що втрата єдності та духовності може зумовити руйнування народності. Варто зауважити, що літописне оповідання ґрунтується не лише на темі відданості своєму народові, але й на прагненні увіковічнити славу Руської держави.

Отже, можна зробити висновок, що кожен твір по-своєму дивовижний та сугубий, незалежно від того, що один походить від іншого. Однак задум у них один: "Кожне царство, поділене супроти себе, запустіє. І кожне місто чи дім, поділені проти себе, не встоять." (Мт. 12, 25)

Легенду відтак ще не одноразово зображували найвідоміші письмо мовці, а саме: Олександр Олесь, Іван Франко та Микола Вороний.

Список використаних джерел:

1. Федорак Н. Поетика Галицько-Волинського літопису [Текст] / Назар Федорак. – Л. : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2005. – 260 с. – Імен. покажч.: С. 255–260.
2. Набитович І. Леонід Мосендз – лицар святого Грааля. Творчість письменника в контексті європейської літератури / Ігор Набитович. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 222 с.
3. Мосендз Леонід. Євшан-зілля / Леонід Мосендз // Празька літературна школа : Ліричні та епічні твори / Упорядкування і передмова В.А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – С. 143–152.
4. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. З мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Переклад проф. І. Огієнка: Укр. Біблійне Товариство, 2002. — JBV-Dillen- burg, 2006. 1375 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ДРУКОВАНИХ ЗМІ УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Король Софія Владиславівна

здобувачка вищої освіти філологічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Стефанець Володимир Богданович

асистент кафедри журналістики
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Друковані засоби масової інформації посідають важливе місце у процесах становлення та розвитку політичного життя країни, оскільки вони вже давно стали повноправними учасниками міжнародних процесів.

Протягом кількох останніх десятиліть, медіа стали сильним інструментом, що дає змогу просувати в суспільстві певні соціальні твердження. ЗМІ грають за певними правилами, саме тому відбувається ефект впливу на людей. Аудиторія зазвичай не звикла самостійно аналізувати та тлумачити інформацію, тож сприймають її такою, як подає ЗМІ [1, с. 78-80].

В умовах інформаційної революції ЗМІ постають «кураторами політичної сцени» суспільство стає залежним від них, відтак постає проблема якості діяльності медіа у висвітленні політичних подій, а саме виконанні ними суспільно значущих функцій неупередженого інформування та всебічного аналізу.

Розвиток політичних технологій перетворився на спосіб формування суспільної думки, а новини в ЗМІ відіграють важливу роль в політичному житті: наприклад в політичній рекламі (це будь-яка реклама як система методів психологічної дії на масову аудиторію з метою управління їхньою політичною поведінкою, направлена на зміну або закріплення тих або інших політичних переконань [2, с. 631], [3, с. 164].). Цю тему досліджували такі науковці, як: Г. Ласуел, М. Маклуен, О. Тоффлер, П. Бурд'є, Ж. Бодріяр, Н. Луман, М. Кастельс, О. Зернецька, Л. Климанська.

Нині політика займає особливе місце в житті суспільства, тож такі питання є найбільш обговорюваними. Майже кожен вважає себе експертом в цих питаннях і лише одиниці знають, що саме відбувається за політичними лаштунками.

Ф. Котлер трактує це поняття так: «Реклама – є платною формою неособистої презентації або просування ідей, товарів або послуг від імені відомого спонсора» [4, с. 230].

Сьогодні Україна, а здебільшого політичні процеси в країні, відображені у новинах британських медіа. Тож порівняння особливостей подачі журналістських матеріалів в українських та британських медіа видається нам актуальним.

Наше дослідження демонструватиме стан висвітлення політичної тематики в ЗМІ загалом, а також висвітлюватиме фактори, які впливають на висвітлення зовнішнього та внутрішнього політичного процесу України та Британії, причини британського євроскептицизму в медіа, а також визначатиме, який образ українського політика конструюють британські ЗМІ (на прикладі Президента України Зеленського В.О.).

Об'єктом нашого дослідження є публікації таких видань, як: «The Times», «The Guardian», «The Daily Telegraph» та «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Дзеркало тижня».

Згідно з дослідженням, яке проводила редакція «Вокс Україна», 16% українських публікацій за досліджуваний період є політичними новинами. Більшість (42%) новин про політику у ЗМІ негативні, 33% — нейтральні та ще 25% — позитивні.

Така зацікавленість політичною тематикою з'явилася у 2020 році і була зумовлена виборами, про які в медіа згадується найбільше, а це 25% від усіх новини про політику. Іншою темою, про яку багато писали, стало рішення Конституційного суду про закон щодо запобігання корупції. Цю новину опублікували в багатьох ЗМІ наприкінці жовтня і відтак того місяця відсоток згадок про цю подію складав 10%.

Маленький відсоток (4%) стосувався опитування під час місцевих виборів, яке організував чинний президент Зеленський.

Міжнародні новини тоді складали лише 4% і стосувалися України та НАТО, євроінтеграцію України та реформи.

Щодо Великої Британії, то вона має надзвичайно потужну євроскептичну пресу. Декілька найкращих медіа, що виходять друком у ЄС, такі як *Financial Times* та *The Economist*, базуються у Великій Британії. Питання поширення через пресу та інші медіа євроскептичної інформації потребує окремого дослідження, але варто окреслити певні виміри. Статистика каже, що з приблизно 30 мільйонів людей, які читають щоденну газету у Сполученому Королівстві, – три чверті обирають ті газети, які налаштовані негативно до ЄС; інша чверть читає газети, які, хоча загалом проєвропейські, але все ж містять багато щодо організації.

Національна преса є особливо впливовою у Великій Британії. Власність британських газет також дуже сконцентрована. Чотири газетні групи – *Daily Mail* і ті, що контролюються Рупертом Мердоком (*The Sun* і *The Times*), Річардом Десмондом (*The Express* and *The Star*) і братами Барклай (*The Daily Telegraph*) – часто нав'язують своїм журналістам жорсткі євроскептичні погляди.

Список використаних джерел:

1. Крисін Л. Сучасний словник іноземних слів. М.: Астпресс Книга, 2012. 416 с
2. В. Королько. Реклама політична // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.:Парламентське видавництво, 2011. — с.631 ISBN 978-966-611-818-2
3. Голев С.В. Політична психологія: словник-довідник / навчальний посібник для вищих навчальних закладів / С.В.Голев. – Херсон, 2004. – 164 с.
4. Реклама і рекламна діяльність : [навч. посіб.] / Воронько-Невіднича Т. В., Калюжна Ю. П., Хурдей В. Д. – Полтава, РВВ ПДАА, 2018. – 230 с.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД ДО РОЗГЛЯДУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Сук Владислав Володимирович

здобувач вищої освіти 1-го курсу

автомобільного факультету

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Науковий керівник: Сук Олена Євгеніївна

старший викладач кафедри філософії та ППП

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Глобальні проблеми — це проблеми, які стосуються життєвих інтересів всього людства і вимагають для вирішення спільних зусиль усієї світової спільноти. Такі проблеми пов'язані з нерівномірним розвитком різних сфер життя сучасного суспільства та світу в цілому, а також протиріччями, що народжуються у різних взаємовідносинах між людьми.

Глобальні проблеми отримали таку назву тому, що охоплюють всю земну кулю; причому не тільки ту її частину, де безпосередньо проживають люди, а й решту поверхні Землі, її надра, атмосферу, гідросферу і навіть космічний простір, що потрапляють у сферу діяльності людини. Таким чином, коли йдеться про глобальні проблеми, мається на увазі планета в цілому.

Важливо при цьому відзначити, що будь-яка проблема тільки тоді може вважатися глобальною, коли вона є актуальною щодо будь-якого регіону планети, тобто проявляється в кожному з них. А якщо ні, то мова йтиме про проблеми одного або декількох регіонів (або ще дрібнішого масштабу).

До найбільш гострих глобальних проблем сучасності можна віднести: проблеми екології, проблему поширення ядерної зброї, тероризму, розвитку людського потенціалу, проблему продовольства, енергозбереження, проблему бідності, демографічну, проблему обмеженості економічних ресурсів та збереження миру на планеті.

Даний набір проблем не є постійним, оскільки з розвитком людської цивілізації змінюються і уявлення про існуючі глобальні проблеми, змінюється їхня пріоритетність, а також формуються нові глобальні проблеми, наприклад, проблема освоєння космічного простору, управління погодою та кліматом та інші.

Серед причин, що спричиняють виникнення глобальних проблем, науковці відзначають нерівномірний розвиток світової цивілізації, надвисокий рівень технічного розвитку, прагнення до світової влади окремих держав, динаміку демографічного зростання, створення зброї масового ураження (що загрожує існуванню всієї цивілізації), безробіття, забруднення атмосфери тощо.

Як бачимо, глобальні проблеми сучасності породжені станом світової цивілізації, коли технічна могутність людства незмірно перевершила досягнутий ним

рівень, політичне мислення, а спонукальні мотиви діяльності переважаючої маси людей та їх моральні цінності дуже далекі від соціальних, екологічних та демографічних ідеалів. Все це вимагає глибокого філософського осмислення.

Треба зазначити, що термін «глобальні проблеми» з'явився у 60-х роках ХХ ст. Як тоді, так і тепер, серед науковців, філософів не існувало єдиної, загальноприйнятої, універсальної думки на природу і причини їх виникнення, оцінку та шляхи вирішення. І по цей день існує розбіжність стосовно чисельності глобальних проблем. Але істотнішим є встановлення серед них пріоритетних, які необхідно вирішувати в першу чергу, і як їх вирішувати. Мова йдеться про конкретні наукові, техніко-технологічні, матеріально-ресурсні шляхи, методи й засоби вирішення цієї проблеми та затрати, які має понести людство.

Перед філософією виникають запитання (подані, до речі суспільною ситуацією через науку, технології та суспільні явища, породжені ними), на які вона мусить заново розробити та обґрунтувати відповіді. Філософія як завжди продовжує працювати в світоглядній, пізнавальній, методологічній, логічній, ціннісній, практичній, інтегративній та культуротрансляційній функціях. Але нові лінії та системи технологій, виробництва та відповідно нові сфери відносин між людиною та природою, технікою та природою, людиною та технікою вийшли на такий рівень, що, на превеликий жаль, вже потрібно буде ставити на перший рівень Технологію замість Особи [1].

Гострота глобальних проблем залежить не лише від того, що непередбачені екологічні та соціально-економічні наслідки глибоко впливають на всі сторони життя сучасної людини. Істотним є і те, що ці проблеми настільки взаємопов'язані, що практично не можна добитися успіху у вирішенні однієї з них, ігноруючи або приділяючи недостатню увагу іншим. Крім того, однобічний підхід до вирішення глобальних проблем може призвести до тяжких наслідків, які негативно позначаються на перспективах розвитку усього людства. Своєрідність глобальних проблем полягає і в тому, що вони не можуть бути вирішені зусиллями окремих держав. Це передбачає скоординовані зусилля всього світового співтовариства. Глобальні проблеми є комплексними, тобто взаємообумовленими і тісно пов'язаними одна з одною. Саме становлення їх і подальший розвиток можна вважати одним з підсумків взаємодії на перший погляд різних соціальнополітичних, техніко-економічних, природничих процесів, що не перетинаються один з одним і знаходять своє відображення у світоглядах, морально-етичних, філософських поглядах та концепціях. На ґрунті останніх різні держави неоднаково осмислюють глобальні проблеми та обирають різні способи вирішення їх [2].

Оскільки філософія формує світогляд людини, в якому відбиваються ті цінності, що орієнтують її діяльність, а глобальні проблеми сучасності є наслідком діяльності людей, то логічно виникає потреба у філософському осмисленні їх суті, причин виникнення та загострення і на цій основі формування нового світогляду, нових цінностей, які сприяли б вирішенню цих проблем. Спираючись на досягнення конкретних наук, філософське дослідження розглядає глобальні проблеми лише тією мірою, в якій вони обумовлюють. Іншими словами, філософський підхід передбачає розгляд глобальних проблем в їх єдності, цілісності і взаємозв'язку з точки зору їх суспільної значимості і соціальної обумовленості, ще однією важливою методологічною функцією філософії є розробка цілого ряду категорій, що мають безпосередній зв'язок з сучасними актуальними проблемами людства і які відіграють велику роль в осмисленні і розумінні об'єктивних тенденцій світового розвитку. За своєю сутністю, масштабністю і значимістю глобальні проблеми різні: одні мають

локальний характер і не потребують для вирішення величезних зусиль, ресурсів та коштів; інші - спричиняють вплив у межах певного регіону, і також не становлять суттєвих труднощів. Проте є й такі, які зачіпають інтереси всього людства, несуть загрозу всім землянам, всьому живому на Землі. Це проблеми планетарного порядку. Вони, у найбільшій мірі, турбують людство, змушують його замислюватися над своїм майбуттям, шукати шляхи, методи й засоби їх вирішення [3].

Глобальні проблеми сучасності складають зміст сучасної кризи світової цивілізації, створюють загрозу нормальному розвитку і навіть самому існуванню всіх країн світу і потребують для відвернення цих катастрофічних наслідків спільних зусиль, тобто мають всеохоплюючий, планетарний, глобальний характер. Однією з найважливіших передумов інтеграції, філософсько-політичних, природничих і техніко-економічних знань для розв'язання глобальних проблем сучасності є докорінна зміна парадигми політики: відхід всіх країн світу від конфліктної, конфронтаційної орієнтації, перехід до глобального конструктивного співробітництва на засадах визнання пріоритету загальнолюдських цінностей, спільний пошук найефективніших шляхів формування глобального простору.

Філософи різних шкіл, різних позицій, у різні часи в минулому і сьогодні намагаються віднайти витоки глобальних проблем сучасності у розбіжностях, що виникають у соціальноприродній взаємодії, суспільному і цивілізаційному розвитку, людській діяльності і свідомості. Одні бачать джерело глобальних проблем у стрімкому науково-технічному прогресі й технічній цивілізації, що викривляє відносини людини й природи і сформує споживацький, марнотратний, егостичний спосіб життя людини. Інші – пов'язують виникнення глобальних проблем з руйнівними властивостями самої людини, а саме з її природною агресивністю, прагненням до безперервного збагачення, безмежного споживання, відсутністю усвідомлених загальних цілей. Треті – спираються на приватновласницькі суспільні відносини, які ведуть до загострення соціально-економічного, політичного, ідеологічного розділу суспільства, в результаті чого і відбувається суперечливе, спотворене відношення людей до навколишнього і один до одного. Вже найближчі роки для майбутнього людства можуть стати вирішальними. Це залежить від того, чи вирішить співдружність націй найнагальніші глобальні проблеми (насамперед, екологічні), чи ні. І тоді може початися незворотні процеси в біосфері, що приведе до поступової загибелі цивілізації. На сьогодні вже є багато прикладів успішних спроб розв'язання чи принаймні часткового вирішення місцевих проявів глобальних проблем. Це впровадження обмежувальної демографічної політики у густозаселених країнах, активна природоохоронна діяльність, втілення національних програм ресурсо- та енергозбереження, екологічної безпеки.

Дослідження глобальних проблем сучасності висувають на перший план культурно-цивілізаційні відмінності країн і народів, які і передбачають різні підходи до розуміння сучасних світових процесів. [4, с. 142].

Філософський підхід до аналізу комплексу глобальних проблем характеризується прагненням виявити закономірності прояву цих проблем та тенденції їх розвитку. До кола філософських проблем побуту, пізнання, сенсу життя та інших питань, сучасна філософія внесла і принципіально нову, раніше невідому тему - що таке глобалізація. З філософської точки зору це можна визначити як питання про єдність людства та збереження життя на Землі [5, с. 147].

Філософія відіграє значну роль у вирішенні глобальних проблем, узагальнюючи різні теорії, розглядаючи їх у ширшій перспективі. Завдання філософії не в тому, щоб безпосередньо розглядати природничо-технічні аспекти

глобальних проблем, а в тому, щоб забезпечити світоглядну, методологічну, культурологічну, етичну основу відповідних рішень з боку інших наук. Мова йде, з одного боку, про філософське вирішення питань, а з іншого — про те, що філософія стимулює взаємодію широкого кола наук, у процесі якого важливе місце займає їхнє міждисциплінарне об'єднання. Спираючись на досягнення конкретних дисциплін в галузі глобалістики, філософське дослідження передбачає розгляд глобальних проблем у їхній єдності, цілісності та взаємозв'язку з точки зору їх суспільної значущості та соціальної обумовленості. Таке дослідження передбачає насамперед виявлення сутності глобальних проблем, оскільки встановлення їх справжньої природи і генезису багато в чому визначає шляхи їх подальшого наукового та практичного рішення.

Теоретичне осмислення процесів глобалізації та подолання глобальних проблем — справа не тільки надзвичайно складна і довга, але й не має однозначних відповідей, остаточних рішень з приводу того, як досягти бажаних результатів. Разом з тим багато дослідників пов'язують подолання глобальних криз з формуванням і зміцненням у масовій свідомості етики, з розвитком культури та її гуманізацією. Значні підстави для цього є, бо життєва позиція людей, їх спосіб думок багато в чому визначають і їх спосіб дій, реальні вчинки, а в кінцевому підсумку і результат, якого вони прагнуть.

Список використаних джерел:

1. Годзь Н. Б. Завдання філософії в аналізі майбутнього (ще раз про екологію та природу з точки зору екологічної футурології) // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2012. №4 (14).
2. Філософія (нормативний курс): навчальний посібник, -2-е вид., доп. І переробл./ О.К. Чаплигін, І.І. Чхеайло, Л.В. Філіпенко, Т.В. Ярмак.- Харків: ХНАДУ, 2019.- 200 с.
3. Ганношина С. Глобальні проблеми сучасності: філософський аспект // Південноукраїнські наукові студії : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. С. 38–42.
4. Чумаков А.Н. Истоки і тенденції розвитку глобалістики І А.Н. Чумаков І. І. Глобалістика як область наукових досліджень і сфера навчання. Вип. 2. М.: Макс-пресс. 2009. С. 131-167
5. Там же, с. 147

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИНУ

Іванов Станіслав Юрійович

ORCID ID: 0000-0003-0166-9016

канд.іст.наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Харківський національний університет внутрішніх справ м. Харків, Україна

Упродовж існування людства особливої актуальності набувало питання, щодо ліквідації злочинності у суспільстві, чи її скорочення завдяки впровадженню сформованої кримінальним правом спеціальної системи покарань. Однак, у сучасному суспільстві спостерігається тенденція, щодо збільшення злочинної поведінки. Саме філософсько-правовий аналіз проблеми злочину, надає змогу більш поглиблено зрозуміти феномен психології індивіда та простежити ті чинники, які штовхають людей до вчинення злочинів.

Даною проблематикою цікавилися дослідники різних історичних періодів починаючи від Античності та завершуючи представниками сучасної філософсько-правової думки, серед яких варто відзначити: Е. Дюркгейма, Е. Фромма, О. Донченко, О. Литвинова, В. Бачініна, М. Братасюка та ін. Оскільки розуміння злочину невід'ємно пов'язано з кримінальним законодавством, сенс даного явища необхідно шукати поза межами правової системи.

Ще за доби античності вчені замислювалися над причинами та мотивацією, які спонукали людей до скоєння злочинів. Так, наприклад, Платон вбачав що причини, які штовхають людей на злочини полягають у неконтрольованій агресії, ревнощах, необізнаності, поганому батьківському вихованні та ін. Аристотель серед основних факторів злочинності виокремлював недосконалість людської природи та дисгармонію соціуму. Ідеї представників античності були доповнені упродовж наступних історичних періодів. Сучасні дослідники акцентують увагу на проблемі визначення складу злочину, оскільки він визначається дуже розпливчато, що у свою чергу надає можливість трактувати його під велику кількість людських вчинків [1, с. 26-27]. Загалом злочини є психічним явищем, яке супроводжується особливими переживаннями, які є характерними виключно для людей [2, с. 270].

У філософській науці не має такого поняття як злочин, вона може тільки вказувати шлях його долучення до системи інших дефініцій, якими послуговується юридична наука. Філософія права акцентує увагу на соціальному підґрунті терміну «злочин», демонструє методологію його визначення у системі кримінального права [3, с. 16]. Філософсько-правовий аспект проблеми злочину тісно переплітається з політичним устроєм соціуму, оскільки злочини це суспільно небезпечне явище, держави захищають свій суспільно-політичний устрій за допомогою кримінального законодавства. Саме тому, намагання завдати шкоди державі вважається найтяжчим злочином.

Таким чином, з огляду філософсько-правової думки до злочинів варто відносити діяння, які деформують у людині людські якості та завдають шкоди соціуму та політичному устрою. Упродовж існування людської цивілізації злочини є небажаними для суспільства явищами. Визначення окремих дій злочинними тісно пов'язане з позитивним правом окремих держав, але дослідження сутності злочинів виходить далеко поза межі правової науки.

Список використаних джерел:

1. Фуллер Лон Л. Анатомія права: Пер. з англ. Н. Комарова. К.: Сфера, 1999. 144 с.
2. Шандра Б. Б. Характеристика філософсько-правових властивостей злочинності у суспільних відносинах. *Митна справа*. 2012. № 4. С. 269-273.
3. Гарасимів Т. З. Філософсько-правове розуміння злочину. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 12-17.

Роботу вилучено з Open Access

Роботу вилучено з Open Access

Роботу вилучено з Open Access

Роботу вилучено з Open Access

Роботу вилучено з Open Access

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ГУМОР ЯК МЕТОД РЕГУЛЮВАННЯ НАПРУЖЕНОСТІ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Суровикін Юрій Віталійович

здобувач вищої освіти факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науменко Вадим Віталійович

здобувач вищої освіти факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Дашенкова Наталя Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8865-0838

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Бернард Шоу одного разу сказав: *«часом треба розсмішити людей, щоб відволікти їх від бажання вас повісити»*. Ця фраза добре ілюструє роль гумору в регулюванні складних ситуацій у взаєминах між людьми. Соціальна взаємодія часто пов'язана з конфліктами, які можуть виникати і в якості відповіді на об'єктивні характеристики ситуації, і бути викликані суб'єктивними рисами учасників конфлікту. Якщо раніше вважалося, що конфлікт є аномальним феноменом, якого треба уникати будь-яким способом, то сьогодні дослідники наполягають на нормальності цього явища, який через свою поширеність є неминучим та невідворотним. З конфліктом треба працювати, і тільки таким чином можна уникнути його негативних наслідків.

Одним з методів роботи з конфліктом є регуляція напруженості між сторонами за допомогою гумору. Зігмунд Фрейд вважав, що гумор згладжує протиріччя, попереджає невдоволення, бувають моменти, коли вдалий жарт здатний допомогти у вирішенні конфлікту у, здавалося б, безвихідній ситуації, або взагалі не допустити його.

Гумор допомагає вирішувати конфлікти з багатьох причин. Наприклад, він дозволяє перестати ставитись до проблеми серйозно. Це особливо корисно на ранніх етапах конфлікту, коли він повністю ще не розгорнувся. Погасити гнів і злість найлегше на самому початку зародження негативних емоцій. Після жарту виникає так звана емоційна солідарність, що сприяє згуртованості.

Гумор також:

- згладжує різницю між людьми (етнічну і культурну), оскільки він міжнародний;
- розвиває творчі здібності;
- показує, що ситуація не така вже напружена;
- дозволяє подолати психологічні проблеми;
- створює емоційний зв'язок між людьми.

Використання гумору в якості стратегії регулювання конфліктів має певні особливості. Слід враховувати, що вирішення конфліктів зазвичай потребує значних зусиль, і якщо використовувати гумор з метою пом'якшити обстановку, потрібно:

- Переконатися, що жарт нікого не скривдить.

Як і будь-який інструмент, гумор можна використовувати по-різному. Наприклад, кидати поблажливі, образливі зауваження, а потім критикувати іншу людину за те, що вона не розуміє гумор, є не найкращим варіантом застосування цього інструменту. Значно кращою стратегією є спроба посміятися з ситуації чи проблеми, оминаючи при цьому все, що може стосуватися особистості учасників конфлікту. Гумор має бути однаково прийнятним та приємним для всіх учасників. Перш ніж почати жартувати, потрібно оцінити свої мотиви, а також психологічний стан та почуття гумору, настрій іншої людини [1].

- Не використовувати гумор для того, щоб приховати важливі емоції.

Гумор допомагає залишатися стійким перед життєвими проблемами. Але бувають випадки, коли жарти використовуються як прикриття для того, щоб уникати, а не справлятися з хворобливими емоціями. Сміх може бути маскуванням для почуттів болю, страху, гніву або розчарування, які людина не визнає чи не знає, як проявити. Використання гумору як прикриття для інших емоцій створює непорозуміння та недовіру у своїх стосунках з іншими людьми. Наприклад, є люди, які не сприймають нічого серйозно. Незалежно від того, що з ними відбувається, вони вигадують кілька жартів (і часом кумедних). Насправді, такі люди можуть боятися близькості з іншими і використовувати гумор для того, щоб тримати всіх на відстані.

Також є й ті, хто використовує «токсичний» гумор, намагаючись замаскувати свої негативні емоції, наприклад, злість чи заздрість. Такі люди не до кінця відверті, у тому числі самі із собою, тому замість того, щоб зрозуміти себе, лише посилюють напругу у взаєминах з іншими людьми.

- Використовувати гумор усвідомлено..

Деякі люди мають відмінне почуття гумору, особливо в напружених ситуаціях. Але «розумне» користування жартами як способом регулювання конфліктів є більш надійним, воно суттєво підвищує ефективність цього інструменту. Такий розумний підхід потребує:

- стеження за мовою тіла співрозмовника. Безліч підказок щодо настрою людини можна знайти, спостерігаючи за її мімікою, усмішкою, становищем тіла;
- уникання злих жартів. Такий гумор спрацьовує лише у стенд-ап коміків, а в житті може завдати непоправної шкоди та посилити конфлікт;
- створення «внутрішніх» жартів. Це жарти, які зрозумілі лише співрозмовникам. Ними можуть бути конкретні слова, словосполучення, оповідання чи історії. Такий прийом підсилює відчуття єдності та взаєморозуміння, що здатно значно допомогти у встановленні потрібної атмосфери;
- використання жартів над собою. Цей прийом ефективний, як мінімум тому, що у разі, якщо жарт не буде сприйнятим, він принаймні нікого не образить. Якщо ж він сподобається, то допоможе погасити конфлікт.

- Не боятися виглядати безглуздо.

Важливо пам'ятати, що метою використання гумору є не намагання справити враження чи розважити, а зниження емоційної напруги та пом'якшення атмосфери протистояння, що налаштовує на конструктивний лад та сприяє ефективній роботі з проблемами [2].

Потрібно дійсно відчувати ті емоції, які відповідають жартам, поводити себе природньо. Вимушені жарти наносять відбиток на тіло та міміку, про що знає будь-який актор. Тому природність та щирість у використанні гумору є обов'язковими. Зниження опору опонента є першим кроком на шляху вирішення конфлікту, і гумор може цьому значно допомогти.

Висновки. Гумор виконує захисну функцію, допомагаючи отримати психологічну розрядку, що є дуже важливим в складних ситуаціях конфлікту. Він розряджає ту напруженість, яка створена обмеженнями із боку соціальних норм. Гумор допомагає пом'якшити атмосферу протистояння, спряючи ідентифікації себе з іншою групою чи людиною, які разом сміються над жартами. Таким чином, гумор може вважатися одним з достатньо ефективних методів регулювання конфліктних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Cracking Up: American Humor in a Time of Conflict. – М: Avery, 2006. – 305 с.
2. Julie Jade Smiles. Seek and Smile - SENIOR HUMOR. – М: Random House Trade Paperbacks, 2021. – 174 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАЗКОТЕРАПІЇ З МЕТОЮ ВПЛИВУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наумчик Яна Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Науковий керівник: Притулик Наталія Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-9741-4717

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Анотація: У статті висвітлено актуальність надання психолого-педагогічної допомоги дітям дошкільного віку в період воєнного стану, визначено поведінкові особливості та основні напрями роботи з метою впливу на психоемоційний стан дошкільників. Проаналізовано зміст, методи і засоби емоційно-психологічної підтримки та окреслено труднощі, що виникають при її здійсненні.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема збереження різних видів здоров'я дітей набувають особливої актуальності, оскільки, нажаль, прослідковується чітка тенденція до погіршення його стану внаслідок військової агресії росії, пандемії COVID-19, зниження рівня добробуту населення України. А це нерідко призводить до емоційного виснаження, що негативно позначається на стані здоров'я дітей [1; 3; 5].

Зміст життя людей, які проживають у мирний та воєнний час суттєво різняться. За нормальних умов особистість має можливість планувати, вибудовувати близькі та далекі перспективи, а війна позбавляє такої можливості, але в її умовах зростає такий фактор, як невизначеність, він вагомо впливає на смисложиттєву сферу дітей та почуття безпеки, в тому числі старших дошкільників.

Станом на 12 травня 2023 року за даними Офісу генерального прокурора від бомбардувань та обстрілів внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ постраждало більше ніж 1448 дітей. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів, 480 дітей загинули та понад 968 отримали поранення різного ступеню тяжкості.

Дані не є остаточними, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення бойових дій, на тимчасово захоплених та звільнених територіях.

Найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 455, Харківській – 275, Київській – 128, Херсонській – 97, Запорізькій – 89, Миколаївській – 89, Чернігівській – 70, Дніпропетровській – 69, Луганській – 66.

Гинуть не тільки діти, гинуть і освітяни. У Бучі російські окупанти розстрілювали людину відразу, як тільки дізнавалися, що перед ними вчитель чи вихователь закладу дошкільної освіти.

Загарбники вважають українських педагогів своїми ворогами, бо саме освітяни формують наше волелюбне суспільство, світоглядні позиції в наших громадян, озброюють міцними й глибокими знаннями сучасних захисників України, які освоюють складну військову техніку в рекордні терміни [8].

Війна стала причиною психотравми для мільйонів українців, і особливо важко її переживають саме діти, адже їх психіка є нестійкою та надзвичайно сприйнятливою до зовнішніх впливів.

Саме тому, проблема формування емоційної сфери дошкільників дедалі більше актуалізується у зв'язку із важливою роллю емоцій в управлінні особистісною поведінкою, зокрема, вказується на їх мотиваційному значенні для задоволення своїх потреб. Емоції беруть участь в управлінні поведінкою особистості як на етапі усвідомлення певної дії, так і на етапах подальшого ухвалення певного рішення та оцінки результату від такого рішення. При цьому залежно від превалювання позитивних чи негативних емоцій прийняті під впливом таких емоцій рішення можуть мати різний перебіг та наслідки. Тому досить важливо навчити особистість управляти своїми емоціями та спрямовувати їх у «правильному» русло, що і робиться у процесі виховання дітей, починаючи ще з дошкільного віку [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій психолого-педагогічної літератури з питань формування емоційно-вольової сфери особистості довів, що корисними у ході дослідження виявилися праці таких дослідників, як: Ю. Александров, В. Вілюнас, І. Вітенко, Т. Дуткевич, Л. Крушинський, І. Лисенкова, І. Літвякова, В. Немов та ін. Засоби формування емоційно-вольової сфери у дошкільному віці досліджували: З. Борисова, В. Воронов, М. Лавренова, І. Лисенкова, О. Олійник, І. Сопрун, Н. Трофаїла, та ін. Використання художніх засобів та творів, зокрема, казок, у освітньому процесі в закладах дошкільної освіти вивчали: Н. Басюк, Т. Гризоглазова, М. Гуменюк, М. Лавренова, О. Лебедев, С. Литвиненко, Т. Люріна, В. Солодухов, А. Тряпціна та ін. [3 – 7].

Проблемою соціально-педагогічної та психологічної підтримки дітей у конфліктний та постконфліктний період, організації та надання допомоги, соціально-правового захисту займалися вчені А. Аносова, О. Безпалько, Н. Бочкор, М. Грузій, С. Демидась, Є. Дубровська, О. Залеська, З. Коротюк, Л. Мельник, С. Олексенко, Г. Остапчук та інші [4].

Ситуація воєнного конфлікту є стресовою подією для дітей та викликає у них постійний комплекс негативних реакцій. Перебуваючи в таких умовах, діти починають відчувати такі реакції, які містять в собі три взаємопов'язані компоненти:

- 1) загрозу, що діє на відстані;
- 2) оцінювання та емоційне переживання цієї загрози;
- 3) фізіологічні та соматичні наслідки цих переживань [7].

Науковець О. Гульчук, зазначає, що існують певні «особливості поведінкових та емоційних проявів, які необхідно враховувати при проведенні роботи з такими дітьми. Особливостями дітей внутрішньо переміщених осіб дошкільного віку (4-6 років) є:

- емоційні сплески;
- підвищене почуття страху;
- прояви інфантильності;
- порушення концентрації уваги;
- замкнутість, відмова від ігор;
- порушення мовленнєвої комунікації;
- сильна прив'язаність до матері/батька;
- відсутність активності чи гіперактивність;
- тактильність» [4 с. 17].

Крім того, значна частина дітей переміщується з окупованих територій або районів збройного конфлікту у супроводі знайомих або родичів. Якщо дитину евакуювали окремо від батьків окрім травми від збройного конфлікту та переселення, вона потерпає від розриву з близькими людьми (батьками або

опікунами). При втраті об'єкта прив'язаності у дитини виникає порушення прив'язаності. Їх виділяють 4 види:

- Негативна (невротична) прив'язаність – дитина постійно шукає уваги, навіть і негативної, провокуючи дорослого на покарання та дратування.

- Амбівалентна прив'язаність – дитина постійно демонструє подвійне ставлення до дорослого: то іде на контакт, то грубіянить та уникає.

- Компроміси у стосунках відсутні, а сама дитина не може пояснити свою поведінку.

- Уникаюча прив'язаність – дитина замкнена, не допускає довірливих стосунків із дорослими й дітьми.

- Дезорганізована прив'язаність – дитина порушує усі правила і кордони людських стосунків, хоче, щоб її боялися. Такий тип прив'язаності характерний для дітей, котрі зазнавали жорстокого поводження [4].

Проте вивченню питання, що насправді відбувається з психологічним здоров'ям дитини, яка довгий час знаходиться в ситуації військового конфлікту, чи її емоційна сфера здатна витримати настільки високий рівень постійної напруги потребує ґрунтовного дослідження.

Діти, які пролонговано перебувають в умовах військового конфлікту, стають заручниками досить складної ситуації. Дане становище змушує дошкільників адаптовуватись до неї, проте існує ризик порушення у розвитку однієї з основних сфер для даного віку, а саме емоційної сфери. Погіршення психоемоційного стану дітей відбувається в результаті постійного переживання ними емоцій негативної модальності. Порушуючи нормальну життєдіяльність дитини, психічна травма, яку вона отримує внаслідок воєнних дій, стає загрозливою для повноцінного когнітивного та психоемоційного розвитку [3].

Для попередження та корекції тривожних станів, страхів у дітей старшого дошкільного віку успішно використовується метод казкотерапії. Терапевтичні казки набули популярності тому, що допомагають спілкуватися дорослим та дітям на одній мові. За допомогою повчальних історій дорослому легко пояснити складні речі дитині, зблизитися з нею і допомогти вирішити проблему [5].

Казкотерапія може використовуватися як засіб цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість з метою гармонізації емоційного стану дитини старшого дошкільного віку. Оскільки казкотерапія є однією із сучасних технологій корекційної роботи, вона широко використовується педагогами-практиками у їх діяльності [5].

Крім казкотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку, О. Гульчук з урахуванням свого власного досвіду пропонує використовувати різні види ігор, завдяки яким вдалося здійснити ефективний психолого-педагогічний та розвивальний вплив на дітей дошкільного віку. Особливо тими, хто пережив психотравмуючу ситуацію, доцільно використовувати такі засоби як: рухливі ігри, тематичний квести, танцювально-музичні ігри.

Гра – це особлива форма засвоєння реальної соціальної дійсності шляхом її відтворення, емоційно насичена діяльність, яка має велику роль у розвитку особистості, збагаченні її внутрішнього світу та формуванні морально-вольових якостей (П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Д. Ельконін) [4].

Рухливі ігри – це активна діяльність дітей, для якої характерні творчі рухливі дії, мотивовані її сюжетом. Вони позитивно впливають на розумовий розвиток дітей, сприяють проявам рішучості і стійкості для досягнення цілі, розвивають вольові якості та фізичні здібності. Рухливі ігри можуть бути командними. Такий вид гри розвиває рухові навички, орієнтування у просторі, сприяє розвитку спостережливості та вміння працювати у колективі для досягнення спільної мети [4].

Тематичний квест – одна із форм активності, основою якої є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями.

Під час такої діяльності команда вирішує логічні завдання, здійснює пошук на місцевості, будує оптимальні маршрути переміщення, шукає оригінальні рішення і підказки.

Основне завдання танцювально-музичних ігор – у найбільш доступній та цікавій для дитини формі працювати над формуванням музичних здібностей дитини, розвивати почуття ритму, музичний слух, фантазію та здатність до самовираження.

Варто зазначити, що не зважаючи на нормальний психофізичний розвиток, більшість дітей мають проблеми із загальною моторикою, координацією рухів та відчуттям рівноваги. Ігри на розвиток загальної моторики та координації допомагають зміцнити всі великі групи м'язів та суглобів, забезпечити розвиток зорової і слухової уваги, формувати міжпівкульну взаємодію [4].

Екстремальною вважається така подія, яка суб'єктивно, на думку людини, несе загрозу її життю та здоров'ю, її особистісній цілісності, благополуччю. Ступінь самої екстремальності визначається тривалістю, новизною, силою та невизначеністю проявів вищевказаних факторів. Війна є екстремальною ситуацією, бо сучасні українські діти стають свідками авіаприльотів, важких поранень, вбивства мирного населення та інших звірств.

Столяренко О. було запропоновано класифікацію певних ситуацій за ступенем їх екстремальності, проаналізувавши які, ми можемо припустити ступінь впливу військових дій на дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, автор наводить наступне:

1) нормальний тип – ситуація не є тривожною, людина проявляє активність, притаманну їй в звичайних умовах;

2) параекстремальний тип – ситуація є більш наближеною до екстремальної, людина відчуває більш сильну психоемоційну напругу;

3) екстремальний тип характеризується проживанням людиною крайньої ступені напруги;

4) гіперекстремальний тип – психоемоційне навантаження на психіку та організм людини є більшим, аніж її можливості, що може призвести до зміни поведінки та дій людини [7].

Будь-яка екстремальна ситуація містить у собі травматичний вплив на організм людини в цілому. Говорячи про вплив військового конфлікту на організм дитини, можемо відзначити, що ці напружені події вимагають від дітей особливих зусиль для подолання його наслідків. Особливо гостро реагує емоційна сфера дитини. Перебуваючи довго в стані пролонгованої травматичної події (тривалі воєнні дії), діти можуть відчувати не тільки емоційний та травматичний стрес, а й отримати, як наслідок посттравматичний стресовий розлад [7].

Дитина дошкільного віку через свої вікові особливості ще не здатна проводити самостійну психологічну переробку негативного впливу травматичної ситуації. Це пов'язано з тим, що у старшому дошкільному віці психіка дитини, будучи незрілою, ще не може протистояти негативним чинникам зовнішнього впливу. Тому ми можемо говорити, що дитина не захищена від несприятливого впливу екстремальної військової ситуації [7].

Часто дорослі своєю поведінкою можуть декларувати дітям заборону на вияв емоцій, що призводить до їх витіснення та уникання. Як наслідок, психоемоційний стан дошкільнят ще більше погіршується, тому завданням працівників закладів дошкільної освіти є допомога вихованцям у вивільненні почуттів та переживань назовні.

На думку В.Кошеля необхідно більше уваги приділяти організації різних видів діяльності, спрямованих на набуття певних навичок поведінки, досвіду, самостійного пошуку виходів з непростих ситуацій, навчанню приймати виважені, продумані рішення. Адже все, чого навчають дітей, вони повинні вміти застосовувати в реальному житті, на практиці.

Щоб здійснювати плідну роботу з дітьми, потрібно систематично проводити роботу з педагогічним колективом та батьками, перед якими стоять три найважливіші завдання:

1. Створити безпечні умови для життєдіяльності дитини.
2. Сформулювати в дитини вміння передбачати наслідки своїх вчинків.
3. Виробити в дитини навички практичних дій під час виникнення небезпечних ситуацій» [6 с. 51].

Висновки. Отже, у такий складний час діти в умовах воєнного вторгнення потребують максимально якісної емоційної та психологічної підтримки. Адже позитивний настрій, яскраві емоції та враження впливають на адаптацію дитини у новому середовищі, її мотивацію до активної діяльності, підвищують відчуття готовності перед можливими труднощами. Це у свою чергу має велике значення для здійснення ефективної освітньої та корекційно-розвивальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Anishchenko, V., VdovenkoI., Tretyak, O., Chebonenko, S., & Prytulyk, N. (2023). Full-scale military invasion of the Russian Federation of Ukraine as a factor of social transformations in higher education. Amazonia Investiga, 12(61), 287-296. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.29>
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. (2021). Вилучено з: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d>.
3. Гончарук К. (2022). КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВУ СФЕРУ ДОШКІЛЬНИКІВ. УКЛАДАННЯ ЗБІРКИ КАЗОК вилучено із <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6861/1/%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%20%d0%93%d0%be%d0%bd%d1%87%d0%b0%d1%80%d1%83%d0%ba%20%d0%9a.%20%d0%a0%d0%b5%d0%bf%d0%be%d0%b7%d0%b8%d1%82%d0%b0%d1%80%d1%96%d0%b9.pdf>.
4. Гульчук О. ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДОШКІЛЬНОГО ТА ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ. вилучено із <https://kaf-korped.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/zbirnyk-vypusk-4.pdf>.
5. Кошель, А., Кошель, В., Хоблова, М., & Наливайко, Н. (2021). КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. InterConf. вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/13459>.
6. Кошель, В. (2013). Організація охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах. вилучено із <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3853/1/%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D1%96%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%E2%80%99%D1%8F%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%85.pdf>.
7. Столяренко О. Психологія особистості. (2012). вилучено із <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Psykholohia-osobystosti-Stoliarenko-O.-B..pdf>.
8. Укрінформ. (2023). вилучено із <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3708109-rosianiporanili-v-ukraini-968-ditej.html>.

ДОВУЗІВСЬКА ПІДГОТОВКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Азюковський Олександр Олександрович

ORCID ID: 0000-0003-1901-4333

канд. техн. наук, доцент,

професор кафедри електроприводу, ректор

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Трегуб Микола Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-2205-5622

канд. техн. наук, доцент,

професор кафедри геодезії,

проректор з науково-педагогічної,

навчально-виховної роботи та перспективного розвитку

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Пащенко Олександр Анатолійович

ORCID ID: 0000-0003-3296-996X

канд. техн. наук, доцент,

директор Міжгалузевого навчально-наукового інституту

безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО)

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Медведовська Тетяна Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-0510-0196

канд. пед наук, доцент,

заступник директора Міжгалузевого навчально-наукового інституту

безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО)

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Скачко Лариса Анатоліївна

методист I категорії

Міжгалузевого навчально-наукового інституту

безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО)

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Анотація. Розглянуто організацію освітнього процесу з довузівської підготовки у підрозділу Міжгалузевого навчально-наукового інституту безперервної очно-дистанційної освіти НТУ «Дніпровська політехніка».

Відділ довузівської підготовки є структурним підрозділом Міжгалузевого навчально-наукового інституту безперервної очно-дистанційної освіти НТУ «Дніпровська політехніка». Цей відділ проводить освітню та профорієнтаційну роботу, що пов'язана з підготовкою абітурієнтів до вступу в заклади вищої освіти.

В умовах воєнного стану організація освітнього процесу значно ускладнюється. Школи міст та сіл працюють в дистанційному або в змішаному режимі, тому профорієнтаційні зустрічі співробітників вищих навчальних закладів з випускниками ліцеїв, гімназій, шкіл, училищ проводяться виключно дистанційно та проходять один раз на місяць в стінах нашого університету. Вони мають назву «Дні відкритих дверей». Відділ довузівської підготовки також приймає активну участь в проведенні цих акцій.

Абітурієнти, що планують вступати до «Дніпровської політехніки» долучаються до навчання на підготовчих курсах відділу довузівської підготовки нашого університету.

Мета довузівської підготовки університетів – діагностувати та заповнити «білі плями в знаннях», що з різних причин накопичились у кожного абітурієнта/

Через війну деякі учні вимушені пропускати заняття в школах, не можуть постійно брати участь в навчанні. Прогалин в опануванні навчального матеріалу все більше. Різні форми довузівської підготовки допомагають абітурієнту упоратися з більшістю проблем.

Викладачам підготовчих курсів потрібно навчити учнів самостійно знаходити та системно працювати з навчальною інформацією.

По-перше учні шкіл не навчені конспектувати лекції, слухати і водночас занотовувати найважливіше, головні висновки, алгоритми вирішення задач тощо [1-3].

Також необхідно психологічно підготувати учнів до ЗНО у формі Національного мультітесту (НМТ). Формат НМТ передбачає відповіді на питання з трьох різних предметів в обмежений проміжок часу, що потребує вміння швидко переключатись, наприклад з математики на українську мову чи історію України. Це дуже складно. Потрібне постійне тренування цієї навички.

Часто учні, які перебували довгий час на окупованих територіях або в містах, де ідуть бойові дії, спочатку почувають себе не дуже впевнено, але з часом вони швидко адаптуються та більш оптимістично дивляться в майбутнє [1].

Важливо, що слухачі в групах підготовчих курсів об'єднані однією метою – добре підготуватись до НМТ та вступити до університету на обрану спеціальність. Це підвищує їх мотивацію «заповнювати білі плями шкільної освіти». А викладачі розповідають школярам як проходить навчання студента, про модулі, про сесії тощо. В цих спокійних демократичних умовах учні не бояться ставити питання, висловлювати свою точку зору на різні теми.

В умовах воєнного стану постійно діють планові та аварійні відключення світла. Викладачі разом зі слухачами шукають такі проміжки часу, коли світло є у домівках більшості учнів в групі. У випадку, коли людина не змогла прослухати лекцію вчасно, ведеться запис заняття, який можна прослухати в асинхронному режимі, тобто самостійно в інший час.

Навчання на курсах відбуваються у дистанційній формі, з використанням таких інструментів, як Microsoft Teams та Zoom, в синхронному та асинхронному режимах.

Слід зазначити, що в умовах воєнного часу дистанційна освіта – єдина можливість дати освіту дітям, максимально дотримуючись умов їхньої безпеки згідно рекомендацій Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Міністерства освіти і науки України [2].

Заняття з української та англійської мов проводяться в Zoom у вигляді живого спілкування під час відеоконференцій за розкладом.

Додатково викладачі крім Zoom використовують Google Classroom для тестування та оцінювання знань слухачів.

Формування цифрового освітнього середовища в НТУ «Дніпровська політехніка» передбачає застосування набору інформаційних технологій. Тому в групах довузівської підготовки викладачі університету активно знайомлять слухачів з таким інструментом як програма Teams, визначаючи її найбільшу зручність. Абітурієнти, що стають студентами Дніпровської політехніки, почувають себе більш впевненими при застосуванні Teams в навчанні.

Тимченко С.Є., доцент кафедри прикладної математики, працює зі слухачами підготовчих курсів вже кілька років і так, як інші викладачі математики та історії України, знайомить учнів з Teams. Вона підкреслює такі особливості роботи в Teams під час занять зі слухачами довузівської підготовки.

1. Час заняття не обмежений. Так як тривалість одного заняття на підготовчих курсах складає 1 годину 20 хвилин – це суттєво. Наприклад, при роботі через Zoom доводиться робити перерви кожні 45 хвилин, що незручно, після вимушеної перерви не всі діти знову підключаються одночасно, доводиться витратити час на очікування тих, хто спізнюється.

2. У Teams є можливість відеозапису занять, якщо у когось із учнів у момент заняття немає електрики, або в цей час починається повітряна тривога, він має можливість переглянути запис в інший, зручний для нього час, перебуваючи у безпеці.

3. Є можливість роботи із відеокамерою. Якщо заняття вести на камеру – це навіть зручніше за звичні аудиторні заняття біля дошки – все записане зберігається, і якщо необхідно повторити якийсь момент, достатньо перевернути сторінку і повернутися до розглянутого раніше матеріалу.

Слід зазначити, що учні краще сприймають матеріал, який докладно розписується у зошит, ніж підготовлені презентації чи текстові файли. Хоча не можна заперечувати користі та зручності останніх. Підготовлені файли викладачі викладають в розділі «файли», у вигляді підручника або завдань для самостійної роботи.

4. На відміну від школи, заняття на курсах довузівської підготовки не вимагають скрупульозного оцінювання, а вимагають вивчення та розуміння програмного матеріалу. Для цього достатньо роботи безпосередньо на заняттях та виконання домашніх завдань. Але раз на місяць проводяться контрольні роботи, що дають можливість учням побачити результати їх навчання.

5. Істотний недолік дистанційної роботи – необхідність достатньо дорогого обладнання для якісного проведення занять. Необхідна наявність досить потужного комп'ютера, якісних навушників та мікрофона, професійної відеокамери, що дозволяє демонструвати записи, які викладач робить у зошиті, вирішуючи завдання та пояснюючи новий матеріал, а в умовах постійних відключень електрики, ще й пристрій безперебійного живлення з потужним акумулятором та запасним модемом.

Дуже не вистачає живого спілкування, не у всіх учнів є камери та мікрофони, тому вони не завжди одразу можуть реагувати, але в умовах воєнного часу, те що ми робимо - це напевно найкраще, що ми можемо для них зробити.

В університеті прийнято рішення вести викладання лекцій базових дисциплін, таких як математика, теорія ймовірності, економетрика, українська мова, історія, філософія, економічна теорія, теорія електротехніки, загальна механіка, фізика тільки через Teams.

Пістунов І.М., професор кафедри економіки та економічної кібернетики вже кілька років викладає математику та фізику на підготовчих курсах Дніпровської політехніки і має багатий досвід в використанні Teams в освітньому процесі. Він

підкреслює, що програма Teams надзвичайно зручна для викладання теоретичного матеріалу будь яким кількостям слухачів та для перевірки знань.

Тому дуже важливо, щоб слухачі довузівської підготовки - майбутні студенти «Дніпровської політехніки» знайомились з особливостями різних інформаційних технологій, які використовуються для навчального процесу.

Програма Teams дозволяє вносити розклад занять для будь якого терміну, на будь який час, причому існує можливість повтору типу: «Щодня, Щотижня, Щомісяця». Також вказується дата припинення цих занять. Там же визначається перелік слухачів [4].

В процесі навчання слухачі не тільки мають змогу бачити свого викладача, але і викладач теж може бачити їх при умові, якщо увімкнена веб-камера. Окрім комп'ютерів та ноутбуків, цю програму можна запустити на смартфоні і слухати лекцію, знаходячись будь де: у транспорті, вдома, на роботі, на відпочинку, тощо.

У процесі викладання лектор може демонструвати плакати, які пояснюють тему дисципліни, звертатися до ресурсів Інтернету, показувати кінофільми, наводити приклади з різних навчальних посібників.

Якщо виникає необхідність проводити розрахунки з застосуванням різних програм, це виконується без затримок і дуже полегшує розуміння матеріалу.

Всі проведені під час лекції розрахунки можна зберегти у вигляді файлів та відправити слухачам електронною поштою, що дозволить їм повторити ще раз весь порядок дій. Існує також можливість розділити слухачів на окремі кімнати і проводити заняття з декількома групами.

Щоб уникнути проблем із запам'ятовуванням матеріалу, всю лекцію, або її частину можна записати на відео і запропонувати слухачам переглядати її у вільний час скільки потрібно разів, аж до повного розуміння матеріалу.

При проведенні занять слухачі мають можливість задати запитання голосом, увімкнувши мікрофон, або письмово, через чат занять.

Через чат також можна відправляти файли, що містять розрахунки, довідкові матеріали, книжки по темі, тощо.

Якщо заняття вже закінчилося, у кожного слухача все одно є можливість звернутися до лектора або через електронну пошту Outlook через чат групи, в якій проходили ці заняття.

Програми зовнішнього незалежного тестування (ЗНО) є базовою складовою робочих програм підготовчих курсів. План-графік навчання складається з лекцій, практичних занять, контрольних заходів.

Викладачі підготовчих курсів відстежують динаміку покращення знань учнів, проводять консультації, контрольні заходи, домашні завдання, випускні іспити. Вони визначають теми, яким в школі відводиться менше часу, що приводить до погіршення засвоєння, пропущені теми, та приділяють цим розділам більше часу в навчальному плані [5].

Також популярні перевірки та оцінювання своїх успіхів самими учнями, що дає їм змогу вчасно побачити недоліки в навчання та вчасно постаратись їх уникнути, повторюючи матеріал самостійно.

«В умовах військових дій найбільшої актуальності набувають системи комунікації з дітьми, їхніми батьками, сім'ями, педагогами та запровадження нових актуальних форм роботи. Як показала практика, педагогічні працівники закладів позашкільної освіти адаптують заняття до умов сьогодення» (лист Міністерства освіти і науки України від 14.04.2022 № 1/4142-22 https://drive.google.com/file/d/1St7hbHJhhizyNG_qX0Epme5fjZT0PLLe/view).

Адміністрація та педагоги підготовчих курсів підтримують постійний зв'язок з батьками слухачів. Педагоги вважають, що в дистанційному форматі діє кращий контроль та підтримка батьками своїх дітей. Батьки можуть бути присутніми на заняттях та бачити і чути чому навчають на курсах, приймати участь в організації самостійної роботи учнів.

По завершенні навчання слухачі здають випускний іспит, за результатами якого можна вже приблизно порахувати свій конкурсний бал та зробити висновок про те, зможеш ти претендувати на місце за держзамовленням на ту спеціальність, про яку мрієш [3, 5].

Частина випускників підготовчих курсів може за результатами випускного іспиту отримати додаткові бали при вступі на технічні спеціальності, що мають підтримку держави.

В останні дні навчання адміністрація підготовчих курсів запрошує слухачів та їх батьків на зустріч з відповідальним секретарем приймальної комісії університету Кожевниковим А.В. Це дозволяє ознайомити абітурієнтів з особливостями вступу та правилами прийому до університету, та отримати відповіді на питання вступу.

Таким чином довузівська підготовка яка проводиться в університетах дозволяє підготувати та направити майбутніх студентів на стезю знань та отримання досвіду необхідного для успішного засвоєння сучасних компетенцій.

Список використаних джерел:

1. Позашкільна освіта в умовах воєнного стану: безпечне освітнє середовище як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти <https://sqe.gov.ua/pozashkilna-osvita-v-umovakh-voennogo>.
2. Рекомендації Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Міністерства освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>
3. Коровяка, Є. А., Хоменко, В. Л., Пашченко, О. А. & Калюжна, Т. М. (2022). Дистанційна освіта: позитивні і негативні аспекти. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*, (10(12)), 376–384. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-10\(12\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-10(12))
4. Медведовська, Т.П. Роль гуманітарних знань у формуванні інтегрованих компетенцій студентів ЗВО. *6th International scientific and practical conference "Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice"*. (pp. 499-502). November 01-04, 2022. Edmonton, Canada: International Science Group.
5. Koroviaka, Y., Pashchenko, O., Khomenko, V. Modern paradigm of learning with distance technologies: *Abstracts of the III International Scientific and Practical Conference* (Lisbon, February 2 – 5, 2021). Portugal 2021. 300 p. Pp. 196–199. Available at: DOI: 10.46299/ISG.2021.I.III.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Сухарєва Лариса Анатоліївна

аспірантка

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка

НАПН України, Україна

За останні роки в Україні відбулася низка реформ всіх сфер суспільного життя, зокрема галузі освіти.

Головним завданням сучасної освіти є розвиток особистості здобувача освіти, вдосконалення його індивідуальних здібностей, формування ключових компетентностей. Концепція Нової української школи, ключової реформи Міністерства освіти і науки України, виключає пасивну роль учасників освітнього процесу, оскільки лише активна позиція у здобутті знань сформує перехід від споживання знань до управління ними та навчить реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію. Тому вчителі повинні володіти значним обсягом знань і вмінь, вміти творчо застосовувати їх у навчанні, а це вимагає від них готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Перед спеціальними закладами загальної середньої освіти постає питання щодо необхідності створення таких умов діяльності, її змісту та технологій, які б забезпечували не лише процес набуття академічних знань, а й формували компетентну особистість. Пошук нових підходів до організації освітнього процесу призводить до необхідності реформування всієї системи набуття знань, переорієнтації учнів на практичну складову освіти. Саме тому, інтерес до інноваційної діяльності в освітньому процесі, зокрема в системі спеціальної освіти, постійно зростає.

Термін «інновація» давно вже став синонімом навчання. Інновації народжуються на основі ініціатив та новаторства і є перспективними для розвитку змісту освіти, який ґрунтується на принципах творчості та ініціативності. Як зазначає Цюняк О., впровадження інновацій реалізується у процесі інноваційної діяльності і є її кінцевим результатом [2].

На думку Уриського В.І. інноваційна діяльність є процесом створення нових оригінальних прийомів та цілісних педагогічних концепцій, які сприяють зміні звичних поглядів на явище та перебудовує суспільно-педагогічні відносини [1, с.5].

Інноваційна діяльність є дуже важливою в умовах модернізації системи освіти та спонукає кожного корекційного педагога до інноваційної діяльності, пошуку нових підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Спеціальна освіта є галуззю, обумовленою потребами. Основою успіху надання ефективних послуг спеціальної освіти є точна оцінка потреб учня, навчального середовища та реалізація плану, який відповідає цим потребам.

Сучасна освітня політика нашої держави ставить перед корекційними педагогами нові завдання, розв'язання яких неможливі без розроблення та впровадження інновацій. Інноваційна діяльність є певним способом мислення та культурою, які необхідно розвивати в усіх аспектах освітнього середовища. Занадто довго освіта була вузько сфокусована на стандартизації та орієнтації на середній рівень, що зменшувало творчий потенціал педагогів. Сьогодні, якщо фахівці спеціальних закладів загальної середньої освіти хочуть задовольняти потреби учнів

з ООП, вони повинні сприяти міждисциплінарній співпраці, виходити із зони комфорту та постійно шукати можливості для опанування інноваційних методів та технологій.

Зазначимо, що у спеціальній освіті ключовими компонентами успішного надання послуг є міждисциплінарна співпраця, партнерство та командна робота. Наприклад, багато фахівців (корекційні педагоги, логопеди, соціальні працівники, практичні психологи та ін.) працюють як незалежно, так і спільно над вирішенням проблем і наданням послуг учням з особливими освітніми потребами. Ці міждисциплінарні команди об'єднують свій різноманітний досвід для вирішення складних проблем, які потребують нових рішень. Отже, важливо підтримувати та розвивати цю культуру співпраці для розвитку інноваційної діяльності в спеціальній освіті.

Інноваційна діяльність в спеціальній освіті повинна покращувати поточну практику навчання. Одним з найважливіших аспектів спеціальної освіти є індивідуалізація освітнього процесу. Без можливості індивідуалізувати навчальний досвід учня така освіта не є ефективною. Інноваційна діяльність дозволяє впроваджувати більше персоналізації в спеціальну освіту, а також вирішувати ситуації з різними формами навчання.

Інноваційна діяльність в спеціальній освіті – це безперервна робота на основі нововведень, яка формується і вдосконалюється протягом тривалого періоду часу. Вона спрямована на позитивне вирішення низки проблем які пов'язані з навчанням та вихованням дітей з особливими освітніми потребами, що виникли в результаті суперечності традиційних норм новим вимогам суспільства або конфлікту норми практики. Інновації вносять вагомий внесок у розвиток спеціальної освіти завдяки постійному впровадженню нововведень у педагогічну діяльність корекційного педагога та позитивно впливають на його педагогічну діяльність. Необхідно враховувати, що успішна організація інноваційної діяльності в спеціальній освіті та її подальша реалізація багато в чому залежать від самого педагога, від усвідомлення ним інноваційної ідеї.

Ключовою метою інноваційної діяльності в спеціальній освіті є активне реагування на потреби та різноманіття інтересів дітей з особливими освітніми потребами, а також їхніх батьків.

Список використаних джерел:

1. Уруський В.І. (2005) Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності. Тернопіль : ТОКІППО. 96 с.
2. Цюняк О. (2020) Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість сучасного учителя. *Edukacja zawodowa i ustawiczna*. С. 137.

КЛАСИФІКАЦІЯ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рубцова Марина Анатоліївна

в.о. директора

Комунальний заклад «Бахмутський педагогічний фаховий коледж», Україна

Коркішко Олена Геннадіївна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Трещалов Владислав Олександрович

здобувач вищої освіти факультету гуманітарної та економічної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Питання формування в майбутніх фахівців hard skills (тверді, професійні навички) та soft skills (гнучкі, м'які навички) сьогодні як ніколи гостро стоять перед нашим суспільством. Нині одним із актуальних завдань підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти є підвищення якості освіти, що забезпечує поступовий розвиток загальних і спеціальних компетентностей, внутрішнього потенціалу особистості, конкурентоспроможність на ринку праці, створення сприятливих умов для професійного зросту та формування soft skills навичок.

Цінними для нашого наукового пошуку є погляди В.Стинської, Л.Прокопів, Л.Серман, які розглядають класифікацію soft skills, що необхідна для майбутньої успішної кар'єри випускників спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. До першої групи віднесено міжособистісні професійні навички, в основі яких лежать такі компетенції, як: комунікабельність, ефективне міжособистісне спілкування, критичне мислення, здатність переконувати, вирішувати конфлікти, приймати групові рішення тощо. До другої групи належать особистісні професійні навички, що забезпечують особистісний ріст, особисту активність, ефективну працю і включають наступні компетенції: особистісний розвиток, впевненість у собі, мотивація, відповідальність, гнучкість, здатність долати стрес, професіоналізм, етичність, емпатія, ініціативність, система цінностей, креативність та аналітичне мислення тощо. Третю групу складають управлінські навички, в основі яких лежать такі компетенції, як: лідерські якості, здатність до організації командної роботи, вміння планувати особисту та групову діяльність, можливість приймати стратегічні рішення, дедлайни тощо [1].

На підставі вивченої наукової літератури та власного бачення проблеми розглянемо класифікацію soft skills майбутніх викладачів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація soft skills майбутніх викладачів ЗВО

Групи soft skills	Види soft skills	Складники soft skills навичок	Soft skills навички (професійний стандарті «Викладачі ЗВО» [2])
	уміння працювати в команді	уміння слухати, бачити єдину мету і знаходити шляхи її досягнення, уміння поєднувати власні амбіції із колективною справою, готовність підтримати, уміння переконувати і знаходити компроміс, враховувати культурні та міжнародні особливості	Володіння навичками критичного мислення.

Продовження табл. 1.1

Групи soft skills	Види soft skills	Складники soft skills навичок	Soft skills навички (професійний стандарті «Викладачі ЗВО» [2])
міжособистісні	лідерські якості	здатність притягувати й утримувати увагу, об'єднувати здобувачів, колег навколо соціально значущої мети, вміння брати на себе відповідальність за весь колектив, здійснювати регуляцію міжособистісних відносин у групі, сміливість помилятися, твердість характеру	Володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію.
	емоційний інтелект	уміння розпізнавати чужі емоції та демонструвати свої, налагоджувати емоційний контакт для спільної роботи, здатність розуміти почуття інших і контролювати їх	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
	комунікація	уміння спілкуватися відповідно до ситуації, враховувати міміку та жести, вислуховувати та брати до уваги всі точки зору, уміння домовлятися, відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно та ввічливо, підсумовувати результати розмови, готовність взаємодіяти з різними типами людей будь-якого віку та соціальних груп, дотримуватися культурного етикету, вислуховувати співрозмовника, не перебивати, підтримувати розмову, розвивати власне ораторське мистецтво, дискутувати	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
професійні	креативність	здатність висловлювати незвичайні ідеї, відходити від традиційних схем мислення, уміння знаходити нестандартні рішення знайомих ситуацій, долати стереотипи та шаблони, здатність генерувати та втілювати в життя нові ідеї, готувати та робити якісні презентації, доповіді, творчий підхід до вирішення проблем	Здатність до особистого і професійного розвитку.
	організаторські здібності	уміння об'єднувати людей і чітко визначати обов'язки відповідно до можливостей кожного, ініціативність і вимогливість до себе та інших, здатність поєднувати власні амбіції із колективною справою, уміння переконувати та знаходити компроміс, готовність підтримати	Здатність генерувати нові ідеї (креативність)
	робота з інформацією	уміння збирати, аналізувати нову інформацію, робити висновки та встановлювати взаємозв'язки, задавати потрібні питання, орієнтуватися у широкому інформаційному полі сучасного світу, комп'ютерна грамотність	Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
	системне мислення	орієнтація на здобувача та кінцевий результат, уміння зрозуміло формулювати думки (повідомлення), планувати, ставити поточні та кінцеві цілі та реалізовувати їх, аналізувати складні ситуації, знаходити оптимальне рішення, здатність вибудувати шлях акмеологічного зростання	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
	мотивація	уміння мотивувати себе, об'єднувати та мотивувати здобувачів, колег, розуміти чужі мотиви та наміри, долати проблеми й кризи та мотивувати учасників освітнього процесу до цього	Здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності.

Продовження табл. 1.1

Групи soft skills	Види soft skills	Складники soft skills навичок	Soft skills навички (професійний стандарті «Викладачі ЗВО» [2])
	самоорганізація	здатність до самопрезентації, самоуправління, самоосвіти, самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації, self-менеджменту (уміння розподіляти роботу та відпочинок, раціонально використовувати час, структурувати власну діяльність, організовувати спільну освітню та наукову діяльність тощо), уміння концентруватися, зберігати працездатність і справлятися зі стресом, висловлювати оцінні судження, прагнення до самореалізації	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
	управлінські якості	здатність очолити команду, налагодити її ефективну роботу та грамотно будувати time-менеджмент, здатність відповідати за процес роботи та якість отриманого результату, уміння чітко планувати та керувати часом, приймати рішення та вирішувати проблеми, передбачати та запобігати ризикам	

Зазначимо, що жодна класифікація soft skills не може бути вичерпною. Згоджуємося з думкою зарубіжних і вітчизняних учених (П.Гріффін, Н.Длугунович, О.Дубініна, К.Кравченко, К.Коваль, Л.Колот, Л.Кушмар, М.Логвинова, С.Наход, Л.Немець, К.Сегіда та ін.), що сталого переліку, як і класифікації «soft skills», не існує, оскільки зрозуміло, що для різних видів діяльності пріоритетними є різні види «soft skills» та й складно врахувати абсолютно всі можливі навички.

Список використаних джерел:

1. Стинська, В. В., Прокопів, Л. М. & Серман, Л. І. (2021). «Soft skills» у практиці підготовки майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Гірська школа Українських Карпат*, (24), 100-103. Івано-Франківськ.
2. *Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»*. (2021). Вилучено з <http://surl.li/efyqd>

КЛУБИ ЯК ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Олексюк Марта

Аспірантка 2 курсу
педагогічного факультету,

Кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

При реформуванні української держави у «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.» (2003р.) вказано на шлях суттєвих змін у галузі виховання та навчання [1]. Ці зміни зумовили необхідність посилення уваги до проблеми соціалізації учнівської молоді, залучення її до національної культури, оволодіння нею нового стилю життя в сучасному громадянському суспільстві через включення до спілкування у клубах як мікрофакторах соціуму

Дослідженням питання позитивного впливу клубної діяльності на соціалізацію дітей займалися такі вчені: А.І.Капська [2], Ф.А.Мустаєва [3], В.В.Полукаров [4], С.Т.Шацький [5] та інші.

Аналіз освітньої практики стверджує актуальність проблеми соціально-педагогічного впливу клубної діяльності на розвиток у молоді, що вчиться, навичок соціальної активності, а саме: навичок участі в органах самоврядування, громадських зборах, культурних акціях тощо.

Клуб – це самодіяльне творче об'єднання, що сприяє задоволенню різнобічних інтересів та потреб у підвищенні своєї духовної культури, формує вміння самостійно висловитися, відстоювати свої почуття та погляди [3]. Як відомо, учнівські клуби за інтересами беруть свої початки у позашкільних гурткових заняттях, проте робота клубів дещо відрізняється від роботи гуртків. Якщо у гуртку чи секції працює 15-20 учнів, які регулярно відвідують заняття, робота клубу має більш нерегламентований характер, відвідування клубу не може бути обов'язковим. Звичайно клуб має свій актив, основу, навколо яких гуртуються ті, що хочуть і проводять у ньому стільки часу, скільки може.

Іншою відмінністю, що відрізняє клуб і гурток, є те, що клуби можуть бути багатопрофільними, на відміну від гуртків, що мають лише певну спрямованість. Для учнів з нестійкими та нечітко визначеними інтересами більше підійде багатопрофільний клуб, а для учня, у якого стійкі інтереси та певні здібності, що потребують розвитку та вдосконалення, – однопрофільний. Перші можуть визначитися, переходячи з одних секцій, студій, гуртків, що входять до структури клубу досягнення високих результатів у якомусь окремому виді діяльності.

При правильній організації клуб для учнівської молоді дозволяє:

а) сформувати організаторські та комунікативні навички, встановлювати спадкоємність інтересів між учнями різного віку;

б) поєднати серйозні заняття учнів із невимушеним спілкуванням, грою, романтикою, спортом; виявляти та розвивати здібності;

в) вибрати улюблений вид дозвільних занять та прищепити любов до майбутньої професії, згуртувати учень, активізувати роботу у позаурочний час;

г) створити умови для виявлення творчого обдарування.

Сучасна концепція соціально-педагогічної діяльності клубів вибудовується на основі теорії соціальної користі особистості дитини. У свою чергу, сутність соціальної користі особистості полягає в тому, що між людиною, дитиною та соціумом відбувається постійний взаємозв'язок. Проте, у нашому випадку соціально-

педагогічна діяльність клубів безпосередньо прямує на дітей та молодь, які потребують допомоги у процесі соціалізації та формування у них відповідних навичок соціальної активності і за цих обставин, головним нашим завданням, як працівників клубу, є усвідомити те, що цю соціально-педагогічну діяльність можна реалізувати в клубах для учнівської молоді.

До того ж, аналіз клубної діяльності з формування та розвитку в учні молоді навичок соціальної активності показав, що у вищезгаданій роботі велика роль належить соціальному педагогові в ролі клубного працівника, вихователя та творчого наставника, який має справу не з окремою дитиною, а з усім її оточенням.

Загальна мета соціально-педагогічної діяльності полягає у соціально-педагогічному супроводі дитини у процесі клубної діяльності у сфері дозвілля. Отже, ми можемо констатувати, що соціально-педагогічна компетентність визначає основу професіоналізму соціального педагога. Отже, зміст професійної підготовки даних фахівців має бути наближений до підготовки та фахівців, які працюють з учнівською молоддю у сфері позашкільної освіти з метою отримання додаткових знань, умінь та навичок. Тобто необхідна системна підготовка, яка ґрунтується на зв'язку міждисциплінарних психолого-педагогічних наук, комплексу наук, що охоплюють і інтегрували всю різноманітність конкретної проблематики життя, поведінки та діяльності дитини за перевагою.

Вважаємо, що через свої професійні обов'язки соціальний педагог має своєчасно діагностувати, виявляти та педагогічно доцільно впливати на характер взаємовідносин між людьми, дітьми та дорослими, розвивати корисні ініціативи, творчість, різні види самопомогі, формувати ціннісні орієнтації та навички соціальної активності особистості дитини. Вищезгаданий соціальний педагог може реалізувати за допомогою клубної діяльності.

Клубна діяльність – один із видів соціальної діяльності, сфера реалізації інтересів та індивідуально-творчої активності особистості. Як вважає В.В.Полукаров, рекреаційна діяльність переважно носить відновлювальний характер, дозвілля – відновлювальний та творчий характер, а клубна, будучи неодмінно творчою, носить креативну спрямованість [4].

Клубна діяльність організується на засадах добровільності об'єднання дітей із загальними інтересами, а також самодіяльності та самоврядування, облік вікових та соціокультурних особливостей. Слід врахувати рекомендації одного з перших організаторів клубних об'єднань С.Т.Шацького: щоб сперечатися з вулицею, клуб повинен створювати середовище, в якому дітям було б цікаво; працівники клубу повинні мати фантазію, вміти урізноманітнити форми роботи[5].

Вивчення та аналіз наукової літератури наводять нас на думку про те, що відвідування клубу сприяє включенню дитини до різноманітних соціально ціннісних та особистісно значущі види діяльності, у гуманістично орієнтовані міжособистісні відносини з однолітками та дорослими; формує досвід соціальної поведінки, необхідний для успішного включення до системи громадських відносин; виявляє та розвиває інтелектуальні, комунікативні, експресивні, інструментальні здібності.

На підставі аналізу наукових досліджень з цієї проблеми та ознайомлення з практичним досвідом роботи соціального педагога ми визначили наступні умови ефективності клубної діяльності щодо формування соціальної активності учнівської молоді:

а) організаційно-педагогічні:

- вивчення та виявлення можливості організації клубної діяльності в установі або мікросередовищі;

- наявність дорослих, які вміють організовувати певні види клубної діяльності;
- наявність та/або створення в установі матеріальної бази, необхідної для організації клубної діяльності відповідно до обраного напрямку;
- цілеспрямована робота педагогів щодо формування клубного колективу учнів, забезпечення його досить тривалого та стабільного функціонування;
- створення системи взаємозв'язків клубних об'єднань з іншими колективами та соціальним середовищем;

б) психолого-педагогічні:

- вивчення та виявлення інтересів дітей та молоді у сфері вільного часу, їх потреб, здібностей та умінь, які можуть бути сформовані, реалізовані та розвинені в певні види клубної діяльності;
- створення можливостей для творчого розвитку дітей та підлітків у процесі реалізації ними своїх потреб, здібностей, інтересів та умінь клубної діяльності;
- облік статево-вікових особливостей та особистісних ресурсів дітей та підлітків під час виборів напрямів та видів клубної діяльності; щодо співвідношення репродуктивних, продуктивних і творчих компонентів її змісту;
- забезпечення особистісної значимості та соціально ціннісної спрямованості змісту клубної діяльності;
- стимулювання активності та формування суб'єктної позиції дітей та підлітків;
- реалізація педагогами та вихованцями своїх особистісних ресурсів у процесі життєдіяльності клубного колективу;

в) педагогічні:

- адекватність змісту клубної діяльності інтересам вихованців, соціальним умовам та можливостям її організації;
- комплексний характер спільної діяльності вихованців у клубному колективі, що відповідає його виховним функцій та профілю;
- зіставлення індивідуальних, групових та колективних форм у процесі організації життєдіяльності клубного колективу;
- оптимальне співвідношення педагогічного керівництва та самоврядування клубною діяльністю із самоорганізацією її учасників;
- стимулювання самодіяльності вихованців, спрямоване на їх самоорганізацію та саморозвиток;
- створення суб'єкт-суб'єктних відносин у клубному колективі як між вихованцями, так і між ними та педагогами;
- створення, збереження та оновлення традицій діяльності та відносин у клубний колектив.

Таким чином, можна зробити припущення, що головною відмінністю ефективності клубної діяльності з формування та розвитку навичок соціальної активності у учнівської молоді є певні умови та їх дотримання, які, у свою чергу, дозволить соціальному педагогу грамотно організувати та координувати взаємозусилля всього клубного колективу задля свідомої соціалізації особистості учня та загалом формування соціальної активності учнівської молоді.

Список використаних джерел:

1. «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.».
2. Капська А.Й. Соціальна педагогіка. Підручник Київ. Центр навчальної літератури, 2003. -256 с.
3. Мустаєва Ф. А. Соціальна педагогіка. Луганськ. 2003
4. Полукаров В.В. Клубна діяльність як модель організації шкільного та позашкільного середовища. Моделювання виховних систем: теорія практики. Миколаїв.2005. С.118
5. Шацький З. Т. Педагогічні твори Том 2 Миколаїв «Просвідчення».2001.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОРОТКОСТРОКОВИХ ІНТЕНСИВНИХ МОВНИХ КУРСІВ

Манаєва Галина Сергіївна

старший викладач

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Чорна Юлія Володимирівна

старший викладач

Центр підготовки іноземних громадян

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

В сучасному світі у практиці викладання іноземних мов значною популярністю користуються короткострокові інтенсивні курси. Їхня популярність зумовлена багатьма факторами, серед яких можна назвати в першу чергу прагнення слухачів отримати швидкі результати, адже багато людей мають необхідність швидко вивчити мову до певного рівня відповідно до тієї чи іншої мети (подорож, спілкування з носіями мови, яка вивчається, навчання в іншій країні тощо), і короткострокові курси дозволяють досягти результатів протягом короткого періоду часу. По-друге, приваблює гнучкість навчального процесу, оскільки короткострокові мовні курси часто пропонуються в різних форматах, таких як онлайн-курси, інтенсивні курси в мовних школах та індивідуальні заняття з викладачем, що дозволяє обирати найбільш зручний формат навчання в залежності від потреб та графіку. Таким чином, короткострокові інтенсивні курси можуть бути більш мотивуючими для бажаючих вивчати іноземну мову, оскільки за такої форми навчання успіхи слухачами відчуються швидше, а зручний графік навчання знижує рівень стресу, що стимулює продовжувати вивчення мови та врешті досягти поставленої мети.

Термін «інтенсивне навчання» передбачає інтенсифікацію навчального процесу і з методичного погляду означає таке навчання, за якого відбувається підвищення швидкості та якості навчання, а також збільшення обсягу роботи, що має виконуватися в заданий проміжок часу [2, с. 132]. Під час створення навчально-методичного забезпечення інтенсивних мовних курсів необхідно пам'ятати, що вони являють собою особливий тип навчання, який має низку принципових відмінностей від традиційного тривалого навчання студентів. В першу чергу, стислість терміну навчання супроводжується високою інтенсивністю занять та водночас насиченістю програмного матеріалу. Короткостроковий курс може бути тільки інтенсивним: стислі терміни, концентрація великої кількості занять на короткому часовому відрізку визначають насиченість навчальної програми як з боку мовного матеріалу, так і з боку засвоєваних мовленнєвих навичок і вмінь. Разом з тим короткостроковість навчання безумовно передбачає певну обмеженість цілей навчання. Конкретизація цілей навчання досягається передусім вказівкою на той вид мовної діяльності, практичне володіння яким необхідно для певного контингенту слухачів. Комплексна мета, яка передбачає рівномірне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності, фактично знімається у короткостроковому навчанні, оскільки у цьому випадку воно є неефективним. У зв'язку з короткими термінами навчання обов'язковою стає конкретизація сфери мовленнєвої діяльності та суворе обмеження її змістової тематики. Цільова установка на короткострокових інтенсивних курсах визначається релевантністю навчального матеріалу відповідно до очікуваних результатів, які слухачі мають отримати після проходження курсу.

Таким чином, однією з важливих методичних проблем, що виникають при організації короткострокового навчання є проблема адекватного визначення мети викладання навчального матеріалу та її співвідношення з обмеженими термінами з урахуванням реальних умов засвоєння мови у контексті обраної сфери комунікативної діяльності.

Як зазначалося раніше, головна особливість короткострокового навчання полягає у тому, що воно підпорядковується виконанню чітко обмеженої конкретної тематики і зводиться до навчання певному виду комунікативної діяльності у тій чи іншій сфері. Це забезпечує більш швидке просування у вибраному аспекті, але водночас призводить до відомих негативних наслідків, що впливають з неминучою односторонністю короткострокового навчання. Для вдосконалення короткострокового навчання є надзвичайно важливою розробка методів, які забезпечують інтенсивне навчання певному виду мовленнєвої діяльності. Очевидно, що при короткостроковому навчанні повинні використовуватися такі методики, які гарантують найшвидше зняття мовного бар'єру та підвищують мотивацію у навчанні та мають у своїй основі комунікативне спрямування.

Методи, які відповідають завданням інтенсивного викладання в стислий термін, найбільшою мірою розроблені для навчання мовлення. Тобто пріоритетним напрямом подання навчального матеріалу має бути лексичний, а фонетичний та граматичний – другорядними. На думку сучасних лінгвістів Ірини Зозулі, Олесі Присяжнюк та Людмили Солодар «вивчення граматичних правил, заучування слів є лише засобом оволодіння усним мовленням, оскільки воно є кращим способом засвоєння й закріплення будь-якого матеріалу» [1, с. 125]. Ці методи засновані на імітації природних умов спілкування у навчальній мовленнєвій діяльності. Паралельно використовуються такі методичні моделі, які виявляють високу ефективність при навчанні мовленню: аудіовізуальна, ігрова, сугестивна моделі, моделі, які засновані на природній мотивації навчальної мовленнєвої діяльності, стимулюють прояв у комунікації особистості слухача і створюють умови для виявлення його реальних, а не умовних інтересів та реакцій на ту чи іншу комунікативну ситуацію.

Також для короткострокових інтенсивних мовних курсів особливо актуальним є поняття рівня володіння мовою. Визначення вихідного рівня для слухача, який володіє тією чи іншою мовою є важливою умовою ефективного подальшого навчання та має бути обов'язковим моментом в організації навчального процесу на короткострокових курсах, які мають плануватися зі строгою орієнтацією на вихідний рівень мовної підготовки слухачів. Це сприяє інтенсифікації навчання як в контексті обсягу мовного матеріалу, так і стосовно формування очікуваних мовленнєвих навичок і вмінь. Таким чином, необхідне конкретне визначення кінцевих завдань навчання в параметрах певних навичок і вмінь, без чого короткострокове викладання в короткий термін може виявитися безрезультатним попри його інтенсивність. Система завдань повинна забезпечувати якісне вдосконалення мовних знань та мовленнєвих навичок. Короткострокове навчання повинне будуватися у значній своїй частині за принципами коригувального курсу. Це зумовлено тим, що мовні навички і вміння які сформовані у більшості слухачів курсів в умовах вивчення мови поза мовним середовищем, мають типові недоліки, які потрібно коригувати. Наприклад, одним з типових недоліків навичок говоріння є уповільнений темп говоріння, недотримання злитості синтагм під час проговорювання цілого речення, відсутність емоційних реакцій тощо. Засвоєння мовного матеріалу в умовах інтерференції рідної мови посиленої впливом відповідного мовного оточення також відрізняється стійкістю типових для певної національності помилок. Вони проявляються в усіх аспектах володіння мовою і для здійснення корекції необхідно

швидко визначити, у чому причина порушення норми. Наприклад, слухач вживає невірні закінчення у слові. Необхідно зрозуміти, викликана ця помилка нестійкістю навичок оформлення чи змішування певних явищ мови. Для короткострокового навчання важливо з'ясувати, корекція яких явищ допоможе суттєво покращити володіння мовою та якої конкретної мети реально можна досягти у визначені терміни, чим доцільно знехтувати, який відсоток часу варто витратити на виправлення помилок. Вочевидь що при організації короткострокових інтенсивних курсів дуже важливо знаходити доцільні пропорції у коригуванні обсягу презентації різних мовленнєвих явищ, які комплексно характеризують оволодіння мовою. Успіхи у розвитку мовлення на курсах, де повністю або майже повністю виключається спеціальне навчання мовним засобам свідчить про те, що формування комунікативних умінь при дотриманні певних умов можна досягти за дуже короткий термін.

Пошуки методично виправданих пропорцій і в цьому випадку можна пов'язувати з диференціацією слухачів за рівнями володіння мовою. Переважний розвиток мовленнєвих умінь, який допускає невідпрацьованість навичок у вживанні мовних форм найбільше виправдовує себе на середньому та вищому рівні коли слухачі володіють найважливішими для реалізації комунікативної діяльності мовними засобами і мовленнєвими навичками. Досить великий запас мовних засобів які є у розпорядженні студентів дає основу для розвитку комунікативних умінь у широкому діапазоні тем і ситуацій.

Принципово важливим для короткострокового навчання є питання обсягу нового мовного матеріалу який реально може бути засвоєним у цей термін. Практика роботи на короткострокових курсах показує, що тривалість заняття, відсутність значного інтервалу між заняттями, інтенсивність навчального процесу висока вмотивованість слухачів, яка пов'язана зокрема з чітко визначеною метою короткострокових курсів дозволяють забезпечити засвоєння великого за обсягом нового матеріалу. Наявний досвід короткострокового навчання свідчить також про те, що впровадження великого за обсягом нового матеріалу може бути досягнуто за рахунок лексики, причому залежно від сфери навчання визначаються шляхи найшвидшого та найефективнішого розширення словника слухачів. При цьому враховуються поєднання слів, продуктивні способи словотворення, найбільш важливі лексико-семантичні групи тощо.

Отже, методика короткострокового інтенсивного навчання має низку науково-методичних проблем, обумовлених специфікою інтенсифікації навчального процесу та має бути спрямована на розробку навчальних матеріалів, які мають відповідати особливостям короткострокових інтенсивних мовних курсів відповідно до їхньої загальної спрямованості та очікуваних результатів навчання.

Список використаних джерел:

1. Дерба С. Методи і прийоми проведення практичних занять з української мови для іноземних студентів (різних національностей) // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. 35. Том 2. С. 124–129.
2. Деркач А. Інтенсивні методи навчання іноземних мов // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. Вип. 60. т. 1. С. 132-135.
3. Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння та діагностика : Проект Державного стандарту України / уклад. Мазурик Д., Антонів О., Синчак О., Бойко Г. 2018. 142 с. URL: <https://www.slideshare.net/ssuserb0992b/standart-96636178>

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Чаплінська Н.О.

викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Київський університет ім. Бориса Грінченка, Україна

Сучасні виклики суспільства, які впливають на розвиток освіти, виокремлюють самостійну роботу студента як невід'ємну складову навчального процесу. Завдяки самостійній роботі підвищується та активізується діяльність особистості, а отже – важливо сформувати компетентного, ініціативного, висококваліфікованого, самостійного фахівця, який зуміє знаходити корисну інформацію, планувати, розв'язувати нестандартні проблеми, аналізувати, творчо підходити до вирішення завдань, необхідних для професійної сфери діяльності.

Найважливішими принципами самостійної роботи є: доступність і систематичність роботи, зв'язок теорії з практикою, поступове наростання труднощів, творча активність, а також диференційований підхід. Навчальний матеріал, який пропонується студентам для виконання самостійної роботи має тісно переплітається з базовою програмою. Окрім обов'язкових завдань самостійних робіт, які входять до кожного модуля з іноземної мови та є обов'язковими для виконання, на кожному практичному(аудиторному чи дистанційному) занятті має бути час, відведений для самостійної роботи. Адже правильно організована самостійна робота підвищує продуктивність навчання, стимулюючи розумову активність. Доведено, що надмірна активність викладача, перенасичення поясненням чи комунікативними вправами призводить до гальмування в сприйнятті та відтворенні студентом матеріалу. Перевагою самостійної роботи є опрацювання матеріалу в індивідуальному темпі, що характеризується гнучкістю, підвищуючи успішність й відповідальність студентів [1].

Завдання самостійної роботи мають зацікавлювати студентів, що досягається новизною завдань, незвичайністю їх змісту, розкриттям практичної значущості завдання або методом, який потрібно освоїти. Тільки за таких умов, студенти, виявляють зацікавленість до самостійної роботи, в процесі якої вони пізнають щось нове.

Для успішного виконання самостійної роботи з сторони викладача необхідне детальне планування обсягу, завдань та критеріїв оцінювання, зі сторони студента – практична готовність виконання. Використання освітнього електронного середовища дає можливість контролювати ефективність самостійної роботи [2]. Перегляд відеозапису, фільму, опрацювання тексту із завданнями сприяють розвитку пам'яті, уваги, логічного та творчого мислення й поглибленню знань студентів про країну, мова якої вивчається[5]. Самостійна робота дає можливість попрацювати творчо та індивідуально, розкрити свої думки, міркування, ідеї.

Самостійна робота ефективніша в парах чи малих групах (3-4 учасники). Групова робота посилює чинники мотивації та взаємної розумової діяльності, підвищує ефективність пізнавальної діяльності учнів шляхом взаємоконтролю [3, с. 34-35]. При індивідуальній підготовці студент суб'єктивно оцінює свою роботу як повноцінну й завершену, але така оцінка може бути помилковою, при груповій індивідуальній роботі відбувається групова самоперевірка з подальшою корекцією викладача[1].

Важливо, щоб кожен учасник групи мав чітке завдання та активно долучався до процесу виконання. Якщо практичне заняття відбувається у дистанційному, викладачам не складно створювати групові дискусійні кімнати (до прикладу, на онлайн платформах Zoom чи Meet) та надати обмежений час для самостійних групових завдань. Перевагами групової форми роботи є зміна темпу заняття, зняття уваги з викладача і спрямування її на студентів, можливість змішування з усіма в групі та відчуття результативності при досягненні командної мети. Змішування учасників групи дає змогу обмінюватися думками іноземною мовою, що вдосконалює навички усного мовлення. Співпраця в команді допомагає налагоджувати стосунки й створює дружню робочу атмосферу.

Отже, самостійна робота студентів – це ефективний вид діяльності студентів, який потребує детального планування, чіткого керування та правильної організації. Цікаві й неординарні завдання, мотивація студентів, обговорення можливих труднощів перед процесом роботи – сприяють успішній роботі та засвоєнню матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Гайдаєнко О. Ф. Організація самостійної роботи студентів з іноземної мови / О. Ф. Гайдаєнко, О. П. Горпинюк, І. В. Сімонова // Матеріали XV Міжнар. наук. конф. «Сучасні парадигми вищої медичної освіти», 25 берез. 2015 р., Київ. – Київ, 2015. – С. 46-48.
2. Лютвієва Я. П. Розвиток самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов / Я. П. Лютвієва, Л. В. Савицька // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «спадщина Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» : тези доповідей, 30-31 трав. 2019 р. – Харків : ДІСА ПЛЮС, 2019. – С. 349-351.
3. Шимко І. Проблеми організації самостійної роботи у вищій школі / І.Шимко // Рідна школа. – 2005. — № 8. — С. 34–35.
4. Ярославцева, К. В. Самостійна робота студента в процесі вивчення іноземної мови / К. В. Ярославцева, Д. І. Смужаниця. – Ужгород: Говерла // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород: Говерла, 2014. – Вип. 30. – С. 196–198. – Рез. рос.,англ. – Бібліогр.: с. 198

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ ІЗ ЗПР

Шостак Ольга Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-9858-7940

канд. філол. наук, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Антонюк Анастасія Сергіївна

здобувач вищої освіти педагогічного факультету

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – одна з форм дизонтогенезу, що проявляється в уповільненому темпі дозрівання різних психічних функцій. Причиною цих особливостей можуть бути біологічні та соціальні фактори, а також їх сукупність. ЗПР впливає на специфіку сприймання, уваги, пам'яті, мислення, мовлення та сенсомоторного розвитку дітей.

У наш час є небагато досліджень мовленнєвої діяльності дітей із ЗПР. Науковці зазначають, що специфіка мовлення цієї категорії дітей пов'язана із їхнім розумовим розвитком (Н. Борякова, Є. Соботович, С. Шевченко та ін.). Низький рівень оперування елементами мовлення на практиці в дітей із ЗПР робить неможливим засвоєння мовлення на вищому рівні (К. Лебединська, М. Певзнер та ін.) [1, с. 12–13].

До характерних ознак розвитку мовлення дітей із ЗПР належать передусім такі: відставання в опануванні мовленням, малий словниковий запас, неналежна сформованість граматичної будови, низький рівень орієнтування у звуковій стороні мовлення, дефекти вимови. На рівні імпресивного мовлення простежуються несформованість слухового сприймання, диференціації звуків, низький рівень розвитку фонематичного аналізу і синтезу. Експресивне мовлення дітей із ЗПР зазвичай напружене та незрозуміле. Це пов'язано з аномаліями будови артикуляційного апарату: неправильний прикус, коротка під'язична зв'язка, високе вузьке або тверде піднебіння, дефекти будови зубного ряду, недорозвиток мовленнєвої моторики.

У дітей із ЗПР бідний словниковий запас, що зумовлено зниженою пізнавальною активністю. У словнику домінують іменники і дієслова, рідко вживаються прикметники. Наявні в лексиці поняття часто неточні й помилкові. Переважають слова з конкретним значенням.

Дітям із ЗПР важко засвоїти граматичні узагальнення, тому в їхньому мовленні представлено багато неправильних граматичних конструкцій. Низку граматичних категорій вони не використовують узагалі. У мовленні дітей вказаної категорії наявні пропуски чи надмірна кількість членів речення, помилки в керуванні та узгодженні, у вживанні службових слів, у визначенні часу дієслів, у вживанні форм родового відмінка множини і орудного відмінка однини та ін. Аграматизми помітні як на рівні словосполучення, так і речення.

Через порушення пізнавальної діяльності дітям із ЗПР характерний недорозвиток зв'язного мовлення: недостатня сформованість діалогічного мовлення, яке складає основу для монологічного мовлення. І. Марченко стверджує, що в згаданій категорії дітей пізніше відбувається становлення монологічного

мовлення, ніж у ровесників із нормотиповим розвитком, що спричинено недорозвитком формуючої функції мовлення, незрілістю операцій програмування і граматичного структурування, несформованістю пізнавальної сфери [2, с. 199]. Монологічне мовлення дітей із ЗПР часто ситуативне, вони вживають спрощені граматичні конструкції, їм важко зв'язно висловити свою думку.

Отже, мовленнєва діяльність дітей із ЗПР має специфічні властивості та потребує здійснення систематичної корекційної роботи, яку науковці рекомендують проводити на основі таких принципів: диференціації, психолінгвістичного, зв'язку «мови-мовлення-спілкування», синергії видів мовленнєвої діяльності [3, с. 4–5].

Список використаних джерел:

1. Лоза В. В. (2021) Розвиток мовлення учнів із затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного класу. Вилучено з: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/12233/1/%D0%9B%D0%BE%D0%B7%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D0%B3.pdf
2. Марченко І. С. (2000) Проблема формування зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку. *Наукові записки: Зб. статей НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ : НПУ, 2000. Ч. 1. С. 198–205.
3. Омельченко І. М. (2017) Принципи реалізації програми «Розвиток мовлення» з молодшими школярами із затримкою психічного розвитку. *Джерело педагогічних інновацій. Інклюзивна освіта: досвід, ресурси, проблеми. Науково-методичний журнал*. Випуск № 1 (17). Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 18–23.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ТУРИЗМУ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Алексєєва Тетяна Миколаївна

кандидат географічних наук, доцент, доцент

*Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради, Україна*

Підчас дії воєнного стану, коли більшість навчальних закладів працює дистанційно, а екскурсії та туристичні походи є неактуальними з міркувань безпеки, постає необхідність пошуку нових методів та прийомів пізнання навколишнього світу. Одним з дистанційних засобів навчання і виховання є віртуальні екскурсії, які надають навчальному процесу більше різноманіття, активізують роботу здобувачів освіти, мотивують їх до навчання, розвивають нестандартне мислення, творчі здібності. Онлайн-екскурсії можна ефективно застосовувати для виховної роботи молоді. Знайомство з історією рідного краю, культурною спадщиною та традиціями свого народу – це шлях до формування національної самосвідомості, любові до рідної вітчизни, повернення до витоків духовності. У теперішній час воєнної агресії патріотичне, громадянське виховання є одним з пріоритетних напрямів роботи з молоддю, тому дослідження можливостей онлайн-екскурсій є актуальним для підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Зараз науковці в галузі педагогіки активно досліджують можливості дистанційних засобів для розв'язання освітньо-виховних проблем. Так, у наукових працях вітчизняних вчених: М. Гриневич, М. Андрєєвої, Г. Шаматової, О. Гапєєвої, В. Шмідта та інших відображено особливості застосування веб-квестів для навчання і виховання молоді [1]. В. Антоненко [2], Г. Бонч-Бруєвич [3; 4], В. Лапінський вивчали можливості застосування інтерактивної дошки у освітньо-виховному процесі. Дослідження питань застосування дистанційних методів у виховному процесі показало, що використання онлайн-екскурсій висвітлено мало, тому потребує подальшої розробки.

Метою даної роботи є вивчення можливостей віртуальних екскурсій для проведення виховної роботи з учнівською та студентською молоддю.

В ході дослідження розв'язувалися такі завдання:

1. Вивчення проблеми застосування дистанційних методів у освітньо-виховному процесі.
2. Аналіз переваг і недоліків віртуальних екскурсій як дистанційної форми навчально-виховного процесу.
3. Оцінка онлайн-екскурсій, існуючих у відкритому доступі в інтернеті, для застосування їх у виховній роботі.
4. Надання методичних рекомендацій щодо створення онлайн-екскурсій.

Доступним способом пізнання світу є 3D-тури. Віртуальний тур – це подорож в будь-яку точку світу за допомогою комп'ютерної техніки, під час якої створюється ефект присутності. Такі розробки містять цілий комплекс панорамних світлин. Сучасні програми дозволяють переходити від одної світлини до іншої за допомогою спеціальних активних зон, які розташовані безпосередньо на фото. Такі зображення супроводжуються поясненням, що є особливо важливим для навчального процесу. В основі 3D-турів лежать фотопанорами, які характеризуються інтерактивним характером перегляду. Якщо на звичайних світлинах здобувач освіти бачить лише

такі об'єкти, які йому показують, то оглядаючи фотопанораму, може керувати переглядом, при бажанні учасник тура може оглянути об'єкти навколо себе, подивитися вгору, вниз, наблизити до себе і збільшити зображення, що дасть змогу ознайомитися з деталями. Такі широкі можливості програмного продукту сприяють створенню яскравих образів, позитивних емоцій і тому залишають у студентів приємні спогади і враження. Різновидом 3D-турів є віртуальна екскурсія.

Віртуальна екскурсія – форма навчальної діяльності в онлайн-форматі, яка використовує природні і історично-культурні об'єкти для виконання навчальних завдань і з виховною метою. В освітньо-виховному процесі можна застосовувати віртуальні подорожі у міста і країни, екскурсії у музеї (історичні, краєзнавчі, художні), промислові підприємства, виставки (художні, науково-технічні, книжкові, фотовиставки), мандрівки до місць локалізації цікавих природних об'єктів (ботанічних садів, природних заповідників, пам'яток природи).

Віртуальна екскурсія як засіб навчання характеризується певними перевагами.

1. Віртуальні екскурсії є зручним і доступним інструментом для вивчення туристичних ресурсів України і світу, які не вимагають витрат коштів і часу. Така екскурсія може бути використана як самостійна форма проведення навчального заняття або застосована на певному його етапі. Корисною особливістю віртуальної екскурсії для навчального процесу є, наприклад, можливість зупинити перегляд, дати можливість вчителю прокоментувати побачене а також багаторазовий перегляд, якщо потрібно уточнити або розтлумачити деякі питання.

2. Віртуальні екскурсії є засобом, що підвищують інтерес студентів до вивчення теми, навчального курсу і навчання загалом. Вони створюють сильні враження завдяки ефекту присутності і можливості бути «в середині картинки». Завдяки яскравим образам, створеними віртуальними екскурсіями, у студентів з'являється бажання подорожувати і пізнавати світ.

3. Віртуальні екскурсії здатні розвивати творчі здібності здобувачів освіти, які самостійно відбирають світліни для їх оформлення, встановлюють їх послідовність, створюють звуковий супровід. Така робота ґрунтується на фантазії, креативному мисленні, здатності приймати нестандартні рішення.

У той же час віртуальні екскурсії характеризуються певними недоліками.

1. Під час такої екскурсії не можна поставити питання екскурсоводу, тому у роз'ясненні усіх питань повинен взяти участь вчитель.

2. Віртуальна екскурсія не створює такого повного уявлення про об'єкт як справжня екскурсія в реальному місці з екскурсоводом. Ніяка навіть найкраща онлайн-екскурсія не може замінити реальної подорожі, безпосереднього ознайомлення з визначними місцями та об'єктами і прямого спілкування з екскурсоводом. Це загальний недолік онлайн-формату у навчанні і вихованні.

У теперішній час створено і розміщено в Інтернеті велику кількість віртуальних турів і екскурсій. Так, на сервісі Україна Incognita можна ознайомитися з історією нашої країни, віртуально відвідати її найвідоміші музеї. Для вивчення світової культурної спадщини можна використати інтернет- платформу Googl Art Project. У той же час, як було вже сказано, викладачі або здобувачі освіти можуть самостійно створити віртуальну екскурсію, застосовуючи відповідні програми.

В даній роботі розглянуто і проаналізовані онлайн-екскурсії, наявні у відкритому доступі, у тому числі екскурсії по острову Хортиця, Андріївській церкві у Києві, дендрологічному парку «Софіївка», Закарпаттю, музеям палеонтологічному і мінералів, національному ботанічному саду імені М.М. Гришка у Києві. Дані інтернет-ресурси оцінювалися за такими критеріями: швидкість завантаження, якість

зображення, наявність аудіогіда, різноманіття локацій для огляду, зручність користування ресурсом, наявність навігаторів.

Усі онлайн-екскурсії характеризуються оптимальною швидкістю завантаження і високою якістю зображення.

Аудіогід наявний тільки у двох онлайн-екскурсіях: по острову Хортиця і Андріївській церкві, що підвищує цінність даних маршрутів.

Усі онлайн-екскурсії, що вивчалися, більш-менш однаково зручні. Всі вони мають нескладну панель управління з невеликою кількістю кнопок, у яких досить зрозуміле призначення. Глядач може рухатися вперед, назад, ліворуч, праворуч, наближати зображення, щоб краще розглянути деталі. Усі ці можливості створюють ефект присутності, що підвищує інтерес до таких інформаційних ресурсів. Ще більше поглиблює такий ефект зображення, яке рухається разом з екраном. Так, переміщення екрану (телефону) спричиняє зрушення зображення (віртуальна екскурсія по Андріївській церкві). У деяких екскурсіях такі функції відсутні, вони являють собою певну послідовність фотографій (екскурсія по Закарпаттю).

Майже в усіх онлайн-екскурсіях (крім маршруту по Андріївській церкві) передбачається застосування навігатора, який надає можливість переміщуватися об'єктом, визначати своє місцезнаходження (наприклад, в музеї це зал). Деякі екскурсії передбачають функцію пошуку об'єкту, який цікавить глядача. Наприклад, екскурсія по ботанічному саду містить перелік рослин, які можна задати в пошук, що дуже зручно. Інша форма навігації – картографічна. Так, онлайн-екскурсія по острову Хортиця дає можливість орієнтуватися за картою об'єкта і відшукати локацію, яка цікавить.

За різноманіттям локацій для огляду вигідно відрізняються віртуальні екскурсії по острову Хортиця і дендрологічному парку «Софіївка». Інші онлайн-екскурсії містять менше панорам для огляду і є менш інформативними. Таким чином для виховних цілей можна з успіхом застосовувати готові онлайн-екскурсії, що розміщені в інтернеті.

Якщо на виховний захід здобувачі освіти самостійно готують онлайн-екскурсію, то завдання вчителя (викладача) – ознайомити учнів (студентів) з основними методичними прийомами розробки і проведення таких екскурсій.

Необхідно повідомити тему віртуальної екскурсії і завдання, які необхідно розв'язати. Треба, щоб школярі і студенти розуміли, який має бути результат. Треба обговорити регламент: тривалість подорожі і кількість локацій (слайдів) для огляду. Вчитель має пояснити, як треба підходити до вибору панорам, вони мають найкраще характеризувати об'єкт і сприяти розв'язуванню завдань виховного заходу. Треба ознайомити з правилами проведення екскурсій, у тому числі зі сполученням показу і розповіді. Розповідь повинна відповідати зображенню на екрані, розкривати тему виховного заходу, бути логічною, послідовною.

Перед заходом вчитель разом з учнями складає план подорожі, де необхідно відмітити назву об'єкту (або району, території), його розташування. Якщо це природний об'єкт необхідно пояснити його походження, якщо – штучний – то історію створення.

Характеристику об'єкту треба надавати відповідно до походження об'єкту. Якщо об'єкт природний, треба розповісти про природні умови (особливості рельєфу, клімату, живої природи), вплив на нього антропогенної діяльності, природоохоронне, екологічне, наукове і культурне значення. В такій екскурсії можна зробити акцент на рідкісну флору, фауну району, його екологічні проблеми і способи їх розв'язування, внесок вітчизняних вчених у вивчення об'єкту.

Якщо об'єкт, створений людиною (культурний, історичний, промисловий), треба зробити акцент на його призначення, історичні події а також на відомі постаті, їх життя і діяльність, що з ним пов'язані.

Для обох категорій екскурсійних об'єктів важливо розглянути деталі, охарактеризувати особливості, що є важливими для освітлення теми екскурсії. Тому разом зі здобувачами освіти треба обговорити, які саме характеристики об'єктів доцільно розглянути і які ілюстрації для цього доцільно підібрати.

Дана робота має певні перспективи подальшого вивчення можливостей застосування віртуальних екскурсій для навчального процесу.

Отже онлайн-екскурсії є дієвим дистанційним засобом виховання патріотизму, національної свідомості, гордості за свою країну, поваги до свого народу і людської праці у учнівської молоді і студентів.

Список використаних джерел:

1. Кононець Н. Технологія веб-квесту у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. № 10, с. 139-143.
2. Антоненко В.А. Інтерактивна дошка SMART та використання її в навчальному процесі. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2004. № 8. С. 20-22.
3. Бонч-Бруєвич Г.Ф., Абрамов В.О., Носенко Т.І. Методика застосування технології SMART Board у навчальному процесі: навч. посіб. К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка. 2007. 102 с.
4. Бонч-Бруєвич Г.Ф. Технічні засоби навчання з використанням інформаційних комп'ютерних технологій: навч. посіб. К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка. 2007. 44 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Теплінський Геннадій Вікторович

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Національний авіаційний університет, Україна

Анотація. Дана робота є продовженням розпочатого у на базі одного з болгарських вишів економічного профілю практичного аналізу проблем дистанційного навчання (Мукова Л.О.).

Одними з основних висновків автора в попередньому дослідженні з'явилися:

1) сучасний розвиток у країні вищої освіти знижує рівень теоретичності навчальних дисциплін та зводить вищу освіту до рівня середньої спеціальної освіти, що веде до зниження соціально-економічної ефективності вищої освіти;

2) впровадження дистанційної форми навчання, економічно більш вигідною через обмеженість фінансових ресурсів вузів, є здебільшого формою безрозбірною збільшення кількості студентів.

Головною суб'єктивною проблемою дистанційного навчання є слабкий контроль в оцінці знань.

Метою написання статті Л. О. Мукової «З практики дистанційного навчання бакалаврів у вузі (соціально-психологічні аспекти)» на основі практичного аналізу діяльності Міжнародної вищої бізнес-школи, Болгарія, Ботевград, було попередження вишам при виборі освітньої моделі про те, що перехід на дистанційне навчання може призводити до зниження ефективності навчального процесу.

З актуальності цієї проблеми, сформульована тема статті.

Об'єктом цього дослідження є найпоширеніша модель дистанційного навчання.

Предметом є аналіз поведінки учасників процесу дистанційного навчання.

Методи дослідження – аналіз практики.

Завдання дослідження: відображення реального стану дистанційної форми навчання студентів, визначення цілей та напрямів поведінки.

Показано сучасні тенденції у сфері дистанційного навчання: дисбаланс інтересів суб'єктів дистанційного навчання, зміна їхньої мотивації та форма взаємодії один з одним, зниження якості освіти.

Вхід інформаційних і комунікаційних технологій у наше життя логічно визначений економікою, що стрімко розвивається. Відкрилася нова можливість організації праці. Людина вже не просто робить дії, вона оперує інформацією. Такий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій заявив світові про те, що потрібні фахівці іншого рівня. Діяльність працівників, здатних керувати комп'ютерними системами та працювати у віддаленому режимі, сприяє зміні ставлення людей до самої інформації. Тепер вона виступає не в ролі товару, а виступає як інструмент вибору індивідуальних рішень.

Розвиток засобів масової комунікації, світових інформаційних мереж, комп'ютерних засобів навчання спричинив виникнення нового інформаційного суспільства. У сучасних умовах освіта розглядається як найважливіший фактор соціального та економічного прогресу через те, що основною цінністю сьогоденного суспільства є сама людина, яка має здатність до пошуку та освоєння нових знань, до прийняття нестандартних рішень. Економічний розвиток та інтенсивне нарощування технічного потенціалу не можуть забезпечити подальший розвиток держави без певного рівня культури та освіти. Інформатизація освіти

створює матеріальну та методологічну основу для нових форм здобуття освіти. Однією з таких форм є дистанційне навчання.

Термін «дистанційне навчання» (ДН) міцно увійшов до світового педагогічного лексикону. Його активно використовують, коли позначають форму здобуття освіти поза стінами навчального закладу.

Прийнята концепція про створення та розвиток системи ДН у державі звернула увагу освітнього та наукового співтовариства на дистанційне навчання як на форму навчання, альтернативну традиційному. Індустрія освітніх послуг під загальною назвою «дистанційне навчання» справляє колосальне враження масштабністю охоплення території, кількістю учнів, а також залучених до цього процесу викладачів, технічною складністю організації та супроводу процесу навчання в умовах ДН.

Якщо на початку свого становлення ДН застосовувалося виключно при отриманні додаткової освіти, то сьогодні ці технології знаходять своє застосування у повсякденному житті та залучають дедалі більшу кількість учнів. Йдеться не лише про дорослих, які навмисно обирають цю форму навчання, а й про молодь. Активне впровадження інформаційних технологій у процес навчання викликало безліч питань, які потрібно вирішувати. Багато наукових колективів, фахівці в галузі дистанційного навчання пропонують свій погляд на проблеми, що виникають, висловлюються щодо самої дефініції ДН, систематизують вже наявний досвід застосування подібних технологій.

Г. Кірслі та М. Мур пропонують наступне визначення. «Дистанційна освіта - це організоване відповідно до навчального плану навчання, яке зазвичай здійснюється в місці, відмінному від місця розташування викладача і, як наслідок цього, вимагає особливої методики складання навчального плану, спеціальних прийомів викладання, спеціальних способів комунікації та технологій, так само як і спеціального організаційного та адміністративного устрою».

Постає питання – чи є поняття «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання» взаємозамінними, чи їх варто диференціювати. Вивчивши найпоширеніше тлумачення даних понять, зупинимось на наступному трактуванні навчання та освіти. Навчання - це спеціально організований процес отримання знань, умінь і навичок, а освіта виступає як результат навчання, виховання та розвитку особистості.

Дистанційна форма навчання не є новою, новими є технології комунікацій, які використовуються при її реалізації (Петькова Ю.). Дистанційне навчання визначається як метод навчання, при якому учень фізично відокремлений від навчального закладу.

Проблеми взаємодії між групами учасників ДН (студентами та викладачами) визначаються сутністю цієї форми навчання: взаємодія відбувається у віртуальному середовищі. Отже, важливо визначитися, що представляє це середовище, передусім, з погляду психології, оскільки процес навчання є первинно психологічним актом. У зв'язку з цим увагу привернула стаття болгарського психолога професора Бориса Мінчева.

Автор представляє два нових загальних психологічних поняття — біовіртуальність та психовіртуальність, а також розглядає генезис та наслідки їх еволюції. Б. Мінчев стверджує, що за культурними формами віртуальності стоять два типи природної віртуальності. Біовіртуальність є продуктом ранньої еволюції життя і включає чотири властивості — задоволеність, примітивну ідентичність, антиципацію і ендогенну мінливість на генетичному рівні.

При подальшій еволюції вони диференціюються та ієрархізуються, стаючи універсальною структурою психіки, яка є початковою формою психовіртуальності.

Людська творчість та ментальна функція уяви є кульмінацією біовіртуальності. Коли людина проявляється як творець, вона створює творіння з енергією та мотивацією, отриманими від природи. У свою чергу, комп'ютерна віртуальність є технічною формою віртуальності, яка латентно ґрунтується на біо- та психовіртуальності, властивих людям.

Згадані типи віртуальності є вторинними та третинними з точки зору їх біологічних аналогів. Радянський психолог А. М. Леонтьєв ще у 1972 р. стверджував, що мозок віртуально містить у собі не ті чи інші специфічні людські здібності, а лише здатність до формування цих здібностей. У сучасних умовах віртуальна психологічна реальність визначається як реальність, породжена психікою людини, тобто людина сприймає та переживає її не як породження власного розуму, а як об'єктивну реальність (Брудний О., Демільханова О.). Умовно приймемо вищезгадані тези за основу нашого трактування психології поведінки учасників процесу ДН, що є предметом нашого аналізу.

Студенти є ядром системи освіти. Перш ніж розпочати аналіз поведінки студентів ДН, звернемося до дослідження, проведеного у 2015 р. болгарським психологом Й. Янкуловою, доцентом Пловдивського університету, що аналізує психологічні особливості відносин студентів переважно денної форми до навчання в академічному середовищі.

Метою дослідження автора було вирішення завдання підвищення якості навчання. Програма дослідження включала дві гіпотези. Перша гіпотеза містила припущення про те, що студенти вважають за краще навчатися в академічному середовищі, в якому вони мають адекватне навчальне навантаження, відповідний соціально-психологічний клімат, ясність щодо перспектив навчання та професійної підготовки у поєднанні із сучасними методами викладання.

Відповідно до другої гіпотези, такі незалежні чинники, як стать, спеціальність, курс навчання, освітній ступінь та рейтинг університету мають статистично значущий вплив на ставлення до навчання. Проведене факторне дослідження ставлення до академічного середовища студентів у кількості 663 осіб у віці 18–46 років, чоловіків та жінок, які навчаються на бакалаврських програмах та у магістратурі кількох держуніверситетів: Шуменського університету, Національної спортивної академії, Софійського університету, Технічного університету, Національного університету, Університету архітектури, будівництва та геодезії з різних спеціальностей (інженерних, педагогічних та економічних) дозволило визначити ступінь відповідності прийнятих гіпотез реальній ситуації у вищій освіті.

Результати, отримані Й. Янкуловою: припущення, сформульоване у першій гіпотезі, підтверджується лише частково; емпіричний аналіз другої гіпотези щодо впливу незалежних факторів на окремі компоненти ставлення до навчання в академічному середовищі повністю підтверджується. Використовуємо це психологічне дослідження як орієнтир у нашому аналізі.

Загальні показники навчання студентів вказують на тенденцію, що денна форма навчання дедалі більше втрачає свою поширеність. Вчитися на денному відділенні важче і відповідальніше, пред'являються вищі вимоги, витрачається більше часу, тому обирають ДН. Денну форму обирають ті студенти, які надають перевагу живому спілкуванню з викладачем та колегами, дискусійному розгляду навчального матеріалу та прагнуть особистісного та професійного вдосконалення.

Звернемося до аналізу психологічної моделі поведінки студентів ДН. Формальна модель ДН, що розглядається в нашому випадку, змішана: поєднання традиційного (частково аудиторного) та віртуального навчання за допомогою електронної

платформи. Це так звана інституційно-центрована модель ДН. Позааудиторний зв'язок між викладачем та учням здійснюється за допомогою комп'ютерної навчальної платформи. Практика показує, що аудиторні заняття студентами або взагалі не відвідуються, або відвідуються дуже рідко та малою їх кількістю. Передбачуваною причиною невідвідування занять в аудиторії є необхідність попередньої підготовки до зустрічі з викладачем, тому що в даному випадку лекції студентами не читаються (лекції взагалі приймаються елементом навчання, що «віджив», за наявності «скинутої в купу» інформації в Інтернеті), а лише відвідуються консультації (де роз'яснюються питання, які незрозумілі учню при ознайомленні з навчальними матеріалами). Для цього потрібно перегорнути підручник або інший опублікований матеріал і поставити запитання. Часу чи бажання гортати навчальну літературу немає, і питань не виникає.

Іншими словами, необхідність попередньої підготовки до зустрічі з викладачем налаштовує студентів на ухвалення рішення взагалі не відвідувати аудиторні заняття: можливо через страх, що їхня неготовність ставити питання сприйметься викладачем негативно і вплине на майбутню оцінку, з іншого боку, під впливом «адміністративної установки» ще за подання ними документів, згідно з якою основною перевагою ДН є можливість взагалі не відвідувати заняття та бути майже повністю незалежними від викладача. Відвідування аудиторних занять реалізується лише в окремих випадках, коли студент сам усвідомлює, що він нічого не розуміє з навчальних матеріалів з предмета або чув від колег, що отримання задовільної оцінки буде нелегкою справою через складність завдань.

Таким чином, на даному етапі поведінка студентів ДН може бути охарактеризовано: відсутністю «первинного пізнавального інтересу» до навчальної дисципліни; необ'єктивною оцінкою власних розумових можливостей, що базується на невеликому запасі загальної культури; сучасним споживчим ставленням до освіти як до комерційної послуги. Усе це психологічно ставить цю групу студентів на позицію «покупця диплома».

У зв'язку з цим факторний аналіз академічного середовища ДН реально неможливий, оскільки анкета «про задоволеність студентом навчальною дисципліною та викладачем», в якій відображені всі структурні елементи процесу навчання в академічному середовищі, принципово їм не заповнюється через його поверхове знання навчальної дисципліни та небажання вступати у прямий контакт з викладачем. Студент, самотійно визначаючи з його непрофесійної точки зору навчальні дисципліни, руйнує всю ідеологію побудови навчального стандарту, що веде до погіршення якості та неконкурентності його освіти. При цьому він отримує диплом із зазначенням у Додатку всіх навчальних дисциплін, які вважаються ним освоєними.

Отже, аудиторні консультації як елемент навчання здебільшого від початку присутній формально, підтверджуючи лише обрану вузом змішану модель ДН. Другий елемент ДН - електронний підручник або підручник у простій електронній формі та його засвоюваність тим, хто навчається. Тенденція, показана вище, знаходить своє продовження у другому елементі ДН. Психологи давно займаються проблемою — як читається людиною текст на електронному та паперовому носії та який пізнавальний ефект від читання в обох випадках (Велчева В.).

На думку дослідника в галузі цифрового читання Джулії Койро з університету Род-Айленда, перемикання з паперу на екран і назад є лише частиною вирішення проблеми акцентування уваги читача. Її дослідження старшокласників та студентів показує, що читання он-лайн вимагає більшої уваги, ніж читання з паперового носія.

Кожна дія, яку вживає студент у режимі онлайн, дає йому безліч варіантів, які вимагають вражаючої кількості саморегуляції, щоб зрозуміти інформацію, яка потрібна (Корбі Х.). На думку аналітика Цимінг Лу з Державного Університету штату Сан-Хосе, типовим для читацької поведінки з цифрового пристрою є читання "по діагоналі", ніж поглиблене читання (Корбі Х.). Деніел Т. Віллінгем сформулював точку зору, яка може бути застосована і до студентів: сутність полягає не в тому, що діти не можуть утримувати свою увагу, а в тому, що вони не зацікавлені в цьому. Це відбувається тому, вважає автор, що з дитинства їх не навчили принципу: необхідно докласти зусиль, щоб отримати цінне та необхідне (Корбі Х.).

Продовжуючи цю аналогію, слід зазначити, що багато студентів-бакалаврів ДН взагалі не мають інтересу до читання електронних підручників, вони їм бачаться нудною інформацією. За відсутності контакту з викладачем, який міг би «заснувати» інтерес до навчальної дисципліни своєю ідеологією і викладацькими здібностями, необхідні професійної реалізації знання залишаються поза навчальним полем і порушують системність навчання.

Більш того, відучившись перший семестр, дізнавшись технологію «отримання оцінок» без зайвих зусиль, сидячи вдома перед комп'ютером, в умовах відсутності контролю з боку викладача, з електронним підручником на екрані монітора та відповідаючи на запитання тестів «з однією правильною відповіддю», студенти повністю втрачають інтерес до матеріалу.

Особливо незадовільні справи з фундаментальними обов'язковими навчальними дисциплінами перших років навчання, контент яких містить понятійний апарат, і студент повинен їх зрозуміти і знати, щоб рухатися далі. Прогалини у знаннях студентів у цій сфері виявляються при підготовці письмових завдань (курскових проектів, кейсів та завдань), які значно складніші за своєю структурою, ніж тести, та перевіряються викладачем, на відміну від тестів, що перевіряються автоматично.

Незважаючи на те, що викладачі публікують на платформі вимоги до структури та оформлення письмової роботи, найчастіше студенти взагалі не звертають на них уваги. Внаслідок чого перевіряються відправлені файли студентських робіт, часто грубо переписані або абсолютно не літературно скопійовані з текстів сайтів Інтернету. Однак і написання викладачем негативної рецензії відповідно до ідеології електронної системи реально не створює необхідного ефекту, оскільки, згідно з принципами оцінки робіт, важлива участь студентів, а не результат. З погляду психології студенту надається апріорі запрограмована система «витягування» його на наступний освітній рівень.

Подібна система веде лише до посилення його споживчої поведінки та підвищення її «статусної значущості» для академічного співтовариства, але зовсім не до покращення якості його освіти у ДН. Що стосується ще одного елемента платформи ДН - онлайн-консультацій, вони зводяться найчастіше до отримання інформації від викладача, якщо ним проводиться розподіл письмових завдань. Інші, крім перерахованих вище, форми роботи зі студентами не практикуються.

Таким чином, індиферентне, суто економічне ставлення студентів ДН до своєї професійної освіти та підігнана до них система організації освітньої діяльності обумовлюються соціально-економічним розвитком сучасного суспільства та його потребами, фінансовим забезпеченням останніх. Таке навчання є «достатнім» для реалізації людського потенціалу лише як звичайні виконавці, але не творці національної економіки та господарства, залишаючись периферією світового економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Велчева В. (2018) Який текст ліпший для освоєння: електронний чи друкований , Вилучено з: <https://detskiknigi.com/kak-digitalniyat-tekst-romenya-nachinapo-kojto-chetat-detsata/>
2. Корбі, Х. (2018) 25 тисяч книг у додатку — але чомусь вчитель пропонує дітям на 24 години відмовитися від смартфона. *Православ'я та мир* Вилучено з: <https://www.pravmir.ru/25-tyisyach-knig-v-prilozhenii-no-pochemu-uchitel-predlagaet-detyam-na-24-chasa-otkazatsya-ot-smartfona/>
3. Мінчев, Б. (2015) Біо- та психовіртуальність в еволюційному контексті. *У кн.: Психологія та суспільство. Пловдив: Університетське видавництво «Паїсій Хілендарський», с. 23–33.*
4. Мукова, Л. (2016) Дистанційне навчання: соціально-економічні засади та ефективність (на матеріалі Болгарії). *Економіка. Професія. Бізнес*, №3, с. 81–88.
5. Петькова, Ю. (2015) Історія розвитку дистанційної освіти. Позитивні та негативні сторони. *Успіхи сучасного природознавства*, №3, с. 199-204.
6. Янкулова, Й. (2015) Психологічні особливості відношення студентів к вченим в академічному середовищі. *У кн.: Психологія та суспільство. Пловдив: Університетське видавництво «Паїсій Хілендарський», с. 34–46.*

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СХИЛЬНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДИСТАНЦІЙНИМИ ЗАСОБАМИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Лимар Л.В.

канд.пед.наук, доцент,

Доцент ННЦ НПО ІПО

НМУ ім.О.О.Богомольця, Київ, Україна

Комунікативні та організаційні схильності становлять невід'ємний компонент структури професійної компетентності фахівця, зокрема в контексті іншомовної комунікативної компетентності. Особливо важливо розвивати даний компонент для майбутніх докторів філософії протягом їх підготовки у закладі вищої освіти. Зважаючи на комунікативність курсу іноземної мови, автором було запроваджено авторський курс «Англійська мова для майбутніх докторів філософії галузі Охорона Здоров'я», методика якого була спрямована на формування ряду показників, включаючи комунікативні та організаційні схильності[2]. Протягом 2018-2023 років автором проводились заняття курсу з здобувачами- майбутніми докторами філософії ПВНЗ «Київський медичний університет»(група в 28 осіб), Буковинського державного медичного університету(група в 39 осіб), Запорізького державного медичного університету(група в 32 осіб), Харківської медичної академії післядипломної освіти(група в 33 особи) в 2021-2022н.р., та Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (група в 318 осіб) в 2019-2023н.р.

Результати дослідження ефективності педагогічного впливу, та зміни за результатами застосованої методики «Комунікативні та Організаційні Схильності КОС»[1] продемонстровані в таблиці 1.

За шкалою «Комунікативні схильності», на прикінцевому етапі в експериментальній групі 38,5% показали відмінний рівень, половина групи (50,6%) – добрий, середній рівень 10,9%, жоден з респондентів експериментальної групи не показав низький рівень. Встановлено, що на прикінцевому етапі дослідження, кількість респондентів з високим рівнем за даною шкалою збільшилась на 29,1%, на 25,1%, зменшилась кількість респондентів з середніми результатами, та жоден з респондентів не виявив низький рівень.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця показників за результатами методики «Комунікативні та організаційні схильності» респондентів експериментальної та контрольної групи на прикінцевому етапі дослідження, зі змінами відносно попереднього етапу

№	Назва шкали	Рівень та оцінка, що відповідають рівню комунікативних та організаційних навичок							
		Відмінний 5		Добрий 4		Середній 3		Низький 1-2	
		К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
Експериментальна група (247)									
1	Комунікативні схильності	95 (+72)	38,5 (+29,1)	125 (-5)	50,6 (-2)	27 (-62)	10,9 (-25,1)	0 (-5)	0 (-2)
2	Організаційні схильності	22 (+8)	8,9 (+3,2)	63 (+10)	25,5 (+4)	125 (+17)	50,6 (+6,9)	37 (-35)	15 (-14,1)

Продовження табл. 1

№	Назва шкали	Рівень та оцінка, що відповідають рівню комунікативних та організаційних навичок							
		Відмінний 5		Добрий 4		Середній 3		Низький 1-2	
		К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
Контрольна група (203)									
1	Комунікативні схильності	23 (+6)	11,3 (+2,9)	60 (+7)	29,6 (+3,4)	114 (+3)	56,1 (+1,5)	6 (-16)	3 (-7,9)
2	Організаційні схильності	6 (+0)	3 (0)	46 (+5)	22,7 (+2,5)	101 (-5)	49,8 (-2,5)	50 (+0)	24,6 (0)

У той же час, в контрольній групі на прикінцевому етапі дослідження 11,3% отримали високий рівень, 29,6% респондентів – добрий. Більшість контрольної групи (56,1%) показала середній рівень за цією шкалою, а 3% - низький рівень. В контрольній групі на прикінцевому етапі, зміни незначні, в межах 3%.

Таким чином, навчання за запропонованою дистанційною програмою сприяло підвищенню результатів експериментальної групи за показником комунікативних схильностей. Для досліджуваних експериментальної групи був притаманний добрий та відмінний рівень комунікативних здібностей. Респонденти суттєво покращили свої комунікативні здібності (+29,1% високих результатів), кількість респондентів з низькими результатами було мінімізовано до 0. У той же час, зміни за цим показником в контрольній групі виявились мінімальними.

За результатами другої шкали методики, «Організаційні схильності», на прикінцевому етапі дослідження в експериментальній групі відмінний рівень було виявлено у 8,9%, добрий - 25,5%, середній результат у половини експериментальної групи (50,6%), низький - 15% групи. В експериментальній групі 3,2% покращили рівень до високого, 4% - до доброго, 6,9% до середнього, кількість респондентів з низьким рівнем організаційних навичок знизилась на 14,1%. Таким чином, в експериментальній групі, ступінь сформованості показника «організаційні схильності» зросла у приблизно 14% групи, і лишилась загалом на середньо-доброму рівні.

У контрольній групі на прикінцевому етапі 3% респондентів виявили високий рівень, 22,7% - добрий. Майже половина контрольної групи показала середній рівень (49,8%), і 24,6% - низький. В контрольній групі не виявлено істотних змін за показником.

На прикінцевому етапі експерименту, експериментальній групі були притаманними добрий та відмінний рівень розвитку організаційних, і рівень організаційних схильностей покращився. Показники в контрольній групі на прикінцевому етапі дослідження майже не змінились, і залишились на середньо-доброму рівні.

Наведені дані дають можливість стверджувати про ефективність педагогічного дистанційного впливу шляхом застосування авторської методики та необхідність подальшого дослідження ефективності з метою удосконалення курсу.

Список використаних джерел:

1. Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки. Психологія : лабораторний практикум. Мацко Л. А., Прищак М. Д., Первушина Т. В. Вінниця : ВНТУ, 2011.
2. Lyman L.V. English for Medical PhD Students. Gudebook. Київ, Книга Плюс, 2020, 128с.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Чаус Ганна Григорівна

ORCID ID: 0000-0001-6581-6359

кандидат біологічних наук, доцент,

доцент кафедри «Екологічна та цивільна безпека»

Український державний університет науки і технологій, Україна

Ліціук Ганна Валеріївна

асистент кафедри «Екологічна та цивільна безпека»

Український державний університет науки і технологій, Україна

В умовах адаптації освітнього процесу до викликів сьогодення, в тому числі запровадження дистанційної та змішаної форм навчання, актуальності набуває створення інформаційно-освітнього середовища. Цифрові інструменти в освіті сьогодні змінюють підхід до навчання, в тому числі і в закладах вищої освіти. Система вищої освіти покликана розвивати критичне мислення, спрямовувати студента на оволодіння творчими способами вирішення життєвих проблем, на самоосвіту та самовиховання. Критичне мислення є важливою навичкою для будь-якого здобувача вищої освіти. Це означає, що студент повинен бути здатним аналізувати, оцінювати та інтерпретувати інформацію з різних джерел, робити висновки та приймати рішення на основі об'єктивної інформації. Дистанційне навчання може забезпечити студентам можливість розвивати ці навички за допомогою інтерактивних вправ, завдань та дискусій в онлайн-середовищах. Технологія розвитку критичного мислення являє собою цілісну систему, яка формує навички роботи з інформацією у процесі навчання. Вона створює умови для актуалізації мотиваційної та пізнавальної сфери особистості студента; довірливого психологічного клімату; співпраці між суб'єктами навчально-виховного процесу; розвиває здатність обирати спосіб розв'язання проблеми, обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір та діяти; підвищує роль спілкування як важливого засобу розвитку особистості [1; 2]. Удосконалення системи навчання сприятиме підвищенню темпів розвитку продуктивного мислення здобувачів вищої освіти, що забезпечить задоволення сучасних вимог на ринку праці [3].

Звісно, стратегії розвитку критичного мислення включають різноманітні прийоми навчання, що дозволяє будувати його на основі принципів співробітництва та свідомості, що в свою чергу сприяє розвитку аналітичних, когнітивних та рефлексивних здібностей здобувачів вищої освіти, розвиває їх комунікативні навички. Під час дистанційного навчання (2020/2021, 2021/2022, 2022/2023 н.рр.), в процесі викладання дисциплін природничого циклу, таких як «Основи загальної екології», «Біологія», ми застосовували ряд інформаційно-комунікаційних технологій для формування та розвитку навичок критичного мислення у здобувачів вищої освіти. Для створення інтерактивних завдань з можливістю організації комунікації та якісного зворотного зв'язку надавали перевагу таким онлайн-ресурсам, як Wordwall, Quizizz, Quizalize, Wizer (створення інтерактивних робочих аркушів). Для синхронної взаємодії зі студентами під час дистанційного навчання використовували онлайн-дошки Padlet, Google Jamboard, інтерактивну дошку в Zoom.

Використання цифрових інструментів під час дистанційної форми навчання сприяло забезпеченню діяльній складовій в освітньому середовищі. Якщо на початку вивчення дисциплін активно висловлювали та аргументували свою думку, вміли приймати зважені рішення лише 7% студентів, то по завершенню курсу – 86%. Вважаємо за необхідне і надалі досліджувати питання щодо розвитку і удосконалення навичок критичного мислення здобувачів вищої освіти засобами дистанційного навчання та їх ефективності для забезпечення якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко Г.Г. Турицька Т.Г. Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти як спосіб підвищення якості вищої освіти. *Консорціуми університетів: забезпечення сталого розвитку закладів вищої освіти України та їх конкурентоспроможності*: зб. тез доп. Всеук. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 21-22 жовт. 2020 р. С. 215-216.
2. Пометун О. І. (2018) Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*, (2), 89-98.
3. Luu V. The 10 Skills You'll Need By 2020 (And Beyond). Вилучено з: <https://www.careerfaqs.com.au/news/news-and-views/the-10-skills-you-ll-need-by-2020-and-beyond>

РОЛЬ МЕТОДІВ ПЕРЕВІРКИ ОТРИМАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Спасьонов Ілля Олексійович

здобувач вищої освіти

факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Васильєв Руслан Романович

здобувач вищої освіти

факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Білоцерківська Вікторія Андріївна

здобувач вищої освіти

факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Дашенкова Наталя Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8865-0838

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Завдання розвитку критичного мислення сьогодні є однією з найбільш актуальних задач сучасної освіти. Розвиток інформаційного суспільства призводить до постійно зростаючого потоку інформації, кількість якої часто переважає можливість людини свідомо та відповідально підходити до її сприйняття. Сучасна людина постійно перебуває в інформаційному потоці, в якому легко загубитися чи стати жертвою маніпуляцій.

Критичне мислення застосовується скрізь, вміння критично мислити може стати в нагоді в будь-якій сфері життя як дітям і підліткам, так і дорослим. Критичне мислення – це процес міркування, який використовується для об'єктивного аналізу якогось предмета з метою формування оціночного висновку; здатність ставити під сумнів будь-яку інформацію, а також власні ідеї.

Людина, яка має критичне мислення, здатна:

– розуміти логічні та причинно-наслідкові зв'язки між різними ідеями та поняттями;

- швидко аналізувати судження оточуючих та оцінювати їх;
- грамотно конструювати власні аргументи та доносити їх до оточуючих;
- помічати нестиковки, невідповідності та звичайні помилки у логіці та аргументації;
- відзначати важливість та релевантність ідей загальному контексту;
- рефлексивно оцінювати власні думки та вірування.

Для розвитку даної навички необхідно виконувати вправи на логіку та уважність, більше спостерігати за людьми, наприклад, пробувати визначати типові реакції колег по роботі. Спеціалісти радять також ставити більше питань як іншим людям, так і самому собі. Людина з нерозвиненим критичним мисленням приймає рішення швидко, спираючись на почуття та інтуїцію. Тому бажано відмовитись від звички швидко переглядати інформацію, більше міркувати над аргументами і шукати докази, намагаючись критично оцінювати всю інформацію, яка надходить [1].

Для оволодіння навичкою критичного аналізу отриманої інформації можна використовувати методики перевірки інформації «5W+H» та *invain*.

Методика фактчекінгу «5W+H». "5W+H" – це система питань, які варто ставити до вхідної інформації. W та H позначають перші літери питань англійською мовою:

What? – Що сталося? *Why?* – Чому це сталося? *Who?* – Хто про це повідомив? *Where?* – Де це сталося? *When?* – Коли це відбулося? *How?* – Як це відбулося?

При отриманні певної новини або повідомлення потрібно спробувати знайти відповіді на ці шість питань. Якщо ці відповіді є задовільними, швидше за все, можна довіряти інформації. Але якщо у процесі відповіді на ці запитання виникли сумніви або було помічено явні невідповідності, то до такої інформації варто поставитися з підозрою.

Метод перевірки джерел *invain* також добре підходить для роботи з новинними текстами. У кожній статті новин мають бути джерела, на які посилається її автор; *invain* – це властивості, які повинно мати надійне джерело [2]. Сам метод названий за першими буквами цих властивостей:

– *Independent* – незалежний. Хто є джерелом інформації? Який зиск отримує джерело від поширення новини?

– *Multiple* – множинний. Чи є інші джерела, які говорять про цю новину? Чи подано джерела, які спростовують цю новину? Якщо джерело одне, чому? Якщо джерел декілька, наскільки вони пов'язані?

– *Verify* – перевірений. Чи можна довіряти цьому джерелу? Чи надавало воно докази своїх слів раніше? Чи були скандали, в яких замішане це джерело?

– *Authoritative* – авторитетний. Чому цьому джерелу можна вірити? Звідки воно знає, що повідомляє? Якщо його не було на місці особисто, звідки отримало інформацію? Чи достатньо джерелу компетенцій, щоб робити якісь заяви?

– *Named* – названий. Як підписано джерело? Чи можна знайти його в інтернеті? Чи з'являлося воно раніше?

Ці питання спрямовані саме на перевірку джерела інформації. Якщо знайдено відповіді на всі питання і вони є задовільними, то джерелу можна довіряти. Якщо не можливо відповісти на більш ніж 2 питання, варто засумніватись у правдивості наданої інформації [3].

Систематичне використання цих методик здатне суттєво покращити орієнтування в потоці інформації, знизивши до мінімуму вплив недостовірних повідомлень, новинної та іншої інформації.

Висновки. Важливо розуміти, що критичне мислення не здатне повністю захистити від фейків. Труднощі зі споживанням неперевіреної інформації можуть виникнути навіть у людини з розвиненою навичкою критичного мислення. Таке трапляється, коли інформації недостатньо або надмірно багато, вона прихована чи ще немає науково підтверджених фактів. І водночас, системна робота по формуванню компетенцій перевірки інформації, що поступає, може допомогти значно краще розумітися в інформаційному середовищі. Використання методик перевірки інформації здатне допомогти у різних життєвих ситуаціях та уберегти від багатьох помилок.

Список використаних джерел:

1. Danil Kahneman. *Thinking Fast and Slow*. – М: Paperback, 2013. – 312 с.
2. Carl Bergstrom & Jevin West. *Calling Bullshit: The Art of Skepticism in a Data-Driven World*. – М: Paperback, 2020. – 109 с.
3. Hans Rosling. *Factfulness: Ten Reasons We're Wrong About the World--and Why Things Are Better Than You Think*. – М: Paperback, 2018. – 253 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Мозгова Ярослава Павлівна

аспірант кафедри освітології та психолого-педагогічних наук,

Факультет педагогічної освіти

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Сьогодні формування компетентностей учителя є одним із наріжних каменів педагогіки, адже від моменту затвердження професійних стандартів за професіями “Вчитель початкових класів”, “Вчитель закладу загальної середньої освіти” і “Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)” пройшло лише три роки, і механізми розвитку компетентностей у формальній і неформальній освітах не були сформовані.

При цьому професійний стандарт “Вчителя закладу загальної середньої освіти”, що розповсюджується й на вчителів зарубіжної літератури, передбачає формування низки компетентностей, критичних для якісного викладання в умовах сьогодення: мовно-комунікативної, предметно-методичної, інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної, педагогічного партнерства, інклюзивної, здоров’язбережувальної, проєктувальної, прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної, інноваційної, рефлексивної, здатності до навчання впродовж життя.

Формування цих компетентностей у формальній освіті для вчителів зарубіжної літератури забезпечуються постійним оновленням програм педагогічних кафедр закладів вищої освіти.

У неформальній освіті досягнення бажаних результатів є більш складним процесом. У першу чергу, це викликано відсутністю єдиних стандартів, вимог до суб’єктів підвищення кваліфікації й до змісту навчальних програм. По-друге, переважна більшість можливостей підвищення кваліфікації учителів середньої ланки освіти є загальними та охоплюють ширші теми: підходи до викладання в Новій українській школі, методи та форми дистанційного навчання, загальний огляд мовно-літературної галузі освіти. Прицільних програм для вчителів зарубіжної літератури представлено не так багато. По-третє, частина наявних програм відповідає застарілому стандарту й не співпадає з особливостями Нової української школи. У цьому контексті цілком закономірною є вимога до оновлення змісту освітніх стратегій у системі післядипломної освіти [1].

Одним із найяскравіших прикладів таких змін є вебінари для вчителів зарубіжної літератури, запропоновані експертною групою журналу “Зарубіжна література в школах України”. Запропоновані можливості підвищення кваліфікації покривають майже весь спектр компетентностей, передбачених професійним стандартом учителя:

- “Позитив і радість у школі: система хвилинок здоров’я” (ведуча А-М. Богосвятська) – здоров’язбережувальна компетентність.

- Сучасний педагогічний інструментарій (ведуча А-М. Богосвятська) – предметно-методична компетентність.

- Розвиток читацьких компетенцій засобами навчального діалогу. Основні науково-теоретичні підходи й техніки методики навчального діалогу (ведуча О. Гузь) – педагогіка партнерства.

- Як організувати навчання відповідно до психофізіологічних особливостей учнів (ведуча І. Хроменко) – психологічна та організаційна компетентності.
- Автостопом по новаціях. Прикладний довідник програм та додатків для вчительства (ведуча О. Горобченко) – інформаційна-цифрова та інноваційна компетентності.

Таким чином, ми бачимо можливості для всебічного формування компетентностей учителя зарубіжної літератури в неформальній освіті.

Найважливішим етапом цього процесу є самооцінювання педагога як відправна точка професійного зростання [2].

Один із можливих інструментів – колесо балансу, що прийшло в безліч сфер із психології. І якщо при оцінці життєвого балансу пропонується оцінити за шкалою від 1 до 10 результати в сферах здоров'я, кар'єри, дружби чи хоббі, то при оцінці професійних досягнень ці сфери можуть бути замінені компетентностями за професійним стандартом "Вчитель закладу загальної середньої освіти". Щороку чи щосеместру викладач може проводити самооцінювання за таким колесом і визначати зони найближчого розвитку й вибудовувати ефективну траєкторію навчання. Також самооцінювання педагогів щодо рівня володіння компетентностями може стати частиною загальношкільного процесу побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти [3].

Таким чином, ми бачимо кілька ключових тез:

1. Необхідне системне оновлення змісту програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, у тому числі вчителів зарубіжної літератури, відповідно до вимог професійного стандарту.
 2. Наразі вже є суб'єкти підвищення кваліфікації, що здійснюють підготовку вчителів відповідно до стандарту.
 3. Самооцінювання педагога є відправною точкою професійного зростання й одним із елементів побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти.
- Це може стати шляхом для розвитку педагогічної науки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Котенко О. Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму. К., 2010. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/330729185_Pedagogicni_umovi_rozvitku_polikulturnoi_kompetentnosti_vciteliv_zarubiznoi_literaturi_ak_faktor_zrostanna_profesionalizmu.
2. Самооцінювання власної педагогічної діяльності вчителя. Комунальний заклад «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Степанівської селищної ради Сумського району Сумської області. 2021. Режим доступу: <https://scprpp.osv.org.ua/samoocinjuvannya-vlasnoi-pedagogichnoi-diyalnosti-vchitelya-12-26-52-11-06-2021/>.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти (Наказ МОН № 1480 від 30.11.2020 року). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/vnutrishnya-sistema-zabezpechennya-yakosti-osviti-u-shkolah-rozrobleno-metodrekomentaciyi?fbclid=IwAR37skvYM0LlXgPJ0hiIkIb26ZjT9H4Wd8yKsXx29jLUAVqSic5S4PyTBdA>

СЕКЦІЯ ХХІ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ЖІНОЧА МІГРАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Бавда Руслан Вікторович

аспірант 1 року навчання

кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Фурман Оксана Євстахіївна

д. психол. наук, професор,

професор кафедри психології та соціальної роботи

Західноукраїнський національний університет, Україна

Міграція (лат. *migratio*) – це переселення, тобто територіальне переміщення населення, пов'язане зі зміною місця проживання назавжди чи на тривалий час з регулярним поверненням до нього. Не всі переселення вважають міграцією, а лише ті, що пов'язані з перетином певних кордонів – державних, адміністративних.

До міграцій не належать переміщення, які не спричиняють жодних змін у соціальних зв'язках особи і майже не впливають ані на саму особу, ані на її суспільне оточення як у місці вибуття, так і прибуття (тобто туристичні, рекреаційні поїздки, короточасні гостьові візити чи поїздки на відпочинок)[1, с. 41].

Жіноча міграція – це складне соціальне явище, яке має великий вплив на життя жінок та суспільство в цілому. Жінки мігрують за різними причинами, такими як економічні труднощі, конфлікти та політична нестабільність, насильство і т. д. У новому місці проживання вони стикаються з новими викликами, включаючи культурний шок, недостатність мовних навичок, нерівність в оплаті праці та відсутність захисту прав. Поряд з цим, жіноча міграція може мати позитивні наслідки, такі як можливість отримати кращі умови життя та праці, здобуття нового досвіду та знайомств, збагачення культурного багатства тощо. У більшості випадків жіноча міграція здійснюється з метою заробітку на життя. Жінки частіше виїжджають в пошуках роботи в галузях, які традиційно вважаються жіночими, таких як догляд за дітьми, праця в сфері послуг та легка промисловість. Але з часом, вони почали здійснювати міграцію і в інших галузях, таких як інформаційні технології, наука та інженерія. Однак, соціальне ставлення до жінок-мігрантів залишається складним, включаючи дискримінацію на ринку праці та у сфері соціального захисту, насильство та інші форми експлуатації.

Відтак, жіноча міграція є важливою темою для дослідження та розуміння. Необхідно розробляти програми, що сприяють захисту прав жінок-мігрантів та їх інтеграції в нове суспільство, забезпечуючи їм належні умови життя, праці та безпеки.

У 1993-і роки в Україні почалися перші виїзди за кордон у країни Західної Європи. Ці подорожі відбувалися під великою загрозою для життя. Багато жінок, які мали родини, стояли перед складним вибором – залишити своїх близьких і поїхати на захід, задля того, щоб прогодувати свою сім'ю. Чоловіки зазвичай були проти такої міграції, або не проявляли до неї особливої зацікавленості. Дітей жінки залишали на

рідній землі, довіряючи їх своїм чоловікам, матерям, сестрам або подругам. Ті, хто вирішував поїхати за кордон, купували за великі гроші туристичні візи на 10 днів і, виїжджаючи в Європу як туристи, ставали особами з нерегульованим статусом. Це означало, що вони не мали дозволу на роботу та проживання, і жили в Європі нелегально. Дуже часто жінки транспортувались у важких умовах, де існувала пряма загроза життю та здоров'ю. Після приїзду в Європу, вони знаходилися в дуже складній ситуації. Багато з них не мали жодних знань про мову та культуру країни, де вони перебували. Вони жили в бідності та безперспективності, змушені були шукати роботу в нелегальних сферах. Більшість жінок працювала на будівництві або у сфері догляду за старшими людьми, заробляючи мізерні гроші [2].

Трохи легше відбувалась масова міграція 2000-х рр. бо у деякого вже було до кого їхати – подруги, сестри, матері, але також досить складно. До прикладу, багато жінок від'їжджали до Італії без офіційних документів, в пошуках роботи та кращого життя. Вони часто тяжко працювали по 24 години на добу, без будь-якої гарантії безпеки і за зниженою зарплатнею. Однак, якщо жінка витримувала скрутні життєві умови, то вона могла навіть легалізувати своє перебування (у випадку існування амністії від італійського уряду). Через рік-два перебування в Італії, жінки адаптовувалися до нового довкілля, зав'язувалися соціальні контакти та ставало легше знайти кращу роботу. Деякі змогли професійно та культурно реалізуватися в новій країні, навіть здобути нову освіту та планувати подальше життя в Італії. Водночас, згідно зі статистикою, констатуємо, що відсоток повернень їх додому на той час був малим. Жінки знаходили певний комфорт та можливості в Італії, незважаючи на труднощі та нестабільність першого періоду перебування [2;3].

Очевидно, що міграційні процеси після 24 лютого 2022 року, тобто після повномасштабного вторгнення московитів в Україну, інтенсифікувалися та набули глобального проблемного характеру. Зрозуміло, що на фоні страху та стресу жінки, в поспіхах збираючи речі, масово покидали свої будинки та виїжджали за кордон.

За даними ДПСУ, протягом 24 лютого – 3 червня 2022 року з України виїхали понад 5,2 млн осіб, переважна більшість яких є громадянками України. За даними Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 9 червня 2022 року у країнах Європи перебувають понад 4,9 млн біженок, які покинули Україну через війну [4].

За даними УВКБ ООН, станом на 9 червня понад 3,2 млн біженок з України зареєструвалися у Європі для отримання тимчасового захисту або подібного статусу. Серед країн Європи, в яких найчастіше реєструються, – Польща (1,1 млн), Німеччина (565 тис.), Чехія (366 тис.), Іспанія (118 тис.), Болгарія (113 тис.) та Італія (97 тис.). Станом на 19 травня 2022 року 31 699 осіб подали на статус біженця [3].

Отже, жіноча міграція досі залишилась складним соціальним явищем. З 1993 року відсоток мігруючих жінок лише збільшується. Нажаль на це впливає як економічна ситуація в Україні, за рахунок якої вони не мають можливості прогнати свої сім'ї та надати їм якісні умови життя, так і військові дії та зруйноване житло, які негативно відображаються на емоційному стані людей. Сподіваємось, що з часом ситуація в Україні покращиться, і жінки не будуть змушені мігрувати в Європу, задля кращих умов проживання.

Список використаних джерел:

1. Соціологія ISSN 18197329. Світогляд, 2015, №5 (55). С. 41
2. CREDO: <https://credo.pro/2013/10/103905>
3. <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/>
4. Утекти від війни і не повернутися: історії двох українських біженок (radiosvoboda.org)

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF HEALTH PROTECTING TECHNOLOGIES IN THE CONDITIONS OF LEARNING IN A MEDICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Serheta Ihor

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

In the structure of the most significant problems of preventive medicine, an important place is occupied by problems related to the development, scientific substantiation and effective implementation of health-preserving technologies with the complex use of medical, hygienic, physical culture and health technologies [1, 2, 3].

In this context, it should be emphasized that the introduction of modern health-preserving technologies, as a rule, involves the creation of favorable conditions for learning in a higher education institution, which determine the provision of optimal conditions for the organization of educational activities in accordance with age-sex and individual-typological characteristics, compliance with existing hygienic regulations, increasing the level of motor activity of young women and young men to the values of hygienically justified standards, eliminating stressful situations and implementing various psychohygienic approaches to optimizing the daily activities of student youth [4, 5, 6, 7].

The aim of the scientific work was to carry out an in-depth analysis of career orientation aspects and scientific substantiation of approaches to the effective implementation of health-preserving technologies in the conditions of training in a higher education institution of a medical profile.

The research focused on the development of such a component of the occupational profiles of the main dental specialties as psychophysiologicals, as well as on the establishment of regularities in the processes of formation of criterion indicators of higher nervous activity and attention functions, characteristics of the functional capabilities of the visual sensory system and the somatosensory analyzer of students were held on the basis of National Pirogov Memorial Medical University using modern hygienic, medical-sociological, psychophysiological, psychodiagnostic and statistical methods.

The obtained data made it possible to carry out a professional assessment of the educational process and a complex physiological and hygienic assessment of the features of professional training in a higher medical education institution and to substantiate psychophysiologicals of professional activity for such dental specialties as therapeutic, surgical and orthopedic dentistry, orthodontics, pediatric therapeutic and pediatric dentistry surgical stomatology, to determine the most effective ways of forming a preventive educational space in conditions of active use of modern health-preserving technologies, etc.

It was established that two clearly defined trends were registered in terms of indicators of the functional state of higher nervous activity during the period of study at the institution of higher medical education, regardless of gender differences. Indicators reflecting the peculiarities of the process of forming criterion characteristics of

sensorimotor reactions initially deteriorated somewhat (the largest values of the latent periods of simple and differentiated visual-motor reactions were typical for 3rd-year students), improving later and reaching the most optimal level of development in graduate students, on the other hand, the indicators that reflect the peculiarities of the processes of forming the criterion characteristics of the main nervous processes and, in particular, the indicators of the mobility and balance of the nervous processes, were distinguished by the gradual improvement of their values during the period of stay in the institution of higher education. The most adequate indicators of stability and switching of attention from adaptation positions were observed in 1st-year and 5th-year students, the least adequate – in 3rd-year and 1st-year students, the most optimal values of the functional state of the somatosensory analyzer were characteristic of young women and young men studying at 5 years, the least optimal – for young women who studied in the 1st year and young men who studied in the 3rd year.

At the same time, the results of the study of the peculiarities of the processes of formation of the leading psychophysiological functions of the organism of students of the medical faculty of the institution of higher medical education in the dynamics of a separate academic year, and, above all, the indicators of the speed of sensorimotor reactions, the critical frequency of the fusion of light flashes and visual-motor coordination, testified to the whole a number of pronounced adverse changes in their values.

Therefore, in the course of the conducted research, an analysis of career orientation aspects of the implementation of health-preserving technologies in the institution of higher education was carried out, psychophysiological bases of their use, taking into account the leading trends in the formation of psychophysiological functions of the organism of modern students. The data obtained during the study of the functional capabilities of the students, which indicate the presence of rather pronounced changes, first of all, a negative content on the part of their criterion values, create prerequisites for the development and implementation of measures of psychophysiological impact on the organism and psychohygienic correction.

References:

1. Баранов А. А., Кучма В. Р., Сухарева Л. М. (2007) *Медицинские и социальные аспекты адаптации подростков к условиям воспитания, обучения и трудовой деятельности*. М. : ГОЭТАР-медиа.
2. Бодров В. А. (2006) *Психология профессиональной деятельности. Теоретические и прикладные проблемы*. – М. : Изд-во "Институт психологии РАН".
3. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. (2021) *Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
4. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. (2022) Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 28 (1). 306-326.
5. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макарова О. І. (2022) Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2 (103). 32-41.
6. Тимошук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. (2020) *Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді*. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
7. Makarov Serhii Y., Stoyan Nataliya V., Serheta Ihor V., Taran Oksana A., Dyakova Oksana V. (2019) Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. *Wiadomości Lekarskie.*, LXXII, nr 5 cz II. 1053-1058.

АТРОФІЯ ШЛУНКУ ТА КИШКОВА МЕТАПЛАЗІЯ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ШЛУНКУ: ПЕРЕДУМОВИ, ОЗНАКИ ТА НАСЛІДКИ

Каньовська Людмила Володимирівна

канд.мед.наук, доцент кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Докійчук Настасія Федорівна

Студентка

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Анотація. Хронічний атрофічний гастрит є чинником ризику розвитку аденокарциноми шлунку. До нього відносять як атрофію шлунку, так і кишкову метаплазію слизової оболонки шлунку. У статті ми оглянемо останні гайдлайни і дослідження, у яких було висвітлено дане питання.

Обговорення

Хронічний атрофічний гастрит вважається попередником раку шлунка, який є п'ятим за поширеністю раком у світі та несе третє місце у світі за смертністю від онкологічної патології. Цей агресивний рак виявляється пізно в більшості країн, де немає програми скринінгу, і призводить до численних смертей через пізню діагностику. Атрофічний гастрит визначається як втрата шлункових залоз, з метаплазією або без неї, на тлі хронічного запалення, головним чином через інфекцію *Helicobacter pylori* або аутоімунну реакцію. Незалежно від етіології, діагноз атрофічного гастриту повинен бути підтверджений патогістологічно [1, 2, 3].

Для встановлення діагнозу обов'язковим є метод ЕФГДС з біопсією місця ураження. Типовими ендоскопічними ознаками атрофічного гастриту є: блідість слизової оболонки шлунка, збільшення видимості судин через потоншення слизової оболонки шлунка та втрату шлункових складок, а також, якщо супутня кишкова метаплазія, легкий ціаноз гребенів та білі непрозорі поля. Ендоскопія високої чіткості з хромоендоскопією вважається кращою, ніж ендоскопія високої чіткості в білому світлі для діагностики та стратифікації ризику для пацієнтів в групі ризику розвитку аденокарциноми шлунка. Далі потрібно взяти біопсію з тіла та антрального відділу чи інцизури та помістити її в окремі марковані банки. Прицільну біопсію слід додатково отримати з будь-яких інших аномалій слизової оболонки. Подальші рекомендації стосуються скринінгу неопластичних утворень шлунка після встановлення діагнозу перніціозної анемії, визначення наявності чи успішно проведеної ерадикації *H. pylori*, а також у осіб з аутоімунним гастритом, приблизно кожні 3 роки. Пацієнти з пізніми стадіями ХАГ (III/IV стадія OLGA або OLGIM) повинні проходити ендоскопічне спостереження кожні три роки, з аутоімунним ХАГ - кожні три-п'ять років. Пацієнтам із аутоімунним атрофічним гастритом необхідний скринінг на аутоімунне захворювання щитовидної залози та дефіцит мікроелементів, зокрема заліза та вітаміну В і їх слід оцінювати за допомогою систем гістологічного визначення стадії (OLGA або OLGIM) [2, 4, 9].

Пацієнтам із кобаламіновою та/або залізодефіцитною анемією або аутоімунними розладами, включаючи аутоімунний тиреоїдит і цукровий діабет 1

типу, слід запропонувати скринінг на аутоімунний гастрит. Ждя цього можна скористатися лабораторними методами: пепсиногени, гастрин-17 і анти-Н. pylori аналіз сироватки крові на антитіла [9].

Існує два типи атрофічного гастриту: тип з переважанням ураження тіла шлунка у пацієнтів з інфекцією *Helicobacter pylori* та аутоімунний тип, обмежений тілом і дном шлунка. Аутоімунний тип зустрічається досить рідко і вражає людей усіх етнічних груп. У всьому світі інфекція *H. pylori* є дуже поширеною та вважається канцерогеном класу I через велику кількість пацієнтів, у яких згодом розвивається рак шлунка. Патогенез аутоімунного типу включає опосередковану антитілами втрату парієтальних клітин, що призводить до ахлоргідрії, і опосередковану антитілами втрату внутрішнього фактора, що спричиняє перніціозну анемію. Ерадикація хелікобактерної інфекції у пацієнтів з атрофічним гастритом з виявленим *H. pylori* є обов'язковою, так як бактерія заважає процесу відновлення слизової оболонки шлунка, поглиблюючи атрофічні зміни та впливаючи на рівень його рН. Ерадикація *H. pylori* може бути корисною шляхом зміни природного перебігу атрофії, але не кишкової метаплазії [5, 6, 8, 9].

Порівнюючи рекомендації Європейського товариства та Американської асоціації гастроентерологів, є певні відмінності у підході до обов'язковості скринінгу у всіх пацієнтів. Так, AGA не вважає скринінг кожні 3 роки при атрофічному гастриті обов'язковим для пацієнтів, у яких немає кишкової метаплазії шлунка, тоді як рекомендації MAPS II рекомендують систематичне ендоскопічне спостереження за всіма пацієнтами з тяжкою атрофією шлунка (з або без кишкової метаплазії). Тим не менше, це більше пов'язано, скоріш за все, з питанням фінансування галузі у США, тому варто рекомендувати пацієнтам регулярно проходити обстеження кожні три роки при будь-якому виді атрофічного гастриту [7].

Висновки. Підсумовуючи вищевказане, ХАГ є станом, небезпечним віддаленими наслідками. Він може проявлятися анемією і аутоімунними порушеннями, окрім розладів ШКТ. Ерадикація *Helicobacter pylori* при будь-якому виді хронічного атрофічного гастриту є обов'язковою. Стандартом діагностики є ендоскопічне обстеження шлунка в білому світлі із взяттям біпсії з кількох уражених місць. Рекомендовано проходити скринінг на наявність аденокарциноми шлунка у всіх осіб з ХАГ кожних 3 роки.

Список використаних джерел:

1. Raza M, Bhatt H. Atrophic Gastritis. [Updated 2022 Jul 25]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK563275/>
2. Shah, S. C., Piazuelo, M. B., Kuipers, E. J., & Li, D. (2021). AGA Clinical Practice Update on the Diagnosis and Management of Atrophic Gastritis: Expert Review. *Gastroenterology*, 161(4), 1325–1332.e7. <https://doi.org/10.1053/j.gastro.2021.06.078>
3. Annibale, B., Esposito, G., & Lahner, E. (2020). A current clinical overview of atrophic gastritis. Expert review of gastroenterology & hepatology, 14(2), 93–102. <https://doi.org/10.1080/17474124.2020.1718491>
4. Pimentel-Nunes, P., Libânio, D., Marcos-Pinto, R., Areia, M., Leja, M., Esposito, G., Garrido, M., Kikuste, I., Megraud, F., Matysiak-Budnik, T., Annibale, B., Dumonceau, J. M., Barros, R., Fléjou, J. F., Carneiro, F., van Hooft, J. E., Kuipers, E. J., & Dinis-Ribeiro, M. (2019). Management of epithelial precancerous conditions and lesions in the stomach (MAPS II): European Society of Gastrointestinal Endoscopy (ESGE), European Helicobacter and Microbiota Study Group (EHMSG), European Society of Pathology (ESP), and Sociedade Portuguesa de Endoscopia Digestiva (SPED) guideline update 2019. *Endoscopy*, 51(4), 365–388. <https://doi.org/10.1055/a-0859-1883>

5. Li, Y., Xia, R., Zhang, B., & Li, C. (2018). Chronic Atrophic Gastritis: A Review. *Journal of environmental pathology, toxicology and oncology : official organ of the International Society for Environmental Toxicology and Cancer*, 37(3), 241–259. <https://doi.org/10.1615/JEnvironPatholToxicolOncol.2018026839>
6. Hwang, Y. J., Kim, N., Lee, H. S., Lee, J. B., Choi, Y. J., Yoon, H., Shin, C. M., Park, Y. S., & Lee, D. H. (2018). Reversibility of atrophic gastritis and intestinal metaplasia after *Helicobacter pylori* eradication - a prospective study for up to 10 years. *Alimentary pharmacology & therapeutics*, 47(3), 380–390. <https://doi.org/10.1111/apt.14424>
7. Matysiak-Budnik, T., Camargo, M. C., Piazzuelo, M. B., & Leja, M. (2020). Recent Guidelines on the Management of Patients with Gastric Atrophy: Common Points and Controversies. *Digestive diseases and sciences*, 65(7), 1899–1903. <https://doi.org/10.1007/s10620-020-06272-9>
8. Mera, R. M., Bravo, L. E., Camargo, M. C., Bravo, J. C., Delgado, A. G., Romero-Gallo, J., Yepez, M. C., Realpe, J. L., Schneider, B. G., Morgan, D. R., Peek, R. M., Jr, Correa, P., Wilson, K. T., & Piazzuelo, M. B. (2018). Dynamics of *Helicobacter pylori* infection as a determinant of progression of gastric precancerous lesions: 16-year follow-up of an eradication trial. *Gut*, 67(7), 1239–1246. <https://doi.org/10.1136/gutjnl-2016-311685>
9. Lahner, E., Zagari, R. M., Zullo, A., Di Sabatino, A., Meggio, A., Cesaro, P., Lenti, M. V., Annibale, B., & Corazza, G. R. (2019). Chronic atrophic gastritis: Natural history, diagnosis and therapeutic management. A position paper by the Italian Society of Hospital Gastroenterologists and Digestive Endoscopists [AIGO], the Italian Society of Digestive Endoscopy [SIED], the Italian Society of Gastroenterology [SIGE], and the Italian Society of Internal Medicine [SIMI]. *Digestive and liver disease : official journal of the Italian Society of Gastroenterology and the Italian Association for the Study of the Liver*, 51(12), 1621–1632. <https://doi.org/10.1016/j.dld.2019.09.016>

ГІПОДИНАМІЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Старкова Віолетта Дмитрівна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Левченко Єлизавета Дмитрівна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Косілова Ольга Юріївна

доцент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність: Наразі Україна переживає дуже скрутні та важкі часи. Військовий стан має важливий вплив не лише на захисників нашої держави, а й на тих, кого вони захищають. Студенти є однією з найбільш вразливих категорій мирного населення зараз, потребуючи багато ресурсів задля ефективного навчання у надзвичайно складних умовах. Здобувачі вищої освіти змушені змінювати своє місце проживання і пристосовуватися до дистанційного формату навчання, що не передбачає активної роботи безпосередньо у закладах вищої освіти.

Матеріали та методи: Було проведено анкетування серед здобувачів вищої освіти та проаналізовані літературні джерела для висвітлення проблеми гіподинамії серед студентів у військовий час.

Результати: Одним з факторів, що тісно пов'язаний із гіподинамією, є втома. Проаналізувавши наукову літературу, ми виявили, що зниження енергетичних процесів в організмі внаслідок відсутності фізичної активності є однією з причин порушення роботи кори головного мозку і виснаження нервових клітин через однотипне виконання завдань без активного відпочинку. Саме такі патологічні зміни можуть впливати на когнітивні функції, такі як пам'ять, увага та концентрація, що може суттєво вплинути на навчання студентів.[1]

Нами був створений опитувальник щодо фізичної активності та зменшення працездатності для студентів-медиків 1-3 курсів. Було виявлено, що у 72,2 % опитаних фізична активність під час військового стану суттєво зменшилася. 24,1 % респондентів зазначили, що наразі їхня середня кількість кроків на добу дорівнює тисячі кроків чи менше, що на 23,9% більше, ніж показник до військового стану. Водночас із цим Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує робити 10 000 кроків щодня. [2]

Разом із цим, більшість студентів 72% зазначило, що вони відчують помітне зменшення власної працездатності, що підтверджує тісний взаємозв'язок гіподинамії із втомою. 85,5 % респондентів відмітили, що на тлі військового стану вони почали почувати себе виснажено.

Як відомо, здобувачі вищої освіти переважну частину часу проводять сидячи в приміщеннях, і тому у них часто спостерігається загальне погіршення самопочуття і наявність слабкого імунітету. Варто зазначити, що гіподинамія також спричинює зменшення енерговитрат організмом. Це стосується і зниження метаболізму, а тому і збільшення ризику розвитку захворювань. [3]

Звернувшись до результатів досліджень, проведених у рамках дослідницького проекту Cornelia Herbert «Front Public Health» 2022 р., ми виявили, що фізична активність, психічне здоров'я та благополуччя тісно пов'язані. Вченими було виявлено, що фізичні вправи можуть найкращим чином працювати для покращення психічного здоров'я і розумових здібностей студентів: пам'яті, концентрації та уваги.[4]

Висновок: На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що гіподинамія є серйозною проблемою для студентів у контексті війни. Відсутність можливості для регулярної фізичної активності призводить до зниження рівня здоров'я студентів та може суттєво вплинути на їх успішність у навчанні. Оскільки студенти є важливим ресурсом для майбутнього розвитку країни, необхідно забезпечити їм можливості для регулярної фізичної активності, навіть у умовах війни. Для цього можна використовувати різноманітні методи, такі як організація спортивних змагань, проведення фізичних тренувань тощо.

Список використаних джерел:

1. Галіцан О. А. ВТОМА ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА З МЕТОЮ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ОРГАНІЗМУ / О. А. Галіцан, Н. Ф. Щекотиліна. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2020. – С. 107–111.
2. Турчина Н.І. Педагогічні особливості моделей фізичного виховання студентів ВНЗ на різних курсах навчання : дис. канд. наук : 24.00.02 / Н.І. Турчина. – Київ, 2008. – 228 с.
3. Криворучко С. М. ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА СТАН ЗДОРОВ'Я ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ / С. М. Криворучко, О. О. Самохін. // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2022. – №11. – С. 90–95.
4. Herbert C. Enhancing Mental Health, Well-Being and Active Lifestyles of University Students by Means of Physical Activity and Exercise Research Programs [Електронний ресурс] / Cornelia Herbert // Front Public Health. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9082407/>.

ДИНАМІКА ЗМІН МІКРОЦИРКУЛЯТОРНОГО РУСЛА ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ ЗА УМОВ ПОЗАКЛІТИННОГО ЗНЕВОДНЕННЯ ОРГАНІЗМУ

Ковчун Віктор Юрійович

аспірант кафедри морфології навчально-наукового медичного інституту
Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Сікора Віталій Зіновійович

ORCID ID: 0000-0001-6545-8678

д-р.мед.наук, проф. кафедри морфології навчально-наукового медичного інституту
Сумський державний університет, Україна

Актуальність. Позаклітинне або гіпотонічне зневоднення – стан, що виникає через підвищення осмотичного тиску позаклітинної рідини та дифузію води з внутрішньоклітинного до позаклітинного простору з подальшим розвитком зневоднення клітин [1]. Зазвичай надмірна втрата води відбувається через нирки та шлунково-кишковий тракт [2, 3], що загрожує летальними наслідками життю людини. Вищезазначене зумовлює потребу у вивченні структурних змін органів цих систем, у т.ч. підшлункової залози (ПЗ) задля подальшої розробки ефективних схем корекції цих патологічних перетворень.

Мета. Вивчення ультраструктурних змін ПЗ щурів за умов позаклітинної дегідратації організму.

Матеріали і методи дослідження. Дослід був проведений на 35 статевозрілих щурах-самцях, які перебували в стаціонарних умовах віварію. Тварини були розподілені на дві серії: контрольну (5 щурів) та експериментальну (30 щурів). Експериментальна група, була розділена в залежності від ступеня зневоднення на 3 підгрупи по 10 щурів у кожній. Усім щурам експериментальної групи була змодельована позаклітинна дегідратація шляхом випоювання тварин бідистильованою водою, годування вивареною їжею, а також з внутрішньоочеревинного введення петльового діуретика (фуросемід). При досягненні відповідного ступеня зневоднення, тварин виводили з експерименту під ефірним наркозом (на 30 добу з легким ступенем, на 60 добу – з середнім та на 90 добу – з тяжким (сублетальним) ступенем дегідратації). Гістологічні препарати ПЗ забарвлювали гематоксилін-еозином та за Ван-Гізон. Кожній групі було проведено вимірювання діаметрів артеріол, капілярів та венул. Статистична обробка даних була проведена за допомогою програми IBM SPSS Statistic 21.

Результати та їх обговорення. Після впливу легкого ступеня дегідратації судини мікроциркуляторного русла мали дещо звужені просвіти – внутрішній діаметр артеріол зменшився лише на 2,27 % ($p = 0,595$), капілярів – на 2,91 % ($p = 0,493$), а венул – на 5,61 % ($p = 0,185$) порівняно з контролем. Діаметр артеріол, після впливу середнього ступеню дегідратації, зменшився на 5,9 % ($p = 0,211$), у той час як діаметри капілярів та венул змінилися суттєво та стали меншими на 15,51 % ($p = 0,012$) та 19,52 % ($p = 0,001$) у порівнянні з контрольними показниками. За умов впливу тяжкого ступеню дегідратації діаметр артеріол став меншим за контрольний показник на 15,48 % ($p = 0,001$), капілярів на 25,43 % ($p = 0,001$), а венул – на 28,47 % ($p = 0,001$).

Висновки. Аналіз даних мікроциркуляторного русла ПЗ за умов позаклітинної дегідратації показав, що найменш піддатливими до впливу позаклітинної дегідратації були артеріоли – достовірне зменшення їх діаметру виявлено тільки за умов сублетального ступеня зневоднення. Діаметри капілярів та венул достовірно змінювалися вже за умов середнього та тяжкого ступенів зневоднення, що диктує потребу у подальшому вивченні даної патології та пошуку ефективних схем корекції.

Список використаних джерел:

1. Freitas, F. G. R., Batista, M. M., De Assis Braga, D. C., De Oliveira, L. A., Antunes, V. R., & Cardoso, L. S. (2022). The gut-brain axis and sodium appetite: Can inflammation-related signaling influence the control of sodium intake? *Appetite*, 175, 106050. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2022.106050>.
2. Qian, Q. (2019). Hypernatremia. *Clinical Journal of the American Society of Nephrology*, 14(3), 432–434. <https://doi.org/10.2215/cjn.12141018>
3. Sarin, A., Thill, A., & Yaklin, C. (2019). Neonatal Hypernatremic Dehydration. *Pediatric Annals*, 48(5). <https://doi.org/10.3928/19382359-20190424-01>.

ОБІЗНАНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩОДО РИЗИКІВ ІНФІКУВАННЯ HBV, HCV, HIV, ШКІРНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ ТА ВІРУСОМ ГЕРПЕСУ ПОВ'ЯЗАНИХ З ТАТУЮВАННЯМ

Благодир Ангеліка Костянтинівна

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Лазирська Анна В'ячеславівна

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Орловська Катерина Володимирівна

Асистент кафедри епідеміології
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність теми. Татуювання – це інвазійна процедура, яка виконується шляхом введення пігменту в дерму за допомогою багаторазових проколів шкіри. Татуювання набувають все більшої популярності, особливо серед молоді, проте невиконання усіх правил асептики та антисептики при виконанні татуювань значно підвищують ризики передачі інфекційних захворювань, таких як гепатит В, гепатит С, ВІЛ-інфекція, шкірні інфекції та вірус герпесу. Обізнаність людей про всі можливі ризики при виконанні даної процедури дозволяє знизити швидкість розповсюдження інфекційних захворювань.

Мета дослідження. Визначити рівень обізнаності про ризики передачі інфекційних захворювань при нанесенні татуювань серед здобувачів вищої освіти.

Матеріали та методи. Було проведено анкетування здобувачів вищої освіти за допомогою Google forms. Було анкетовано 221 здобувача вищої освіти, серед них здобувачі Харківського національного медичного університету, Харківської державної академії фізичної культури, Полтавського державного медичного університету, Національного університету «Полтавської політехніки імені Юрія Кондратюка», Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Результати. Серед анкетованих здобувачів вищої освіти 191 (86,4%) жінка та 30 (13,6%) чоловіків; 159 (71,9%) анкетованих осіб були у віці 18-21 рік, 29 (13,1%) осіб – 22-25 років, 6 (2,7%) осіб – 26-30 років та 27 (12,2%) осіб – старше 30 років. Усіх респондентів було поділено на 2 групи: 1-у групу склали 132 (59,7%) особи, що не мали татуювань, 2-у групу склали 89 (40,3%) осіб, що мали хоча б одне татуювання. Серед осіб 1-ї групи 44 (33,3%) особи були вакциновані проти гепатиту В, 28 (21,2%) не були вакциновані і 60 (45,5%) не змогли відповісти на дане запитання. Серед осіб 2-ї групи 53 (59,6%) особи були вакциновані проти гепатиту В, 9 (10,1%) не були вакциновані і 27 (30,3%) не змогли відповісти на дане запитання. Серед респондентів 1-ї групи 14 (10,6%) осіб не були обізнані про можливі ризики інфікування гепатитом В через тату, 14 (10,6%) осіб не були обізнані про ризики інфікування гепатитом С через тату, 10 (7,6%) – про ризики інфікування ВІЛ-інфекцією через тату, 11 (8,3%) – про ризики інфікування шкірними інфекціями та 19 (14,4%) – про ризики

інфікування вірусом герпесу. Серед респондентів 2-ї групи 5 (5,6%) осіб не були обізнані про можливі ризики інфікування гепатитом В через тату, 4 (4,5%) осіб не були обізнані про ризики інфікування гепатитом С через тату, 5 (5,6%) – про ризики інфікування ВІЛ-інфекцією через тату, 4 (4,5%) – про ризики інфікування шкірними інфекціями та 11 (12,4%) – про ризики інфікування вірусом герпесу.

Серед осіб 1-ї групи 5 (3,8%) осіб мали позитивний результат по гепатиту В, 2 (1,5%) особи мали позитивний результат по гепатиту С та 2 (1,5%) особи мали позитивний результат по ВІЛ-інфекції. Серед осіб 2-ї групи таких осіб не виявлено.

Висновки. Серед осіб 2-ї групи, обізнаність щодо ризиків передачі інфекційних захворювань через татуювання була вища. Необхідно продовжувати проводити санітарно-просвітні заходи та розповсюджувати інформацію про всі можливі ризики передачі інфекційних захворювань серед осіб усіх вікових категорій, тому що інформованість населення є найкращим профілактичним заходом щодо розповсюдження інфекційних захворювань.

ОСОБЛИВОСТІ АНАТОМО-ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН У ПАТЕЛОФЕМОРАЛЬНОМУ СУГЛОБІ ХВОРИХ НА ГОНАРТРОЗ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Жук Петро Михайлович

д-р мед. наук професор кафедри травматології та ортопедії
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Мовчанюк Вадим Олегович

аспірант кафедри травматології та ортопедії
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Маціпура Максим Миколайович

аспірант кафедри травматології та ортопедії
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Мазур Валерій Петрович

асистент кафедри хірургії №2
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Псюк Сергій Степанович

Асистент кафедри травматології та ортопедії
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Вахбех Рами Талеб

аспірант кафедри травматології та ортопедії
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Вступ. У 67-72% хворих на гонартроз відбувається кутове відхилення гомілки в бік ураження. Тривале функціонування в таких умовах супроводжується пателофеморальним артрозом, у розвитку якого ми виявили закономірності під час монокондилярної артропластики колінного суглоба.

Мета дослідження. Виявити особливості дегенеративно-дистрофічних змін у пателофеморальному суглобі хворих на гонартроз.

Матеріали і методи. Ця публікація базується на матеріалах клініко-рентгенологічного обстеження 106 хворих із кутовим відхиленням гомілки, які були прооперовані за методикою монокондилярної артропластики.

Результати. Встановлено, що ступінь вторинних дегенеративних змін у пателофеморальному суглобі завжди мав пряму залежність від величини кутового відхилення гомілки та тривалості захворювання.

При незначних кутових відхиленнях гомілки (5-7°) та при короткому анамнезі захворювання дегенеративні зміни в пателофеморальному суглобі були незначними, їх прояви рівномірно розповсюджувались на всі відділи у вигляді поверхневих узур та розшарувань і стосувались здебільшого обох фасеток надколінка. По краях суглобової поверхні надколінка мали місце крайові кісткові розростання, вкриті хрящовою тканиною.

Зі збільшенням кута відхилення гомілки та тривалості захворювання наростання проявів дегенерації спостерігали переважно в змінній (латералізованій чи медіалізованій) фасетці надколінка, а також у його центральній частині. Хрящовий покрив поступово повністю зникав спочатку на зміщеній фасетці в її центральній частині, розповсюджуючись у напрямку прикріплення власної зв'язки надколінка і чотириголового м'яза, відбувалась деформація фасетки, виникав значний локальний субхондральний склероз, по краю фасетки спостерігались значні кісткові розростання, які в місцях найбільшого навантаження були без покривного хряща, місцями виявлені крайові узури з крововиливами.

У центральній фасетці хрящовий покрив був мінімальним або взагалі відсутнім, у деяких випадках спостерігали дефекти склерозованої кісткової тканини розмірами до 0,5-1 мм у діаметрі та глибиною до 0,5 мм. З часом висота центральної фасетки зменшувалась, надколінок деформувався та стоншувався, при навантаженні в фасетці поглиблювались дефекти, компенсаторно площа надколінка збільшувалась у бік відхилення гомілки.

Характерними були зміни і з боку стегнової кістки. Як правило, більш виражені дегенеративні зміни спостерігались у виростку стегна на боці відхилення гомілки. При цьому в міжвиростковій борозні хрящ здебільшого був без значних ознак пошкодження, по його верхньому краю в термінальних стадіях захворювання спостерігали великий екзостоз, який своїм гострим краєм був направлений до верхнього завороту. Крайові кісткові розростання локалізувались по краю хрящового покриву, при значних відхиленнях гомілки зміщувались у порожнину суглоба до синовіальної оболонки.

Стосовно контрлатеральних відділів пателофemorального суглоба в жодному з випадків ми не зустрічали значних уражень хрящової та кісткової тканини незалежно від тривалості захворювання та стадії гонартрозу.

Висновки. *Ступінь пателофemorального артрозу перебуває у прямій залежності від тривалості захворювання та величини кутового відхилення гомілки. Найбільші дегенеративно-дистрофічні зміни відбуваються у зміщеній у проекції пателофemorального суглоба фасетці надколінка та центральній фасетці, де прогресують дегенерація хряща, субхондральний склероз із вогнищами деструкції кісткової тканини, виражені крайові кісткові розростання, екзостози.*

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ КРОВІ У ДОКУМЕНТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ірина Соколова

ORCID ID: 0000-0003-4425-1859

доктор педагогічних наук,

професор кафедри організації вищої освіти, охорони здоров'я та гігієни

Донецький національний медичний університет, Україна

Паніна Лідія

здобувач освітнього ступеню магістра

Донецький національний медичний університет, Україна

Добре організована служба переливання крові (Blood transfusion service), з системами якості, є обов'язковою умовою безпечного та ефективного використання крові та продуктів крові.

На виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Розпорядженням Кабінету міністрів України від 20.02.2019 р. №120-р схвалено Стратегію розвитку національної системи крові на період до 2022 року та затверджено план заходів щодо її реалізації в галузі охорони здоров'я [1]. Основною метою Стратегії є забезпечення рівноправного та своєчасного доступу пацієнтів до якісних та безпечних компонентів донорської крові у достатній кількості. Національну систему крові визнано складовою частиною системи громадського здоров'я.

Відтак, *актуальним* є розгляд правових механізмів стандартизації та забезпечення якості крові і компонентів крові у міжнародних та документах Європейського Союзу.

Під поняттям механізму правового управління розуміємо систему адміністративно-правових норм, які є регуляторами роз'язання проблем у забезпеченні якості і суперечностей для узгодження інтересів цільових груп, визначення цілей, практичних заходів, засобів та стимулів для формування управлінських впливів з метою досягнення цілей держав у системі охорони здоров'я.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я (World Health Organization) визначено ключові умови до безпечного кровопостачання в «Настанові для Національних програм крові: безпека крові»: створення служби переливання крові; забір крові тільки від добровільних, неоплачуваних, донорів крові з низьким ризиком; скринінг всієї донорської крові на переливально-трансмисивні інфекційні агенти; зменшення непотрібних переливань через ефективне клінічне застосування крові [9].

Спеціальні Директиви Європейського парламенту і Ради Європи (2002/98/ЕС; 2004/33/ЕС; 2005/61/ЕС; 2005/62/ЕС) встановлюють стандарти якості та безпеки для забору, тестування, обробки, збереження і розподілу людської крові та її компонентів, визначають вимоги до системи якості для установ крові.

У 2014 р. була створена нова Платформа швидкого оповіщення країн ЄС про людську кров і її компоненти, що дозволяє державам-членам швидко обмінюватися інформацією про інциденти, які можуть мати міжнародні наслідки. До донорства і донорів застосовуються суворі правила та процедури оцінювання фізичного стану здоров'я за певними критеріями. Перед здачею крові донор повинен отримати інформацію про процедуру, а також надати необхідну інформацію про себе та стан

здоров'я; конфіденційність персональних даних захищена нормативними актами [8, р.100].

Європейський директорат з якості у медицині (European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare, EDQM) сприяє реалізації основного права людини на доступ до якісних ліків і медичного обслуговування, а також зміцнює і захищає здоров'я людей, пропонуючи стандарти і принципи етики, безпеки і якості при переливанні крові (забір, підготовка, зберігання, розподіл і належне використання компонентів крові), а також при трансплантації органів, тканин і клітин [4].

Європейський комітет з переливання крові (European Committee on Blood Transfusion (CD-P-TS)) розробив програму переливання крові на основі трьох основних принципів: некомерціалізація речовин людського походження, переданих на основі добровільного та безоплатного пожертвування; взаємодопомога; захист донорів і реципієнтів [5].

У 2020 році Європейський комітет з переливання крові (CD-P-TS) та EDQM підготували посібник «Керівництво з підготовки, використання та забезпечення якості компонентів крові» [8]. У Керівництві запропоновано набір стандартів, які розроблені для підтримки високої практики переливання крові в державах-членах Ради Європи, а також для центрів крові за межами Європи. Посібник містить рекомендації щодо мінімальних стандартів для установ крові та лікарняних банків крові, які зобов'язані відповідати Директивам ЄС 2002/98/ЄС, 2004/33/ЄС, 2005/61/ЄС and 2005/62/ЄС та з поправками Директиви (ЄС) 2016/1214 [8].

Європейський проєкт з безпеки переливання крові (European Blood Inspection Project) фінансується Європейською комісією в рамках Програми громадської охорони здоров'я за участю учасників з 19 країн-членів ЄС або ЄАБТ (Європейської асоціації вільної торгівлі). Загальна мета проєкту EUBIS (EU-Blood-Inspection) полягає в розробці та упровадженні загальноєвропейських стандартів і критеріїв для інспектування установ крові і забезпечення акредитації установ крові в державах-членах [3].

Керівництво EuBIS засноване на нормативних вимогах, викладених у Директивах ЄС, зокрема: призначення, дозвіл, акредитація або ліцензування установ крові; дозвіл на діяльність і створені умови забору крові; положення щодо забезпечення якості та безпеки крові її компонентів, а також вимоги до імпортованої крові і компонентів крові [3].

Програма Blood Quality Management Programme (B-QM) спрямована на підтримку європейських установ крові в розробці, упровадженні та поліпшенні системи забезпечення якості (Quality management system) і враховує специфіку медичних лабораторій. Участь у проєкті надає лабораторіям інструмент для об'єктивної оцінки та демонстрації достовірності своїх даних, що є важливим елементом ефективної системи тестування донорської крові.

Схема тестування на рівень крові (B-PTS) – це форма зовнішньої оцінки якості (EQA), методика міжлабораторного порівняння для визначення продуктивності лабораторій у закладах крові, відповідальних за тестування окремих груп донорів крові [6]. Щороку організовуються шість досліджень за програмою B-PTS. У 2022 році в кожному дослідженні B-PTS брали участь 55 лабораторій із 27 країн Європейського Союзу [6].

Керівні принципи належної практики (GPG) були підготовлені за спільної участі Європейського директорату з якості лікарських засобів та охорони здоров'я (European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare) EDQM та Комісії Європейського Союзу. GPG повністю відображають останні зміни в належній

виробничій практиці, що стосуються установ крові, спрямовані на підтримку вимог безпеки та якості для практики переливання крові в Європі та за її межами [2]. GPG є обов'язковими вимогами в рамках Європейського Союзу відповідно до Директиви (ЄС) 2016/1214 [2] і розглядаються як гармонізовані стандарти якості та безпеки компонентів крові у Європі.

Керівні принципи і стандарти, розроблені міжнародними і європейськими структурами для визначення продуктивності медичних лабораторій і інспектування установ крові, мають позитивний вплив на розвиток охорони здоров'я в Європі та національної системи крові на загальнодержавному, регіональному та госпітальному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії розвитку національної системи крові на період до 2022 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ від 20.02. 2019 р. №120-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/120-2019-%D1%80>. (дата звернення: 02.02.2023).
2. Commission directive (EU) 2016/1214 of 25 July 2016 amending Directive 2005/62/EC as regards quality system standards and specifications for blood establishments. *Official Journal of the European Union*. 26.7.201. L 199/14.
3. European Blood Inspection Project. URL: <https://www.eubis-europe.eu/>. (date of access: 11.02.2023).
4. European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare. URL: www.edqm.eu/en/. (date of access: 03.02.2023).
5. European Committee on Blood Transfusion (CD-P-TS). URL: <https://rm.coe.int/cd-p-ts-2020-2021-en/1680992cd3>. (date of access: 11.02.2023).
6. EDQM. Blood Proficiency Testing Scheme (B-PTS). URL: <https://www.edqm.eu/en/blood-proficiency-testing-scheme-b-pts>. (date of access: 03.02.2023).
7. European Observatory on Health Systems and Policies and OECD. Improving healthcare quality in Europe: characteristics, effectiveness, and implementation of different strategies \ ed. by R. Busse, N. Klazinga, D Panteli, W. Quentin. Paris: OECD Publishing and Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019.
8. Guide to the preparation, use and quality assurance of blood components. 20th Edition. Council of Europe, 2020. 441 p.
9. WHO. Aide-mémoire for National Blood Programmes: Blood safety. Guideline. 1 January 2002. WHO/BCT/02.03. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-BCT-02.03>. (date of access: 03.02.2023).

ПУХЛИНИ СЛИННИХ ЗАЛОЗ

Мартинів Юрій Ігорович

здобувач вищої освіти медичного факультету №2
ВДНЗ "Буковинський державний медичний університет", Україна

В даний час захворювання слинних залоз (СЗ), як злоякісні, так і доброякісні, є одними з найпоширеніших видів пухлин, становлячи 1-2% від загальної кількості пухлин у тілі людини. Клінічна симптоматика різних новоутворень слинних залоз дуже подібна, проте гістологічна структура та різноманітність проявів роблять постановку діагнозу та диференціальну діагностику більш складними.

Базуючись на даних щелепно-лицьового відділу ОКБ, де знаходиться клінічна база кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицьової хірургії ХНМУ, захворювання слинних залоз становлять 2,6% від загальної кількості патологій щелепно-лицьового відділу черепа. Серед усіх випадків захворювання на слинні залоз новоутворення становлять 23,1%. Доброякісні пухлини чи пухлиноподібні утворення становлять 97,1%, а злоякісні – 2,9%. Варто зазначити, що доброякісні пухлини рідко призводять до хворобливих відчуттів і виявляються випадково при рентгенологічному обстеженні, проте злоякісні пухлини часто не тільки призводять до великого дискомфорту, а й сприяють розвитку інших ускладнень.

Симптоми новоутворень можуть включати задишку, проблеми з ковтанням, набряк і зміну форми обличчя. Також у пацієнтів може спостерігатися слабкість, втрати у вазі, підвищення температури тіла та нічні поти. Обов'язково слід звернутися за медичною допомогою, якщо ви помітили наявність аномальних утворень у слинних залозах [1].

Під час діагностики злоякісних пухлин СЗ широко поширені помилки, що можуть призвести до запізненого лікування та ускладненого перебігу захворювання. Оскільки за своїм перебігом злоякісні пухлини СЗ дуже схожі до запальних процесів, діагностувати їх ще складніше. Тому при первинному огляді пацієнта лікарі повинні провести диференціальну діагностику неопластичного процесу з іншими можливими захворюваннями. Для цього лікар повинен скласти план додаткового обстеження та визначення ступеня злоякісності пухлини. Як висновок, "діагностична гіпотеза" утворюється в результаті аналізу скарг, анамнезу та огляду пацієнта. Також вирішальним критерієм при виборі методів додаткового дослідження є саме ця початкова "діагностична гіпотеза". Це дозволить лікареві більш раціонально вибрати алгоритм лікування та запобігти можливим помилкам при діагностиці.

Важливо відзначити необхідність проведення аспіраційної пункції тонкою голкою, ультразвукового сканування, мультиспіральної томографії комп'ютерної або магнітно-резонансної томографії, сіалографії в діагностичному плані при підозрі на пухлину у пацієнта. Хоча кожне захворювання СЗ має клінічні прояви, часто правильний діагноз встановити без спеціальних діагностичних методів дуже важко. Для багатьох пацієнтів деякі методи досліджень можуть бути протипоказані. При цьому часто обстеження хворого закінчується на пальпації, збиранні анамнезу та проведенні сіалографії. Однак, цього не завжди достатньо для визначення діагнозу та прийняття рішення про терапію. Аспіраційна пункція тонкою голкою – це метод проведення діагностичних та лікувальних маніпуляцій при онкологічних захворюваннях СЗ. Він дозволяє взяти зразок тканини для цитологічної та гістологічної діагностики. Ультразвукове сканування - один із найпоширеніших методів діагностики пухлин СЗ. Воно дозволяє оцінити розмір та структуру пухлини.

Мультиспіральна комп'ютерна томографія, своєю чергою, збільшує точність і надійність діагностики, і навіть зменшує ризики неправильного лікування. Магнітно-резонансна томографія - один із найбільш сучасних методів дослідження організму, який застосовується як для діагностики, так і для терапії онкології [2].

Проведення діагностики захворювань СЗ є найважливішим етапом планування лікування, так як дозволяє визначити ступінь розвитку пухлини, її розміри, розташування та можливість поширення. Важливо пам'ятати, що чим раніше захворювання буде виявлено, тим більше шансів на успіх лікування. Тому, у разі підозри, рекомендується звернутися до фахівців щодо комплексного обстеження. Перед оперативним втручанням часто взагалі не використовують МРТ, КТ та біопсію як доказ наявності новоутворення. Це пояснюється не лише досить великою вартістю цих досліджень, але й недостатньою обізнаністю та самовпевненістю лікарів у більш ніж половині випадків. Псевдозапальні процеси можуть бути неправильно діагностовані, а злоякісні новоутворення можуть бути пропущені. Щоб уникнути таких критичних недоліків, варто звертатися за допомогою до досвідченого лікаря та проводити необхідні дослідження.

Періодичні поколювання та постійні тупі ниючі болі – можуть бути єдиними симптомами при злоякісних пухлинах. Але як правильно розрізнити злоякісні новоутворення від псевдозапальних процесів? Один із шляхів – звертатися до спеціалізованого лікаря, який зможе компетентно провести дослідження та виставити точний діагноз. Розвиток медичних технологій дозволяє здійснювати дослідження більш доступним та безболісним способом, що має позитивний вплив на ефективність лікування пацієнтів. Однак, на правильність діагнозу і вчасне виявлення новоутворень впливає не лише їхній зовнішній вигляд. Знання історії хвороби, симптомів та прямих показань до МРТ, КТ чи біопсії – це теж дуже важливі моменти у діагностиці та лікуванні. Отже, ретельний моніторинг Вашого здоров'я та звернення до фахівця в разі потреби не дозволяє запальним процесам розвиватися у злоякісні новоутворення. Розглядаючи захворювання, яке виявляється під час пальпації, можна зрозуміти, що захворювання не є безпечним. Утвір, що розглядається, є горбкуватий, щільний та малорухомий. Якщо довіряти зовнішньому вигляду, здавалося б, що все є нормальним, проте швидко стає зрозумілим, що розміри швидко збільшуються. На жаль, перебіг цього захворювання не є сповільненим, на шкірному етапі розміри збільшуються і метастази починають формуватися в регіонарних лімфатичних вузлах. Внаслідок стиснення або пошкодження лицевого нерва може виникнути параліч мімічних м'язів [3].

Як змінюється функція слинної залози на кожному етапі розвитку цього захворювання? Функція слинної залози, на жаль, поступово послаблюється до повної відсутності слиновиділення. Медичні зображення, такі як сіалографія, можуть допомогти виявити дефект заповнення контрастною речовиною частини залози, обрив тіні та фрагментація вивідних протоків, наявність вогнищ скупчення контрасту у паренхімі. Крім того, на зображенні можна відзначити затримку контрасту внаслідок порушення функції залози. Це болісно і тривожно, оскільки може бути дуже небезпечним на кожному етапі розвитку цього захворювання. При виникненні запальних процесів у слинних залозах (сіалоаденітах), які часто порівнюються з онкологічними захворюваннями, можна спостерігати ущільнення залози та болісну пальпацію. Залоза може збільшуватися і ставати ще більш ущільненою, при загостренні стану. Додатково, можна помітити зменшення кількості слини зі збільшенням її мутності та наявності гною. Важливо розуміти, що різниця в результатах сіалограми та загального огляду може бути значною. Але завдяки

правильній діагностиці та інтерпретації отриманих результатів, можна з високою ймовірністю (до 76%) визначити наявність злоякісної пухлини та розпочати вчасне та повноцінне лікування. Тому, при найменших підозрах щодо стану слинних залоз, необхідно звернутися до лікаря-спеціаліста та пройти комплексне обстеження [4].

Діагностика захворювань слинних залоз - це складний процес, який вимагає від лікарів високої кваліфікації та досвіду. Недоліком є те, що у значній частині медичних працівників відсутні необхідні знання та навички для точної діагностики цього виду захворювання. У багатьох випадках, пальпаційний метод дослідження та сіалографія не дозволяють відрізнити пухлину від запального процесу. Тому, при диференційній діагностиці захворювань слинних залоз, необхідно враховувати всі комплексні та мультидисциплінарні підходи для виявлення справжньої причини та природи даного захворювання. Для досягнення максимально точної діагностики необхідно використовувати сучасні методи дослідження, такі як магнітно-резонансна томографія та біопсія. Крім того, важливо постійно проводити моніторинг стану захворювання та складати комплексну терапевтичну програму залежно від того, наскільки тяжким є його перебіг та стадія [5].

Висновки. Отже, діагностика захворювань слинних залоз є складним та важливим процесом, який вимагає високої кваліфікації та досвіду від медичних працівників. Це допоможе досягти максимально точної діагностики та вчасного лікування, що є стійким та ефективним.

Список використаних джерел:

1. Jamie Mckenzie, Jamie Lockyer, Thasvir Singh, Edward Nguyen, Salivary gland tumours: an epidemiological review of non-neoplastic and neoplastic pathology, British Journal of Oral and Maxillofacial Surgery, Volume 61, Issue 1, 2023, Pages 12-18, ISSN 0266-4356.
2. Sachiko Taniguchi, Yuya Tanaka, Ajit Elhance, Naoki Oshimori, A mechanistic basis for the malignant progression of salivary gland tumors, iScience, Volume 24, Issue 12, 2021, 103508, ISSN 2589-0042.
3. Young, A., & Okuyemi, O. T. (2023). Benign Salivary Gland Tumors. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
4. Young A, Okuyemi OT. Malignant Salivary Gland Tumors. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan.
5. E.G. Walshaw, J.A. Twigg, N. Horisk, I.A. Haley, P. Chengot, M.W.S. Ho, Malignant salivary gland tumours: treatment outcomes from a tertiary referral centre in the UK, British Journal of Oral and Maxillofacial Surgery, Volume 61, Issue 4, 2023, Pages 295-301, ISSN 0266-4356.

ТОРАКАЛЬНА ТРАВМА: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Курсов Сергій Володимирович

д-р мед. наук,

професор кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Феськов Олександр Ернстович

канд. мед. наук,

доцент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Політравма являє патологію, що утворюється у постраждалих з множинними травматичними ушкодженнями, які охоплюють декілька органів або систем, і є основною причиною смертності молодих людей. Політравма є серйозною проблемою для цивільної охорони здоров'я через пов'язану з нею захворюваність, високу інвалідність, летальність та соціально-економічні наслідки [1]. У постраждалих з тяжкими травмами, травми грудної клітини вважаються серйозними травмами, і до 50% пацієнтів із політравмою отримують певний вид травми грудної клітки [2]. За даними різних, проте авторитетних повідомлень серед пацієнтів з торакальною травмою на тлі політравми, коли провідною причиною смерті є саме ушкодження грудної клітки, рівень летальності коливається в межах 2,5 – 10% [2-4]. Відсоток постраждалих з тупою травмою грудної клітки (ТГК), що не пов'язаний з бойовими діями, коливається в межах 80-90%, та іноді буває й вищим. Основними обставинами отримання ТГК найчастіше є дорожньо-транспортні пригоди, падіння з великої висоти та падіння з висоти власного зросту. В часи військових і озброєних конфліктів не пов'язаних з воєнними діями значно збільшується відсоток постраждалих з проникаючими ТГК, через кульові поранення, застосування холодної зброї та вибухові поранення, через що частка проникаючої ТГК сягає до 50%. Зростає і загальна кількість постраждалих з ТГК [2, 3].

Тупа ТГК зустрічається частіше, ніж проникаюча травма, і безпосередньо спричиняє від 20 до 25% смертей від травми. Серед пацієнтів, які потрапили до лікарні після зіткнень з автомобілем, має місце більш висока захворюваність і смертність, що пов'язані зі зіткненнями на високій швидкості та з невикористанням пасків безпеки. Гірші результати також спостерігаються у пацієнтів похилого віку, особливо у віці 65 років і старіше, а також серед тих постраждалих, хто має високу оцінку за шкалою тяжкості травми (ISS). Незважаючи на більш високу поширеність, менше 10% пацієнтів з тупою ТГК потребують ургентного оперативного втручання, тоді як пацієнти з проникаючими пораненнями грудної клітки потребують оперативного втручання в 15-30% випадків. Проникаюча ТГК пов'язана з вищою загальною смертністю. Захворюваність змінюється залежно від географічного розташування, вона переважає в міських районах та в районах озброєних конфліктів [2, 3, 5].

В США ТГК є причиною до 35% смертей, пов'язаних із травмою, і сполучається з широким спектром інших травм, які можуть спричинити значну захворюваність та смертність. Швидка оцінка під час первинного обстеження постраждалих з травмою є ключовим моментом для виявлення ТГК, які безпосередньо загрожують життю та потребують швидкого втручання фахівців з екстреної медичної допомоги. Менш тяжкі ТГК, як правило, діагностуються вже після корекції або виключення більш небезпечних станів (тяжка черепно-мозкова, закрита травма живота з внутрішньою кровотечею, масивна скелетна травма тощо). Пацієнтам з такими ТГК надають успішну допомогу на підґрунті застосування фундаментальних принципів підтримки життя після травми (ATLS, Advanced Trauma Life Support). Фахівці з ATLS розвивають свою діяльність та розглядають оцінку і лікування торакальної травми відповідно до принципу роботи міжпрофесійної команди, в якій постійно знаходяться у співпраці для надання добре скоординованої допомоги та покращення результатів лікування для постраждалих [5].

ТГК часто є такими, що надзвичайно загрозливі для життя, і тому ТГК необхідно виявляти та лікувати на ранній стадії під час первинного обстеження пацієнтів із політравмою. Дуже важливо активно шукати ознаки ТГК, оскільки вони можуть бути неочевидними при первинному поверхневому огляді. Ускладнення ТГК, що небезпечні для життя постраждалих, можуть поступово розвиватися з часом, тому важливо проводити повторні огляди пацієнтів та робити постійну переоцінку їх стану. Обов'язково застосовується системний підхід на основі алгоритму ABCDE для оцінки та лікування пацієнта з гострою травмою. Одяг необхідно зняти якомога швидше, щоб отримати повний огляд постраждалого [6, 7].

Відповідно до алгоритму ABCDE необхідно оцінити стан прохідності дихальних шляхів у постраждалого, оцінити перспективу його стабільності та адекватності. Слід виявити та оцінити супутні травми, які здатні вплинути на прохідність дихальних шляхів (зламани кістки носа з наявною кровотечею, поранення язика, перелами щелеп, гематоми всередині ротової порожнини, ушкодження в області шиї тощо). Потрібно забезпечити захист дихальних шляхів шляхом ранньої інтубації трахеї, якщо є такі ознаки: стридор, хрипкий голос, знижений рівень свідомості. Особливо небезпечним є поєднання пригнічення свідомості з кровотечею у порожнині рота. Пацієнтам, які збуджені, не адекватні, агресивні та заважають заходам екстреної медичної допомоги потрібна седация та м'яка фіксація. При цьому знову загострюється проблема збереження прохідності дихальних шляхів. Якщо пацієнту вже проведена інтубація трахеї, потрібно задокументувати розмір і положення ендотрахеальної трубки, включаючи відстань від губ, бажано визначити ЕТСО₂, тиск в манжеті, та вказати на будь-які труднощі інтубації (або ступінь візуалізації за шкалою Маллампаті). Також обов'язково потрібно забезпечити захист шийного відділу хребта. Слід підозрювати пошкодження хребта у всіх пацієнтів із політравмою. Тому постраждалому потрібно накласти шийний комір та переконатися, що він забезпечує стабілізацію [6, 8].

Оцінка функції зовнішнього дихання (ФЗД) – наступний крок алгоритму ABCDE. Потрібно звернути увагу на частоту дихання, відповідність дихальних зусиль постраждалого показникові SpO₂% (насиченню киснем периферичної артеріальної крові). Слід шукати рани на поверхні грудної клітки та шиї пацієнта. Потрібно звертати увагу на будь-які синьці, деформації, не типові рухи грудної клітки (надключичні, міжреберні втягування). При явних ознаках наявності пошкодження грудної клітки слід пам'ятати, що особливу небезпеку для життя представляють: напружений пневмоторакс, відкритий пневмоторакс, масивний гемоторакс,

трахеобронхіальна травма. Доцільно провести пальпацію грудної клітки для виявлення крепітації ребер або підшкірної емфіземи. При проведенні аускультатії необхідно визначити повноцінність проведення дихання над всією поверхнею легень, наявність ділянок ослаблення та відсутності дихання. Всі пацієнти з ТГК мають високу потребу в кисні. Необхідно якнайшвидше забезпечити кисневу терапію та визначити, яким чином під її впливом змінюється величина $SpO_2\%$. Ознаки напруженого пневмотораксу диктують потребу в негайній декомпресії плевральної порожнини шляхом введення голки або трубки зі спеціального набору для дренування плевральної порожнини. Існує досвід декомпресії за допомогою використання внутривенних катетерів, які застосовуються для катетеризації підключичної вени за методом Сельдінгера. На рану, що утворює відкритий пневмоторакс, накладають оклюзійну пов'язку. Рентгенографія грудної клітки повинна бути виконана у приймальному / реанімаційному відділенні / операційній за першої ж можливості [7-9].

Для оцінки стану системного кровообігу з контролем кровотечі у постраждалого з ТГК оцінюють пульс – його якість / частоту / регулярність. Низький показник $SpO_2\%$ може бути обумовлений критичним зменшенням периферичної перфузії через низький системний артеріальний тиск. Ця проблема відсутня при використанні якісних пульсоксиметрів. Величина перфузійного індексу, менша за 1,5% з великою вірогідністю вказує на наявність шоку. Колір шкіри може вказати на наявність значної крововтрати. Ціаноз є більш характерним для гострої недостатності ФЗД, ніж для крововтрати. Проте добре відомі випадки кардіогенного шоку при ТГК через міокардіальну контузію. Постраждалі з тяжкою міокардіальною контузією часто залишаються на місці події через швидкий летальний наслідок травми. Поява ціанозу часто запізнюється за показаннями пульсоксиметра. При значній крововтраті, коли концентрація гемоглобіну сягає лише близько 80 г/л, ціаноз може бути відсутнім, навіть в умовах тяжкої гіпоксемії [6-8]. Бажано забезпечити 2 надійних венозних доступи та розпочати внутрішньовенну інфузію плазмозамінників. При ТГК з пошкодженням легень високий темп інфузії може бути небезпечним. Частіше постраждалі потребують рестриктивного режиму рідинної ресусцитації. Проте в умовах сполучених пошкоджень через значну крововтрату з іншої анатомічної зони правило надання переваги для рестриктивної ресусцитації не працює. Систолічний артеріальний тиск за допомогою інфузії краще утримувати на рівні 80-90 мм Hg (гіпотензивна ресусцитація) для зменшення загального обсягу плазмозамінників та запобігання гемодилуційної коагулопатії. При значних труднощах з катетеризацією судин слід забезпечити внутрішньокістковий доступ. Для пригнічення фібринолізу доцільно внутрішньовенно ввести 1000 мг транексамової кислоти, 50000-100000 Од апротиніну, 1000 мг етамзилату, 500-1000 мг аскорбінової кислоти. Як правило, не буває протипоказань для застосування глюкокортикостероїдних гормонів у високих дозах. При критичному зниженні систолічного артеріального тиску з метою підтримки перфузії життєво важливих органів та щоб запобігти зупинці серця необхідно використати вазопресори (норадреналін, адреналін), а за наявності брадикардії додати атропін. Також потрібно провести реєстрацію ЕКГ в 12 відведеннях [6, 8, 10].

Існує ряд поширених причин втрати свідомості, серед яких глибока системна гіпоксія, гіперкапнія, церебральна гіпоперфузія або нещодавнє введення седативних або аналгетичних (опіоїдних) препаратів. Необхідно переглянути АВС, щоб виключити і при необхідності забезпечити усунення гіпоксії та артеріальної гіпотензії. Провести швидку оцінку рівня свідомості пацієнта за шкалою ACVPU або

шкалою ком Глазго. Шкала ACVPU для вимірювання рівня свідомості пацієнта включає наступні градації: А – пацієнт цілком доступний продуктивному контакту; С – має місце сплутаність свідомості або марення; V – пацієнт реагує на словесний подразник (і біль); Р – пацієнт реагує лише на больовий подразник; U – пацієнт не реагує на будь-які подразники. Алгоритм GAP (Glucose ACVPU Pupils) включає: вимірювання рівня глюкози в крові на наявність відхилень; використання шкали ACVPU, щоб швидко визначити рівень свідомості пацієнта; (pupils, зіниці) оцінку розміру і симетричності зіниць пацієнта та їх реакцію на світло. Постраждали на політравму, в тому числі пацієнти з ТГК, в численній кількості випадків зберігають ознаки свідомості, навіть в умовах важкого декомпенсованого шоку, якщо у них відсутнє тяжке травматичне ушкодження головного мозку. Проте на фоні тяжкої системної гіпоксії, що прогресує, як зазначалось вище, пацієнти бувають не адекватними, надзвичайно збудженими, агресивними, і часто протидіють заходам екстреної медичної допомоги. Єдиним шляхом є фіксація та седація постраждалих. У випадках надзвичайно складного забезпечення внутрішньовенного введення медикаментів, доцільно застосувати якнайшвидше внутрішньом'язове введення кетаміну в дозі від 4 мг/кг маси тіла й більше. При пригніченні свідомості у постраждалих з підозрою на дію опіоїдів, потрібно застосувати внутрішньовенне введення налоксону. Пацієнти без свідомості завжди мають більший ризик розвитку порушень прохідності дихальних шляхів та гострої недостатності ФЗД [6, 8, 11].

Для виконання наступного кроку алгоритму ABCDE (Exposure), рекомендується зібрати якомога більше інформації про обставини отримання травми та супутню патологію у пацієнта. Шість елементів моделі SAMPLE (у пер. з англ. – шаблон, вибірка, зразок) доцільно використати. SAMPLE: S – (Signs and symptoms, ознаки та симптоми). Бажано опитати всіх, хто має інформацію про розвиток симптоматики, історію, що була отримана від самого пацієнта. А – (Allergies, алергія). Отримати інформацію про наявність у постраждалого алергії на медикаменти, латекс тощо. М – (Medications, ліки). Вияснити які ліки регулярно приймає пацієнт, в яких дозах і останній час прийому конкретних ліків. Р – (Past medical history, історія хвороби в минулому). Вияснити на що страждав (страждає) постраждалий, які переніс операції тощо. L – (Last oral intake, останній час перорального прийому). Вияснити останній час вживання їжі, рідини. E – (Events surrounding the injury/illness, події, що асоційовані з травмою/захворюванням). Встановити обставини, при яких постраждалий отримав травму, визначити провідний механізм травми.

Потрібно виміряти та записати температуру пацієнта. Аномальна температура може бути частою знахідкою у пацієнтів з інфекціями та запальними процесами. Температура тіла вище 38°C або нижче 36°C може викликати занепокоєння щодо можливої наявності сепсису. Проте, в умовах отримання травми, гіпотермія частіше асоційована із розвитком шоку. Потрібно дізнатись повну історію хвороби у пацієнта, будь-яких родичів або друзів та іншого персоналу, якщо це, зрозуміло, в цей час можливо. Під час проведення загального обстеження необхідно пам'ятати про гідність і повагу до пацієнта та забезпечити мінімальну втрату тепла (запобігання гіпотермії, тяжко хворий може бути не в змозі регулювати температуру тіла). Все тіло потрібно оглядати на наявність будь-яких прихованих пошкоджень, таких як висипання, укуси або інші пошкодження; їх виявлення може свідчити про алергічну реакцію або інфекцію, а також за будь-якими клінічними ознаками, що можуть свідчити про тромбоз глибоких вен, які включають гарячу, болючу, набряклу гомілку. Якщо є деформація кінцівки, це може свідчити про її перелом. Потрібно задокументувати всі знахідки та всі втручання в супровідних документах пацієнта, щоб бути готовим до передачі пацієнта іншим колегам [6, 8, 11].

Знеболювання. Титрована внутрішньовенна наркотична аналгезія є початковим підходом до лікування болю при травмі. Після введення атропіну та антигістамінних засобів (гістаміногенний ефект морфіну!) внутрішньовенно вводиться дрібно болюсно по 1-3 мг морфіну в 10 мл 0,9% розчину натрію хлориду, щоб запобігти передозування, а разом з ним прогресування артеріальної гіпотензії, стимуляції нудоти та блювання, швидкого пригнічення активності дихального центру. Повторне введення до отримання необхідного знеболюючого ефекту. Постійний біль від травми грудної клітки зменшує ефективність кашлю, призводить до поверхневої гіпервентиляції, погіршення дренажу трахеї та бронхів і затримки мокротиння, прогресування системної респіраторної гіпоксії. Це викликає особливе занепокоєння у літніх пацієнтів з травмами, які більш схильні до розвитку пневмонії. Ефективного лікування болю можна досягти за допомогою парацетамолу, нестероїдних протизапальних препаратів, опіоїдної аналгезії, кетаміну, а також потрібно розглянути питання про регіональну анестезію [6, 8, 12].

Список використаних джерел:

1. Iyengar K.P., Venkatesan A.S., Jain V.K., Shashidhara M.K., Elbana H. & Botchu R. (2023) Risks in the Management of Polytrauma Patients: Clinical Insights. *Orthop Res Rev.* 15, 27 – 38. doi: 10.2147/ORR.S340532
2. Lundin A., Akram S.K., Berg L., Göransson K.E. & Enocson A. (2022) Thoracic injuries in trauma patients: epidemiology and its influence on mortality. *Scandinavian Journal of Trauma, Resuscitation and Emergency Medicine.* 30, Article 69. <https://sjtrem.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13049-022-01058-6>
3. Hussien W.M., Abdulkadir A.N. & Yuser A.S. (2022) Traumatic Haemothorax: Diagnostic Approaches and Surgical Management. *J Fac Med Baghdad.* 64(2), 52 – 58. doi: <https://doi.org/10.32007/jfacmedbagdad.6421889>
4. Broderick S.R. (2013) Hemothorax: Etiology, Diagnosis, and Management. *Thorac Surg Clin.* 23(1), 89 – 96. doi: 10.1016/j.thorsurg.2012.10.003
5. Edgecombe L., Sigmon D.F., Galuska M.A. & Angus L.D. (2023) Thoracic Trauma. *StatPearls.* Last Update: February 7, 2023, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK534843/>
6. Major Trauma Guidelines & Education-Victorian State Trauma System (2023) Thoracic Trauma. *Trauma Victoria.* Last Update: 31 March 2023, from <https://trauma.reach.vic.gov.au/guidelines/thoracic-trauma/primary-survey>
7. Schoeber N., Linders M., Binkhorst M., De Boode W., Draaisma J., Morsink M., Nusmeier A., Pas M., van Riessen C., Turner N., Verhage R., Fluit C. & Hogeveen M. (2022) Healthcare professionals' knowledge of the systematic ABCDE approach: a cross-sectional study. *BMC Emergency Medicine.* 22, Article №202. <https://bmcmemergmed.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12873-022-00753-y>
8. Marsden N.J. & Tuma F. (2022) Polytraumatized Patient. *StatPearls.* Last Update: July 4, 2022, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK554426/>
9. Khan A.N. (2018) Thoracic Trauma Imaging. *Medscape: Drugs & Diseases.* Updated: Sep 12, 2018, from <https://emedicine.medscape.com/article/357007-overview>
10. Madden B., Phadtare M., Ayoub Z. & Chebl R.B. (2015) Hemorrhagic shock from breast blunt trauma. *International Journal of Emergency Medicine.* 8, Article №33. <https://intjem.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12245-015-0083-2>
11. Peate I. & Brent D. (2021) Using the ABCDE approach for all critically unwell patients. *British Journal of Healthcare Assistants.* 15(2), 84 – 89. <https://www.magonlinelibrary.com/doi/full/10.12968/bjha.2021.15.2.84>
12. Dogrul B.N., Kiliccalan I., Asci E.S. & Peker S.C. (2020) Blunt trauma related chest wall and pulmonary injuries: An overview. *Chin J Traumatol.* 23(3), 125–138. doi: 10.1016/j.cjte.2020.04.003

СЕКЦІЯ XXIII. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ІЗ ШВЕЦІЄЮ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Загарія Олеся Володимирівна

здобувач вищої освіти IV курсу історико-філологічного факультету
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
ім. К.Д. Ушинського», Україна

Анотація. Богдан Хмельницький геній дипломатії, який зумів вивести відтворену Українську державу на міжнародну арену у надскладних на той час умовах. Дана стаття охоплює дослідження історії відносин між Україною та Швецією в період національно – визвольної війни під проводом Б. Хмельницького в українській історіографії. Аналізуються погляди українських науковців щодо головних аспектів зміни зовнішньополітичного курсу гетьмана у постпереляславський період та дипломатичних зусиль гетьмана залучити Швецію до союзу проти Польщі.

Період Національно – визвольної війни українського народу XVII століття, як і зокрема зовнішньополітична діяльність гетьмана Української козацької держави Б. Хмельницького є добре висвітлена, як у закордонній так і українській історіографії. Хоча за великої кількості праць з даного питання українські історики так і не дійшли спільної думки щодо оцінки подій Хмельниччини.

Попри велику кількість фундаментальних праць періоду Хмельниччини та зовнішньополітичної діяльності гетьмана Б. Хмельницького не до кінця вивченим залишається питання дипломатичних відносин Української козацької держави зі Швецією, як і постпереляславський період зовнішньополітичної історії Гетьманщини загалом. Головною причиною такого стану вивченості даного питання стає великий вплив на українську історіографічну науку яка довгий час перебувала під тиском радянської концепції викладу історії. Відповідно до неї період Національно – визвольної війни обмежувався 1654 роком (Переяславською радою та підписанням Березневих статей), а зовнішньополітичне життя Гетьманщини розглядалося лише в контексті Московського політичного життя. Ще однією причиною такого стану речей стала короткочасність дипломатичних зв'язків Гетьманщини зі Швецією.

Дипломатичні стосунки зі Швецією та зовнішньополітичні зв'язки гетьмана Б. Хмельницького після Переяславської ради загалом, висвітлює у своїй праці М.І. Костомаров. Провівши ґрунтовне вивчення відомих документів та матеріалів, історик дійшов висновку, що після підписання Віленського договору між Московією та Річ Посполитою та усіма супутніми перипетіями (як відомо, українське посольство не було допущене до переговорів) у Хмельницького не залишилося сумнівів щодо курсу зовнішньої політики. 26 листопада 1656 року Б. Хмельницький підписує попередній союз з князем Трансильванії Ракоці, який на той час був союзником

Швеції. Відповідно до укладеного союзу обидві сторони зобов'язувалися захищати одна одну від усіх загроз. Вслід за укладеним союзом Б. Хмельницького з Ракоці, на початку 1657 року було укладено договір про поділ Польщі між Швецією, Трансільванією та Україною. За цим договором Україна з рештою південноруських земель назавжди оголошувалася незалежною від Польщі. Після укладення договору Б. Хмельницький відрядив на допомогу Ракоці 12000 військо на чолі зі Ждановичем, Зеленським та сотником Попенком [4].

Визначний український радянський історик І. П. Крип'якевич у своїй монографії «Богдан Хмельницький» обґрунтовує зв'язок Хмельницького зі Швецією, як виключно військовий союз, для оборони українських земель, визволення з під влади ляхів західноукраїнських земель та приєднання їх до Війська Запорозького. І. Крип'якевич стверджує, що Б. Хмельницький сприймав переговори між Московією та Річчю Посполитою скептично та все ж це не стало головною причиною союзу зі Швецією. Б. Хмельницький неодноразово звертався до царя листами в який наводив аргументи щодо нечестивості ляхів та їх намірів, щодо переговорів та планів подальших бойових дій проти Москви. Науковець припускає можливість різких висловів гетьмана Хмельницького, оскільки той був дезінформований та не володів інформацією щодо переговорів, та відкидає можливість різкої зміни зовнішньополітичного орієнтування Гетьманщини [5].

У сучасній українській історіографії своїми фундаментальними працями доби Хмельниччини відзначаються історики В. Смолій та В. Степанков. Серед відомих праць науковців варто відзначити працю «Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.)». У даній праці автори характеризують основні вектори зовнішньополітичної діяльності Б. Хмельницького, зокрема і шведську політику гетьмана. Автори праці акцентують увагу на обурені Хмельницького тим, що Московський уряд пішов на примирення з Річчю Посполитою. На думку науковців саме Віленські переговори стали головною причиною пошуку нових союзників у боротьбі з ляхами та дипломатичних стосунків з Карлом X та Ракоці [6].

Як пишуть автори, саме необачні політичні кроки Москви та відмова царя продовжувати війну з Річчю Посполитою, що підривало плани гетьмана щодо приєднання західноукраїнських земель до Української козацької держави, створило умови для союзу зі Швецією [7]. Загалом, підкреслюють науковці, гетьман Б. Хмельницький дотримувався самостійної політики щодо Речі Посполитої, попри те, що вона ішла в розріз Московським політичним поглядам. Досліджуючи питання нового зовнішньополітичного курсу Хмельницького, науковці висвітлюють основні проблемні питання договорів, адже кожна з країн нової антипольської коаліції бажала досягнути своїх цілей. [8].

В. Горобець вивчаючи питання політики легітимізації Козацької держави Б. Хмельницького стверджує, що попри дипломатичне листування та налагодження дипломатичних зв'язків з Кримським Ханством, Річчю Посполитою, Трансільванією та Швецією, гетьман не знецінював Московську протекцію, яка і надалі була актуальною. На думку автора поворотним моментом у подальшій зовнішньополітичній діяльності гетьмана став Віленський мирний договір між Москвою та Варшавою. Повідомлення про мирні переговори сприймалися гетьманом різко негативно. Хмельницький довгий час листувався з Москвою намагаючись переконати царя та уряд у помилковості такого політичного кроку. Московський уряд на попередження та заклики гетьмана не реагував [1]. Автор стверджує, що саме побоювання зовнішньополітичної ізоляції Війська Запорозького та цілковите ігнорування запитів гетьмана щодо політичного курсу підштовхнули Хмельницького

до зближення зі Швецією. Щодо претензій гетьмана на всі західноукраїнські землі, це питання було одним із головних під час проведення переговорів Б. Хмельницького з Карлом X Густавом, які Шведський король обіцяв Трансільванському князю, то вирішення прийшло з наступом московських військ на Швецію. Розуміючи важливість отримати Військо Запорозьке в союзники Карл X змушений іти на поступки. Шведський король визнавав за гетьманом три колишніх воєводства Речі Посполитої, а саме: Київське, Чернігівське та Брацлавське. Щодо західноукраїнських земель — інструкція короля містила дипломатичну відмову, констатуючи, що: "...коли світлий пан гетьман, окрім цих великих земель і володінь, якими він володіє, бажає прилучити до своєї території ще якісь інші частини Руси, його королівська величність не має проти цього нічого, і навіть щодо тих, які він дозволив окупувати князеві трансільванському, король обіцяє докласти всіх старань, щоб по-приятельськи без ніякої образи й без порушення присяги налагодити цю справу з князем трансільванським, і справедливі бажання п. гетьмана задовольнити..." [2].

Шведську карту Б. Хмельницького у своїх працях висвітлює Тарас Чухліб автор відомої концепції полівасалітету української козацької держави. У праці «Секрет українського полівасалітету. Хмельницький – Дорошенко – Мазепа», науковець широко розглядає питання дипломатичних зав'язків Хмельницького після прийняття московського протекторату. Автор стверджує, що гетьман не пішов на розрив дипломатичних стосунків з Османською імперією та Кримським Ханством, та, що особливо важливо, Б. Хмельницький проводив цільову політику на отримання протекторату Шведської корони [9]. Тарас Чухліб у своїй праці детально описує основні моменти українсько – шведських відносин. Автор підкреслює, що фундамент дипломатичних стосунків України та Швеції було закладено ще при королеві Христині 1652-1652 рр. Новий етап українсько – шведських стосунків починається з 1654 року. З приходом до влади Карла X Густава гетьман провадив політику примирення Москви та Швеції, хоча при зверненні до шведського короля стверджував, що раптом король оголосить війну Москві, то гетьман та все Військо Запорозьке підтримуватиме шведську корону [10]. Автор також відмічає певну напруженість в українсько – шведських стосунках в жовтні 1655 року. Головною причиною розбіжностей стали західноукраїнські землі, які гетьман хотів об'єднати у єдину державу на що Карл X не погоджувався. Та це не припинило дипломатичних стосунків між гетьманом та короною шведською. З 1656 року продовжилися переговори щодо укладення оборонно – наступального союзу проти всіх ворогів Швеції [11].

Також автор праці описує дипломатичну майстерність гетьмана у дипломатичному лавіруванні між Москвою та Швецією. Налагоджуючи стосунки зі шведами гетьман не відмовлявся від Московського протекторату та продовжував запевняти московський уряд у вірності цареві [12]. Протягом усього часу проведення переговорів зі шведами гетьман акцентував на можливості укладення союзу лише при визнанні західноукраїнських земель та Білорусії за Україною, адже метою Хмельницького була побудова власної держави [13].

Розглядаючи питання дипломатичних стосунків гетьмана зі Швецією неможливо не згадати Андрія Гурбика та його статтю «Раднотський зовнішньополітичний курс гетьмана України Б. Хмельницького (1656-1657 рр.)». Автор статті дає детальну характеристику формуванню україно – трансільвано – шведського союзу. Зміна зовнішньополітичного курсу Москви на примирення з Річчю Посполитою проти Швеції, який не підтримував Хмельницький, став причиною створення антипольської коаліції уже без участі Росії. Літом 1656 року Хмельницького було офіційно повідомлено про початок переговорів з Річчю

Посполитою. Оскільки цар радився з гетьманом щодо претензій Війська Запорозького, це давало Хмельницькому надії відстояти свої права на переговорах. Та подальші дії Москви; недопущення української делегації до переговорів, приховування Московським урядом умов підписаного договору 24 жовтня 1656 року у Вільно, заборона Війську Запорозькому перетинати «лінію України» розвіяли сумніви гетьмана та створили умови для особливої активізації зовнішньополітичної діяльності з пошуку союзників для боротьби з Річчю Посполитою. 26 листопада 1656 року у Радноті було підписано шведсько – трансільванський договір, що був відповіддю його учасників на Віленський трактат. За цим договором Україна визнавалася незалежною державою в межах Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводства, питання західноукраїнських земель відкладалося, до проведення додаткових шведсько – трансільвансько – українських консультацій [3].

Висновки: Отже, Шведський вектор зовнішньої політики гетьмана козацької України Б. Хмельницького і досі є актуальним. Історики продовжують вивчення Шведської карти Б. Хмельницького, за допомогою якої гетьман намагався об'єднати усі українські землі, та створити свою державу. Шведський зовнішньополітичний курс Хмельницького не припиняє цікавити українських дослідників, які продовжують розкривати питання на які досі неотримана відповідь.

Список використаних джерел:

1. Горобець В. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимізації: стосунки з Москвою та Варшавою 1654 – 1657. Інститут історії України, Київ. 2001. 533с.- С. 135-137
2. Там само – С. 142-144
3. Гурбик А. О. Раднотський зовнішньополітичний курс гетьмана України Б. Хмельницького (1656–1657 рр.) // Український історичний журнал. 2008. № 6. С. 57-86
4. Костомаров М. Богдан Хмельницький; Історична монографія /Переклад з рос. Т.С. Завгородньої; Передмова В.С. Мороза; Худож. оформ. А.П. Дерев'янка. — Січ, Дніпропетровськ. 2004. 843 с.- С. 735-736
5. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Світ, Львів. 1990. 408 с.- С. 321
6. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», Київ. 2009. 445 с.- С. 193- 195
7. Смолій В. Богдан Хмельницький: [Соціально-політичний портрет]. Київ : Альтернативи, 2003. 399 с.- С. 558
8. Там само – С. 560 - 565
9. Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету. Хмельницький – Дорошенко – Мазепа. Видавничий дім «Києво – Могилянська академія», Київ. 2001. 327 с.- С.65
10. Там само – С. 70-71
11. Там само – С. 75
12. Там само – С. 77
13. Там само – С. 79

УНІВЕРСАЛИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ: ВІД АВТОНОМІЇ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Рябцев Андрій Олександрович

здобувач вищої освіти гр.ЕА-22-1/11

Відокремлений структурний підрозділ

«Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки

Державного вищого навчального закладу

«Український державний хіміко-технологічний університет», Україна

Марченко Валентина Олексіївна

канд.іст.наук, викладач суспільних дисциплін

Відокремлений структурний підрозділ

«Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки

Державного вищого навчального закладу

«Український державний хіміко-технологічний університет», Україна

У історії державотворення українського народу особливе місце займає початок ХХ ст., а саме події Української революції 1917 -1921 рр., з якою пов'язують визвольну боротьбу українців за утвердження власної державності у формі Української Народної Республіки (УНР). Початкова роль у розбудові Української Народної Республіки належить Українській Центральній Раді.

Державне будівництво, що проводила УЦР, прописувалося у різних законодавчих актах, зокрема у універсалах, які можна виділити як перші конституційні акти Центральної Ради.

Перший Універсал було укладено 10 червня 1917р. Він проголосив автономію України: «однині самі будемо творити наше життя», «не одділяючись від всієї Росії... народ український має сам порядкувати своїм життям» [3]. Джерелом влади в Україні визнавався український народ. Українські збори мають приймати закони, що будуть діяти на території України.

Враховуючи багатонаціональний склад України, Універсал закликав українських громадян до злагоди і порозуміння. Українська Центральна Рада брала на себе відповідальність за поточний стан справ у державі, були запроваджені додаткові збори з населення на користь Ради, але не ставилася вимога про припинення платежів у загальноросійський бюджет [2].

У Другому Універсалі, проголошеному 3 липня 1917р., було зафіксовано домовленості між Українською Центральною Радою та Тимчасовим урядом Росії. Тимчасовий уряд визнав Генерельний Секретаріат, утворений 15 червня 1917р., як «носітель найвищої краєвої влади Временного Правительства на Україні» [1, с.531]. У відповідь Центральна Рада у Другому Універсалі проголосила намір не відокремлювати Україну від Росії, а також відкласти реалізацію автономії: «ми рішуче ставимось проти замірів самовільного здійснення автономної України до Всеросійського Учредительного зібрання» [1, с.531]. Отже, згідно з Універсалом, Тимчасовий уряд визнавав право України на автономію, а УЦР та Генеральний секретаріат - органами державної влади в Україні. Але відмова ЦР будувати автономію розцінювалася частиною українських революціонерів як зрада, як крок назад у відродженні української державності.

7 листопада 1917р. Третій Універсал УЦР проголосив Українську Народну Республіку (УНР) «не відділяючись від Росії» [5]. Проте, тут не було прописано, які саме федеративні зв'язки були б між УНР і оновленою демократичною Росією. Тому для європейських країн (Англії, Франції) УНР уже існувала – її сприймали як самостійне державне об'єднання.

Також Універсал оголосив національну автономію для меншин (росіян, поляків, євреїв), скасував право приватної власності на землю й визнав її власністю всього народу без викупу, установив 8-годинний робочий день, оголосив реформу місцевого самоврядування [5].

У січні 1918р. збройний наступ більшовиків загрожував існуванню УЦР та УНР. Саме у цей час гучно зазвучала ідея незалежності держави, яку відстоювали голова Центральної ради Михайло Грушевський, міністр продовольчих справ Микола Ковалевський, лідери есерів. Четвертий Універсал 9 (22) січня 1918р. проголосив самостійність і незалежність УНР як вільної суверенної держави українського народу: «Українська Центральна Рада, оповіщаємо всіх громадян України: однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу. Зо всіма сусідніми державами як то: Росія, Польша, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити в згоді і приязні, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки, – власть у ній буде належати тільки Народові України, іменем якого поки зберуться Українські Установчі Збори будем радити ми, Українська Центральна Рада ...» [4]. Тобто, документ містив тези про прагнення УНР до мирного співіснування з сусідніми народами, підтвердив повноваження влади УЦР до моменту скликання Українських установчих зборів. Генеральний Секретаріат було перетворено на Раду народних міністрів.

Історичне значення IV Універсалу полягає в тому, що він, проголосив незалежну державу УНР, і тим самим завершив процес складного розвитку української державності, відкинувши ідеї автономії і федералізму.

Висновок. Центральна Рада відродила державницьку традицію в Україні. Універсали ЦР були конституційними актами Української Народної Республіки. Вони стали засобами розвитку національної державності, оскільки юридично закріплювали політичні, економічні, соціальні основи суспільного життя українців. У них менш ніж за рік пройдено шлях УЦР від декларації про наміри до незалежності УНР.

Список використаних джерел:

1. Історія України : Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин. Київ : Наук, думка, 2013. 1056 с.
2. Мараєв В. Перший Універсал: До українського народу, на Україні й по-за Україною сущого. URL: <https://uain.press/articles/do-ukrayinskogo-narodu-na-ukrayini-j-po-za-ukrayinoyu-sushhogo-198299>
3. Універсали. URL: <https://old.uinp.gov.ua/page/universali>
4. Універсал Української Центральної Ради (IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18#Text>
5. Шурхало Д. Третій Універсал – за крок до Рубікону URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28864918.html>

СЕКЦІЯ XXIV. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

«СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ», ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНО ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ

Поп Степан Степанович

д-р. фіз-мат. наук, професор, зав.каф. ФГРП,
географічний факультет
ДВНЗ «УжНУ», Україна

Шароді Василь Васильович

ст.викл., зав.лаб. ФГРП,
географічний факультет
ДВНЗ «УжНУ», Україна

Термін «сільський туризм» розуміє під собою низку туристичних заходів, які відбуваються в сільській місцевості, як правило, далеко від великих міст або урбанізованих районів, і передбачає активне залучання туристів до способу життя населення, вивчення його традицій, ведення господарства, гастрономії, релігії, історико-культурної спадщини та місцевих ландшафтів. Туристи мають можливість відкрити для себе унікальність та автентичність відвідуваного району за рахунок максимального занурення в повсякденний побут жителів. «Сільський туризм» набув поширення в країнах центральної та північної Європи ще в шестидесятих роках минулого століття, натомість у південній частині, бурхливий розвиток був результатом європейської економічної політики, прийнятої для заохочення скорочення відтоку сільського населення та сприяння економічного розвитку економічно депресивних гірських та сільських територій.

На сьогоднішній день «сільський туризм» включає в себе декілька підвидів, а саме:

Агротуризм передбачає відвідування та безпосередню участь у діяльності ферм та господарств у сільській місцевості. Він пропонує відвідувачам можливість ознайомитись, набути певних знань у веденні сільського господарства та відразу використати їх на практиці на місцевих господарствах. Сюди відносять ряд заходів, таких як екскурсії на ферми, доглядання та збирання врожаю, годівля тварин, дегустація вин, сиру та інших продуктів, кулінарні майстеркласи. Для повного занурення в процес, туристам пропонують ночівлю на місцевих фермах з усіма необхідними умовами.

Екотуризм - форма туризму, яка сприяє екологічно відповідальним подорожам, а також зосереджується на пропаганді збереження навколишнього середовища у місцевих громадах і несе важливу освітню функцію. Він спрямований на мінімізацію негативного впливу туризму на природні екосистеми та місцеві громади, водночас забезпечуючи захоплюючі враження, які сприяють цінуванню природи та сталого розвитку з мінімальним антропогенним навантаженням.

В багатьох випадках «Сільський туризм» на сьогоднішній день залишається єдиним інструментом для розвитку економічно депресивних регіонів сприяючи їх

економічному, соціальному та екологічному розвитку. Ось деякі позитивні наслідки туризму для сільської місцевості:

1. Розвиток економіки: туризм може стимулювати економічне зростання в сільській місцевості, створюючи можливості для працевлаштування та генеруючи дохід для місцевого населення. Він одночасно може підтримувати різні сфери послуг, включаючи розміщення, ресторани, транспорт, екскурсії, сувеніри, малу промисловість та місцевий бізнес. Це єдина можливість для малих господарств, які не можуть конкурувати в умовах, спричинених глобалізацією ринків існувати, та успішно розвиватись, пропонуючи свій унікальний продукт. Витрати на туризм циркулюють у місцевій економіці, приносячи користь малим підприємствам, сприяючи загальній економічній життєздатності громади.

2. Диверсифікація доходів: сільська місцевість в більшості випадків покладається на сільське господарство, як на основну економічну діяльність. Туризм забезпечує додаткове джерело доходу, зменшуючи залежність від одного сектора. Така диверсифікація доходів може підвищити стійкість сільських громад і зменшити вразливість до коливань на ринках сільськогосподарської продукції.

3. Розвиток громад: «сільський туризм» може сприяти розвитку громад у місцевості. Завдяки цьому зберігаються та популяризуються місцеві традиції, елементи культурної спадщини та унікальні ремесла. Займаючись туристичною діяльністю, місцеві жителі мають можливість продемонструвати свою культуру, запропонувати справжні враження та отримати вигоду від культурного обміну з відвідувачами. Це може посилити почуття гордості та ідентичності в суспільстві.

4. Розвиток інфраструктури: зростання туризму в сільській місцевості часто вимагає розвитку інфраструктури та інших зручностей, таких як дороги, транспортні мережі, заклади розміщення, харчування та зони відпочинку. Ці покращення не тільки обслуговують туристів, але й приносять користь місцевому населенню, покращуючи їх доступність та підвищують якість життя.

5. Збереження навколишнього середовища: сільські місцевості часто багаті на природні рекреаційні ресурси. «Сільський туризм» сприяє збереженню цих ресурсів, сприяючи екологічній обізнаності та пропагуючи їх раціональне використання. Ініціативи сталого туризму можуть допомогти зберегти природні середовища існування, захистити види, що перебувають під загрозою зникнення, і сприяти впровадженню екологічно чистих практик, таких як управління відходами та енергозбереження.

6. Відновлення популяції сільських громад: туризм може вдихнути нове життя в невеликі громади, які зазнали скорочення населення або економічної стагнації. Залучаючи відвідувачів, ці громади можуть відродити свою економіку, створюючи нові робочі місця, що може спонукати молодих людей залишатися або повертатися в рідні села, запобігаючи депопуляції сільського населення.

7. Культурний обмін : туризм об'єднує людей з різним походженням, сприяючи культурному обміну, новим знайомствам та взаєморозумінню. Відвідувачі сільської місцевості мають можливість дізнатися про місцеві звичаї, традиції та спосіб життя, а жителі можуть спілкуватися з туристами, ділитися своїми історіями та подолати можливі культурні різногляди. Цей обмін в подальшому призводить до розвитку більш толерантного та інклюзивного суспільства.

ВИСНОВКИ

Розвиток туризму загалом залежить від наявності комерційної, економічної та матеріально-технічної бази, доступності місцевості та інфраструктури. У більшості з цих аспектів сільська місцевість значно пограє урбанізованим, більш розвиненим

територіям. Таким чином, «сільський туризм» може відігравати значну роль у зростанні та розвитку сільської економіки. Туристів приваблює сільська місцевість своєю самобутністю, унікальними ландшафтами, соціальною та культурною спадщиною.

Через свій прямий і непрямий вплив туризм залучає валюту, інвестиції та стимулює місцеву економіку, маючи значний позитивний ефект для багатьох інших сфер. У той же час слід приділяти значну увагу впливу туристів на сільські громади. Безумовно, розвиток туризму слід розглядати з усіма фінансовими, матеріальними та людськими ресурсами, які необхідно залучити для його сталого розвитку. Туризм в сільській місцевості має бути стратегічно спланованим, а його негативний вплив на природу та соціально-культурне середовище має бути чітко контрольованим.

Варто зазначити, що для максимізації позитивного впливу «сільського туризму» важливо, щоб розвиток здійснювався стабільно, зосереджуючись на збереженні місцевого навколишнього середовища, культури та цінностей громади. Співпраця між зацікавленими сторонами, включаючи місцеві громади, державні органи та туристичних операторів, має вирішальне значення для забезпечення справедливого розподілу вигод від туризму та мінімізації будь-яких потенційних негативних наслідків.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЗДОБУТКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРИКЛАДНИХ ТА
ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК ХХІ СТОЛІТТЯ»**

19 травня 2023 року ♦ Ужгород, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 19.05.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 14,18. Замовлення № 377. Тираж: 100 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.